

సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

ద్వీప ద కావ్యము

శ్రీ రత్నాకరము గోపాలరాజుగారిచే

విరచితము

చెన్నపురి.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్

వారిచే బ్రకటితము.

All Rights Reserved.

1949

PUBLISHED BY
V Venkateswara Sastrulu
of V. Ramaswamy Sastrulu & Sons,
AT THE 'VAVILLA' PRESS
MADRAS

ఉ పో ధ్వా త ము

ఈ ద్విపదకావ్యము క్రీ. శ॥ 1868 సంవత్సరమున చెన్నపట్టణములో నేలటూరి సుబ్రహ్మణ్యముగారి విద్యావిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు పిల్లారిసెట్టి రంగయ్యనాయనివారిచే ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడియెను. ఆప్రతి నామిత్రులగు శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు నా కిచ్చి యందలి చరిత్రంశములఁగూర్చి వ్యాసమును వ్రాయఁగోరిరి. తర్వాత గ్రంథపీఠికభాగమును జదివి, ఆంధ్రపరిషత్తుస్తక భాండాగారములోని తాళపత్రగ్రంథములను పరిశోధించి, లేఖక ప్రమాదములను గొన్నిటి సంస్కరించి పరిషత్పత్రికసంచికలో (ఫిబ్రవరి-మార్చి-1937) నొకవ్యాసమును వ్రాసెను.

రత్నాకరాన్వయఁడైన ఈవి భట్టుకులజుఁడు తండ్రిపేరు కృష్ణమరాజు. తనకులగోత్రములను గ్రంథమునందు చెప్పకపోయినను, ఈ రత్నాకరపంశజులు భట్టుకులమువా రని రత్నా

కరము సుబ్బరాజు రచించిన తిమ్మభూపాలకాభ్యుదయములోని యీక్రింది సీసపద్యమువల్ల గ్రహింపనగును.

సీ. పురుషులు నాటి నావిభవించిన వంది
వరపుల్లి యెవ్వరి ఐర్తనంబు,
బహువిధాభయదాన భాసమానపువిష్ణు
భుజకాఖ యెవ్వరి పుట్టినిల్లు,
శ్రీకాళహస్తీధాత్రీవల్లభ కటాక్ష
పంక్తి యెవ్వరికిఁ బ్రాణరక్ష
నవరసరసిమతా కవిపుంగవులను
గ్రహపాత్ర మెవ్వరి కవనశైలి

గీ. యట్టి రత్నాకరము వారి యన్వయమునఁ
బ్రభవమునబొంది దామరప్రభులనలన,
నగ్రహారాదిబహుమతు లందియున్న
యార్యచరితుల మావారి నభినీలించు.

ఈకవి ద్విపదభాగవతమును, సకలలక్షణసార
సంగ్రహమును వ్యాకరణగ్రంథమును రచించెను.
సకలలక్షణసారసంగ్రహముయొక్క వ్రాతప్రతి పరి
పత్తుప్రకభాగంబుగా నున్నది. కాని ప్రతి

శీథిలము. మొదలును తుదయు గ్రంథమునందు
లేవు, ఈ గ్రంథములోని గద్య యిట్లు గలదు.

“శ్రీమద్వేంకటాచలాధ్యక్ష కరుణాసంలబ్ధా
సాధారణ ప్రజ్ఞానిచక్షణాక్షణ ప్రబంధాంకాంధ్ర
శబ్దజాలలక్షణబహుచిక్రకవిత్వరచనాచమత్కార
రత్నాకర కృష్ణమరాజ గర్భరత్నాకరసుధాకర
గోపాలసత్కవిరాజ ప్రణీతం - న సకలలక్షణ
సారసంగ్రహం ౭ ఛందంబునందు” (పరిషత్పు
స్తక భాండాగార గ్రంథసంఖ్య 3471 ఆంధ్ర
సాహిత్యపరిషత్పత్రిక ఆవసంపుటము పుట 313)

భాగవతము దశమస్కంధము

పూర్వభాగము ప్రతి సాచ్యలిఖితపుస్తక భాం
డారమున నున్నది (సంఖ్య 784) ఈ గ్రంథము
లోని అవతారిక భాగము నిం దుదాహరించు
చున్నాను.

శ్రీకరమూర్తి దేశికచక్రవర్తి

భట్టను శ్రీశైవభట్టామి వాగడి

గట్టిగా నాదిమకవులు గీర్తించి
 దిట్టడై మాకవులు దీమనం బెంచి
 రత్నాకరాన్వయరాజీశ
 రత్నాకర సుధాకరత్వభాసితుఁడు
 రాజిల్లు కృష్ణమరాజనందసుఁడు
 రాజిత సకలకళాతిచక్షుఁడు
 గోపాలసత్కవికుంజరుఁ డనఁగ
 నేప్రాద్దు మహిలోన నింపొందువాఁడ”
 ఇందలి నై లినిమి త్తము కొన్నిపట్టుల నీ
 చున్నాను.

“కలధాత నవహేమ కవితవిశాల
 నలినారిమండలోన్నతసౌధచయము
 తారాపథోన్నత తపనీయతార
 సార భాసురరత్నసౌధజాలములు
 కమలానివాస సత్కళ్యాణనిభవ
 రమణీయమందిరా రామభూములును
 అరుదైన వేదశాస్త్రాదివిద్యలను
 పరమేష్ఠి మెచ్చని బ్రహ్మణోత్తములు
 మంత్రశాస్త్రోపాయ మహిమలదేవ.
 మంత్రని మెచ్చని మంత్రపుంగవులు”

పై రెండు గ్రంథములు నముద్రితములు. భాషా
 ధారకులు ముద్రితుడుగాక.

గ్రంథ ప్రాశస్త్యము

కృతికర్త యగు రావిళ్ల లింగభూపాలుడు
 కష్టకులతెలకుడు. వెల్లుట్లగోత్రసంజాతుడు. ఈ
 లింగభూపాలుడును, ఇతని తండ్రి తాతలును,
 విజయనగరసామ్రాజ్య మేలిన పాళువ, తుళువ,
 ఆర్వీటి వంశనరపతుల సామంతులుగ నుండి, గజ
 పతులతోడను, అశ్వపతులతోడను, వారొనర్చిన
 సంగ్రామములయందు సహాయులై, విజయములఁ
 జేసూర్పుచుండిరి బాహుబలదర్ప శౌర్యసంపన్ను
 లగు ఈకష్టసామంతనాయకుల యుదంతము
 తత్కులమువారే గాక అఖిలాంధ్రలోకమును
 బ్రశంసింపదగినది.

కుమారధూర్జటి కృష్ణరాయవిజయమునం
 దీరావెలవారినిఁగూర్చి ప్రశంసించెను. రాయలు
 కలింగదిగ్విజయయాత్ర వెడలినప్పుడు తోడ్పడిన
 వీరనికాయములలో రావెలవంశీయులు గలరు. వీరు

రాయలపక్షముననుండి సమరరంగమున గజపతి
దళములతోఁ బోరాడినవిధము ఈ క్రిందివిధమునఁ
గవి వర్ణించెను.

ఉ. రీరిగ నొ కవారును గడిందిరహిణ్ వెలుగోటివారలొ
రావెలవారుఁ గూడుకొని రాత్రి వగల్ చతురంగసేవతో
నేవగఁ జూచినన్ తెలియ నెంతయు శక్యముగాని దుర్గమా
భూషరహాళి గాంచి యొకపూలునె గీనెద నంచు ను
[స్రఃదై (3-59)]

విశ్వనాథనాయనిస్థానాధిపతి వ్రాసిన రాయ
వాచకములలోఁ గమ్మనాయకుల ప్రస్తావన గలదు
(పుటలు 65, 84)

సౌగంధిక ప్రసవాపహరణమునందు కవివర్ణిం
చినవిషయములు గొన్ని విజయనగర సామ్రాజ్య
మేలిన సాళువ తుళువ ఆర్వీటువంశస్థులారు
కృతులందిన ఆంధ్రకావ్యములందును వర్ణితము
లయ్యెను. లింగభూపాలుని మూలపురుషుఁ డగు
మల్లభూపతి గుడిపాటి సమీపమున కుతుబుపాహి
జలముల నెదుర్కొని యోడించి రాయలచే

బిరుదు లందె నని కవి వ్రాసియున్నాడు. ఈగుడి
 పాడు పూర్వము కొచ్చెల్లకోటసీమలోని యొక
 గ్రామము. (ఈగ్రామ ఓప్పడు నెల్లూరిజిల్లాలో
 అత్త కూరుతాలుకాలో నున్నది) పూర్వ మీకోట
 సీమ విజయనగరాధీశులచే రావెళవారు మన్నె
 రికముగా గ్రహించి, గుడిపాడులో నగళ్లకోటను
 గట్టించుకొని యచ్చటనుండియే యాసీమను
 పాలించుచుండి రని దువ్వపాడు కైఫీయతులో
 నున్నది.* సాళువ నరసింహరాయు లొకవంక
 గజపతులతోడను, మఱియొకప్రక్క అశ్వపతుల
 తోడను యుద్ధము లొనర్చినసంగతి చరిత్రప్రసీ

* ఈతాలూకాలు విజయనగరంవారు రావిళ్లవారు అనే
 కమ్మగారికి మన్నెరికానకు యిచ్చి, యింకా కొన్నితాలూ
 కాలు వారిస్వాధీనంచేసి గనుక వారు యీదువ్వపాటి
 పూర్వాన్న నాలుగుక్రొసులమీద కోటసీమలో గుడిపాడు
 అనేగ్రామంలో కోటపెట్టించుకొని, నగళ్ల కట్టించుకొని
 యీదువ్వపాడుతాలూకా ప్రభుత్వం చేసినారు (మేకంజీ
 వ్రాతప్రతులు 15-6-19)

ధము. అతనికాలములోఁ దెలింగనా బహమనీ సుల్తాను సామంతుఁడుగ కూలీకుతుబుల్ ముల్కు అనునాతఁడు పాలించుచుండెను. ఇతఁడు క్రీ. శ. 1495 సంవత్సరము మొదలు క్రీ. శ. 1512 సంవత్సరమువఱకు సామంతుఁడుగనుండి, తర్వాత సుల్తానుని ద్రోసిరాజుని ఆశ్రితపటిసంవత్సరముననె కుతుబుళాహ యన నామమును దాల్చి స్వతంత్రుఁడై గోలకొండనుండి పరిపాలన మారంభించెను. ఆ కాలమున బీజపూరు, బీదరు, తెలింగనాలను బాలించెడు నవాబులందఱును విజయనగరరాజులతోఁ దఱచుగాఁ బోరాడుచుండిరి. మల్లభూపాలుడు పోరాడినది యీకుతుబుళాహతోనై యుండును కుమారుఁడగు తిప్పభూపతియు సాశ్వతరసింహగాయలపక్షమున గజపతులతోఁ బోరాడి యుండును

ఈమల్లభూపాలుని పరాక్రమము పర్ణించు చాటువులు గొన్ని కలవు.

ఉ. అల్లవె కమ్మమూఁకలఁట నావల రావెలవంశచంద్రుడొ
మల్లయభూపదుర్భర సమగ్ర బలంబులు మండలగ్రముల్

యుల్లపుటి వెలుగును శంకరుడెక్కెము భువిదీర భూ
వల్లభ మల్లిఖార్జునుడువంతము గెల్చెను ధాత్రి లోపలన్.

చ. గెలుపులరాజ ! రాజహితభేలన ! దాతల సార్వభౌమ ! ని
శ్చలగుణుల యాదవనిశాత్త్రుదర్శిఫాల మన్నె మూ
కలకలగుండుగండ ! హర కల్పవకాండ ! సురెవ్వ రుర్వి నీ
కలఘనరాకృతమక్రమజి తార్జున ! రావెల మల్లిఖార్జునా !

సీ. దురనుందు సరివరకరిగుటలను గన్న
బూని డొక్కలు చిన్నపూడిచి మితరి
సమరకాత్రన వీరనైంధవముల గన్న
శొమ్మలహు మ్మంచు గుచ్చియెత్తి
మాగ్గొన్న యగర్గరామన్నెగిబ్బలకిసుత్
భురపుటానాతరజస్ఫురణ నడచి
మాకు గులాములై మాతొడ్డు సరిరాజ
వృషభంబులను నెక్కుటెడ్డజేసి

గీ. పండులగు మన్నెగిబ్బలవాని యుడిసి
రంకె లిడుచుండు నీవృషశంకరండు
సమరరఘరామ ! రావెల్ల సార్వభౌమ
వైగిహృద్యల్ల ! యుద్ధండు వీరముల్ల !

సీ. గగ్గోలురాయనిగవ్వారాచే చాలు
 నహితభూపతిగర్వ మపహరింప
 ప్రతిపక్షసాశ్వభూపతిమాత్రమే చాలు
 గడిమర్గములకెల్ల దుడుకుఁ జూప
 జగతి గోపాల నీసాయనం బీ చాలు
 వైరుల పురములఁ జూఱులాడ
 గండరగండడనిండికాఁడే చాలు
 విరచించు మన్నిల వెన్నుఁదన్న

గీ. అనుచు నృపతులు మూఁడుసింహాసనముల
 బ్రస్తుతింతురు దేవ నీపారుషంబు
 సమర రఘురామ ! రావెళ్ల సార్వభౌమ
 వైరి హర్షల్ల ! యుద్ధండవిరముల్ల !

య్యృపభూపాలునికుమారుఁడగు తిప్పనృపతి
 కందనవోలు అడవనిశోటలను ముట్టడించి గెలు
 పొందె నని కవి చర్చించి యున్నాఁడు. అళియరామ
 రాయలతాతయైన రామరాజు సాశ్వనరసింహ
 రాలసామంతుఁడుగ నుండి యతని దండనాయ
 కుడై యాతని యాజ్ఞానుసారముగ కర్నూలు
 శోటను ముట్టడివేసినట్లు చరిత్రవల్లఁ దెలియు

చున్నది.* పై విషయమే రామరాజీయవసుచరిత్ర
కావ్యములందును, ద్విపద, పద్యబాలభాగవతము
లందును వర్ణితము. రామరాజీయములో,

సీ. మదకరి కొకటి కిర్వదిగుఱ్ఱములు గుఱ్ఱ
మునకును విఱ్ఱుదు ముగరు విచ్చు

శస్త్రలవా రీటికొం ద్రుఁ పరిల్ల

నిట్టి యేచుగులను బట్టి మూడు

వేలయేనూలు నుద్వృత్తితో నడవంగ.

గందనోల్లాధింశుగాఁ దలంగి

మొక ద్రుంచి గట్టిగా ముట్టడి దిగిన నా

బిడ్డిని మిక్కిలి ముఱ్ఱించి

గీ. ప్రకటనప్రాంగములఁ గొని రామవిభుండు
కందనోల్లాడధానియఁ గాఁగ వసుమ
తియను నేలి మహాహవిష్కఁ బూనె
బలిమి కలిమి నాశావనీచతుర బెనుప.

వసుచరిత్రములో,

గీ. ఆశుడు మతిమతుఁ డతిశాంతిఁ డరికృతాంశుఁ
డనుపమస్వాంతుఁ డాశ్రితవనసంతుఁ

డనఘతరకందనోలి మహాపురిని

కాంతుఁ డగురామ మేదిసీకాంతుఁ డలరు.

ద్విపద బాలభాగవతములో,

రామనృపాలుండు రాజేంద్రుఁ డొదవె

.....

నెందు నెన్నఁగఁ జాల నిధృశౌర్యమునఁ

గందనవోలి దుర్గంబులొనుండి

ఋక్కయరామభూభుజాఁ డెల్లనృపులు

నెక్కువ యిది యని యెన్నఁగఁజాలి

వీరులు డెబ్బది వేపురాశ్విగులు

చేరి కొల్వొంగవచ్చిన సవా నెదిరి

కలనంది పంచబంగాళంబునెసి

గలిచెఁ దచ్చరితంబుఁ గీర్తింపఁదరమె. !

పద్యబాలభాగవతములో,

లు

వేద్యుఁ గొల్వొంగఁ గిన్న పె

స్తంభుల్ గప్పుగఁ గందనోలు కొను

వేద్యుఁ జాట్టుముట్టె నహ

బిచ్చి సుబ్బణగించితోతె సరి
రాడ్చీముండు..... ..

.....బుక్క-

భూవిభుని రామాధీశుఁ డాహా యసన్.*

లింగభూపాలునికుమారు లగు కొండనృప
తియు, అయ్యపనాయకుఁడును, తిమ్మరాజు అతని
కుమారుఁడు అలియరామరాయలకాలములో
సామంతదండనాయకులై మహమ్మదీయవైరినికా
యములఁజెండాడుచుండి రని తెలియుచున్నది.
కొండనృపతి మానవపురిచెంత నేదులఖానుని
జయించినట్లును, అయ్యపనాయకేంద్రుఁడు రామ
రాజుడ త్తక్కిరీటరమ్యభూపాలుఁడైనట్లును కవి వర్ణిం

*రామరాజీయము పుట. 38, 39; పద్యము 209.

వసుచరిత్ర ఆత్మసము. 1. పద్యములు 29, 30.

ద్విపదబాలభాగవతము. ప్రథమస్కంధము. ప. 191-195.

శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు పద్యబాలభాగ
వతమునుండి వ్రాసినపద్యములు భారతిపత్రిక. సంపుటము
6, సంచిక 6.

చినాడు, ఇట్లే ఆళియరామరాయలతో డ్రియైన
తిమ్మరాజు మానవపురికడ నేదులఖానుని జయించి
నట్లును, ఆకపేనిదుర్గమును సాధించినట్లును ద్వీపద,
పద్య, బాలభాగవతములందును వర్ణింపబడెను.

ద్వీపదబాలభాగవతములో,

“రాజచంద్రుండు రామరాజు తిమ్మయ్య

.....

కడిమిపై మానువకడరణిదీటి,

గడుపరి నేదులఖాను జయించె

విక్రమంబున నాదపేనిదుర్గంబు

విక్రాంతు లెన్నంగ పేవేగ సాధించి”

పద్యబాలభాగవతములో

సీ. మానువకడ సవామూనిపో రనుబరా

జయము నొందించెనే శౌర్యశాలి*

---

*ద్వీపదబాలభాగవతము చెన్నపట్టణములో పేదము
అందుకం వెనీవారు వారి విజ్ఞానగ్రంథమాలికలో ముద్రింప

పై విషయమే ముక్కతిమ్మనార్యకృతపారిజా
తాపహరణమునందును జెప్పబడినది. కృష్ణదేవ
రాయలతండ్రియైన ఈశ్వరనరసింహరాయలు
మానవేంద్రు నోడించినవిషయము ఈ క్రిందిసీస
పద్యముపాదమున మనోహరముగా, కవి వర్ణించి
యున్నాడు.

“ పారశీమనకు దుర్భరమానవత్సంబుఁ

దొలగించె మానవదుర్గసేమ.”

కృతిభర్త - లింగభూపాలుడు

ఈలింగభూపతిని భాస్వద్భజావీర్యనిర్దలితా
రాతునిగాఁ గవివర్ణించెను. ఇతఁడు సుల్తానిఅబ్దుల్
పాదుశాహానుజయించి యతనిని వెనుగొండ వఱ
కును దఱిమివేసె ననియు, డాబాలు పైబడి

బడినది కాని అసమగ్రము. ఇది పూర్తిగ ముద్రింపవలసిన
భారము భాషాధారకులగు శ్రీ వేంకటేశ్వరకాష్ఠి గారిపై
నున్నది పద్యబాలభాగవతమునుండి కొన్ని పద్యములు శ్రీ వేం
కటరమణయ్యగారు రచించిన బాలభాగవతపీఠికనుండి
గ్రహీంపఁబడినవి. (భారతిసంపుటము, రీ. సంఘిక. రీ.)

డాగులుచేసె ననియు, దళవాయి వేంకటధరణి
 శుచే మెప్పులువడసె ననియుఁ దెలియుచున్నది.
 ఇతఁడు నరపతిసింహాసనస్థాపకుఁ డనియు, నరపతి
 దత్త నానారత్న భూషకరితురంగశతాంగఘన
 భాగ్యుఁ డనియు వర్ణింపబడెను. పై నిశ్చేష్టబడిన
 సుల్తాని, గోలకొండనవా బగు అబ్దుల్లా ఇతఁడు
 గోలకొండను శ. 1612-1670 వఱకును
 బాలించెను. పెని నుడువబడిన నరపతి పెను
 గొండ నేలిన పెదవేంకటపతిరాయలు క్రీ. శ.
 (1630-42). సుల్తాని అబ్దుల్ పాదుషాహ, దక్షిణ
 దేశము దండెత్తివచ్చి క్రీ. శ. 1638-42 ప్రా
 తముల ఇప్పటి నెల్లూరుజిల్లాను బూర్తిగ జయించి
 తన మాండలికుల నియమించెను. ఈతఁడె పెను
 గొండ నేలుచుండిన పెదవేంకటపతిరాయలపై
 దండెత్తిరాఁగా రాయలసహాయార్థము లింగభూ
 పాలుఁడు దండువెడలి, సుల్తానుని బలాయను
 గావించి, రాయలను పెనుగొండలో సుస్థిరముగ
 నిలిపియుండనచ్చు నని యూహించుచున్నాను.

ఈ యుద్ధములో లింగభూపాలుడు చళవాయి
వేంకటధరణీశుచే మెచ్చులందె నని కవి వ్రాసి
నాడు. ఈ వేంకటధరణీశుడు వెలుగోటి వెంకట
పతినాయనింగారు గానోపు. నెల్లూరు ఉదయగిరి
సీమల సీతాడు పెండవ వెంకటపతిరాయలచే నమగ
ముగ బడసెను.*

---

* Nellore District Gazette Vol. I. Page
63. లేదా వెంకటధరణీశుడె పెడవెంకటపతి రాయలు
గావచ్చును.

ఈ పెడవెంకటపతిరాయలు, పెండవరాయలకు (1614-
1630) సామంతుడుగ తిరుచనాపల్లిఖండము నేలుచుండెను.
మొదటి వెంకటపతిరాయల నురణానంతరము గంభీరిని
కుటుంబకలహ, రాజకీయవిప్లవములందు, రామరాయలకు
వెంకటపతిరాయలు సహాయుడై, యాతనిరాజ్యమున స్థిర
ముగఁ బ్రతిష్ఠించియుండవచ్చును. అకాలముననే సుల్తా
నితో యుద్ధముపొసఁగియుండును. కాని యీ యుద్ధము
మూడవ శ్రీరంగరాయలకాలమున సంభవించియుండు
ననియు, సుల్తాని, రాయల వైరుగొండఁడు స్వాధీశపటము

క్రీ. శ. 1640 తర్వాత నీప్రాంతమంతయు గోలకొండ నవాబు వశమయ్యెను. (నెల్లూరు జిల్లా) ఇప్పటి ఆనంతపురము, చెంగల్పట్టు, కడప, తిన్నవిల్లి, మైసూరుప్రాంతములు వేంకటపతిరాయలపరిచాలనక్రిందనే యుండెను.

లింగభూపతి “డాబాలుపై బడి డాగులుచేసె నని” కవి వర్ణించెను. ఈడాబాలు అనునది పశ్చిమతీరముననున్న డాబుల్ (Dabul) పట్టణ మేమో యని సందేహము గలుగుచున్నది. ఆకాలమున ఆపట్టణము పోర్చుగీసువారివశమున నుండెను. ఆ పట్టణముపై దండువెడలుటకును, పోర్చుగీసువారికిని, విజయనగరసామ్రాజ్యాధీశులకును బోరాట మేల సంభవించెనో, తెలియదు. ఈవిషయము పరిశీలింపఁదగినది.

కొనుటయందు సహాయుడై వచ్చియుండునని శ్రీవేంకట రమణయ్యగారు తలంచుచున్నారు.

(Sources of Vijayanagar. Vol I. P. 369)

శాసనములందలి రావెళ్లవారిచరిత్ర

నెల్లూరిజిల్లా శాసనసంపుటములనుండి రావెల వంశీయులగు మఱికొందఱుఁ ఁష్టనాయకులచరిత్ర తెలియనచ్చుచున్నది. రాజరాజదేవుని పుత్రుడవ పరిపాలనసంవత్సరమునం దొక రావిళ్లనాయకుని ప్రస్తావన గలదు. ఇదియే రావిళ్లవారినిగూర్చి చెప్పెడి యత్యంతమైన ప్రాచీనశాసనమును, బ్రథమశాసనమునై యున్నది.*వీరిలోఁ గొందఱు నెల్లూరు జిల్లాలో నుదయగిరి, పొదిలి, కొచ్చెర్లల కోట సీమలఁ బాలించుచుండిన సామంతనాయకులు గలరు. వీరును వెల్లుట్లగోత్రులే. పొదిలి సీమను బరిపాలించిన రావెల తిప్పనాయకుఁడును, ఉదయగిరిసీమను బాలించిన రావెల కోనేటి చిన తిమ్మానాయకుఁడును ముఖ్యులు సౌగంధికప్రసవాపహరణములోని రావెలవంశీయులకును, శాసనములందలి రావెలవారికిని బరస్పరసంబంధము వీరివంశావళినిబట్టి నిర్ణయించుట దుర్లభము.

* B. V. Nellore Inscriptions, S (6)

ముగా నున్నది. భావిపరిశోధనమునఁగాని బయలుపడదు.*

కర్నూలు జిల్లాలో శ్రీగిరిమండలమేలిన మఱియొక రావెళవంశీయులు గలరు. వీనివంశ మీదిగువ నీయఁబడినది.

మల్లభూపతి

|

వీరసనాయకుడు

|

మల్లభూపతి

ఈకడపటి మల్లభూపతి కర్నూలుజిల్లా నెంకటాద్రి పాలెమునందు క్రీ. శ॥ 1612 లో వ్రాఱుచిన శాసనమునుబట్టి, యితఁడు శ్రీశైలప్రాంతమును బరిపాలించుచుండె నని తెలియుచున్నది. ఈశాసనములో నితఁడు తనపూర్వులు మన్నెరికముగా సంపాదించిన కొచ్చెర్లకోటపీఠములోని సిం

---

* నెల్లూరిజిల్లా శాసనసంపుటములలో నీక్రిందిశాసనములఁ బరిశీలించ నగును. D. 35, G. 52, G 84, N. 33; N. 124, G. 112, P. 19.

గారికొండ, బట్టెపాడు అను రెండు ప్రాంతములును, వెంకటాద్రి పాలెములోని (ఇప్పటి మార్కాపుర ముతాలూకా) చెన్నరాయస్వామివారి యుత్సవ ముల నిమిత్తము దానము చేసె నని తెలుపబడి నది.* సౌగంధిక ప్రసవాపహరణములోని మల్ల భూపాలుని వంశమునకును, ఈ మల్లనాయకుని వంశ మునకును సంబంధ మున్నట్లు గనబడదు.

చెన్న భట్టరు - చేళికళిభామణి

ఈ వి రంగనాయక పాదరాజీవయుగ్మ సేవకుఁ డగు శ్రీ చెన్న భట్టరాచార్య గురువ ర్జణ్యం బొక నిని స్తుతిం చెను. ఈ చెన్న భట్టరాచార్యుఁడు లింగమగుంట తిమ్మకవియు, నతని సమకాలికుఁ డగు తెనాలి రామకృష్ణుఁడును వారివారి గురువుగావర్ణిం చిన చిక్క భట్టరాచార్యుడేమోయని తలఁచెదను.

క. గురురాయపట్టభద్రుని

నరహరు శ్రీ రంగనాయకాంశభవుఁ భ

---

*Para 55 of to Epigraphical report 1923, 1924. Vide No. 423 of 1923.

ట్టరుచిక్కాచార్యులు ను
ద్వరుఁ డలంచుచు నడుగులకు నతుల్లావించున్.

తిమ్మకవి—చతుర్వాటికామాహాత్మ్యము

క. వాక్యాంతాశ్రయభట్టరు
చిక్కాచార్యులు మహాత్ము శ్రీగురుమూర్తిక్
నిక్కపుభక్తి భజించెద
నిక్కావ్యకళాకలాప మీడెఱుటకున్.

రామకృష్ణకవీ—పాండురంగమాహాత్మ్యము.

పాండురంగమాహాత్మ్యము క్రీ. శ॥ 1565 ప్రాంత
మున రచింపఁబడెనని శ్రీరామకృష్ణకవిగారు నిర్ణ
యించినారు. క్రీ శ॥ 1584 సంవత్సరమున రచింపఁ
బడిన కామండకకృతిలో దత్తప్రతికర్తలగు వేం
కటరామకృష్ణకవులు పై చిక్కాచార్యుని గృహితి
సంబోధనమునఁ జేర్కొనిరి.

క. శ్రీచంచల్భట్టరు చి
క్కాచార్య-చర్యశిష్యయతులితకౌర్య
ప్రాచుర్యపీర్య, గుణర
త్నాచలజయలలితదైర్య నయతత్త్వనిధి.

గోపాలకవియు దేశికచక్రవర్తి యగు గురువు
నీక్రింది విధముగ స్తుతించెను

“విరతరక్షీర్తిదేశికచక్రవర్తి
 రంగనాయకపాదరాజీవయగ్గ
 శంగతపటుహృదంచితచంచరీక
 భట్టరు శ్రీచన్నభట్టరాచార్యు”

ఈ దేశికచక్రవర్తి పదునాఱవ శతాబ్దాంతము
 వఱకు నివసించి యుండవచ్చును. రత్నాకరము
 గోపాలకవియుబదునాఱవశతాబ్దాంత్యముననుండి
 (1575) పదునేడవశతాబ్దమధ్యమువఱకు (1650)
 నివసించియుండెను గనుక, వైచిక్యభట్టరునకు
 శిష్యుడై యుండనోపు. ఇది యూహ. భావిపరిశో
 ధనలవల్లగాని తెలియదు. కడపటి యార్వీటి
 గుర్వీపతులు వారిసామంతులు వైష్ణవగురువ
 ర్ణులు బోషింపుచుండిరి. ఇట్టి దేశికశిఖామణుల
 మతాభినివేశమే, ఉద్యటారాధ్యచరిత్రకారుఁ
 డగు రామలింగకవిని, రామకృష్ణకవిగాను, పాండు
 రంగమాహాత్మ్యకృతికర్తనుగా నొనరించుట సంభ
 వించినది. ఆకాలములో నీవైష్ణవదేశికశిఖామ
 ణుల ప్రతిభయుఁ బలుకుఁబడియు ప్రబలముగా
 నుండెను.

రావిళ్ల వారివంశపృక్షము

మల్ల భూపతి

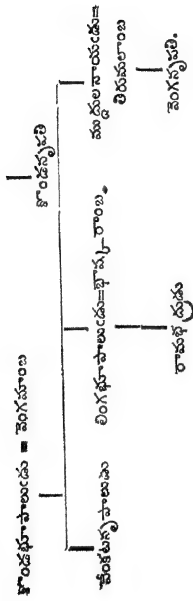
లిష్టభూపాలుడు = పెద్దమాంబ

అయ్యప్పనాయుడు = లక్కమాంబ   వెంకటాద్రి

లిష్టభూరమణుడు = వెంకమాంబ

లింగస్వపతి = సిద్ధాంబిక

అయ్యప్పనాయకుడు

సౌగంధిక ప్రసవవాహరణమును గూర్చిన విషయము మహాభారతములోని అరణ్యపర్వమునందు గలదు. (ఆంధ్ర మహాభారతమున, అరణ్యపర్వము, తృతీయచతుర్థాశ్వాసములు) మూలములోని కథను బెంచి, కవి మూఁడాశ్వాసములలో నీయితి వృత్తమును రచించెను. హనుమద్ధర్మనమును, యక్షరాసులతోడి యుద్ధమును మణిషద్వధయు మొదలైన వృత్తాంతములు నందును నిందును గలవు. భారతములోని కథ వొప్పన ధనంజయుఁ డీరమయమున నమరావతియందుండెను. ఈ కథలో నర్జునుఁడు దేవలోకమునుండి వచ్చుటయు, యక్ష నాథునితో యుద్ధ మొనర్చుటయు, గౌరవులు పొందవులకుఁ దోడ్పడుటయు, నారదాగమనము, హరిహరాదుల పోరాటము, చతురాస్యుఁడు సత్యలోకమునుండివచ్చి శివకేశవుల శాంతంబు నొందించి, హతులైనవారిని బ్రదికించి, యుద్ధము విరమింపఁ జేయుటయు, మొదలగు సూతన విష

యములను గవి కల్పించి, మనోహరముగ వర్ణించి నాడు. కవి రసజ్ఞుడు. కవిత నిర్దుష్టము. ఈ కావ్యము కవితాకల్పనమున గోసప్రధాని ప్రణీత ద్విపద కృష్ణార్జున సంవాదమునకన్న మిన్నయైనది. కావ్యశైలిని దోనేరు కోనేరు కవికృత బాలభాగవతమున కించుకేనియుఁ దీసిపోవదు. లింగభూషలుని కీర్తికాంతావర్ణనము (పుట 43) సూర్యాస్తమయవర్ణనము (పుట 141) రసవత్తరములు.

ద్విపద సౌగంధిక ప్రసవాపహరణకావ్యమును గోపాలకవివంశమువాడైన రత్నాకరము అప్పప్పకవి పద్యకావ్యముగ రచించెను. కాని కవిత్వము వేలవముగా నున్నది ఈ గ్రంథము చెన్నపట్టణములోని పెద్దువార్డు కంపెనీవారిచే క్రీ. శ. 1937 సంవత్సరములో ప్రచురింపబడినది. పీఠికలోని నీసపద్యభాగము నిందిచ్చుచున్నాను.

సీ. రత్నాకరావ్యయరాజాఖ్యాయుడైన

దుద్యంకకర్తనన్నానధనుడు

శోపాలరాజుచే రూపింపబడినట్టి

దివ్యసౌగంధికద్విపదకావ్య

మష్టష్టపద్యకావ్యంబుగా రచియింపఁ

దలఁచి భూసురులకు దండ మొసఁగి

కృతజ్ఞత.

రత్నాకరగోపాలకవినిగూర్చి మొట్టమొదట శ్రీనిధుదవోలు వేంకటరావుగారు విజయనగర కళాశాలవారిమాసపత్రిక (1929) సంపుటము 7, 2-వ సంచికలో నొకవ్యాసము వ్రాసిరి. తర్వాత తద్గ్రంథములోని చారిత్రకవిషయముల 1937 సంవత్సరములో నాంధ్రపరిషత్పత్రికయందు బ్రకటింపబడినది. వాషిల్ల భాషాధారకులగు శ్రీవేంకటేశ్వర శాస్త్రిగారు నాకోర్కెపై గ్రంథమును బ్రకటింతుమని 1939 సంవత్సరము జనవరినెలలో నాకొక లేఖ వ్రాసియుండిరి. ఇంతలో యుద్ధమారంభమగుటయు, కాకితములకు గణ వేర్పడుటయు, సంభవించెను. శ్రీవేంకటరావుగారు ఉద్యోగదేశ

మునఁ జెన్నఁపట్టణమునఁబుట్టయు, గ్రంథప్రకటన
మున కుద్యుక్తులైన శ్రీశాస్త్రిగారికి గ్రంథముద్ర
ణముగూర్చి ప్రోద్బలముగలిగించుటయు సంభవించినది. వెంటనే గ్రంథముముద్రణముప్రారంభించి,
వారు నాకెరుకపఱచిరి. భాషోద్ధారకనామమును
వారి కన్వర్థనామ మగుట కట్టికార్యములే గదా
కాగణములు! ఈపీఠికవ్రాయుటకు నాకు సాయ
మొనర్చినవారు శ్రీవేంకటరావుగారును, శ్రీసోమ
శేఖరశర్మగారును; శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణ
య్యగారి వ్యాసములును నా కుపయోగపడినవి,
కమ్మచరిత్రకారులగు శ్రీకృత్తభావయ్యచౌదరి
గారు వారు రచించినచరిత్రలో నామొదటివ్యా
సములోని విషయములు గ్రహించి, యావిష
యము గ్రంథములలో నుల్లేఖించిరి. ఈపీఠికరచన
యెడల వారిగ్రంథమును బరిశీలించితిని. పైవారి
యందఱకు నానమోవాకములు, పరిషత్తుస్థక
భాండాగారములోని తాళపత్రపత్రులనాశొసఁగి,
అడిగినతత్క్షణము నాకుకావలసినవిషయసాదుగ్ని

కార్యాంతరవ్యగ్రుడయ్యును బంపించుచుండిన,
పరిషత్కార్యదర్శియు, నామిత్రుఁడు నగు రాఘవా
చారి (ఎం.వ, బి. యల్.) గారికి నమస్కారములు.

లేఖకదోషములు, ముద్రణస్థలిత్యములు సవ
రించుటకు అవకాశము నాకు లభింపలేదు. ఈ
ప్రమాదము మానవప్రకృతి పాతకులు మన్నిం
తురుగాక! దోషములు రెండవముద్రణకాలమున
సంస్కరించెదము.

5-2-1949.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

విషయ సూచిక

విషయము.	పుట.
వీతిక	1
కృతిపతివర్ణనము	10
కృతిపతివంశానువర్ణనము	19
కమ్మకులము	20
మట్టిభూరక్షణుడు	21
తిప్పభూపతి	22
తిప్పభూపతిభార్య వెద్దమాంబ	23
అయ్యవనాయనిభార్య లక్కమాంబ కుమారుడు	
తిప్పభూపతి	24
తిప్పభూపతిభార్య వెంగమాంబ . కుమారుడు లింగ	
భూపాలుడు	26
లింగభూపాలనిభార్య సిద్ధమాంబ, కుమారులు	
కొండభూపతి అయ్యవనాయుడు	27
కొండభూపాలునిసంతానము	28
వెంకటభూపతి	28

విషయము.	పుట
లింగభూషతి ...	29
ముద్దులనాయఁడు ..	29
కొండభూపాలునిసోదరుఁడు ఆయ్యలనాయకుని	
ప్రభావము ...	30
ఆకనికుటుంబము ...	30
కొండభూపాలునిపరాక్రమము ...	32
కొండభూపాలునిసంతానము ...	34
లింగభూషతి - కృతిభర్త ...	35
లింగభూషతిభార్య భాస్కరాంబ ...	36
లింగభూషతికుమారుఁడు రామభద్రుఁడు ...	37
లింగభూషతిపరాక్రమము ...	37
ముద్దులనాయనిభార్య తిరుమలాంబ కుమారుఁడు	
లింగభూషతి ...	41
భాస్కరాంబవర్ణనము ...	42
లింగభూపాలునికి క్రితాంతావర్ణనము ...	43

ప్రథమాశ్వాసము

కథాప్రారంభము ...	49
విజయనగర వర్ణనము ...	50

విషయము.	పుట.
పాండవులు బదరికావనమున నివసించుట	54
వసంతకాలవర్ష నము	54
భీముడు కందమూలములఁ జేయించుట	57
ద్రౌపది భీమునితోఁగూడ వనవిహారము చేయఁగోరుట	58
ధర్మరాజు వల దనుట	59
ద్రౌపది నిష్ఠురోత్తలాడుట	60
భీముడు ద్రౌపది నంపు మనుట	63
ధర్మరాజు సంశయించుట	64
భీమునిసమాధానము	65
నకులుడు ద్రౌపదిని పంపు మనుట	66
సహదేవుడు ద్రౌపది నంపు మనుట	81
ధర్మజునిసంశయము	83
ధర్మరాజు ధౌమ్యచార్యు నడుగుట	84
ధౌమ్యుడు ద్రౌపది నంపు మనుట	84
ధర్మరా సొడంబడుట	85
భీముడు ద్రౌపదితో వనమున కరుగుట	86
ధర్మరాజువిచారము : నకులుని భీముని వెంటఁ బొమ్మనుట	87
నకులుని ప్రత్యుత్తరము	89

విషయము.	పుట.
ద్రౌపదీదేవివచనహారము	90
గంధమాదన పర్వతవర్ణనము	... 104
సూర్యాస్తమయ సమయము	... 111
భీముడు ద్రౌపదితో ధర్మజుకడకుఁ బోద మని చెప్పట	112
ద్రౌపది అందుల కిష్టపడుట	.. 114
సౌగంధికము వచ్చి వారలకడఁ బడుట	. 114
ద్రౌపది సౌగంధికములగొన్నింటిఁ చెప్పని భీమునడుగుట	115
ద్రౌపదీ భీముల సంవాదము	... 116
నారదాగమనము	.. 121
నారదభీములసంభాషణము	... 122
నారదుఁడు ఘటోత్కచుని నందునిచి కవలఁ ములఁ చెప్పుటకుఁ బొమ్మనుట	... 124
నారదుఁడు భీమునితో నకనికా కార్యమునం దొక మహాత్ముఁడు సాయపడు నని తెల్పుట	124
ఘటోత్కచుఁడు భీమునికడకు వచ్చుట.	.. 125
ద్రౌపదియొద్ద భీముఁడు ఘటోత్కచు నునిచి సౌగంధికముల కరుగుట	... 128
ద్రౌపది సంతాపము	... 130

విషయము,	పుట.
ఘటోత్కచుని సాంత్వనము	139
సూర్యాస్తమయవర్ణనము	141
చంద్రోదయవర్ణనము	144
మలయమారుకవర్ణనము	147
కళానదీవర్ణనము	148
భీముని ప్రమాణము, ఆతఁడు శంఖమును టూరించుట	151
ఆంజనేయుఁడా శంఖారావమును విని లేచుట	152
భీముఁడు హనుమంతునిఁ జూచుట ...	154
భీమహనుమంతుల సంవాదము ..	154
ఆంజనేయుఁడు నిజరూపమును చాల్చుట ..	181

ద్వితీయాశ్వాసము

భీముఁడు హనుమంతుని విశ్వరూపమును జూడఁగోరుట	187
హనుమంతుఁడు చెప్పిన యుగధర్మములు ...	190
హనుమంతుఁడు విశ్వరూపమును చూపుట ...	192
హనుమంతుఁడు సౌగంధికములన్ని నెలపు చెప్పట	195
భీముఁడు సౌగంధిక జలకాకరము సమీపించుట	201
భీమ, యక్షరాక్షస సంవాదము ..	201
భీముఁడు యక్షరాక్షసపీఠులలోఁ బోవుట ...	205

విషయము.	పుట.
హాతశేషులు ఈ బేరునికి భీమునివృత్తాంతమును చెలుపుట	213
నలకూబరుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట ..	215
తూర్పు తెల్లవాణుట ..	218
ద్వీపము ..	219
ఘటోత్కచుఁడు ద్రౌపదీసహితుడై ధర్మరాజు	
కడకేఁగుట ...	221
ధర్మజుఁడు భీమసేనుడేడ యని యడుగుట ..	221
ద్రౌపది భీమునివృత్తాంతము ధర్మజుతోఁజెప్పుట	222
ధర్మతనయ ఘటోత్కచుల సంభాషణలు .	223
నారదాగమనము	225
నారదుఁడు ధర్మజునకు భీమనలకూబర యుద్ధము	
సంగతిని తెల్పి సహాయముసేయఁ బోవుచున్నప్పుట	226
ఘటోత్కచుఁడు తండ్రిసహాయార్థ మరుగుట	228
నారదుఁడు కరిపురమునకుఁ బోవుట ...	229
నారదుఁడు భీమునివృత్తాంతము, ధర్మరాజుదులు	
సాయమువెడలుటయు, నాదిగాఁ గలసంగతు	
లు చెల్పుట ...	229
దుర్యోధనాదుల! దుర్మంతము ...	231
దుర్యోధనుఁడు నైన్యములతో బసరి కావనమున	
కరుగుట ...	236

విషయము.	పుట.
పాండవులందు లేకుండుట ...	235
భీష్ముండు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పుట...	237
కర్ణ గుం గేను సంవాదము ...	238
కురురాజగుసు నుల సంభాషణము ...	240
కర్ణగురుసూక్ష్మ సంవాదము ...	241
ద్రోణుండు, దుర్యోధనుండు వ రినిద్దరి నివ రించుట	242
ద్రోణుండు దుర్యోధనునితోఁ బ్రసంగించుట,	
అతడు చెప్పిన హితము ...	242
కర్ణుండు, ద్రోణుని దూషించుట ..	244
కర్ణ, కృపాచార్య సంవాదము, ...	246
కర్ణుడు, కృపునిపై కురుకుట ...	247
అశ్వత్థామ, కర్ణుని శిరముమోడుట ...	248
కర్ణ, అశ్వత్థామల యుద్ధము ...	248
దుర్యోధనుండు వారిని నివారించుట ...	249
ఘటోత్కచుండు ధర్మజునితోఁ గౌరవులరాక	
నెఱింగించుట ...	250
ధర్మజుని భయసంతాపము ...	252
ఘటోత్కచుండు ధర్మరాజునకు మైత్ర్యము చెప్పుట	253

విషయము.	పుట.
కురు, పాండవుల యుద్ధము ...	256
దుర్యోధనుడు, ఘటోత్కచునితో సతియొనర్చి పాండవులకు సహాయుడైపోవుట ...	269
నలకూబరుడు యుద్ధమునకు నన్నద్దండగుట	272
ధర్మరాజు భీమునొద్దకు వచ్చుట ...	273
ఆమరావతిలో అర్జునునకు నారదుడు, భీమునకు కుచేరునకును యుద్ధము సంభవించిన సంగ తిని తెల్పుట .	274
అర్జునుడు ధర్మరాజాదులకడ కే తెంచుట .	275
జాంగళుడొనర్చిన యుద్ధము ...	290
నలకూబరునియుద్ధము .	294
ఘటోత్కచుడు గూలుట ...	296
భీమునియుద్ధము ..	297
నలకూబర, భీమసేనుల సంచారము ...	303
భీముడు మూర్ఖిల్లుట ...	309
అర్జునునియుద్ధము ...	310
ద్రౌపదికోకము ..	312
ద్రౌపదిని అర్జునుడు తోరాల్పుట ...	314

విషయము.	పుట.
నలహరిరాష్ట్రములసమరము	... 314
కుబేరుడు యక్షవీరులఁ బోగడుట	... 330

తృ తీ యా శ్లా స ము

ధర్మరాజు సంధిసేయఁ బొనుట	... 337
గాండీవి దాని కొడఁబడకుండుట	... 338
కుబేరుడు పాండవులతో యుద్ధమున కిష్టపడకుండుట	339
మణిపంతుఁ డొప్పుకుండుట	... 340
ఉభయపక్షములకును సంకలనమర మగుట	... 341
కుబేరాష్ట్రములసంవాదము	... 345
కుబేరాష్ట్రములయుద్ధము	... 349
ఉభయపక్షముల పోరాడుట	... 350
కర్ణుని బలిపరాక్రమములు	... 358
కర్ణునిగ్రీవులయుద్ధము	... 360
కర్ణుఁడపలాయనము	... 363
అశ్వత్థాను కర్ణునికి సాయపడుట	... 364
కుబేరాష్ట్రముల యుద్ధము, అర్జునుని మూర్ఛ...	367
కుబేరాష్ట్రముల యుద్ధము, అశ్వత్థాను మూర్ఛ...	368

విషయము,	పుట.
హనుమంతుడు కుబేరునితో యుద్ధము సేయుట	
ఉభయపక్షములవారికిని జరిగిన చిత్రయుద్ధము	370
నారదుడు ద్వారకాపురమునకు వచ్చుట. .	375
కృష్ణదర్శనము	... 377
నారదకృష్ణ సంవాదము	... 377
కృష్ణుడు పాండవులకు సహాయము సేయఁబ్రానుట	379
నారదుడు కైలాసమున కరుగుట	.. 380
శివుని సందర్శనము	... 382
నారద శివుల సంభాషణలు	... 383
శివుడు కుబేరునకు సాయపడ సిద్ధమగుట	... 384
పరమేశ్వరుడు కుబేరుని దగ్గఱకు వచ్చుట...	386
భర్తరాజు చింతించుట	... 387
భీష్ముడు ధైర్యము నెప్పుట	. 388
గాంగేయ కర్ణసంవాదము	.. 390
ఘటోత్కచ కర్ణ సంవాదము	... 392
కుదనదీతనయుఁడు వారిని హరించుట	... 393
హరి పాండవులకు సహాయము వచ్చుట	... 395
కర్ణ కృష్ణ సంవాదము	... 399

విషయము.

పుట.

యుద్ధమునఁజచ్చినవారు మఱల బ్రదుకుట...

447

శివుఁడు కు బేరునితో సౌగంధికములను బొంద

పుల కి మ్మని చెప్పట

...

448

కు బేరుఁడు సౌగంధికములఁ దెచ్చియిచ్చట...

449

హరి వారుల సంతోషము

...

450

బ్రహ్మ సత్యలోకమునకుఁ బోవుట

...

451

కు బేరుఁ డలకాపురమునకుఁ బోవుట

...

451

శివుఁడు కైలాసమునకుఁ బోవుట

...

452

దుర్యోధనుఁడు కరిపురంబునకుఁ బోవుట

...

452

కృష్ణుఁడు ద్వారక కేఁగుట

...

452

ఘటోత్కచుఁడు వెడలుట

.

453

తర్వాతి భారతకథ

...

453

శ్రీ రస్తు.

సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము

పీ ఠి క

శ్రీరామచంద్రఁ డాశ్రితవత్సలుండు
తారకబ్రహ్మవతారుఁ డచ్యుతుండు
సుమతరాసనుగన్న సుందరాంగుండు
నముచిసూదనముఖ్య నానాదిగీత
రాజకాంతివిలాస రాజితపాద

రీ

రాజీవుఁ డంభోజరాజవంశజుండు
నీలాతసీసూన నీరదశక్ర
నీలవర్ణుండు దయానిర్మలాత్మకుండు
జానకీచిత్తాంబుజాతమిత్రుండు
భూనుతమాణిక్యభూషణాన్నితాండు

10

పరిపంధి దైతేయబలభేదనుండు
 హరివర్ణితుండు శరణార్థక్షుండు
 దశరథధారుణీతలనాథగర్భ
 విశదాబ్ధిచంద్రుండు విశ్వంభరుండు
 విలసితసామ్రాజ్యవిభవసంపదలు

15

నలఘుసదస్త్తువాహననికాయములు
 నతులితోదగ్రజయప్రతాపములును
 వితతసౌఖ్యంబులు వేడ్కతో నొసఁగి
 రావిల్లలింగ భూరమణశేఖరుని
 భూవరసుతునిగాఁ బోషించుఁగాత.

20

తలఁబ్రాలవేళ నెంతయు సిగ్గుదోషఁ
 దలవంప గళరత్నతారహారాగ్ర¹
 మానితమాణిక్యమధ్యభాగమున
 నానామరస్తుత్యు నవ్యచారిత్రు
 మకరకేతనశోటి మహితలావణ్య
 సకలలోకాధారు జగదేకవీరు

25

---

1 కలవంపిగళరత్నతారహారాగ్ర. (క)

భూమండలాధ్యక్షుఁ బుండరీకాక్షు
 రాముని సుగుణాభిరాముని మదిని
 భావించి చూచి సంభ్రమమునఁ జొదలు
 పావనగుణధామ భామాలలామ
 సీతామహాదేవి చెలువంపురీవి
 ఖ్యాతిగా సకలసౌఖ్యములు సంపదలు
 రాజిల్లు సిరు లిచ్చి రావిల్ల లింగ
 భూజాని ననయంబు బోషించుఁగాత
 చక్కెరకవణంబు చవిగొని మెక్కు
 జక్కి నెక్కినజోదు సమయించు వేల్పు
 వలిగట్టుపట్టికి వలపులు గులక
 నెలమి దేహం బర్థ మిచ్చినదాత
 పాపబుద్ధకు బుట్టు బలియు సోదరుని
 చేపట్టి కోర్కె లిచ్చినదయాజలధి
 సొలపుచీకటిగుంపు సొంపులబెంపు
 చలివేడి వెలుగుల జరుగుచక్రములు
 దుక్కి కైదువబూను దొరబిడ్డతమ్ముఁ
 డక్కననేర్చిన యబల పెద్దన్నఁ

జెలఁగుచు రాజుగాఁ జేసిన యతని 4b
 కలకంఠకంఠినిఁ గన్నరథంబు
 సిరియింటఁ బుట్టిన చిన్న బాలకుని
 కొఱకు వెన్నుని ముద్దుకొడుకు పెక్కెంబు
 దుఃసురూపము దాల్చి తొలివేల్పు దునిమి
 యురవు గా గొనివచ్చు నుత్తమాశ్వములు 60
 నలరు లోకములు చరాచరంబులును
 మెలఁకువతోడ నిర్మించుసారథియు
 నుడుటు జేజేలకు నునిక్కియై వెలయు
 పదియాఱువన్నెలబంగారువిల్లు
 తొగవైరినందను ద్రుంచువ్రా మున్ను 55
 తగగన్నమిన్న మేతలుగొన్న నారి
 యెచ్చోటఁ దలఁచిన నెందుఁ జూచినను
 నచ్చట వెలుగొందునట్టిసాయకము
 గలిగి చెన్నొందినగంగాధరుండు
 విలసిత బహుభాగ్యవితతు లొసంగి 60
 గాయగోవాభుని కలితకేళాది
 కాయని నల తతిరాజునన్ని భుని

శ్రీలచే జగతి రాజులు లింగధరణి
పాలుని దుర్గాధిపతిఁ జేయుఁగాతె.
ప్రాణనాథుని జటాబంధంబు మాన్చి
మానిత నవరత్న నుకుటంబు దాల్చి
వేరైన పులుకలవేరులు దిగిచి ,
భూరి మాత్తీకహారములు పొసంగించి
కన్నుల వినుసొమ్ము కడలకు వైచి
సన్నత దివ్యభూషణము లమర్చి

70

పూవిల్లుభస్మంబు పూత బోదుడిచి
తావులు గులుకుగంధంబు మై నలది
గజచర్మపటము చక్కగఁ దొలంగించి
రజితాంబరంబు తీరంబుగాఁ గప్పి
గ్రక్కున పులితోలు కాశ సల్లించి

75

తక్కక కెంబట్టుదట్టి పొంకించి¹
బోగివేషము బొపి సొగసైనపుట్టు
భోగిరూపంబు సొంపుగఁ బొసంగించి

1 తక్కక కెంబట్టు దట్టి పొందించి (చ)

హరుమేన నలకొన్న యచలేంద్రకన్య
 గరిమెతో బసువశంకరబిరుదాంకు 80
 గురుతరవెల్లుట్లగోత్రపావసుని
 గండరగండని ఘనశౌర్యధనుని
 గోరడధాత్రీనాథు కూర్చినందనుని
 ఘనుని రావిళ్ల లింగమహితలేంద్రుఁ
 గనికరం బొదవ పేట్కలఁ బ్రోచుఁగాత. 85
 కళలు గుల్కెడు తమ్మిగడ్డియమీఁదఁ
 బలుకు తొయ్యలిఁ గూడి పరమహర్షమునఁ
 గొలువుండ బ్రహ్మాండకోట్ల నిర్మించి
 యలరుచు నున్న యాయండంబులందు
 స్థావరతిర్యక్ప్రచారజంతువుల 90
 దేవదైత్యగ్రహదిక్పాలవర్య
 తారకాద్రిపయోనిధానకాంతార
 భూరిచతుర్దశభువనభూతముల
 నొనరఁ గల్పించి యాయుఁకిప్రమాణముల్లల
 ననువొంద లిఖించి యాహారవిధులు 95
 నద్భుతక్రీడావిహారసంగమము

బుద్ధున ప్రాభవోద్యోగములు పెక్కు
 మరియాదలును ధర్మమర్మములు
 శౌర్యదైర్యోదారచాతుర్యమహిమ
 లలరుచు రచించి యబ్జజాండముల 100
 వెలుపల లోపల వెలయుచు సంచ
 రింపుచు మెలగు విరించి నెయ్యమున
 సంపూర్ణకరుణారసంబు లుప్పతిల
 నాయురారోగ్యంబు లతులితమతియు
 శ్రీయు నుపాయంబు జెలువొంద నొసంగి 105
 రావిల్ల కొండ భూరమణుని లింగ
 భూవల్లభుని దయఁ బోషించుఁగాత.
 సకలవిద్యలకెల్ల సాక్షి దా నగుచు,
 సకలంకమహిమ రాయంచపై నెక్కి,
 మతిలేనివారికి మతులు గల్పించి, 110
 కృతిలేనివారికిఁ గృతులు గల్పించి,
 యిలమతికృతులచే నెల్లభాగ్యములు,
 కలితసత్కీర్తులు గలుగంగఁజేసి,
 వరుజిహ్వా నటియించు వాణి మృగాక్షి

యిరువంద నాదిగర్భేశ్వరభవ్య
 బిరుదాంకునకు లింగపృథివీశ్వరునకు
 సరసచమత్కారచాతుర్యనీతి
 విమలతత్త్వజ్ఞానవిభవంబు లొసఁగి
 కొమరొందు కృతినాయకునిఁ జేయుఁగాత.
 అని పయోరుహకైరవాప్తలోచనుని
 వనజాసనాది గీర్వాణమాణిక్య
 మకుటకొటిప్రభామండితమృదుల
 వికసితపాదారవిందు ముకుందు
 వర్ణించి నేవించి వరహిమృతైల
 వర్ణుని గజరాజవదనుని నేక
 దంతుని శంభునందనుని గీర్తించి
 సంతతకరుణారసస్వచ్ఛహృదయ
 సకలవేదపురాణశాస్త్రాధికారు
 వికటమహోద్ధండవేదండసింహు
 నరుదైన బ్రహ్మభారోహణాధ్యు
 చిరతరకీర్తి దేశికచక్రవర్తి
 రంగనాయకపాదరాజీవయుగ్మ

సంగతపటుహృదంచితచంచరికే
 భట్టరుశ్రీచన్నభట్టరాచార్యు¹
 పట్టభద్రులపాదపద్మముల దలఁచి 135
 వరయశోధనులు గీర్వాణాంధ్రకవులు
 నిరతంబు గుణులించి నేర్పు వహించి
 చాటు వాక్పొధలక్షణలక్ష్యశబ్ద
 నాటకాలంకార నవ్యప్రబంధ
 సారార్థసంగ్రహ సర్వజ్ఞమూర్తి 140
 కారుణ్యసుకవి ముంగరకానసుకవి²
 చంద్రు చారిత్రము బ్రహ్మనాథ సభల
 సాంద్రమతిస్ఫూర్తి సన్నుతిజేసి
 బహువిధాలంకారదగుంభనములు
 మహితశయ్యాపాకమార్గవైఖరుల 145
 నవరసనాయకనాయకీభావ
 వివిధలక్షణముల విలసిల్లు నొక్క

1 సంగరహృదయాబ్జ సచ్చంసరిక భట్టరు శ్రీచన్న
 భట్టరాచార్యు (క) 2 కారుణ్యసుకవి ముంగరకానసుకవి(క)

రమణీయకావ్యము రిచియింపఁ దలఁచి
విమలచిత్తమున భావించుచుండఁగను

— శృతిపతివర్ణనము

తనకీర్తిసకలభాంధవమిత్రసుకవి
జనచకోరములకు చంద్రికగాఁగ
తనప్రతాపఘోషి దర్శితారాతి
వనసంతతికి దవవహ్నియుఁ గాఁగ
తనదయ శరణాగతవిరోధితతికి
ఘనతరం బగువజ్రకవచంబు గాఁగ
తననిశాతకరాసిధారవిరోధి
మనుజేంద్ర దేవతామత్తకాసీనులఁ
దొలఁగక బొందించు దూతికగాఁగ
కలిత శృంగారవైఖరులఁ జెన్నొందు
తన మహోన్నతనవ్యథామంబు భాగ్య
వనజమందిరకు నివాసంబు గాఁగ
జననాథు లెన్న విశ్వంభరవెలనె
ఘనుఁడు రావిళ్ల లింగమహీశ్వరుండు
రసికాగ్రగణ్యుండు రావిళ్లలింగ

వసుధాధిపతి సాంద్రవైభవభాగ్య
 వినుతసంపదలచే వెలయుచునుండి
 యనువొంద నొక్కనా డరుణోదయమున
 మెలఁకువచే నిద్ర మేల్కొంచి లేచి
 వలనొప్ప దంతభావనము గావించి
 మున్నుగా పన్నీట ముఖమజ్జనంబుఁ
 జెక్కిరిద నాది లక్ష్మీనాథుఁ దలఁచి
 భాగవతోత్తము ల్బహుతాళగతుల
 భోగీశశయనుని పుణ్యకీర్తనలు
 వినుపింప వీనులవిందుగా వినుచు
 తనరంగ నామతీర్థంబు గావించి
 గరిమ మారఁగ శుద్ధగంగోదకముల
 సురుచిరంబుగ భూమి శుద్ధిచేయించి
 విహితంబుగా నందు వివిధవిచిత్ర
 మహనీయరత్నకంబళము వేయించి
 యమనియమప్రమ ఖాష్టాంగపూర్తు
 లమరంగ పద్మాసనాసీనుఁ డగుచుఁ
 బరఁగ హస్తీకపాలభాతిధారులను

ధరణి నీతియు రిపు త్రాటకం బనఁగ
 నలరు చట్కంబు లాచరింపుచును
 సలిలితోడ్డీయాణ జాలాంధరములు ¹
 మొదలైన దశవిధంబులముద్ర లెలమి
 గదియించి యిడయు పింగళ సుషుమ్న
 మణిపూరకాదిథామములు పదునాల్గు
 లోపల నున్న నాడులు వివేకించి
 శీతలాభ్రమరిభస్మకమూర్ఖ కేవ
 లాతతరవిభేదనాదినామముల
 గలయష్టవిధకుంభకము లేర్పరించి
 కలకేవలపుగుంభకముల గుంభించి ²
 లీలతో నాసనలింగహృన్నాభి
 తాలుమూరిలలాటతటములయందు
 నాథారమణిపూరకాదినామముల
 సాధారణంబులై సరస వర్ణింప
 పరువడి నాల్గారు పది పది రెండు

---

1 సలిలితోడ్డీయాణ జాలాంధరములు (క)

2 కలకేవలపు గుంభకములఁ గుంభించి (క)

- విరివిగా పదియారువేలపత్రముల
నలరుచు నుండెడి నారుపద్మములఁ 200
జెలువొంద పవనునిచే మేలుకొలిపి
నాభిపద్మంబు క్రిందట ముమ్మూల
శోభిల్లు బాహ్యుండ సురుచిరంబైన
గంభీరనాభికాకాండంబులోన
గుంభించి యనిల్కుగొని దానిచేత 205
నాథారకమలమధ్య త్రికోణాంత
రాధీనరేఖాంతరాక్షరానలము
వెలుగించి వాయువు వెన నందు నిలిపి
పొలుపొంద నెనిమిదిముఖములక్రిందఁ
దనరు పశ్చిమనాడి తలక్రిందుజుట్టి 210
పెనుఁబాము బలునోరు వెడలంగఁజేసి
నలుపుగా పశ్చిమనాడిలో నునిచి
వెలయు వేట్కు లనేకవింశతిమణులఁ
బెనఁగొని సంతాపభేద్యమై యలరి *
వనజాసనేశవిష్వక్సేననామ 215
* బెనగొని సంతాపభేద్యమై యలరి (క)

ములు గలకులిశంబు మురువున నున్న
 యలఘుగ్రంధిత్రయం బెలమి భేదించి
 తలప నావైని యూర్ధ్వముఖాంబుజంబు
 దలక్రిందుచేసి యందలిసుధారసము
 తలకొని హృదయపద్మములొన నునిచి
 మలయుచు యోగసామ్రాజ్యసౌభాగ్య
 గరిమచే సకలజగన్తయకారు
 వరవస్తు నవ్యయప్రణవస్వరూపుఁ
 బరమాత్మ భూమిధ్యభాగనివాసు
 శరజాప్తశతకోటిచటులప్రకాశు
 మానితమతి నాదిమధ్యాంతరహితు
 ధ్యానించి హృదయపద్మంబున నునిచి
 హరిహరభక్తుల కాచార్యులకును
 నురుభక్తిహితవందనోపచారముల
 జాంబూనదాంబరసదృశాక్షణములు
 తాంబూలయుతముగా దానముజ్జలేసి
 యాచార్యముఖ్యుల కభివందనంబు
 లొచరింపుచు వినయంబునఁ బనిచి

హితబాంధవులఁగూడి యిష్టభోజనము
 లతిమోదమునఁజేసి హస్తముల్ గడిగి 235
 పాలుపొంద ఘనసారముల మ్రుగ్గు లిడిన
 విలసితవిధుశిలావేదికమీఁద
 రాజిల్లు నూతనరత్నకంబళము
 పై జీనిహొంబట్టు పరుపుపై వేడ్క
 వసియించి యిరుమైలవనితలు గొల్చి 240
 కుసుమసాయకులీల కొలుపున్నవేళ
 నేమంబుతోఁ జెంత నిలిచి వేరొక్క
 భామిని కర్పూరభాగంబు లొసఁగఁ
 జిత్తంబు రంజిల్లఁ జేరి వేరొక్క
 మత్తకాశిని యాకుమడుపు లందియ్యి 245
 సొలపుల వలపుల సొంపుల నొక్క
 పొలఁతుక పరిమళంబుల మేన నలది
 హవణికెగా నొక హరినీలవేణి
 నవరత్నమయభూషణములు గీలింప
 నేరుపుతో నొకనీరజవదన 250
 తీరుగా కస్తూరితిలకంబు దీర్చ

సిరిమీర నపు డొక చిగురాకుఁబోడి
 పరువడి జాళువాపాగ గీలింప
 జననుత్తర బగుబురుసాపచ్చడంబు
 వనిలై స్థోక్త వలెవాటుగాఁ జేర్చ
 ఘన మూరురాయరగండపెండ్రార
 మనువుగా నొకలేమ యంఘ్రిఁ గీలింప
 చెంగలించినవేట్కుచే నప్పు డొక్క
 యంగనామణి నిల్వట్టద్దంబుఁ బూన
 కలితశృంగారముల్ కైకొని లేచి
 కలకంఠికంఠులు కైదండ యొసంగ
 కమనీయరత్నకంకణములు మెరయ
 రమణులు వింజామరంబులు వీవ
 రమణీయకయ్యంతరంబులు గడచి
 కొమరుమీరిన కొల్వకూటంబుఁ జేరి
 హితులు పుత్రులు పురోహితులు సేనాధి
 పతులు సామంతులు బంధువర్ధంబు
 మన్నీలు గురికొండలు మండలాధిపులు
 సన్నుతి కెక్కినచతురంగబలము

కవిబుధగాయనగాయనీవంది
 వివిధనటనటు విలసితఘటన
 అఘటనాఘటనాఖ్యభిద్రప్రవీణ - గ
 పటుతరోపాయులై పరగుమంత్రులును
 తగురాయబారు లెంతయుఁ జేరి కొలువ
 నగజితప్రవృత్తు సింహాసనంబునను 275
 వెలయు సంగీతాదివిద్యల వినుచు
 వలయు నాట్యప్రభావములు గాంచుచును
 శ్రీయుక్తుఁ డగుచు రాజిల్లు వేడుకల
 వేయిగన్నులుగల వేల్పుచందమున
 రావిల్ల లింగభూరమణచంద్రుండు 280
 కోవిదవినుతుఁడై కొలువుననుండి
 నామీద కృప నుంచి నన్ను రావించి
 ప్రేమతో లాలించి పెంపుఁజేయించి
 తాంబూలయుతముగా ధనమణిహార
 జాంబూనదాంబరసైంధవంధోళి 285
 కాదుల తగునగ్రహారంబు లొసఁగి
 నాదిక్కు వీక్షించి నయమొప్పు బలికె.

అనుపమర్థత్నాకరాస్వయాధ్యక్ష
 ఘనుడ గోపాలసత్కవిసార్వభౌమ
 నరనుతవాఙ్మయనైపుణ్యమతివి
 సరసచాతుర్యలక్షణలక్ష్యశబ్ద
 నాటకాలంకారనవరసభావ
 పాట్రవంబులను నేర్పరివలె జగతి
 నిల్లినరోష్ట్రవంబుల నిరనుచాసికల
 గురతైనశతకముల్ గూర్చినమేటి
 వనునాసికాష్టవర్ణావళి వొరని
 గొనబుతారావళి గూర్చిన ఘనుడ
 వలకొమిదికిని దీపాంధ్రశబ్దంబు
 లెలమి మీరంగ రచించు నేర్పరివి
 కవులెన్నఁగా బెక్కుకట్లమార్గంబు
 లవలీలఁజెప్పిన యట్టి ధన్యుడవు
 మహనీయ బహులిపిమర్తచాతుర్య
 మహిమలు దెలిసినమాన్యుండ వీవు
 భవ్యసౌగంధిక ప్రసవాపహరణ
 కావ్యంబు ద్విపదగాఁ గడువిస్తరించి

తనరు వేట్కు మదం నేయవలయు
 ననిన హర్షించి నే నానంద మొంది
 సంశయం బెడలించి సత్కృతినాథు
 వంశావతారంబు వర్ణింతు నెలమి.

నము

తులుగరతనపట్టి తొలుతటిచికిలి¹ 310
 ములికిలో నుండి కల్లుల నీనురాణి
 వాసంబు నేవేళ వక్షంబునందు
 భాసురోన్నతి నుంచు భక్తవత్సలుడు
 పాల మున్నీట పాపని లీల దాల్చి
 మూలనున్న య్యసొమ్ములు మెక్కుజక్కి 315
 పై నెక్కి విహరించు పరమపావనుడు
 దీనశరణ్యుడు దిక్పాలనుతుడు
 సర్వవిద్యాకళాశాస్త్రపురాణ
 పర్వతాంభోనిధి బ్రహ్మవతార
 తారకాయుధభూతదంతిగబ్బ 320

1 తొలుగక తనపట్టి తొలుతటిచికిలి (క)

వారిజహితయోగవర్ణనవర్ణ
 రసతిథిమాసకరణరాశీచంద్రు
 వసుమతినిధిధరాధ్వయనిశితార
 కలితంబులై దివాకరులీలఁ బోల్చు
 బలుకై దువధరించి ఛాఢివహించి
 కడు ప్రోవుజిగిడాలు గలయొకీమిని
 బుడుతబంధించిన పొగరు రక్కసుని
 వరభుజాబలగర్వవైభవస్ఫురణ
 ఆరిమురిదునుము సాహసబలోన్నతఁడు
 సకలాగమమునీంద్రసంఘముల్ పొగడ
 నకలంకధృతిఁ బోల్చు నబ్జలోచనుఁడు
 పరఁగ నాశ్రీహరి పాదపద్మమున
 సురనదితోఁగూడ హృదకులంబు

- ❖ కమలము ❖ -

కలిగె వారలలోన కమలంబు
 బలశౌర్యధైర్యప్రభావచాతుర్య
 వరదానధర్మదుర్భారసంపదల

తరుతటా కాదిసంతానవై ఖరుల
 పకారముల
 పరగుచు సకలభాండవాశ్రితుల
 నలవడఁ బ్రోచి విద్యారహస్యములు
 తెలిసిన సర్వజ్ఞప్రతిష్ఠ వహించి(?)
 పరిపంధివీరుల బంధించి వైచి
 శరణాగతశ్రేణి సత్కృపఁ బ్రోచి
 మానితవర్ణాశ్రమములవారలకు
 భూనుతంబుగ కల్పభూజంబు లనంగ
 కరుణ కాధారమై ఘనతరకీర్తి
 బిగుదుసంపదలచే పృథివిపై వెలసె

— మల్లభూర మణుడు

ఆకమ్మనంశసుధాంభోనిధియందు
 రాకానిశాకరరమణ చెన్నొంది
 యనుపమాటోపసాహసవిక్రమార్కుఁ
 డనుచు రాయకుమారు లభినుతింపఁగను
 విమతరాడ్భయదమై విస్మయం బగుచుఁ

గొమరొందుగుడిపాటికోట చెంగటను
 గుతలాధిపతులెల్లఁ గొనియాడి మెచ్చుఁ
 గుతుబుసాహుబలంబు ఘోరించి నరికెఁ
 దైభెల్లుగా రాయలచే హెచ్చుబిరుదు
 లెల్లఁ గైకొని మదాహితరాజహృదయ
 భల్లప్రతాపప్రభావుడై వీర
 మల్లభూరమణుండు మహిషీర్తి నించె.
 వినుతులు గాంచు రావిళ్ల వరమల్ల

—౧౦ తిష్ఠభూపతి ౧౦—

జననాథు చంద్రవంశంబున నలరి
 ఘోరావహాకిరీటి గుణరత్న మేటి
 వీరాగ్రగణ్యుండు వితతపుణ్యుండు
 పరబలసమవర్తి పటుధర్మవర్తి
 నిరుపమకీర్తి మన్నియచక్రవర్తి
 చంద్రార్కనయనపూజావిధేయుండు
 సాంద్రసత్యప్రతాచారవర్తనుడు
 రవివంశమున శ్రీరామచంద్రుండు

భువి నుద్యవం బైనపోల్కి జన్తించి
జననాథు లెన్నఁగా జగతిపై వెలసె 370
ఘనుఁడు తిప్పక్షమాకాంతశేఖరుఁడు.
ధీరుఁ డారావిల్ల తిప్పభూభుజుఁడు
హేరాశముగ థాత్రి యేలుచు నుండి
భుజబలోద్ధండులై పొదలుచువచ్చు
గజగపతిదళములు గదిసి చెండాడి 375
వికలంబుగాఁ జేసి వెన్నంటి తరిమి
యికలంకబిరుదధ్వజావళిపట్టు
గొడుగు లందలములు గొనబువల్లకులు
బెడిదంపుభేరులు పెద్దబూరుగలు
వన్నెవన్నెగు డార్లు వాజులు కరులు 380
చెన్నొందఁ గైకొని సిరులచే వెలసి
తనకీర్తి సకలది క్తటముల నింపె
జనపాలు రెన్న రాజ్యము చేయుచుండె.

❖ తిప్పభూపతిభాష్య పెద్దమాంబ ❖

పరమసాధ్వీమణి పటుశీల యనగ

బరఁడు^{గీ} పెద్దమాంబాగర్భమునను 385
హరిహరసదృశులై యలరినసుతుల

తిప్పభూపతికుమారులు అయ్యపనాయఁడువెంకటాద్రి
నిరువురఁ గాంచె మహీశసన్నుతులు
బలశౌర్యధనునయ్యపత్నీతలేంద్రు
నలఘుతేజుని వేంకటాద్రిభూవిభుని
నరయ నాయురువురయం దగ్రజుండు 390
పరమపావనుడయ్య పత్నీతలేంద్రుఁ

— { అయ్యపనాయని భార్య లక్ష్మమాంబ
కుమారుఁడు తిప్పభూపతి. } —

డతిశీలవతి లక్ష్మమాంబికయందు
సుతుని శ్రీతిప్పవసుంధరాధిపునిఁ
గని పెంచి సకలభూకాంతులు గొలువ
పనుపడ తనయుని పట్టంబుగట్టి 395
ఊతి నెంత వారికి చెల్లని బిరుదు
లతిశయింబుగఁ దాల్చి యలరఁ బట్టించి
హగలు గగ్గోలురాయ హజీరుఁ డనుచు¹

1 హగలు గగ్గోలురాయ పదీరుఁ డనుచు (క)

ముగురుదునేదార్లు మొగి సన్నుతింప
 బాపురే మాయయ్య భలిభళి యనుచు 400
 గోపాలరాజు చేకొని చూచి మెచ్చ
 నభుకు బెభుకును లేక నాహవభూమి
 తెలుగుబిజ్జలుమాడ్కి తెగువతో జొచ్చి
 మొనసి కందనయోలి ముట్టడి యల్ల
 మునుమున్నె విడిపించి మోహరంబైన 405
 బలుదునేదారుల భంజించి వైచి
 పాలుపొంద గంధేభముల నుగ్గుజేసి
 | పొదల్గ్రసీబుల పొం గణగించి
 యెదురుపరాణీల నెల్ల మట్టాడి
 చెలరేగి యెగసి వజీరులఁ జినిపి 410
 కలడక్కినీలఁ జీకాకుఁ గావించి
 డేరాలత్రాళ్లెల్ల తెగ నరికించి
 కోరి భాండావముల్ కొల్ల లాడించి
 తనవేరు వారికందనయోలికోట
 యనురాగమునఁజూచి యారాజుచేత భా/ 415
 మెచ్చులు గైకొని మేదిసీపతులు

చను
 నిచ్చలు జూచి నృపులెల్ల నితఁడె
 గెలుపులరాజని గీర్తించి పొగడ
 విలసిల్లు రణకేళి విహరించె నెలమి
 అతనితనూభవుఁ డగుతిప్పనృపతి
 కుతలాధిపతులెల్లఁ గూర్చి తో మెచ్చు
 ధరణి వేరైన యాదవని దుర్గంబు
 సురతాణి లగ్గగా చూర లాడించి
 తగువజీరుల దునేదారులఁ జంపి
 పొగరు తురుష్కులఁ బోసక త్రుంచి
 కలపాళైగాండ్ర చీకాకు గావించి
 చెలరేగి జయలక్ష్మి చేకొనివచ్చి
 చల్లనివాడని జనులు నుతంప
 నెల్లమహీస్థలి యేలుచునుండె
 అంగనాజనమణి యెలినీలవేణి

{ తిప్పభూపతిభార్య వెంగమాంబ; }
 { కుమారుఁడు లింగభూపాలుఁడు }

సింగారవతి యనఁ జెలువొందినట్టి
 వెంగమాంబికయందు వితరణకర్లు

లింగభూపాలు లాలితయశోధనునిఁ
గనియె నాలింగభూకాంతశేఖరుఁడు
తనదాసధారావితాసవాహినులు 435

వనధికి కళ్యాణవైఖరుల నెరస
తనభుజంబున భూతధాత్రి యేవేళ
ఘనరత్న కేయూరగరిమరాజిల్ల
కుసుజాధిపతులు నెమ్మది కాన్క లొసఁగ
ధరణి యేలుచునుండెదగుముహూర్తమున 440

— { లింగభూపాలునిభార్య సిద్ధాంబ, కుమారులు } —
కొండభూపతి, అయ్యపనాయఁడు

పరఁగ నరావుల పర్వతాధిపుని
కన్నియ సిద్ధాంబు కరుణావలంబ 2/
నెన్నఁగాఁ బెండ్లియై యెసఁగుచునుండి
నీరజాష్టప్రభానిసితాసివిజిత
ఘోరాహితస్యపాలు కొండభూపాలు 445

సతతవదాన్యప్రసన్నసతకంఠి
జితచంద్రనయ్యపక్షితిగాఢచంద్రఁ

బుత్తులుగాఁ గాంచి పాలుపువహించి
 థాత్రీ పతులు మెచ్చ ధరణిపై వెలసె
 ఆకుమారులలోన సహితరాజునన్

— కొండభుపాబునిసంతానము —

భీకరశౌర్యుండు భీమబలుండు
 బలభేదివిభవుండు బటుబెళగంటి
 జలరాశి టంకశుంభత్ప్రాజ¹
 పురహల్లకల్లోల భువనభేతాళ
 పరనైన్యభైరవ బల్లాడరాయ
 గండోగ్రజగనొబ్బ గండప్రచండ
 గండరగండవిఖ్యాతకేశాది
 రాయచౌరాసి దుర్గవిభాళచటుల
 గాయగోవాళర కృచ్చత్రబసువ
 శంకరసర్వేశనిశ్శంకసాహసుని

— వెంకటాచల —

వెంకటాచలుని వినులచారిత్ర

---

1 బలశిలాటంకశుంభత్ప్రాజ్యరాజ్య. (క)

సంగరాటోపప్రచండాధిరాజ
పుంగవప్రాభవభుజగర్వహరణుఁ
గరుణాపయోనిధి గాయగోవాళ
విరుదాంకుఁ డగులింగపృథ్వీతలేందు

465

— ౧౧ లింగభూపతి ౧౧ —

గద్దరి రిపువీరగజసింహమూర్తి

ముద్దులనాయఁడు ౧౧

ముద్దులనాయని మోహనాకారు
నిటువంటితనయుల నిరవొందఁ గాంచి
పటుసత్వశీలుఁడై ప్రబలుచు నుండె *

* శంకర నిశ్శంకశౌర్యహంవీర

కంకణహస్తసంగడిరక్షపాల

శత్రుమహీనాథ సముదయకార

చిత్రతాంగదళిమసింహతలాట

నరశౌర్యముఖ్యనానాభవ్యుభిరుప

భరితుఁడు శౌండభూపాలశేఖరుఁడు

తనకీర్తి భూనభోంతరములు నించి

భునులు భూజనులు సత్కృపులు నుతింప

బలియుఁ డాకొండభూపాలసోదరుఁడు

— { కొండభూపాలుని సోదరుఁడు అయ్యప
నాయకుని ప్రభావము } .

విలసితసాహసవిక్రమార్కుండు
గుర్భతరపరవీరకోలాహలుండు
పరభవ్యగాం గేయవర్ణకేతనుఁడు
రాజిల్లు వెలియు కర్ణాట శ్రీరామ
రాజదత్తకీరీటరమ్యభూషణుఁడు
మనసిజాకృతి చెంచుమలచూరకార
ఘనబిరుదాంకుండు కలితతేజుండు
నరనుతు నయ్యపనాయకేంద్రుండు
ధరణీశు లెన్న భూస్థలివార్తకెక్కె
ఆమోద మెసఁగ నయ్యపనాయకేంద్రు

— ఆతనికుటుంబము —

భామిని వెంగమాంబామణి గర్భ

పరుస నార్దురు చక్రవర్తులకరణి

విరవొంద భామిని నేలంచునుండె (క)

జలనిధి సంపూర్ణచంద్రునిలీలఁ
 గలిగె శ్రీకొండ భూకాంతశేఖరుఁడు
 ఆకొండనృపతి దయాపరమూర్తి
 శ్రీకామినీనాథ నేవాభిరతుఁడు
 అనిలోన నెదిరిన యహితకోటులకు
 ఘనదివ్యభోగము ల్లలుగంగఁజేసి
 వెన్నుచ్చి చను శత్రువిభులకు నెల్ల
 సన్నతం బైనమోక్షంబుఁ గల్పించి
 శరణుజొచ్చిన రిపుజనకోటి నెల్ల
 నురుభోగభాగ్యసంయుతులఁ గావించి
 తనకీర్తియాచంద్రతారకముగను
 వినుతింప నెగడించి వెలయ భూస్థలిని
 రాజతేజం డగు రావిల్లలింగ
 భూజానికొండభూభుజుఁడు మోదమున
 సులవకపుత్రుల సుముహూర్తమునను *
 జెలగుచు రాజ్యాభిషిక్తులఁ జేసి

---

* సులవక పుత్రుల సుముహూర్తమునను (క)

మంతుకెక్కిన మేటిమన్నీలతోడ
పంతము ల్లలధరాపాలురతోడ
బలువిడి చతురంగబలములతోడ

500

❖ కొండభూపాలుని పరాక్రమము ❖

వలనొప్పు పలువైభవములతోడ
ఖరకరదీప్తులకరవాలుఁ బూని
సరిలేని చికిలిపచ్చలబాకుగట్టి
కరకుకెంపుల బాపికంబులు దాల్చి
తరలక కరవీరదామంబుఁ బూని

505

సిరిగుల్కు రత్నాలనీంహతలాట
బిరుదాంకముల చాల' పెంపొందు జవన
తురగంబు పై నెక్కి తోరంపువేడ్క
సరసల వీరసేనలు జల్లుచుండఁ
గొప్ప యెఱ్ఱనిపట్టుగొడుగులనీడ
నొప్పు చల్లనిగాలి యొదవుచు నుండ *
చెలువొంద జయలక్ష్మీ చేకొనుకొఱకు

510

* నొప్పుచందురు కావి యుల్లేడక్రింద (క)

కులుకుచుఁ జను పెండ్లికొడుకుచందమునఁ
 బొదలుచు మానవపురిచెంతఁ జేరి
 పదరు నేదులశాహుబలములమీఁద 515
 గొదకక హరిణంపుగుంపుల గాంచి
 కొదమసింహము చొచ్చుకొమరు చెన్నొంద
 తేజీని చేసల్లి ధే యని నూకి
 యాజిరంగముఁ జొచ్చి యహితనైన్యముల
 గకవికల్ గావించి గద్దించి నరికి 520
 ప్రకటించి తనవేరు వారిపోనీక
 నెదురు రావంతుల నెలమి హుజీర్
 పొదలుదునేదార్ల పుడమిపైఁ గొల్చి
 హత్తి వెంబడివచ్చు పవనీశు లెల్ల
 తత్తరంబున వెన్నఁ దగులువెట్టంగ 525
 నిరు మొసల్ నరికిన నేడిక్కుగన్న
 ధరడొల్లియాడెడుతలలును నెగసి
 పడెడికండలు బెట్టుపారుర క్తములు
 పొడియైనయలుఁగులు పొలియు రాహుతులు
 గలిగి యెప్పడుమహాకదనరంగమున 530

నభుకు బెభుకును లేక ననినేయువేశ
 వేయారు లెద గాడి వీపున వెడలు
 గాయముల్ మణిపతకంబులుగాగ
 వెక్కసంబున మేన విరిగినయలుంగు
 లక్కజంబుగ హీరహారముల్ గాగ
 పెనగొని మైవ్రేలు ప్రేవులసాబగు
 తనరు నుత్తరజన్నిదంబులు గాగ
 తరలక రంభాదితరుణులు మోహ
 భరితలై తనదిక్కు భావించి చూడ
 ఆచంద్రతారార్క మగునట్టికీర్తి
 భూచక్రమున నించి పోరిలో వెలసె
 ఆమహావీరుని నాత్మజులందు¹

535

40

— కొండభూపాలుని సంతానము

రామాభిరాముడు రణభయంకరుడు
 వితరణకర్ణుడు విద్యులభోజు
 డతిబలశాలి దయాపయోజులధి

545

¹ ఆమన్నెహమ్మిరు నాత్మజులందు (క)

బలిమి భీమమరాళ బలరామ కులిశ
 మలయజ ఘనసార మల్లికాతార
 తారకాక్షర మందార సీహార
 హారకుండ పటీర హరశరదభ్ర
 హరి శారదా నారదాహీశ చంద్ర 550
 శరదరచంద్రికాసాంద్రసత్కీర్తి
 కార్తికేయార్జున కలితసాహసుండు
 మార్తాండమండల మండిగమండ
 లాగ్రఖండితవిమలావనీనాథుఁ
 డగ్రప్రతాపుఁ డత్యున్నతబలుఁడు 555
 ఘనుఁడు రావిశ్లేలింగస్వపాలచంద్రుఁ

— లింగభూషణి కృతిభర్త —

డైనయ వేడ్కల థాత్రి యేలుచు నుండు,
 కారుణ్యవితరణగాంభీర్యపటిమ
 క్షీరపయోరాశి చెలువున నలరు
 సాయపనాయనిసత్కులాధ్యుండు 560
 శ్రీయనంతస్వపాలశేఖరుం డెలమి

ధరణి భాగీరథీతరలాక్షిఁజోలి .
 పరఁగు శ్రీలక్ష్మమాంబాగర్భమునను¹
 గన్న సద్గుణధామకాంతాలలామ
 సన్నతాంగ విలాసచంద్రికాహరి
 పరమకళ్యాణసంపత్సరంపరల
 నరవిదమందిర యనఁగఁ జెన్నొంది
 రచితశుభాకారరమ్యవైఖరుల
 నచలేంద్రకన్యక యన నొప్పు మీరి
 ప్రతిలేనిరూపవిభ్రమవిలాసముల
 రతిదేవి యనఁగ ధరాస్థలి వెలసి
 పరఁగు శ్రీభాష్కరాంబాపయోజాక్షి
 వరముహూర్తమున వివాహమై ప్రేమ

❖ లింగభూపతిభార్య భాష్కరాంబ ❖

లొనర భావింపుచు నుచితవైఖరుల
 వినుతకీర్తుల థాత్రి వెలయుచునుండె,
 మదదానవారిపదావతీయందు

1 పరఁగు శ్రీరంగమాంబాగర్భమునను (క)

మదనునిఁ గన్న క్రమంబున నెలమి
పరఁగు శ్రీభాష్కరాంబామణియందు
సరసరూపవిలాససత్కళామూర్తి
లలితభాగ్యవిశాలజ్ఞానిని 580

❧ లింగభూపతికుమారుడు రామభద్రుడు ❧

కలితచాతుర్యవిక్రమధురంధరుని
రామభద్రనృపాలు రమణీయశీలు
శ్రీమంతు బాంధవాశ్రితకల్పవృక్షు
బలరామ సత్వసంపన్నునిఁ గాంచి
చెలువుమీరఁగఁ బోషింపుచు నుండె 585

❧ లింగభూపతిపరాక్రమము ❧

అంగ వంగ యుగంధ రాంధ్ర విదర్భ
బంగాళ నేపాల బర్మర ద్రవిళ
లాట కర్ణాట వరాట కాశ్మీర
భోట విదేహ కాంభోజ సారామ్ర 590
కురు కరూళ మరాట కోశలాత్తంత
ధరణిపలేళు లెంతయు సంతసింప

తిరుమణికోటలో స్థిరముగా నునిచి
 పరవీరదుర్గముల్ పట్టణంబులును
 నదలించు భేదించు నావార్త చెలిసి
 బొదలు సుల్తానయబ్దులపాదుశాహ
 మలయుదు నేదార్ల మన్నీలఁ బిలిచి
 నెలవు మన్నించియ శీఘ్రమే తరలి
 చతురంగబలహితసంరంభు లగుచు
 భృతిమీరఁగా నలుదిక్కులు గ్రమ్మి
 యుదయాస్తమయముల నురిమినలగ్గ
 లుదిరించి నరికి మహాగ్ర శౌర్యమున
 డాబాలపైఁబడి డాగులుచేసి
 జీబులు బలిసిననేనల దునిమి
 మన్నీల దొరల సామంతుల చెండి
 వన్నెకు నెక్కురేవంతులఁ జదిపి
 మేటిమనేదార్ల మెరయువజీర్ల
 ఘోటకమత్తేభకోటులఁ జదిపి
 యాలంబుపై సొచ్చి యఖిలకాత్రపుల
 దోలి వెన్గొండకుఁ ద్రోవలు సూపి

కురువీరబలముల గోరించి నట్టి 610

నరుడే విభుండని నరనాథు లెంచఁ
గదిమిన శత్రువుల్ గళవళమంది
చెదరి పోరఁగ లేక చేతులు మొగిచి
కావుము బసువశంకరబిరుదాంక
ప్రోవుము బెళగంటిపురి శిలాటంక 615

శరణు గండరగండశత్రువిభాల
కరుణించి రక్షించు గాయగోవాళ
కీర్తించెదము మిమ్ము కేళాదిరాయ
యార్తులమన్నింపు మననీశగేయ
యని వేడుకొనిన దయాదృష్టి చూచి 620

తనరు వేడ్కల భర్తదారఁ బొన్నించి¹
సమరంబు చాలించి చయ్యన మరలి
* మణితో భారుణీరమణులచేత
దళవాయి వేంకటధరణీశుచేత
నలరుచు దగు నెచ్చు లగు మెచ్చు లందు 625

¹ తనరు వేడ్కల భర్తదారఁ బట్టింది (క)

మానకౌరవరాజు మార్తాండతేజు
 గాంగేయనగధైర్య గాంగేయశౌర్య
 వెంగధాత్రీనాథు విమలచారిత్రు
 తనయునిగాఁ గాంచి ధరణీశు లెన్న 660

వినుతసంపదలచే వెలయుచు నుండి
 శశిధర వితరణ సాహసశాలి
 విశదచారిత్రుండు వెల్లుట్లగోత్ర
 పాత్రుండు సకలార్థిబాంధవపక్ష
 మిత్రుండు లింగభూమికళిత్రుండు 665

❖ భాష్కరాంబవర్ణనము ❖

దనరు వేడ్కలతో సుధాకరవదన
 జననుతగుణధామసాధ్వీలలామ
 తిలకింప పరమసాత్విప్రత్యమహిమ
 నల యరుంధతిసాటి యని యార్జ్య లెంచు
 జెన్నొండ బాంధవాశ్రితజనార్థులకు 670
 నన్నపూర్ణ యటంచు నభినుతినేయ
 జగతిపై నుభయవంశములవారలకు

నగణితకీర్తి నెయ్యముగల్గి మెలగి
వ్రుగు శ్రీభాష్కరాంబామణి నెలమి
సరసవైఖరుల ముచ్చటలబ్రోచుచును 675

— లింగభూపాలుని కీర్తికాంతావర్ణనము

సలలితసంపూర్ణచంద్రబింబంబు
నలుపుమీసినయాననంబును గాఁగ
వలనొప్పు తెల్లకల్వలవిలాసముల
కలికిబెళుకులసోగకన్నులు గాఁగ
లలిత మాధవశతీలప్రసూనంబు 680
విలసిల్లు నాసికావిభవంబు గాఁగ
పలుచని ఘనసారఫలకపుబ్రాతి
చెలువొందు ముద్దుల చెక్కిళ్లుగాఁగ
మలచి సానలు దీరు మగరాలచాలు
కలితమా రదనవికాసంబు గాఁగ 685
సరసంపువలమురి సౌభాగ్యగరిమ
కరము రంజితైడికంఠంబు గాఁగ
నరసి చూడగ నంద మగుకల్పలతలు

పరువడి భాసిల్లు బాహువుల్ గాఁగ
 భూనుతంబై మించు పుండరీకములు
 మానితహస్తపద్మంబులు గాఁగ *
 శ్రీలవిరాజిల్లు సింహవిస్ఫూర్తి
 లాలిత గగనావలగ్నంబు గాఁగ
 చెన్నొంది మిన్నయై చెలగుచున్న
 పొన్నక్రొవ్విరిమేటి పొక్కిలి గాఁగ
 పురుహూతబంధురస్ఫురితకంబములు
 బిరుదులు రాణించు పిరుదులు గాఁగ
 సముద్ర శారదాస్తంభభాగ్యములు
 కమనీయమృదులోరుకాండముల్ గాఁగ
 రకమై వెలింగెడురజతకాహళులు
 సుకరంపుజంఘికోస్ఫురణలు గాఁగ
 నాకమహీజాతనవపల్లవములు
 ప్రాకటం బగుపాదపద్మముల్ గాఁగ

---

* చెలువొందుతారాద్రి కీతాద్రిగోత్రములు
 పులుకుచు జొక్కపు గుబ్బలుగాఁగ (క)

కళల నొప్పెడుతారకానియాక్షములు	
సొలపులు గలమేలిసొమ్ములు గాఁగ	705
బలుదండిగాఁగాయుపండువెన్నెలలు	
పాలుపొందువెలిపట్టుపుట్టముల్లాఁగ	
వెలసిన సత్కిర్తి వికచాబ్జముఖని	
పలుకులకొమ్మయంబరనదీరమణి	
కులుకు చక్కనిపెండ్లికూతుఁ గావించి	710
నిలిచి వేరంటముల్ నెరపుచునుండ	
భీమరాములు పెండ్లి పెద్దలై మెలఁగ	
తామస మెడలించి దగ్గఱఁ జేరి	
యలనారదుఁడు పురోహిత మొనరింప	
చెలఁగి యశోలక్ష్మిఁ జేకొనివేడ్క	715
బలపరాక్రమభీమభాగ్యసంపదల	
విలసిల్లె లింగపుష్కీతలేశ్వరుఁడు	
ఎంతకాలంబు మహిమండలంబు.	
దంతావళంబులు ధరణీధరములు	
వననిధానంబులు వాహినీతతులు	720
దినరాజచంద్రులు దిక్పతుల్ సురలు	

తారకావళులు వేదములు ధర్మములు
 నారూఢి విలసిల్లు సంతగ్రాలంబు
 నాయురారోగ్యంబు లమితసౌఖ్యంబు
 లాయతసంపద లఖిలభాగ్యములు
 మానితోన్నతస్తామ్రజ్యభోగములు(?)
 సురుచిరకల్యాణశోభనంబులును(?)
 కరితురగాందోళికాస్యందనములు
 గలిగి రావిల్ల లింగఝపీశ్వరుండు
 వలనొప్పి జగతి ప్రవర్ధిల్లుచుండు
 అని యిట్లు సకలలోకాభిరామునకు
 ఘనఘనాఘనచంద్రకల్పధరాజ
 శిబిదధీచిబలీంద్ర దిక్పాతఖచర
 విబుధధేనుసమానవితరణాధ్యునకు
 శరజన్తగాంగేయశక్రతనూజ
 వరబలోద్ధండదుర్వారకౌర్యునకు
 బహుళప్రతాపప్రభాపరాభూత
 మహనీయతరచండమూర్తాండునకును
 కోమలమాధుర్యగుణధురీణునకు

భామినీ నూతనపంచ బాణునకు	740
సకలపురాణశాస్త్రవిధిజ్ఞునకును	
వికటశాస్త్రవబలవిచ్ఛేదనునకు	
శరణాగతారాతిసంరక్షకునకు	
నరపతి సింహాసనస్థాపకునకు	
గురుతరరావిల్లకులభూషణునకు	745
ధర నెన్నడగులింగధారుణీపతికి	
నంకితంబుగను నే నార్యులు మెచ్చ	
పొంకించి రచియింపఁబూనిన యట్టి	
పరమసౌగంధికాప్రసవాపహరణ	
చరితంబునకుఁ గథాసరణి యొట్లనిన. *	750

* ఆయ్యపనాయకునికుమారుఁ డైనకొండస్వపతి కిద్దఱు
పుత్రు లున్నట్లు ప్రాచ్యలిఖితపు న్నకభాండాగారములోని
చారప్రతియిం దున్నది.
*కొండస్వపతి బాహుబలిదగ్గ
భీకరకార్యగంభీరచాతుర్య
వినయవివేక ప్రవీణు లైనట్టి

తనయుల నిర్వ్వరఁ దగఁ గాంచి పంక్తి
 రథుడు మోదమున శ్రీరామలక్ష్మణుల
 విదితంబుగాఁ గన్నవిధము చె న్నొంద
 నందగ్రజుఁడును ధర్మాయత్తచిత్త
 మందరధీరుండు మహితయశుండు
 కమనీయరూపరేఖాపరాభూత
 సుమసాయకుండు తల్ తొణిగింపుండు
 ధరతల్లిదండ్రు ముత్తాశలకీర్తి
 కరయ దన్నియుఁ గూర్పునట్టిభస్మండు
 రామభద్రక్షమారమణచంద్రుండు
 భూమిశు లేన్న సద్భుతశక్తి నెలనె
 ఆరామభద్రనాయకసహోదరుండు
 సారబలోద్బంధసాహసాంకుండు
 హారచౌషధివిద్యాప్రపీణుండు
 ఘోరమదాదిసంకులభేదనుండు
 ధీరుండు తిష్ఠధాత్రి కళ తుండు
 ధారుణి నెలనె సత్కవులు నులింప

ప్రథమాశ్వాసము

కథా ప్రారంభము

సకలపురాణశాస్త్రంబులు వినుచు
సకలంకహృదయుండై నలరుచు నుండి
జనమేజయుండు వై శంపాయనునకు
వినయమార్గంబుల వినుతులు చేసి
విహితభక్తిజ్ఞాపవిభవవై రాగ్య
మహితతపోధనమకానికులేంద్ర!
పాండవులకు యక్షపతికి నేతెరఁగు
భండనంబు ఖుటిల్లె! ప్రదన మేరీతి!
అలర జయాపజయంబు లెవ్వరికిఁ
గలిగె నానతియిమ్ము కరుణాపయోధి
యని విన్నవించిన యతికులేంద్రుండు
మనుజేంద్రుఁ జూచి సమృతి నిట్లు పలికె.

— ౧౭ బదరికావన పర్వనము

భూతలాధీశ! జంబూద్వీపమునను
 భ్యాతి కెక్కిన యట్టికాంతారములకు
 మేటియై మిక్కిలి మిన్నంది పెరిగి
 పాటిల్లు పాటలి పనస ఖర్జూర
 చూతమహావటాశోకహింతాల
 మాతులుంగాశ్వత్థ మాధవి వక్షశ
 మందార చంపకాష్టమాత తక్కుల
 కుంద కురంటక కుర్వజ కుటజ
 బదరికా జంబీర పాటలి నింబ
 కదళికా ఝరద క్రముక పలాశ
 తాల తక్కులాది తరులతావితతి
 కాలవాలంబునై యనవరతంబు
 పల్లవదళపుష్పఫలవిలాసముల
 సల్లలితామోద సరసవై ఖరుల
 వాసవనందనసనమునుబోలి
 భాసిల్లు నిరతంబు బదరీవనంబు,
 ఆకాననంబున సనవరతంబు

నాకాల మీకాల మని తేటపడక	30
సోలపువాసనలచే జొటజొట వడియు	
పలుచనిపూఁదేనెపై నాస పొడమి	
చిగురుజొంపములపై చిత్తముల్ నిలిపి	
తగుఫలాపేక్షల తమకముల్ మించి	
గగనభాగం బెల్లఁ గప్పి యుప్పొంగి	35
జిగిమీర దిక్కులఁ జీకట్లు గ్రమ్మఁ	
జను భృంగశుకఫిశసంఘముల్ గాంచి	
తనరుచు బలునీరదము లని తలఁచి	
వెలయ కలాపము ల్వికసీంపఁజేసి .	
యెలమితోడుత నటియించుమయూర	40
తతులకు తాళభేదనము వీణియలు	
జతగూడ మీటుచు స్వరలయకాల	
మానముల్ దెలిసి వేమరు లాలు గరఁగఁ	
గానంబు లొనరించు గంధర్వపతులు	
గానము ల్విని సొక్కి గదుపులై చెరి	45
పూనిన పరవశంబున వైరవర్గ	
ఘులు ఘాని యానందమున వినుచున్న	

'సలలితబహువిధజంతుసంతతులు
 కమనీయబహువన్తై రవకమల
 కమలసంపూరితకమలాకరముల
 రాజిల్లు రాజమరాళసంఘముల
 నోజతోడుతఁ జేరి యొక్కొక్కయెడల
 కిలకొట్టుచును జలక్రిడ లేవేళ
 సలుపుచు 'మెలఁగు నచ్చరపూవుఁబోండ్లు
 కన్నులపండువుగాఁ జూచి భ్రమసి
 క్రన్నన విలుకానికయ్యంబునకును
 తమకించి బొడలు గంధర్వశేఖరులు
 కమలకాండాసక్త కమలాకరములఁ
 గడునోర పౌరులు గలుగక యుండ
 నడుపులు నేర్పు కిన్నరరాజముఖులు
 నలువొంద రంభాదినలినలోచనలు
 సలలితనాట్యప్రసంగవైఖరులఁ
 జెలుపురంజిల్లుమై సీరిపాంకములును
 బొలుపొందు నభినయంబులసోయగములు
 కొల్లదికిఁబిరిసకొప్పుచాలులును

ప్రథమాశ్వాసము

బెళుకులు దళుకులు పేరిణివిధము
 లొనరంగ వీక్షించి యుల్లము ట్టెదరి
 యనయంబు మోహించుయత్నవల్లభులు
 సొరిది నన్నియఁ జూచి చూడని యట్ల
 వెర వొప్పుగా విని విననిమూర్ఖముల

పర మేశ్వరుని మనఃపద్మంబునందు
 నిరవొందఁగా నిల్పి యీషణత్రయము
 హరియించి యెపుడు బ్రహ్మధ్యాను బగుచు
 ధరతపంబులు నేయు తాపసోత్తములు
 మరి పెక్కుఁగలచిత్రమహిమలు గలిగి

పరువడి విలసిల్లు బదరికావనము
 ఆవనమధ్యంబునందు సత్యంత
 పావనంబై భవభయహరం బగుచు
 గరుడగఁధర్మరాక్షసయక్షభవర
 సురకిన్నరమ నీంద్రశోభితం బగుచు
 ధర నెన్న మోక్షప్రదాయకం బగుచు
 గరిమచే వెలయు గంగాతీరమునను

— పాండవులు బదిరికావనమున నివసించుట ।

పరువడి వసియించు పాండునందనులు
 ధరణీసురులతోడఁ దమవారితోడఁ
 దగినవేళలను గృతస్నాను లగుచు
 నగణితం బగుపురాణాదులు వినుచుఁ
 జెనఁటి యాకురురాజు చేసినకొదవ
 లనయంబుఁ దలఁచుచు నావనంబునను
 ధూర్తదానవకోట్ల ద్రుంచివైచుచును
 నార్తులఁ బ్రోచుచు నలరుచుండఁగను

— వనంతకాల వర్జనము

బాలుపోంద తీయనిపూవుఁదేనియల
 వలసి వల్లములుగా వలగొని త్రావి
 మధుమత్తవిస్ఫూర్తి మలయుచు మెలఁగు
 మధుపసంఘంబులు మధురగానముల *
 జతలుగూడి యపాంగసంగతు ల్మైరపి
 సతతంబు క్రీడించుచారణాంగనలు

---

* మధుర ప్రసంగముల్ మధురవాక్యములు (త)

ప్రథమాశ్వాసము

సలలితం బై నరసాలసాలములఁ
జేలువుమీరిన లేతచిగురులు మెసవి
కడుపులు నిండి వెక్కిరి మైనననల
కడలకుఁ దొలఁగించి కడుమెడలెత్తి

ప్రాకటంబుగఁ గూయుబలుకలకంఠ
కాకలీరవములఁ గలయంగనిరత
మానందవృద్ధయులై యలరుచు మధుర
గానంబు లొనరించు గాంధర్వపతులు
వెలయు భూజములకు వ్రేగుగాఁ బండి

బలురసంబుల పరివర్ణంబు లై న
ముంతమామిడిపండ్లు ముక్కునఁ జిమ్మి
గొంతులగొలఁదిగాఁ గుటగుట ద్రావి
తామరతంపమై తనివిదీరినను
వేమారు పుక్కిళ్ల వెళ్లఁగాయుచుచు
చెలువంబు మెరయ రాజులకులకులుకు
పలుకులతోఁగూడ బహుతాళగతుల
వరుసతో మాధుర్యవాగ్విలాసముల

కెరలి దర్వులు బాడుకిన్నరసఖులు *
లాలితస్వరకాలలయతాళగతుల

తాలమానంబులు దప్పకయుండ
కుటిలకుంతలములు కులికినటింప
నటియించు దేవతానలినలోచనలు
బొలుపుమీరిన మల్లెపూఁబొదరిండ్ల
వలరాజుకేళిలో వలపులు హెచ్చి

ప్రమదంబులను బహుబంధివై ఖరుల ¹
రమణులతో సమ రతులభోగించి
యంతంత మోహంబు లగ్గలం బైన
కాంతులఁ బై కొని కళ లుప్పతిల్లఁ
బలుమరు ధమ్మిల్ల బంధము ల్వీడ

బలువిడి కబరికాప్రసవముల్ రాల
సొలపుమై జెమటలు సోనలై గురియఁ
జెలువంపుహారముల్ చిక్కులుపడఁగ
నలుపురంజిల్లు కంకణము లందియలు

* బల్కు (త) (ట)

1 మార్గముల (త)

ఘంటుఘంటు రని తాళగతులచే మొరయ 130
 పనుపడి సుపరతిబంధవైఖరుల
 ననయంబు క్రీడించు యక్షకామినుల
 నలసత వెడలింప నతులమోదమున
 మలయుచు విహరించు మందవాతములు ¹
 మనుజేంద్ర! మరిపెక్కుమహిమల నలరి 135
 చనుదెంచె నపుడు వసంతకాలంబు

— శ్రీమండు కందమూలములఁ దేబూనుట —

ఆసమయంబున నాయరణ్యమున
 భాసిల్లు జేడ్కుల బాండవాగ్రజాండు
 తమ్ములు హితులు బాంధవులు గొల్వంగను
 నెమ్మిత్తో ద్రౌపది నెయ్యంబు నెరప 140
 పాలుపొంద ధామ్యాదిభూసురావళులు
 చెలువంబుగను సుఖానీచులై యుండి
 ననురాగమునఁ జేర నరిగి యేవేళ
 ముసులు భూతభవిష్యములు దెల్పుచుండ

దుష్టదానవకోటి ద్రుంచివై చుచును 145

శిష్టరక్షణమును జేయుచుండఁగను
జెన్నొండ నొకనాఁడు చెలఁగుచు భీముఁ

డన్నకు మ్రొక్కి ధౌమ్యాదుల కెరఁగి

తమ్ముల ద్రుపదనందన నాదరించి

నెమ్మి నానాయుధనికరము ల్పాని 150

మందస్తి తంబున మసలక వేగ

కందమూలఫలార్థగమనుఁ డౌనపుడు

{ ద్రౌపది భీమునితోఁగూడ }
{ వనవిహారము సేయఁగోరుట }

ధరణీతల శ్రోణి ద్రౌపదీరమణి

అరసి దిగ్గనలేచి యనిలనందనుని

దారి కడ్డమువచ్చి ధర్మజుఁ జూచి 155

నేరుపుతో మ్రొక్కి నిలిచి యిట్లనియె

అసఘాత! నేఁడు నీయనిలజువెంట

వనవిహారముసల్పు వాంఛ బుట్టెడిని

యీచెంత నున్న మహీరుహావళిలు

పూచి కాచి ఫలించి పొదలుచున్నవియు

తక్కినవనముల తరులతావితతు
 లిక్కడికన్నను యెక్కువ లేమొ!
 అక్కడివనభూము లావినోదములు
 మక్కువతోఁ జూచి మరలివచ్చెదను
 యనుఁడు లెప్పక నవును కా దనక ¹ 165

నెనరున తలఁపుమన్నించఁగావలయు
 నని వేడుకొన్నట్టియంభోజముఖిని
 గనుఁగొని పాండవాగ్రజుఁ డిట్లు లనియె
 వనజాక్షి యిటువంటివాంఁఁగులు గోర
 జనునె నీమదిలో విచారించి చూడు 170

— ధర్మరాజు పలదనుట —

మనకు రారాజుకు మాననిపగలు
 ఘనముగా నేవేళ గలిగియుండఁగను
 అదిగాక యీనిబిడారణ్యభూమి
 మదదానవేంద్రులు మలయుచుండఁగను

1 అనుమతు లెప్పక నవును కాదనక (చ)

2 సెలవు (378)

అనిలనందనుఁ డొంటి నరుగుచుండఁగను
 చనియెదనన నీకు సమృత మగునె !
 సరసీరుహానన సఖయైకోర్కె
 లరసి చూచిన నెంతకై ననువచ్చు
 కామినిచే టెఱుంగనికూన వగుట
 యేమియుఁ దలపోయ నిది నీతి గాదు
 కసిబోయి తిరిగెడుకావడిబరువు *
 వసుధపై మోసేటివారికె టెలుసు
 కడనున్న వారికిఁ గానఁగా రాదు
 పుడమిలో పయనమై పోయెడివారి
 నరికట్టఁగాఁ జెల్లదరుగునీవేగ
 సరసంబు లిక చాలు చాలు ర మృనిన
 అండజయానరోషాశ్రువులొలుక
 పాండవేయాగ్రణి భాషించి లలికె

— డౌ పది నిఘ్నోక్తు లాడుట —
 నరవరోత్తమ నీవు ననుదూరవచ్చు

. 1 కాశికతోయిన కావడిబరువు (ట)

కసిబోక తిరిగెడు కావడిబరువు (త)

నరుదుగా మీరు నాకై పడ్డచేటు 190
 లరసి చూడంగ నెన్నెనను గలవు
 గరిమెతో నేకచక్రంబునఁ జేరి
 చలములు విడిచి భిక్షము లెత్తి గుడిచి
 పలుమరు విప్రసంపద ముడిగి
 యున్నతస్థితిమాని యున్నది యెల్ల 195
 నన్నుంచికాదె! యోనరనాథచంద్ర!
 మాయజూదము లాడి మహిఁగోలుపోయి
 దాయలచేఁ జిక్కి దైర్యముల్ వదలి
 కూళలై యాయుధకోట్లఁబోనాడి
 ఆలి సంగడిచెట్టి యపకీర్తివడసి 200
 బేలవై పగరకు భృత్యులై చేసి
 చలములు విడిచి భిక్షము లెత్తి కూడు
 పోలింపఁ ద్రోపులఁబోయి యన్నిటికి
 యలసి యుండుటయెల్ల నన్నుంచికాదె!
 ఘోరాటవులఁజేరి కోపంబు బుడిగి 205
 కూరలుగాయలు కూళ్లుగాఁ గుడిచి
 నారచీరలుగట్టి నగుబాటుకోర్చి

చారుసువస్త్రభూషణములు విడిచి
పొలుపొందనిష్టోపభోగము లుడిగి
నలుకువఁ జెందుట, న న్నుంచి కాదె!

అనఘాత్త! నిన్ను నే ననఁబనిలేదు
తనరార బ్రహ్మవ్రాతకుఁ దప్పురాదు *
మాయయ్య ద్రుపదభూమండలేశ్వరుఁడు
పాయనిప్రేమల పగలును రేలు
దాదులరొమ్ములఁ దనరారునట్టి
దూదిపానుపులయందు బెనిచి యెపుడు
యేకోర్కెఁ గోరిన నేవేళనైన
కై కాన్కఁగాఁ దెచ్చి కరుణతో నిచ్చు
పలుమారు మీపాలఁబడినదిమొదలు
నలమటకొదువలే దది మీకె తెలుసు

నొకనాయకుని నమ్మి యుండినసతికి
సకలకోరికలెల్ల సమకూర్పు నతఁడు
అతులితాటోపు లత్యంతప్రతాపు

* లేదు (2421)

లతిధైర్యబల విక్రమాటోపులయిన
పతు లేవుదును గల్గి పడుపాటులెల్ల 225
జితపడ నమభవించితి నని పల్కి
యనిలతనూజుని యాననాబ్జంబు
గనుఁగొన నాతఁ డగ్రజున కీ ట్లనియె

సముద్ర ద్రౌపది సంపుటనుట

నరనాథ! మీయనుజ్ఞలు గల్గెనేని
ధరణిపై నా కసాధ్యములును గలవె 230
నను నీవు పేదమానవునిగఁ జూచి
యనిలనందనుఁ డొంటి యని పల్కుఁదగునె
సాటికి నెక్కు నిశ్చంకరాయనికి
కోటము త్రిక లన గూడునే యెందు ¹
తిలకించి చూడు రాతికిగిలెగింత 235
గలిగిన నాకళ్కు గలుగుభూపాల ²

1 కోటము త్రికె లన గూడునా యెందు (౧)

కోటముట్టిడి యనఁగూడునా యెందు (త)

2 గలుగునె లోకంబులోన భూపాల (చ)

నీకు నే వెఱచుట నిక్క మొక్కటియె
కాక భయంబు నే కలనైన నెఱుంగ!
కురురాజు నొకపెద్దకొండఁగాఁజేసి
పరువడి మొనఁజూపి పల్కితి రిప్పుడు 240

అతనికిఁ దోడుగా సమరగంధర్వ
పతు లేగుదెంచిన బర్హు లెత్తింతు
ననుజూచి యిపుడె యీనలినాఁడీ ననుపుఁ
డన విని ధర్మజుఁ డనిలజుఁ జూచి
ఓభీమ! కల దింక నొకసంశయంబు 245

— భర్తరాజు సంశయించుట —

ఈభీతహరిణాఁడీ యీనీలవేణి
నిఁగ నేమి యనవచ్చు నిటువలెఁ గోరె
సొగసినట్లనరాదు సులభంబుగాదు
బహుయత్న రాక్షసభయద మివనము
విహితంబు గా దిది వీరాగ్రగణ్య! 250
యదిగాక నీవైన నష్టమందైన
పదపడి నన్నుఁ గాపాడకయున్న

కలుమాత్తుఁడైన యాకౌరవాధిపుడు
 పొలియింతు నని చెంతఁ జొంచియున్నాఁడు
 అక్కట చనియెద నన ధర్మ మగునె! 255
 అక్కడ గాండీవి యమరేంద్రపురికి
 తతశక్తి నేఁగె నింతకుఁ జేరఁడాయె!
 నతఁ డిందురాక ని న్ననుపలే ననిన
 వినయంబుతో మ్రొక్కి వేడ్క రంజిల్ల
 ననిలతనూభవుఁ డన్న కీ ట్లనియె. 260

— భీముని సమాధానము

అమరేంద్రపురినుండి యర్జునుం డిపుడె
 కమనీయవస్తువులఁ గైగొనివచ్చు
 వహికెక్కుకురుపతి వచ్చిన నకుల
 సహదేవు లున్నారు సమయింపఁగలరు
 జగదీశ! సతులవాంఛలు దీర్పకున్న 265
 నగణితపాతకం బని యంద్రు బుధులు
 ముద్దించి మన మీతమోనిభవేణి
 పద్దదీర్పకయున్న భావ్యంబుగాదు

లలనలు చిన్న బాలురు వీరవరులు
తెలియఁజెప్పిన *దండ దీయరెంతైన 276
సకలలోకంబులఁ జండప్రతాప!

అకలంకగతి నిల్పు ననఘుడ వీవు
పెలుచ నీపేరు చెప్పినయంత మమ్ముఁ
దలఁపఁగా శక్కులే ధరణీతలేంద్ర!
ముక్తిప్రదాత కాముని గన్నతంఢ్ర 275

భక్తశరణ్యుఁ డాపద్బంధపుండు
ఘనచర్ణుఁ డఖిలజగద్దక్షకుండు
మనపాలఁ గా మరిభయఁ జేల?
సుతికెక్కు నానందసుని ఘటోత్కచుని
ధృతిమీర మీసన్నిధిని నిల్పి పోదు 280
ధరణీశ సెలవిమ్ము తడవేల యనిన
సరనాధునకు మ్రొక్కి నకులుఁ డిట్లనియె.

— సకులుండు ద్రావడి నంపు ముతు

తావకకీర్తిప్రతాపము ల్సకల

* పట్టిన (ట)

ప్రథమాశ్వాసము

దీవులయందెల్లఁ దేజరిల్లఁగను
 అదిగాక భీము బాహుటోపశౌర్య
 విదితగదాదండవిస్ఫులింగములు
 శిఖిశిఖారేఖప్రసిద్ధమై మిగుల
 నిఖిలలోకంబులయందు వెలుంగ
 నక్షీణరథకేతనాశ్వసారథులు
 నక్షయదివ్యశస్త్రశరాసనములు
 [బహుయక్షరాక్షసభయదమివనము
 విహితంబు గా దిది వీరాగ్రగణ్య
 యదిగాక నీవైన నర్జునుండైన
 పదపడి నన్నుఁ గాపాడకయున్న
 కలుషాత్ముఁడైన యాకౌరవాధిపుఁడు
 పొలియింతు నని చెంత బొంచి యున్నాఁడు
 అక్కట చనియెద నన భర్త మగునె
 అక్కట గాండీవి యమరేంద్రపురికి
 తతశక్తి నేఁగె యింతకుఁ జేరఁ దాయె
 నత డిందురాక నిన్ననుపలే నన్న
 వినయంబుతో మ్రొక్కి వేడ్క రంజిల్లు

ననిలతనూభవుఁ డన్న కిట్లనియె.
 ధరణీశ నీముద్దుతమ్ముఁ డైకట్టి
 పరశక్తి గలకపిధ్వజుని యాక్షణమె
 పసమించు నస్తదంబరదూతచేత
 పాసఁగ మీసమ్ముఖంబునకు రప్పింతు
 నుర్వీతలేశ్వర యొకనిరూపంబు
 పరువడి ప్రాయించు ఫల్గునుపేర
 నన విని సంతోషితాత్ముడై శమన
 తనయుండు కరుణ నాతని కౌగిలించి
 యాయద్బునునిపేర నపు డొకలేఖ
 ప్రాయించి యిచ్చిన వాయుసూనుండు
 కరుణతోఁ దనతండ్రి గంధవాహనుండు
 ఇరవొందఁ దను మెచ్చి యిచ్చినయట్టి
 గ్రంథానుసారసత్కమనీయధూప
 గంధిలవరమంత్రకలితరఖాంగ
 బంధబంధురకరభ్రాజితంబైన
 గంధసారోజ్జ్వలద్దనసాయకంబు
 పొది యడలించి యద్భుతముగా నార్చి

٥

పదపడి యాలేఖ భద్రంబుచేసి 320

శరమధ్యమున గట్టి చట్టమైనట్టి
వరశరాసనము చెల్వమున చేపట్టి
గొనకొని విలునారి గొనయ మెక్కించి

కనకపుంఖోద్వలకాండ మంకించి
నారి సంధించి యానాక మీక్షించి 325

ప్రార్థాఢకర్ణాంతపర్వంతమునను
దిగిచి కవ్వడి సన్నిధిని నిల్పు మనుచు
గగనవీధికి నేసె ఘనతరాస్త్రంబు

అపు డాశరాసము నద్భుతం బడర
గప్పున సురగలోకము సొచ్చివచ్చి

కాకోదరాధీశు గర్వం బడంచి
వై కుంతమునకు జవంబున నేగె

గరుడుని లీల నాకాశమార్గమునఁ
గరమొప్ప నధికవేగమున నేలేంచె

వరభోగభాగ్యదుర్వారసంపదల   ౩౩5
 సరసమే చెన్నొందు సులరంబునందు

కౌండిన్య గౌతమ కశ్యప కణ్వా

మాండవ్య మైత్రేయ మాధవ్య ప్రభృతి
 పరమమునీశ్వరుల్ పార్శ్వభాగముల
 నరసి పురాణశాస్త్రాదులు చదువ
 తుంబురునారదాదులు వీణియలను
 తంబురుల్ మీటి గీతములు పాడంగను
 రంభావధూటితోరంపువక్షోజ
 కుంభంబు లొక్కింత కుల్కి చెల్వంగను
 కొలువువా రచ్చెరుకొని చూచి మెచ్చు
 నలుదెరంగుల హెచ్చి నాట్యంబు సలుప
 నురగేంద్రనిభవేణి యూర్వశీరమణి
 పరువడి కటికచభారంబులకును
 గడువడి బరికింపఁ గద్దు లేదనెడి
 నడుము దొట్టుపడంగ వర్తనం బాడ
 మెలకువ గతులచే మేనకాలలన
 నీలుకడతోఁ జేరి నృత్యంబు సలుప
 నలమంజుఘోషామృగాక్షి శాస్త్రోక్తి
 నలువునఁ జెలరేఁగి నటనలు సూప
 గరుడకిన్నరయతఁ ఖచరకన్యకలు

ప్రథమాశ్వాసము

సిరులు దొలుకఁ జేరి సేవలుసేయ
 ఆకటికట నిల్పి యమరగంధర్వ
 రాకేందుముఖులు పరాకులు దెలుప
 రహిమించు కాంచనరత్న సంఖచిత
 మహితమహాస్థానమంటపంబునను
 తిరవొందకొలుపున్న దేవవల్లభుని
 సరిగదై యొక్కి యచ్చరులు మెచ్చఁగను
 కాలకేయాదుల ఖండించు బిరుదు
 లోలిదేవతలెల్ల నుగ్గలింపఁగను
 సరసకళావిలసద్వినోదములఁ
 బరికించుచున్నట్టి ఫలునుమ్రోల
 నమరసంఘము లెల్ల నచ్చెరువొంద
 భ్రమసి సంయమిరాజపటలివీక్షింప
 సురవిభుం డెంతయుఁ జోద్యంబునొంద
 పరివారములు భయభ్రాంతిచే జెలఁగ
 వ్రాలిన నమ్మహావాయుసాయకము
 పోలించి కాంచి యాపురుహూతసుతుఁడు
 ఆయస్త్రమున వ్రాయు నక్షరపంక్తి

- వాయుసూనునియాన వ్రాలొటఁ దెలిసి
విహ్వలచిత్తుడై వివ్వచ్చుఁ డపుడు 375
సింహాసనము డిగి చేతులు మొగిచి
వరుస నస్త్రమునకు వలగొని మ్రొక్కి
కరమొప్ప తనరెండుకరములు నెత్తి
కమ్మ నమ్మననంటఁ గట్టినయట్టి
కమ్మపై పాండవాగ్రణిముద్రఁ గాంచి 380
సిరిమించు నాలేఖ శిరసావహించి
గరిమెతో నిటలభాగంబునఁ జేర్చి
కనుగవనొత్తి వక్షంబున నలమి
పనుపడఁ గట్టిన బంధముల్ విడిచి
వినయంబుతో కమ్మ విప్పి వాసవుఁడు 385
వినుచుండ చదవె నావీరశేఖరుఁడు
“శ్రీమన్తహారాజశేఖరుం డఖిల
భూమండలాధీశ భూరిమాణిక్య
మహితకీరీటశుభ ప్రభాజాల
విహితస్థాదాబ్జుండు వీరశృంగవుఁడు 390
సత్యవ్రతాచారు సర్వజ్ఞమూర్తి

నిత్యపోడశదాననిరతుఁడై నట్టి
 యనఘచారిత్రుండు యమతనూభవుఁడు
 తనరార తనకూర్చి తమ్ముఁడై నట్టి
 భుజబలవిక్రమాద్యుతయశోధనుని 395
 విజయుని వేట్క దీవించి పుత్రైంచి
 నట్టికార్యము నేటియరుణోదయంబు
 దట్టించి పవననందనుఁడు కాంతార
 మునకుఁ దాఁజని కందమూలఫలములు
 గొనివత్తు నని వేగఁ గువలయనేత్రి 400
 పతిహితచారిత్రి పాంచాలపుత్రి
 నతని కడ్డమువచ్చి యాగిపోనీక
 గొనకొని తనుఁదోడుకొనిపొ మ్మటంచు
 వనజాక్షిచలపట్టు వదలదించెన
 నేమియుఁ దోచక నిపు డున్నవాఁడ 405
 నాముద్దుతమ్ముడ నాకేశతనయ
 కడఁకతో నీకమ్మ కన్నాక్షజంబె
 వడిగ రమ్మని దూరి వ్రాసినలేఖ
 లేటగాఁ జదివి పార్థివుఁడు వేగంబె

ఖేటేశునకు మ్రొక్కి కీర్తించి పలికె
 దేవదైత్యవిదారదీనమందార
 యేవిన్నవించెద నేనొక్కమనవి
 వడిగ రమ్మని లేఖ వ్రాసె మాయన్న
 తడవు నే నిందుండ ధర్మంబుగాదు
 పాంచాలపుత్రి తాపట్టినప్రతిస
 కొంచెపుపనిగాదు కుఠరవిదార
 కోరదు మున్నెట్లు కోర్కె లెన్నఁడును
 మీరదు మామాట మిగుల దింతైన
 చపలనేల్రకి యంతచలము పట్టుటయు
 విపరీతకార్యంబు వివరించి చూడు
 కలహంబు బహుళంబుగాఁ గల్గు మాకు
 సెలవిమ్ము చనియెద శీఘ్రమే యనిన
 తనయుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి తగ నాదరించి
 కనకాంబరములు ఘనభూషణములు
 గారవం బెసఁగ సుగంధవస్తువులు
 పారిజాతాధిక ప్రసవదామములు
 యావాసవుం డిచ్చి యనిచిన నతఁడు

దేవసంఘములు సుభళి యని మెచ్చ
 సురనాథునకు మ్రొక్కి సొరిది నర్జునుడు
 వరదివ్యరథ మెక్కి వడి నేగి యే గి 430
 ద్వైతవనాంతరస్థల మటు చేరి
 యాతతభయభక్తి యన్నకు మ్రొక్కి
 వరుస ధౌమ్యాచారవరుని శ్రీపాద
 సరసిజములకు సాష్టాంగముల్నేసి
 యనవొంద ననిలజు నడుగుల కెరగి 435
 యనుజులదీవించి యతివ సూరార్చి
 యందఱు జూచుచున్నంత దేవేంద్ర
 నందనుతో ధర్త నందనుం డనియె
 అర్జున విక్రమోపార్జన సమద
 దుర్జనసంహార దోర్వీర సార 440
 వనజాతదళనేత్ర వనవిహారంబు
 జనఁడలఁచినది యీసామిని వెంట
 నిబిడఘోరాటవినిఖలదానవులు
 ప్రబలులై యందంద బలసియున్నారు
 కౌరవాధీశుఁ డిక్కడ దృష్టినిలిపి 445

ధీరుడై కోరలు దీటుచున్నాఁడు
 ఈవేళ మనపైన భీష్టంబులేక
 దైవరాయఁడు దయదప్పియున్నాఁడు
 అక్కడ నొకకార్యమై చిక్కువడిన
 పక్కున నగరె! యాపగవారలెల్ల
 సమయంబుగా దని సరసోక్తిమీర
 కమలాక్షికిని దెల్పుగా దగుననిన
 విని సంతసించి యావివ్వచ్చు డేపుడు
 ననబోణి వీక్షించి నగుచు నిట్లనియె.
 పుల్లాబ్జగంధి! యోభుజగేంద్రవేణి
 పల్లవపాణి యోపాంచాలతనయ
 కోమలి యిది యెంత కోర్కె గోరితివి
 యామహాగగనంబునందు పోవలదు
 మృదులాంబుజంబుల మీరు నీతభుకు
 పదముల కేల యీపాపాణబాధ
 నాకలోకమునందు నఖిలవస్తువులు
 నీకు దెచ్చితి నేను నెమ్మితో నిపుడు
 ముందారకుసుమధామములు నిచ్చెదను

యిందిందిరాల్క యీశోర్కె విడువు
 మంచివస్తువులు ప్రేమమున యిచ్చెదను 465
 సందీప్తదేవభూషణము లిచ్చెదను
 ఇందుబింబానన యీశోర్కె విడువు
 రమణీయదివ్యాంబరము లిచ్చెదను
 కమలయాతాక్షి యీకాంక్షలు విడువు
 మంచివస్తువులు ప్రేమమున నిచ్చెదను 470
 కాంచననాస! యీకాంక్షలు విడువు
 కొంచక దక్కినశోర్కె లిచ్చెదను
 కాంచనాంగిరో! బుద్ధి కాంక్షలు విడువు
 అటుగాక చంద్రబింబాస్య! యాయడవిః
 బటుతరకాలసర్పంబులు గలవు 475
 అరుదందమీనాక్షి యవ్వనభూమి
 నరిసంచయములవిహారము ల్గలవు
 కరిరుదయాన భూగహనంబులందు
 గురుతరహార్యక్షకులములు గలవు
 అరవిందపాణి! యాయడవిలోపలను 480
 దురుసై నగంధసింధూరము ల్గలవు

హరిమధ్య! యిట్టిమహారణ్యమునను
 కరమొప్ప శరభమృగంబులు గలవు
 ఏమిగావలె నన్న యిచ్చెద నీకు
 వామలోచన! యిట్టివాంఛలు విడువు
 అన విని పాంచాలి యర్జునుఁ జూచి
 కనుగవ నశ్రువుల్లమ్మ నిట్లనియె
 అనఘ చారిత్ర యోయమరేంద్రపుత్ర
 యనువొంద మున్నెన్నఁడై నను మిమ్ము
 కోరి యీగతి వేడకున్నదిగాదె
 మారుతి మానవమాత్రుఁడే యకట
 అడవిలో లేనిభయంబులు నెప్ప
 తడబడి పెదవులు తడుపుచు నిట్లు
 తెరగొప్ప నావాంఛఁ దీర్పక మీరు
 పరిహసించగ నెంత పని యిది నాథ
 మందారకుసుమదామములు నే నొల్ల
 సందీప్తదేవభూషణము లే నొల్ల
 రమణీయదివ్యాంబగములు నే నొల్ల
 క్రమమొప్ప చందనగంధ మే నొల్ల

మంచివస్తువులు ప్రేమమున నేనొల్ల కొంచక దక్కినకోర్కె నేనొల్ల నంపిన గహనవిహార మంపుదురు నంపకయున్న నే నన్నియు నొల్ల నన విని కలకంఠి నపు డాదరించి ఘనుడు కిరిటియగ్రజున కి ట్లనియె	500 505
జగతీశ! సతులు వాంఛలు దీర్పకున్న నగణితపాతకం బని యంద్రు బుధులు లలనలు చిన్న బాలలు వీరవరులు తెలియజెప్పినదండతీయ రెంతైన ముద్దుగా నతిహర్షమున నీలవేణి పద్మదీర్పకయున్న భాగ్యంబుగాదు	 510 515
సకలలోకంబులు చండప్ర తాప మకలంకగతి నిచ్చు ననఘుండ వీవు పెలుచ నీపేరు చెప్పినయంత మమ్మా దలపఁగ శక్య లేధరణీతలమున ననిలతనూభవుఁ డసహాయశౌర్య ఘనభైర్య గాంభీర్యకలిత క్షేజుండు	 515

నరయ హిడింబి బకాసురవీర
 వరుల చెండాడినవరబాహుబలుఁడు
 సందేహ మేటికి సామిరివెంట 520
 యిందీవరాక్షిని నిపు డంప నగును
 నావిని ధర్త నందనుతోడ నకులుఁ
 డావెన నిట్లును ననుమోద మెసంగ
 తావకీర్తిప్రతాపము లృకల
 దేవులయందెల్లఁ దేజరిల్లఁగను 525
 భీమసేనునిగదా భీమప్రచండ
 ధామవిజృంభితోద్దండప్రదీప్త
 శిఖిశిఖారేఖ ప్రసిద్ధ లేజంబు
 అఖిలలోకంబులయందు వెలుంగ
 నక్షీణరథ కేతనాశ్వసారథులు 530

గలమహాబలశౌర్యగాంభీర్యదైర్య

* 249-290 పంక్తులస్థానమున ఈవిషయము (291-
 531 పంక్తులు) అంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారికడనున్న (త)
 యను తాళపత్రప్రతియందున్నది.

ప్రథమాశ్వాసము

కలిత తేజోనిధి గాండీవి గలుగ
 నిన్నిటికన్నను హితుఁడు బాంధవుండు
 వెన్నుఁడు గలుగంగ వెరవేల మనకు
 దర్పణంబునఁ బర్వతప్రకాండంబు
 లోర్పున నణుకులై యున్నచందంబు
 నకట దేవరపాలి యాజ్ఞలోఁ జిక్కి
 యొకకొంతవెరపుచే నుందురుగాని
 ధరణీశ నీసహోదరులు గోపింప
 కురురా జనఁగ నెంత కురుయోధు లెంత
 సురవరు లెంత రక్షోపీరు లెంత
 గరుడనాయకు లెంత గంధర్వు లెంత
 నరు లన నెంత కిన్నరు లన నెంత
 పరగ త్రిలోకాధిపతు లన నెంత
 నెలకొని నీబల్లి నీవెరుంగకను

— సహదేవుఁడు ద్రౌపది సంపుమనుట

తలపోయ నేటికి ద్రౌపది ననుపుఁ
 డన విని సహదేవుఁ డగ్రజుతోడ
 ననువొంద నిట్లును నవసీతలేంద్ర

కడుభీతితోఁ దల్లికడుపుసొచ్చినను
 కడపటవచ్చెడికార్యంబులెల్ల 550
 రాకపోనేరవు రానికార్యంబు
 లెక్కడనున్నను నింతైనరావు¹
 వలనొప్పు నలచక్రవర్తి రాఘవులు
 తలపోయలేరై రె దైవవశంబు
 దప్పింప శక్యమే థాతకునైన 551
 నెప్పటి కప్పటి కేమేమిపనులొ
 యప్పటి కాపను లమరఁజేయంగ²
 తప్పివచ్చినమీద దైవ మున్నాఁడు
 అదిగాక మొనఁజూపి యాడితి రిపుడు
 మదినుండి నీపపమాననందనుఁడు 560
 చలమున నెంతైన చట్రాతినార
 వలచు నీకునులందు వలదన్న వినుఁడు
 అతివ సంపుట లెస్స యంపకయున్న
 నతఁడు దోడ్కొనిపోవునది నిక్కువంబు

1 లెక్కడనుండిన నెంతైన బోవు. (4491)

2 'యప్పటి కాపను లమరకపోవు. (1378)

నాకుఁ దోచినయంత నావిన్నపంబు
మీకుఁ జెప్పితి దేవ మీచిత్త మింక

565

— ధర్మజునిసంశయము —

అన విని సహదేవు నక్కునఁ జేర్చి
యనుమోదమునఁ బొండవాగ్రణి పలికె
తమ్ముడ సీపల్కు తథ్యంబు మాకు
సమ్మదం బగు నిందు చల్లలే దనుచు
నూఁదుక త్రావుచు నుందుమీఘుఁడు
తోదేనెలేనివాదులు దెచ్చు నెపుడు
మిఁముఁజూచుకొనుచు నేమియుఁ జింతలేక
నెమ్మదినుండు సన్నియుఁ గల్గినటుల
కాంతారమున నొంటిగా జరువేళ

570

575

నెంతవారికినైన నింతి సంగడము
నడవిలో నొక కార్యమైన నీరమణి
మెడగుదె కేతెంచి మే లెంచవలయు
సంపక యుండిన నతివదుగిళించు
సంపిన యేహానొ యది గానరాదు

581

బహుభోగముల నున్న సాంచాలపుత్రి
 గహనంబునందు సాంగత్యదోషమున
 నలమటగుండ నేమనవచ్చు విధిని
 పలుమరుదైవంబు పగవారి గూడె
 నని తలయూచి హా! యని వెచ్చ నూర్చి 585
 కనుగవ కలితాశ్రుకణములు నించి¹

— ధర్మరూపా ధౌమ్యచార్య నడుగుట —
 తెలియ ధౌమ్యచార్యుడెఱ జూచుటయును
 అలరి యావిప్రకులాగ్రణి పలికె

— ధౌమ్యుడు ద్రౌపది సంపు మనుట —
 నిటువంటిపనులకైయేటికి మీరు
 అటునిటు జూచెద రవనీత లేంద్ర 590
 నాకుఁ దోచినరీతి నయశాస్త్రయుక్తి
 వాక్రుచ్చుచున్నాఁడ వనితతో నిపుడు
 కానశభూమికే గదులుచున్నారు
 నానావిహారముల్ నడుపుచున్నారు

1. ఘనముగా చింతించి కటకటా యనుచు (2421)

కనఁగలకార్యములొ గనుచు నున్నారు	595
వినుతకీర్తులచేత వెలయు చున్నారు	
మంచివస్తువులు ప్రేమంబునఁ గొనుచు	
వేంచేయుచున్నారు వేవేగ నిటకు	
కలఁగనేటికి మీకు ఘనరాజ్యలక్ష్మి	
చెలువంబుతో మిమ్ముఁ జేరుచున్నదియు	600
ననుమానమేటికి సంభోజముఖిని	
ననుపుట లెస్సయా యనిలజువెంట	
నన విని ధర్మజుఁ డొఁగాక యనుచు	
మనమున హర్షించి మారుతిఁ గాంచి	
నాముద్దుతమ్ముడ నగరాజధీర	605
యోమరున్నందన యోభీమసేన	
వనిత నీవెనువెంట వచ్చుచున్నదియు	
ఘనమృగాధీశఖిగసంకులంబు	
తరులత్రానిబిడీకృతం బైనవనము	
సరస చీమకుఁ దూర శక్యంబు గాదు	610

— ధర్మరాజొడంబడుట

కంటికి జెప్పగాఁ గాపాడి వేగ

వెంటబెట్టుకరమ్ము వీరాగ్రగణ్య
 అని నెలవిచ్చిన యధికమోదమున
 పనుపడ ధర్మజుపదముల కెరంగి
 యతనిచే దీవన లంది ధౌమ్యవకు 615

హితభక్తిసంభ్రమం బెసంగ నెంతయును
 మ్రొక్కి యాశీర్వాదములు గాంచి యెలమి
 గ్రక్కునఁ దమ్ములఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
 నిశ్చలవృత్తితో నెలఁతయుఁ దాను
 పశ్చిమగమనుఁడై పరువడి వెడలె. 620

సంతాపమును బొంది శమననందనుడు¹

చింతించి నకులుని జేరఁగాఁ బిలిచి

❖ శీముఁడు ద్రౌపదితో వనమున కరుగుట ❖

వనితాలలామంబు వాయునందనుఁడు
 ఘనమైన ఘోరదుర్గములకుఁ జనిరి
 అమరగంధర్వవిద్యాధరయక్ష 625

1 శమననందనుఁ డంత సంతాపముంది

యనుచేంద్రసుతునితో వనియె నెంతయును. (త)

ధర్మరాజువిచారము నకులుని భీమునివెంటఁ బొమ్మనుట.

రమణీమణు లహోరాత్రు లెల్లెడల
నిరవొంద జరియింతు రివ్వనభూమి
నెరయు నామదిలోన నెగులు బుట్టెడిని
యవనిపై సఖులపై నర్థంబుపైని
ఎవరికి నైన నభీష్టంబు గలదు.

630

నరయశ్శక్తిన్నరనాగగంధర్వ
గరుడభేచరసిద్ధకామినీమణుల¹
సరకునేయని మహాసౌందర్యశాలి
తరుణిమాత్రంబె యీద్రౌపదీరమణి
చంద్రనివాసంబు సతి నెమ్మెగంబు

635

చంద్రవీలాసంబు సఖయ లేనగవు.
కనకంబు నిరసించు కలికి మైమెఱుగు
కనకంబు నిరసించు కలకంఠినాస
కువలయానందంబు కొమ్మనేత్రములు
కువలయానందంబు కోమలిపిఱుదు

640

1 గరుడభేచరసికాకరబింబముఖులు (ట, ప)

సారంగవిభవంబు జలజాక్షి వేణి
 సారంగవిభవంబు చామయానంబు
 హరివినోదంబు తొయ్యలి రోమరాజి
 హరివినోదంబు కంజాక్షి నెన్నడుము
 అబ్జసౌభాగ్యంబు హరిణాక్షిగళము
 అబ్జసౌభాగ్యంబు అతివ హస్తంబు
 దానివిలాసంబు దానిరూపంబు
 దానిమితారంబు దానిచెల్వంబు
 దానివయ్యారంబు దగఁగాంచిరేని¹
 మాసీంద్రులకు నెల్ల మది బెగ్గడిల్లు
 వనితయు మారుతి పచ్చనందాక
 ననుమాన మగుచున్న దనఘాత నాకు
 పదపడి వారివెంబడి వడి నీవు
 కదలి న నామది కలకడీరెడిని
 అన విని నకులుఁడు యమసూతుఁ జూచి²

1 దాని యొయ్యారము దగఁగాంచిరేని (ప)

2 అన విని గాండ్డిని యన్న కిట్టసియె (త)

— సకుటుని ప్ర

అనఘాత్త మిహల్కు లవియెల్ల నిజము
కరమర్థి మీయనుగ్రహమున నేగ
యిరవొంద వనభూమి కేతెంచునపుడు
నన్ను వీక్షించి గంధవహాత్తజుండు
సన్నల బిల్చి హస్తంబుఁ జేపట్టి 550
ఎన్నెన్ని విధముల నిటచాటి చాటి
యన్న యున్నాఁ డని యరిగె నెంతయును
పదరక నాతని పటువాక్యసరణ
మదిలో విచారింతు మానవాధీశ¹
మనమీద క్రోధ మేమరడురారాజు 665
దినరాజసుతుండు బోధించు నాతనికి
చలమున శకుని దుశ్శాసను లెపుడు
పెలుచు మచ్చరములు వేర్పుచుండుదురు
కనుగల్గియుండక గడుమోసపోయి²

1 ఆమనోమహునివాక్యము నిక్క మరయ

నీమది దలపోయు నృపతులొత్తంస (2421)

2 కనుగల్గియుండక నిక్కడ మోసపోయి (2421)

వెనుక చింతించుట వెట్టితనంబు
 భరణిపై పవననందనుఁ డజేయుండు
 నెరయ నాతనిబల్చి నీ వెటుంగుదువు
 గాక నంతట దొడ్డకార్యమౌనని
 యాకట వసుల కే నరిగెదగాని
 వెనుక బుద్ధులు పదివేలుచెప్పదురు
 జననాథ యిపు డిది సమృతిగాదు
 నావిని భర్త నందనుఁ డట్టివీతి
 దా విచారించి యంతయు నూరకుండె
 అంతట పవనుజుఁ డలివేణి దాను
 కొంతద వ్వరుడెంచి కొమలిఁ గాంచి

—॥ ద్రౌపదీదేవిపనవిహారము. ॥—

వనజాక్షి మాయన్న వలదన్న వినక
 వనవిహారము వాంఛ నచ్చితి వీవు
 అనువొంద యేఫలం బనుభవించితివి¹

---

1 ననుబోటి బలశౌర్యనయశాలివెంట (ట)
 ననువంటి బలశౌర్య నయశాలివెంట(వ)

వనిత పోయినయట్లు వచ్చినయట్లు 685

గాకున్న నీమహాగగనంబునందు

నీ కభీష్టం బేమి నిక్కంబుపలుకు

మిచ్చకువచ్చిన నేవస్తువైన

నచ్చెద నీయాన ¹యిందీవరాక్షి

నానిని నవ్వి యానాభీకపాణి

రీవి నెప్పుడిని వాటిల్ల ని ట్లనియె, 690

ప్రాణేశ నాకోర్కె ఫలియింప నీవు

గాని యింకెవ్వరు గల రెంచి చూడ

నడుగ మంటివి గాన నడుగుట సులభ

మడిగిన యిచ్చట యది దుస్తరంబు

నోటి కొచ్చినయట్లు మారనవచ్చు 695

మాటాడి నిలుపుట మరికొద్దికాదు.

సతులు గోరినకోర్కె సఫలంబు నేయ

చతురాననునికైన శక్యంబు గాదు

విరుదు వీరుండైనఁ బిరికివాడైన

సరసి జాతులచెంత సాహసుం డౌను 705

ఎదురు దన్నెఱుగక నెంతయుఁబల్కు

కదిసి వేడినవేళ కళవళమందు

వలవని యడియాస వలదు భూపాల!

యలరువనంబుల కరుగుదమన్న¹

కనకాంగివదనంబు గాంచి యుప్పొంగి 710

యనిలతనూభవుం డనియె నెంతయును

ఎంత మాటాడితి విందీవరాక్షి

కంతువిద్యేషితోఁ గదలివచ్చినను

అంభోజసంభవుం డడ్డగించినను

జంభాసురారిమచ్చరముచేసినను 715

కోరి త్రిలోకము ల్గూడివచ్చినను

దారుణి వాక్యంబు దప్పను నేను

తిరమొంద నీకోర్కె దీర్చకయున్న

1 నెరసాహసుండవు నిన్నంటగాదు

నరనాథ పురుషులనడత లెంచెదను

చనువున కోపంబు తమియింపవలయు

ననిన పాంచాలితో ననిజుం డనియె. (1378)

ప్రథమాశ్వాసము

తరుణి నేధర్తజా తమ్ముడఁగాను
 అన విని పాంచాలి యనిలనందనుని
 గనుఁగొని యిట్లనె కటకటం బడుచు
 నాజీవితేశ్వర నరనాథచంద్ర
 రాజవంశాగ్రణిరజరంగభీమ
 మతిలేక నే ననుమాటకె యింత
 ప్రతిననేయఁగ నీకు భావ్యమే నాథ
 వనవిహారముజాలు వస్తువు ల్జాలు
 నిను వేడుటలు చాలు నీ యీవి చాలు
 బెడరె యుల్లంబు వచ్చినయట్టిత్రోవ¹
 పదపద నీకఁజాలు పదివేలువచ్చె
 నన విని నవ్వి యయ్యనిలనందనుఁడు
 ననబోడి వీక్షించి నలువొందఁ బలికె
 శీతాంశువదనరాజీవదళాక్షి
 నాతెంపు నాపెంపు నాభుజాబలము
 గని యున్నదానపు గలఁగ నేమిటికి

ననుమిరినచ్చు సంతటిపనిగలదె
 యిచ్చెద ననిపల్కి యియ్యకయున్న
 కచ్చుకపడి పాతకముబోవనీదు
 భరణి మెచ్చరు వీరధర్మంబుగాదు
 యరము నేయక యనుమానపడక
 నడుగు మేవరమైన నడిగినకోర్కె
 లిడియెద ననిన నయ్యంతి యిట్లనియె
 ప్రకటించి నీదువెంబడివచ్చునపుడె
 సకలభాగ్యములెల్ల సమకూడె నాకు
 వేమాలు నే విన్నవించిననై న¹
 నామాట చెల్లించు నాథుండ వీవు
 మనుజేంద్ర యీవనమార్గంబునందు
 ఘనమైనవస్తువుల్ ననుగొంటి నేని
 యప్పుడు మిమ్ము నే నడిగెదఁగాని
 యిప్పుటి కేమి మహీనాథచంద్ర²
 సొంపైన వనములు సొబగైన నగము

---

1 నేమిమి నెవ్వనివించిననై న (త)

2 యిచ్చెనరావుల కొనరవేంచేయు (త)

లింగపై న వాహిను లెన్నంగఁదగిన
కొలఁకులు నొరపై న కోన లెచ్చోట
గల వచ్చటికి వేగ గమనించవలయు
అనిన సంతోషించి యనిలనందనుఁడు
చనుమార్గములను గంజాతలోచనకు 755

గరుడకిన్నరయక్షభువరగంధర్వ
వరసిద్ధసాధ్యనివాసభూములను
వనములు నదులు పర్వతనికాయములు
ఘనమైనపొదరిండ్ల కలితంబులయిన¹
మహితవస్తువులు వేయారు దెల్పుచును 760

విహితసంభ్రమముల విహరించుచుండ
పాసఁగ నాకట నొచ్చి బొరియలు సొచ్చి
బుసగొట్టుచును నేఁగు భుజగసంఘముల
కొదకక మెడలంటి గొరికి ఖండించి
బొదలు ముంగిసల చప్పుడు లాలకించి 765
యదరుచు కన్నంబులవి లీల వెడలి

1 మునిజనాగజ్యోతపోనివాసముల (ఘ)

కదుపువై చనుమూషకములకు బొంచి
 రాగించు బలుబిడాలములపై దూరి
 మూగిన రేచుగుంపులు మీర గొప్ప
 గించు బెబ్బులులపై గినియు భల్లూక
 సంచయంబుల నొంపఁ జనువరాహముల
 బోసీక మార్కొనబోవ నేనుఁగుల
 పైన లంఘించి కుంభంబుల వ్రచ్చి
 మనుచు వేలె నని యంభోజవదన
 ననుపమానందసరుంచితామోద
 లలితలతాంతపల్లవపుష్పప్రతతి
 వలనొప్ప శృంగారవనము సొత్తైంచి
 తన కై శ్యావదననేత్రకపోలములకు
 తన కాళికాధరదంతవాక్తతికి
 తనకంఠబాహులతాహస్తములకు
 తన కుచరోమాళితనుమధ్యదేశ
 ఘనతరనాభికాకటిభోగములకు
 తనయూరుజంఘాపదర్వయగతుల
 కమరసమానంబు లై నవస్తువులు

కమలాకరములందుఁ గని చెలరేగి
 తుమ్మెదకదుపులఁ దోలి నెత్తమ్మి
 గమ్మి యెమ్మె లడంచి కలువలు ద్రెంచి
 పలుమారు నవచంద్రఫలకముల్ విరిచి
 సొలవక కాంచనసూనముల్ రాల్చి
 లలితమా బింబఫలంబులు డుల్చి 790
 కలగక మొల్లమొగ్గలనిగ లడచి
 చిలుకల నెగదోలి చెలగి శంఖంబు
 కలిమెల్ల బోన్మాడి కంజకాండములు
 చెలువముల్ బెకలించి చిగురాకుగిల్లి
 తులకించి పువ్వుగుత్తుల నెత్తిబట్టి 795
 చీమబారుల నొంచి సింగంబు దరిమ
 వేమారు జిగిపొన్న విరిరేకు మడచి
 తెలియంగ కర్పూరదిన్నియల్ ద్రోక్కి
 చలమున కదలికాచర్తంబు లెత్త
 కరమర్ది శాలికాగర్భముల్ సించి 800
 యరుణాంబుజంబుల నటు నీటు బరచి
 యంచలంచల మించు శంఘలగముల

నించుక చప్పట లిడిపారదటిమి
 రవణ మకా కమలాకరంబు సొత్తైంచి
 యవగాహ మొనరించి యటవినోదించి
 తనరారు కాంచనతరుల మధ్యమున
 ఘనతరకల్పవృక్షంబులనీడ
 భూనుతంబై మించు పూపాదరిండ్ల
 జానొప్ప గిరిగింజచప్పరంబును
 ఘనసారమృదువేదికలసోలి వ్రాలి
 జనపతి దాను విస్తారభోగముల
 విలసిల్లురొడలేనివేడ్కల బొరలి
 పాలపాండ్ల నొకప్రాద్దు క్రిడించి
 అంతట జాలించి యచ్చోటు బాసి
 కుంతితనూజుండు కువలయనేత్రి
 అంచితం బై ననీలాభ్రంబు చెంత
 మించులు గుల్కు క్రొమ్మించుచందమున
 సతీకేలు వదలక జనవల్లభుండు
 పతిదండ బాయక పాంచాలపుత్రి
 పితయు వేడ్కల నింపుసొంపులను

వింత వనాంతమున వెదకి చూచుచును
 నెయ్యంబుతోటల నికరంబులందు
 నుయ్యాల లూగుచు నొగి పొదరిండ్ల
 దూరుచు మీరుచు తుమికి యాడుచును 825

నీరజాకరముల నెఱి జొచ్చి హెచ్చి
 యొలలాడుచు భ్రమ నొండొరుల్ గెరలి
 వేలారువిధముల విశ్రమించుచును
 కేళికానగముల క్రీడించి మించి
 మేలైనకోసల మెలగుచు పూల 830

బంతులవేయుచు బలుదెరంగులను
 మంతనం బాడుచు మరి జన నెదుట
 మహిజాతముల్ రోమమార్గముల్ గాఁగ
 రహిమించుగండలై లముల బెడంగు
 లలితమౌ కుంభస్థలంబులు గాఁగ 835

నలరారు నలపారు టాకుల నీరులు
 నలునొందునట్టి కర్ణంబులు గాఁగ
 తిలకింఁగిరినుండి దిగువకు పాగి
 తోరమై తగచూడ తుండంబుగాఁగ

నారూఢతిలకాజటాలంబగరిమ
 వరుస మహాజలవాలంబుగాఁగఁ
 బరువడి నెడలేక పారునిర్మలలు
 దనరారు మదగజధారలుగాఁగ
 లోనుండి యిల నంటు గొన బైనవిరులు
 చుపడ విలసిల్లుపదములుగాఁగ
 ననలొందురామృగవిహారామసామ
 గరమర్థి భయదలంకారంబుగాఁగ
 నరుదుమీరినవారణాచలాధీశు
 గనుఁగొని యత్యంతకౌతుకం బడర
 నెనయ నాపాంచాలి కిట్లని పలికె
 యిందీవరానన యీమహానగము
 మందులగుబ్బ లీమలయాచలంబు
 హిమపర్వతంబు హేమభూధరము
 నమరుతారాగంబు నరుణగోత్రంబు
 నకలంకిలీ - నణకించుజాతి
 నకలవస్తుచయంబు నకలభాగ్యంబు
 నకలసౌఖ్యంబులు నకలౌపధములు

సకలవైభవము లచ్చటఁ గల్గెయుండఁ
 ఒకవంక కిన్నరు లొకదిక్కు దివిజు
 లొక చక్క గంధర్వు లొకట గింపురుషు 860
 లొక శుంకి యక్షేశు లొకచెంత సిద్ధు
 లొకచోట గరుడులు నొకక్రే నమునులు
 సమితమోదంబున ననవరతంబు
 సమధిక క్రీడల సలుపుచుండుదురు
 వనజాక్షి యిమ్మహావైఖరిగొంత 865
 గనుగొందు రమ్మని కిడువడి జనఁగ
 మనసిజపవమానమానవాధీశ
 దిగవీర ప్రతిమానదేదీప్యమాన
 గరుడకిన్నరయక్షఖచరసంతాన
 నిరతకల్యాణవర్ణితసంవిధాన 870
 సౌభాగ్యసంధాన సంతతానూన
 శోభనవిజ్ఞాన సుకరప్రధాన
 భూనుతసంతాన భూజవితాన
 నానాలతానూన వవ్యనిధాన
 మానితనిరుపమానానియసాన 875

తానమానసమాన తంతస్యమాన
 కలితసాంద్రనవీన గంధర్వగాన
 విలసితం బగు కోనవేట్కలింపూన
 గని మెచ్చి మెచ్చి యాకామినీమణికి
 ఘనవినోదంబులు గణుతించి మించి 880
 పశ్చిమభాగంబు పరికించి కాంచి
 యాశ్చర్యఃకీర్తుడై యనిలనందనుడు
 ద్రౌపది నీక్షించి తగ నీట్లు లనియె
 నొపంకజానన నోముద్దుగుమ్మ
 కలికి చక్కెరబొమ్మ కమ్మపూగొమ్మ 885
 కులుకుమీటుమిటారి కోమలాకారి
 యలరు మొల్లలబంతి యంగజుదంతి
 కలితకైరవస్తేత్రి కాంచనగాత్రి
 తనరువేడ్కల కొంతదవ్వుబుచ్చితిమి
 మనవివేకంబు లేమనవచ్చు నబల (త) 890
 కుప్పలుగా నున్నగొప్పముత్యములు
 చప్పరించుచు వెదచల్లుచు గెరలు
 కొదమసింహముల మార్కొని పోరి పోరి

ప్రథమాశ్వాసము

కదలని శరభసంఘములఁ దోలుచును
 మేదిని నేనుంగుమేతలాడుటకు
 మోదంబుతో మిన్నుముట్టి భోరునను
 చండవేగంబున జనుదెంచుఘోర
 గండభేరుండపక్షిరవంబులకును
 భీతి నేగెడురణభీమగృధ్రముల
 ఘాతకుడిరి దిగ్గనఁ బారలెంచు
 బైరిల చప్పళ్ల ప్రమసి రివ్వనను
 బారులగుల్లనిబ్బరముల దెలిసె
 చలియించి పరలెంచుసాశ్వసంఘముల
 నెలవెల్ల బరికించి నెగులునఁ బారు
 వారణంబులఁ గని వణకుచుఁ బొదలు
 దూరుజాల్డేగలతోరంపురవళి
 కలుకుచు నులుకుచు నన్యోన్యభీతి
 కలకలార్పటుల కాకసము గంపింప
 బరచు నానావర్ణ పక్షిసంతతుల
 నిరవందఁజూపుచు నేగుచున్నంత
 సింధురగమనరాజీవదళాక్షి

గంధవాహతనూజః గనుఁగొని పలికె
 నవనీశచూడు మల్లదె మిన్నుముట్టి
 'వివిధభూరుహలతావితతులఁబొదలి
 కనకనానామణికలితంబు నగుచు¹ 915

కనిపించుచున్న నగంబు పేరేమి?
 యని విన్నవించిన యలినీలపేణి
 ననురాగమునఁ జూచి యనిలజుం డనియె

1 గంధమాదనపర్వత వర్ణనము

తరలాక్షి గంధమాదన మనుపేరఁ
 బరఁగినకై లమిపర్వతమహిమ 920
 లెన్న శక్యంబె వాణీశునకైన
 పన్న గేంద్రునకైన పల్లవపాణి
 మందరగ్రామంబు మణికోటినగము
 మందులగుబ్బలిమలయాచలంబు
 హిమవతోచ్ఛయమును హేమభూధరము 925

1 కలిత నానామణికలితంబు లగుచు

విలసితంబుగ చాల వేడ్కరంబిల్ల

ప్రథమాశ్వాసము

నమరుతారాగంబు నరుణగోత్రంబు
 సకలంకలీల సణకింపఁజాలి
 సకలవస్తుచయంబు సకలభాగ్యములు
 సకలసౌఖ్యంబులు సకలౌషధములు
 సకలవైభవము లిచ్చటఁ గల్గియుండు
 ఒకవంక కిన్నరు లొకవంక దివిజా
 లొకచక్కి గంధర్వు లొకట కింపురుషు
 లొకఁడొక యక్షేశు లొకచెంత సిద్ధు
 లొకచోట గరుడులు నొకక్రేవమునులు
 నమితమోదంబుల ననవరతంబు
 సమధికక్రీడల సుచరింపుదురు
 వనజాక్షి యిష్టుహావైఖరుల్ గొన్ని
 గనుఁగొందు రమ్మని గడువడిఁ జనఁగఁ
 గడుగమ్యముగఁ గ్రొత్తగా ననలొత్తి
 వడిజలకణములు వానలై కురిసి
 సలలితపుష్పగుచ్ఛంబుల వ్రాలి
 తొలకెడుపూఁదేనెతోకూడ పక్వ
 ఫలరసంబులఁ జాలుపైని వర్షించి

బలుకాల్వలై పారి పండువెన్నెలల
 కువలయాధిప శిలాశోటులు గరగి 945
 ప్రవహించి దుముకు నిర్ఘ్నరములఁ గూడి
 పచ్చరాచలువలపై నిండి యున్న
 పచ్చికస్తురితెప్పలు లోనఁగొనుచు
 సొంపైన వంకల సొలపు జవ్వాది
 రొంపుల మీఁద నారూఢిగా దుమికి 950
 పనుపడ నేరులై పారుచు తట్టు
 పునుఁగొన జొబ్బిల్లి పాలుపొందు వెదురు
 గుములపై వడిసొచ్చి కుసుమపరాగ
 సముదయంబుల మంచిశారదతతుల (తరుల)
 పొంతలగపురంపుప్రోవులనెల్ల 955
 వింతగాఁ గలయించి వెల్లువల్ బారి
 కడురమ్య మగుతరంగములచే నలరి
 బెడిదంబు లగుచు నొప్పెడుపుణ్యనదుల
 నవగాహనముల నెయ్యమున గావించి
 కవగూడి యవల వేడ్కలుమీరఁ జనఁగ 960
 డిన్నెతావరణచంద్రోపలగిరులు

సన్నుతికెక్కిన సాలము ల్లాగ
 లలితవినుతృప్తవరసాలములు
 పసమించు మణిసౌధఁకొత్తులుగాఁగ
 ప్రారాధపుష్పపల్లవకింశుకములు 965
 భూరిమాణిక్యగోపురములుగాఁగ
 పాలుపొందఁ బూచిన పొన్నభూజములు
 బలుమగరాల యుప్పరిగెలుగాఁగ
 నెంచ మొగ్గలబోల్పు నీపూలనీరులు
 మంచిముత్యపు మేలు మచ్చుటగాఁగ 970
 బహుసూనరమృచంపకమహిజములు
 మహనీయ హేమథామంబులుగాఁగ
 సిరు లుల్లసీల్లఁ బూచిన పొదరిండ్ల
 సరసంపు చిత్తరుచవికెలుగాఁగ
 ధర నొప్పుగురువింద ద్రాక్షపండిరులు 975
 మెరపైన చెందోవల్ మేల్కట్టుగాఁగ
 కొమరు చెన్నొందు వైకుంఠంబుపోలె
 సముద్రగ్రమాధవసంచార మగుచు
 నిట్టలాబ్జలోచననిలయంబుపోతె

పటుసర్వమంగళాభ్యంచిత మగుచు 980

వారిజాసనునినివాసంబుబోలె

నారదశారదానందంబు దగుచు

పురుహూతపట్టణంబునుబోలె యెపుడు

నెరయు రంభాహారిణీయతం బగుచు¹

పురుడింపగ నయోధ్యబోలె శ్రీరామ 985

భరతలక్ష్మణకళాబంధురం బగుచు

పాలుపొందుద్వారకాపురమునుబోలె

బలభద్రహరిచక్రభాసురం బగుచు

కవిరాజకల్పితకావ్యంబుబోలె

నవరసాలంకారనైపుణ్యమగుచు 990

సతతకవిస్తుతచందంబుబోలె

యతిగణవర్ణఫలాన్నితం బగుచు

రమణీయరత్నాకరంబునుబోలె

విమలాబ్జ బహుత్వవిలసితం బగుచు

ఘనరామరావణదనంబు బోలె² 995

1. నెరయు రంభాపురోన్మితంబగుచు.

2. 4491 లో లేదు.

వనచరాధిపదైత్యవర్ణితం బగుచు
 నొరపైన భారతయుద్ధంబుఁబోలె
 గుయర్ణభీష్మసంకులమును నగుచుఁ¹
 దనరారు గంధమాదనపర్వతంబు
 చనవున కమలలోచనకుఁ జూపుచును 1000
 పలుచనీహారసౌపానమాగ్ధమునను
 నెలమితో తిన్నగా నెక్కిపోవుచును
 మదగజగమనయామార్గంబునందుఁ
 బొదలు తుమ్మెదలఁ జూపుచు వేగవేగ
 మలయక మిట్టతామరలు ద్రుంపుచును 1005
 విలసిల్లు సంపఁగెనిరులు రాల్పుచును
 వెసచంద్రఫలకముల్ విఱచి వైచుచును
 అసమానబింబఫలాళి డుల్పుచును
 కుందళోరకముల గుంజివేయుచును
 పొందైన చిలుకగుంపులను దోలుచును 1010
 తెలివైన పోకబోదియలు గీటుచును
 తొలఁగక జిగిడమిత్రాంధ్ర ద్రెంచుచును

నలుపు మీరిన లేతనలు గిల్లుచును¹
 సలలితసూనగుచ్చముల రువ్వచును
 పదరుచు కృష్ణసర్పములఁ దోలుచును 1015

కొవమసింగముల టెంకులకుఁ బాపుచును
 చక్కనిఘనసారనై కతస్థలులఁ
 ద్రొక్కుచు ననఁటుల తొలఁగ దొబ్బుచును
 పాలు నిర్మలబిట్టుపొట్టబిగువు
 సిల్పుచు తాఁజేల్ల చెదర నూకుచును 1020

నరుణాబ్జములుతమ్మిహంససంఘముల
 నురికింపుచును మది నుల్లాసమొంది
 పతికేలుశదలక పాంచాలపుత్రి
 సతి నండఁబాయక జనవల్లభుండు
 వింతస్థలంబుల వెదకి చూచుచును . 1025

సంతోషచిత్తులై చన చన నెదుట
 మనసిజపవమాన మాధవస్థాన
 ఘనవాసనానూనకలితనవీన

1. సొలపుమీరిన లేతసొనలు గిల్లుచును (1578)

ఫలపల్లవోత్తాన పావనాసూన
 లలితవనాసీన లావణ్యమాన 1030
 మానితగాంధర్వమానిని గాన
 మానస్వినాధీన మార్గఫణీన
 తాండవలసమాన దాసనిధాన
 పాండురద్రుమవిటపస్థలోడ్డీన
 కలకంఠముఖపతగవ్యాజమాన 1035
 కలకలాకీర్ణలోకస్తూయమాన
 సలలితశీతలచ్చాయాసమాన
 విలసితం బగుళోన వేడ్కలింపూన
 గని మెచ్చి మెచ్చి యాకామినీమణికి¹
 ఘనవినోదంబులు గనుపించె వేగ 1040
 పశ్చిమభాగంబుఁ బరికించి చూచి

— సూర్యాస్తమయసమయము —

యాశ్చర్యచిత్తుడై యనిలనుదనుడు
 అంతితాంబుజపాణి యలినీలవేణి

1 గని మెచ్చి మెచ్చి యాకామినీమణి (ట)

పాంచాలపుత్రి నేర్పడఁజూచి పలికె

సలితమ్మదుపాణి నైకతశ్రోణి

1044

తలిరాకుఁబోణి యోధ్రౌపదీరమణి

తనరు వేడ్కల నెంత దవ్వ వచ్చితిమి

మనవివేకంబు నేమనవచ్చు నబల

తిలకించి పడమటిదిక్కు నీక్షింపు

సలినాక్షి ఘడియ యున్నది ప్రాద్దుగ్రంథ 1050

—భీముఁడు ద్రౌపదితో ధర్మజుకడకుఁబోదమని చెప్పట—

నీయహార్యస్ఫూర్తు లెల్లఁ జూచుటకు

వేయిగన్నులు గలవేలుపువశమె!

తడవిందు నిలిచిన ధర్మనందనుఁడు

బుడిబుడి యడలుచు బొక్కి చింతించు¹

నామీఁద నీమీఁద నరనాయకునకుఁ 1055

ప్రేమభాత్యల్యంబు బ్రియమును గలదు

ననుబాసి నినుబాసి నరనాథుఁ డెంత

1 బుడి బుడి యడలును బొక్కి చింతించు (త)

ఘనదైన్యభయములఁ గలఁగుచున్నాఁడో!¹
 పోవలె పద మని పొసఁగఁ జేపట్టి
 పావని మరలింపఁ బొంచాలి పలికె
 సన్నతాత్మోప! మీసంగడి రాఁగ 1060
 నన్నియుఁ గనుఁగొంటి నభిలాషనీరె
 కలకంఠ శంకముఖ్యకలకలధ్వనులు
 విలసిల్ల పీనుల విందుగా వింటి
 సురుచిరనివృత్తి ప్రసూనవాసనలు
 గరిమ నాఘ్రజంపఁ గలిగె నీవులన 1065
 పరిపక్వమాధుర్య ఫలవితానములు
 పరువడి రుచిగొని భక్షింపఁ గలిగె
 సమతి నొందితి చనుఁ డన నతఁడు

1 కవ్వడి నిచటికి గలఁగుచున్నాఁడో
 యెవ్వఁడో నున్నాఁడో యిందునిభాస్య
 అర్థముం డిచటికి నరుదెంచెనేని
 దుర్జనుం డైనట్టి దుర్మోఘునందు
 విషమత్ దలఁచునో యెఱుంగరా దతని
 చేపట్ట గతజలసేతుబంధనము. (క)

ద్రౌపది యందుల క్షేపడుట

నెమ్మితోడుత గమనించు నవ్వేళ
బాలభానుప్రభాభాసితం బగుచు
లాలితామోద విలాసంబు నగుచు
కమనీయకలితశృంగారంబు నగుచు
రమణ లోకై కవిరాజితం బగుచు
సముదితఘనతరాశ్చర్యరంబు నగుచు
కొమరొందు జిగిబిగి గులుకుచు నలరి
వేయుదళంబులు వెలయుపద్మంబు

—౧౦ సౌగంధికము వచ్చి వారలకడఁ బడుట.

వాయువశంబున వడి నేగు దెంచి
వరసౌరభము దిశావలయంబునిండ
నిరువురిసన్నిధి నెలమి వ్రాలినచు
పన్న గాశనయాన పాంచాలతనయ
కన్నులపండువు ల్లాంగ వీక్షించి
గరిమెతో దనముద్దుకరముల నెత్తి
సరసలోచనపంకజంబుల నొత్తి

భావించి కాంచనపద్మంబుఁ గాంచి
 పావనివదనంబు పరికించి గాంచి 1085
 వామలోచన ఖన్నవదనాబ్జ యగుచు
 భీమసేనునిఁ జూచి ప్రియమునఁ బలికె
 ధరణీశ కనకపద్మము గనుఁగొనిన
 ద్రౌపది సౌగంధికములఁ గొన్నింటిఁ బెట్టుని భీము నడుగుట
 నరుదార మదిలోన నాసవాటిల్లె
 గరిమెతో నివ్వరిఁ గైకొందుననిన 1090
 సరస మున్నెవ్వరో సవరించినారు
 పరులు ధరించిన ప్రసవసంఘములు
 నొరులకు ధరియింప యోగ్యముల్ గావు
 వనవిహారమునకువచ్చునవ్వేళ
 చనువున ననుఁ బిల్చి సత్యప్రతిజ్ఞ 1095
 నడుగు మిచ్చెద నని యంటిరి మీర
 లడిగెద నిటువంటిహాటకాబ్జములు
 గనుఁగొని యెందైనఁగలదేనితెమ్ము
 ఘనత మీసత్యవాక్యము నిల్పుకొండు
 చేకొని మీర లిచ్చినవరంబునకు 1100

నాకోర్కెచెల్లించు నాప్రాణనాథ
 యీవర మీకున్న నిచ్చోటు పాసి
 నే వచ్చునది లేదు నీపాదమాన
 అన విని బెగ్గిలి యనిలనందనుడు
 కనకాంగి పల్కులు కడుముల్కు లగుచు 1105

మనమున నాట ధర్మతనూజునీతి
 ఘనముగాఁ దలపోసి కామిని డాసి
 కనువిచ్చి మోము వెక్కనముగాఁ జూచి
 యినుదిక్కు వీక్షించి యిట్లని పలికె
 కలకంఠి కంటివే కమలబాంధవుడు 1110

— శ్రీపదీ భీముల, సువాదము —

పాలుపొందు పశ్చిమాంభోనిధిఁజేరె
 నిరులు గ్రమ్ముచు నున్న నీకాననంబు
 సురదైత్యు లీచట హెచ్చుగ మెలంగుదురు
 నారీశిరోమణి ననునంటిమేటి
 వీరశేఖరు నీవు వేడితి విపుడు 1115
 ఇమ్ము దప్పినవేళ నెఱేసే ఘనులు

సమృతి గాని విచారంబు లనక
 కోరుట కొదువలౌఁ గోరినయట్టి
 కోరిక లీకున్న కొదువలోకొదువ
 కటకటా సమయంబుగాని యీవేళ 1120

నిటువలె నడిగిన నేమనఁగలను
 నిబిడాటపులయందు నిన్నుఁజోవిడిచి
 యబల యేవిధమున నరుగుదు నేను
 ప్రాణపర్యంతమౌ పనులయందైన
 మానంబు పోకుండ మనవలె సంధ్రు 1125

అటుబోవ నిటు నెవ్వరై నను గలరె
 యిటు నున్న నటు సన నెవ్వ రున్నారు
 ఇటు నిల్చు నటు బోదు నేన యటన్న
 పటుతరవిశ్వరూపంబును లేదు
 తెగువ నిచ్చోటికిఁ దెప్పింతు నన్న 1130
 మగువ యాకర్షణమంత్రంబులేదు ¹

1 రహిమీర నిచ్చటికి రప్పింతు ననిన

మహిమ నాకర్షణమంత్రంబు నెఱుంగ (క)

మాయన్న చెంత నెమ్మది నిన్ను నిలిపి
 పోయెదఁ దెచ్చెదఁ బ్రొద్దున లేచి
 కనకాంగి సాగంధికములు దేకున్న
 పనుపడ నామోము పరికింపవలదు 1135

లోలాక్షీ ముగుదాటిలో గాలు దూర్చి
 నేలమూర్ఖము మాను మీపనియంత
 చనుదెమ్ము పోదము జాగేల ననిన¹
 వనజదళాక్షీ పావని కీట్టు లనియె
 అనఘాత్త నీవంటి యసహాయశూరు 1140

నినువంటి నెరయోధు నే వేడుకొనిన
 కళవళపడి చేతగాని మానవుని
 వలె దూరిపలుక నెవ్వరు చెప్పగలరు
 మునుపు యిచ్చెద నని మొనసినవేళ
 వెనుకముందఱజూడ వీరధర్మంబె 1145

యీపని మీరున్న యంతయు విన్న
 కోపించుకోరికల్ కొనసాగఁబోవు

---

1 చనుదెమ్ము పోరాము జాగేల యనిన (శ)

ముల్లోకములఁ జూడ ముగుదలకోర్కె
 చెల్లించఁగలవీరశేఖరు లెవరు
 నీవు చింతిల నేల? నెగులాంది వన్ను 1150
 భావించి చూచి కోపము నేయ నేల?
 విచ్చలవిడి పల్కువేళలు వేరు
 ఇచ్చట బరికింప నెవ్వరు లేరు
 ఇచ్చట లే దను మిపుడె నీవెంట
 వచ్చెద ననిన పాపని యిట్లు పలికె 1155
 నలినాయతాక్షి యెంతయు బాలకన్నఁ
 బలుచఁగా ననుదూరి పలుకఁగ నగునె,
 యాయరణ్యమున నిన్నిరవొంద నిల్చి
 పోయిన నపకీర్తిఁ బొందుదు నిజము;
 కుసీమీర వెంట దోడ్కొని పోదు ననిన 1160
 పసదప్పి కార్యంబు పైకొనివచ్చు;
 ముందట చటి వెన్న పులి పొంచియున్న
 చందమాయెను! నీదుసౌఖ్యంబు రమణి;
 కలఁగక నీవంటి కాంత యాబుద్ధి
 దలఁచుట యిది యెల్ల దైవయోగంబు 1165

వామాక్షి చలఃకట్టి వదలవు మీఁద
 నేమిగా నున్నదో యెటుంగంగరాదు,
 నినుఁ దూర నేమి నా నేరమెగాదె!
 యన విని పాంచాలి యనిలజుఁ జూచి,
 అవ్వుక్కచెల్ల! యో యనిలతనూజ! 1170
 ఇమ్మైయి ననుఁదూరి యేల పల్కెదవు?
 ధర్మ నందను కూర్చి తమ్ముండ వగుట
 ధర్మశాస్త్రము లాడి తప్పరా దనుచు
 మొరలుపెట్టుచు నుండు మొనసిన నెపుడు
 విరులు గోరుట లవివేకమే నాథ! 1175
 భీముఁ డాడినమాట బె.కె నటన్న
 భూమి విశేషంబు బొంకుట గాదు
 పెక్కుగా నాసలు బెట్టుటకంటె
 గ్రక్కున లేదనఁ గలుగుపుణ్యంబు,
 పట్టిన ప్రతి న సేపట్టుననైన 1180
 గట్టిగా వదలని ఘనధైర్యశక్తి
 నరునకుఁగాక పదునాల్గులోకముల
 నొరులకు చెల్లునే యుద్వీతలేంద్ర!

అన విని చింతించి యనిలనందనుఁడు,
తనమదిలోఁ గొంత తడవు చింతించి, 1185

చలపట్టి వదలదు జలజాయతాక్షీ
తొలగఁగూడదు బహుదుర్ఘటం బాయె!
గొరగానిసంగతి గూడి నే నిట్లు
ఇరుకున జిక్కితి, నే మనవచ్చు !
గొనకొని తాఁజేసుకొన్నంత తానె 1190

యనుభవింపకతీర దజునకునైన,
గురుతుగా మెడఁజుట్టికొన్నట్టిపాము
గరువక విడుచునే కటకటాఁయింక !
కావలియై యింతి కడనుండ నేరరు?
దేవప్రసూనము లైచ్చువా రెవరు? 1195
వనజాతములఁజూపు వార లెవ్వారు?
అనుచు వితర్కించు నాసమయమునను

వారదాగమనము

శ్రీకాంతుచరితముల్ చెలగు వేడుకల *

* శ్రీకాంతుచరితలంచితవైభవమున (2421, 4502)

ప్రాకటజంత్ర గాత్రములబాడుచును
 జడలు దూగంగ బొజ్జనటింపుచుండ¹ 1200
 వడిగ రుద్రాక్షతావళిము² లల్లాడ
 కరకమండలనీరకణములు చింద
 సరసిజాసనుసూతి చను దెంచుటయును ;
 గని వధూవరులు జక్కగ నెదురేగి
 ఘనభక్తి మ్రొక్కి వేడ్కలను బూజించి, 1205
 వినుతులు గావించి వినయముల్నేసి
 జననాభిసూనుఁ డాసంయమి కనియె
 సురమునిరాజ భాసురరవితేజ

❖ నారద భీముల సంభాషణము ❖

పరమదయాస్వాంత పటుసత్యవంత
 మునుపు నేవనమార్గమున వచ్చునపుడు 1210
 వనజాతపాణికి వర మిచ్చినాడ
 నిందుబింబానన యిపు డిటువంటి

1 జడలు దూగెడ బొజ్జనటింపుచుండ (2421, 4502)

2 తావడము (2421, 4502)

పొందఁజ్ఞివిరిగోరి పొక్కుచున్నదియ
 నివియున్న నెలపు లే నెంతయు నెఱుంగ
 వివరించి యెందైన వెదకెద ననిన 1215
 నిక్కడి కక్కడి కే నొక్కరుండ
 నొక్కడ దెత్తునే హేమకంజములు
 కడఁకతో నిచట నొక్కరుఁడు కాపున్న
 గడియలోఁ దెచ్చెద కనకపద్మములు
 అనఘాత్త దీని కుపాయ మేమైన 1220
 ననువొందఁగా వేగ నానతిమ్మనిన
 జలజసంభవసూతి జనపతిఁ జూచి
 నలువొందఁ జిటునవ్వు నవ్వి యిట్లనియె
 ధరణీశ మీ కసాధ్యము లై నపనులు
 కరమర్థి సకలలోకములందుఁగలవె! 1225
 వనజాక్షి చెంత కావలి యుండునట్టి
 ఘనునిఁ జెప్పెదను నాకర్ణింపు మిపుడు
 సన్నుతాటోపుఁడు చండవిక్రముఁడు

— { నారదుఁడు ఖటోత్కచుని నందునిచి
కమలములఁ దెచ్చుటకుఁ బొమ్మనుట }

వరబాహుబలుఁడు దుర్వారశౌర్యుఁడు
తరణితేజుఁడు ఖటోత్కచుఁడు నీతనయుఁ 1230

డారాక్షసాధీశు నరయ నిం దునిచి
పోరాదె తేరాదె భూరి పద్మములు
కమలంబు లన నెంత లోకము లన నెంత

నిమిషమాత్రము పట్టునే నీవు దలఁప
ద్రౌపదీరమణి సంతతపుణ్యశాలి 1235

యోషికలేక దా నుసురుసు రనిన

నాపదల్ సుధిల్లు నవనీతలేశి

యీపువ్వుఁబోణికి హేమకంజములు

గొనివచ్చి మదిలోని కోర్కెలఁ దీర్పు

మనుజేంద్ర నీ వేగుమార్గంబునందు 1240

— { నారదుఁడు భీమునితో నతని కాశౌర్యము
సందొకమహాత్ముడు సాయపడునని తెల్పుట } —

ననఘాత్తుఁ డొకఁడు నీకై నబంధువుఁడు

కనకకంజము లున్న క్రమముఁ దెల్పిడిని

మనమునఁ దగుననుమానము ల్లాని
చను మని దేవతా సంయమిగదలె
అంతట గంధవాహితృజుం డధిక

1245

— ఘటోత్కచుఁడు భీమునిండు వచ్చుట

సంతోషచిత్తుఁడై సతిని లాలించి
యమితలోకభయంక రాకారమూర్తి*

* అఖిలలోకభయంకరాకారమూర్తి

సుఖపుణ్యకీర్తి భాసురజయస్ఫూర్తి
కమనీయసకల రాక్షసచక్రవర్తి
సముద్రగ్రతలసంచయసమవర్తి
బలశ్రోతృఁడైర్మప్రభావప్రతాప
ఁటులొగ్రుండఖిలదిక్పాలకద్రిదశ
ప్రకటవిద్యాధిరగరుడగంధర్వ
యక్షకన్నరసిద్ధహరిదశ్చచంద్ర
రాక్షసాధిపనబ్రహ్మరుద్రాది
లోకచతుర్దశలోకానవరత
భీకరుండగుహింసించుగుండు (త)

సముదగ్ర శత్రుసంచయసమవర్తి
ఘనబలోద్ధండ విక్రమకళాస్ఫూర్తి
తనతనూభవు ఘటోత్కజః దలంచుటయు 1250

దలఁచినయంత నుద్ధండప్రచండ
బలశౌర్యనిధి హిడింబానందనుండు
అట్టుట్ర జగంబు లల్లలనాడ
బెట్టుగా ప్రస్థానభేరివేయించి
గగనచుంచి ప్రచండ గండభేరుండ 1255

ధగధగద్ధగితకేతనథాశభశ్య
నానాయుధోజ్జ్వలనవరత్నఖచిత
భూనుతదశచక్రభూరిషట్కృటి
మహనీయఘంటికామార్తాండసదృశ
బహుళకాంచనకుంభ భాసురప్రకట 1260

పంచాననవ్యాఘ్ర భల్లూకశరభ
సంచయభయదోగ్రచర్తసంకలిత
వితతమనోనేగవిధజవనాశ్వ
శతపరిభ్రాజితస్యందనం బెక్కి
యరదముల్ నలుబదియాటుకోట్లమర 1265

కరిఘట లొకఱోటిగడలుకొనంగ
 హరులు లెక్కల కెక్కువై పిక్కటిల్లఁ
 దరుచుగా బలువీరదానవు ల్గొలువ
 తమకంబు బలము నుద్దండంబు చలము
 గమకమై పెనఁగొన గడువడి నేఁగి 1270
 తల్లిదండ్రులకు వందనములు చేసి
 మెల్లమెల్లన లేచి మిక్కిలి పొగడి
 వడముడి వదనంబు వలనొప్పు జూచి
 కడుమోదమున ఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె
 పనియేమి మాయయ్య! పనియేమి దేవ! 1275
 పనియేమి భూపాల! పనియేమి స్వామి!
 భోరున నాకొకబుద్ధి మన్నించు
 చారణ గరుడభేచరులఁ జెందుదునొ!
 హరిహర వై శ్యావరాంతక నిరుతి
 వరుణ, వాయు కుజేర వామదేవాది 1280
 ఘనదిశాధీశుల కట్టల్కలబట్టి
 కొని వత్తునో! భూపకుంజరావళుల
 కొట్టుదునో! భూతకొటులనెల్ల

పట్టుదునో! దైత్యపతుల నెంతయును

చట్టలు చీల్తునో సర్వాధినాథు.

1285

ధట్టింతునో! చతుర్దశభువనముల

నట్టిట్టు చేతునో! యంబుధులెల్ల

బెట్టుగావించునో! భీకరస్రాగి

కురుబలంబులనెల్ల కూల్తునో! లేక

వరబల్చిపట్టి తేవలయునో! యిటుకు

1290

నని బల్కునందగు నక్కునఁ జేర్చి

తనరు వేడుక వృకోదరుఁ డిట్టు లనియె

ద్రౌపదియొద్ద భీముఁడు ఘటోత్కచు నునిచి

సాగంధికముల కరుగుట

ఓవీరశేఖర! యోదైత్యనాథ!

ఓవిశ్వభీకర! యోయికుమార!

వనవిహారమునకు వచ్చు నవ్వేళ

1295

వనజలోచనకు నేవర విచ్చినాడ

పోడిమి నిటువంటి భూరిపద్మములు

వేడుచు నున్నది

ఆడినమాట లే దనిన పాపంబు
పాడి దప్పుట రాజపంతంబుగాదు. 1300

నిన్నుఁ బంపగవచ్చు, నీచేత నొను;
నన్ను వేడినది యీనాల్గీకపాణి
యిదిగాక -రణమున కరుగుటకంటె
నదనుమానము గాచు టది మిక్కుటంబు
నాసాటివాఁడవు, నాముద్దుపట్టి 1305

వాసికెక్కిన ధైర్యవరశౌర్యనిధివి
అచ్చెరువడి మీర లందఱు బొగడ ¹
తెచ్చెద జాముకు దివ్యసూనములు
కనకాంబుజము గొని కలకంఠి దోడ్కు
జననాథుఁ డున్న యాస్థలమున కరుగు 1310

మని దానవాధీశు నెక్కునఁ జేర్చి
కనకాంగి నెంతయుఁ గౌఁగిట నలమి
పోయివచ్చెద నని భుజ మప్పలించి

1 ఇచ్చట నీవుండు మే నేగి వేగఁ

దెచ్చెద జాములొ దివ్యసూనములు (త).

వాయువేగంబున వాయుజుఁ డరిగె.

అనిలజుఁ డరిగిన నాఘటోత్కంచుడు¹ 1315

మొనసేయ కున్నను, మోసం బటంచుఁ

దనబలంబులనెల్లఁ దగవేటువేఱు

గొనఁగొని యష్టదిక్కుల బారు లేర్చి .

నలుదిక్కులందు నెంతయు హెచ్చరికల

పొల్లుపొంద కోపురంబులు బెట్టి రమణి, 1320

నొకపొదరింటిలో నుంచి తా నొక్క

నికటదేశంబున నిలిచి కాపుండె

అంతట బాంచాలి ననిలజుఁ దలఁచి

ద్రౌపది-సంతాపము

పెంతయుఁ దల యూచి యిది చిత్ర మనుచు

మనమునఁ గడు ననుమానంబుఁ బొడమి, 1325

తనలోనె తాను నెంతయుఁ జింత నొంది

జనప్రతి వల దని చాటిచెప్పినను

1. భీముఁ డేగిన హిడింబీనందనుండు

శేమరి యుండుట నిది మోస మనుచు (త)

విననైతి నే నింత వీటిండి నైతి
వనవిహారం బేల వచ్చితి! వచ్చి
కనకకంజము కాంచితి! గాంచి 1330

పదరి నే నెందుకు పట్టినపట్టు
వదలక ననిచితి వాయునందనుని!
మించిన నామాట మీరంగ లేక
వేంచేసె నొంటిగా వివినభూములకు! *
కరమర్థి సౌగంధికము లున్న నెలవు. 1335

లెటుఁగునో యెటుఁగడో యేకార్థ మగునొ
ఆనకు సిగ్గులేదాయె! యయ్యయ్యెయ్యె!
నా సరివారిలో నగుబాటు గలిగె
వెలయ పెద్దలబుద్ధి వినకనే వచ్చు
ఫలమెల్ల చేజేత ఫలియించె నిపుడు. 1340

పతి సంపి యెంత పాపము గట్టుకొంటి!
మితిలేని యడకీర్తి మెడఁగట్టుకొంటి!

* హెచ్చగు నాకోర్కె మీరంగ లేక
విచ్చేసె నొంటిగా వివినభూములకు (త).

రాముని మాయాకురంగంబు జొనిపి
 కామిని నెడబాపుకరణి నే నిపుడు
 భూమిాశు నెడబాపె భూపంకజము 1345
 ఏమికార్యం బొనొ యెఱుంగరా దింక
 తనరార భర్తనందనుఁ డిది విన్న
 ననుదూరు, నిందించు, నామీద నలుగు
 నని విలపించు న య్యంభోజముఖిని
 గనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె. 1350
 అమ్మ! నీ వీదని కడల నేమిటికి?
 నెమ్మది నిదె వచ్చు నీ ప్రాణవిభుఁడు
 ఆవీరశేఖరు నామహాబలుని
 దేవదానవకోట్లు దృష్టింపఁగలరె!
 అటుగాక వేరొకఁడైన నాబాణ 1355
 పటలంబుచేత నీపదములకడకు
 పరలోక సురలోక నాకలోకములఁ
 దిరముగ నిప్పుడె దెప్పింతుఁ జూడు
 గొనకొని యిటువంటికొడుకు గల్గఁగను
 వినవచ్చు నీ కేల విశువు భయంబు. 1

అన విని పాంచాలి యసురేశుమోము
గనుఁగొని గద్గదకంఠయై పలికె
మాయన్న! దై తేయమండలాధీశ!
మీయయ్య నెరయోధ మిక్కిలి నీవు
విలుకాండ్ర మేటివి వీరశేఖరుడ

1365

వలఘుతరోగ్రమాయాప్రవీణుడవు
అసహాయశూరుండ వని యెఱుంగుదును
పాసఁగ నీశౌర్య మిప్పుడు గానవచ్చె
నేకాకియై భీముఁ డేగు నవ్వేళ
ప్రాకట చతురంగబలములఁ గూడి.

1370

నిచ్చట నీ వుండు టిది ధర్మ మగునె!
హెచ్చైన రథికుల నిటగావుఁ బెట్టి
చనరాదె నీవు నీజనకునిమెట!
చేనవరి వగుచు నిచ్చటను నీ వున్న
దనుజవీరులనైనఁ దగ నంపవలదె!

1375

వనవీధియందు నెవ్వరు లేనిచోట
దిద్ది మీసము దువ్వొ డిగ్గన లేచి

గద్దించితే నేమి కార్యసాధనము! *
అక్కడ వడముడి యహితులచేత
చిక్కి నొచ్చిన నేమి నేయగవచ్చు 1380

నటుమీఁద నీదుసాహసము నీబాణ
పటలంబు నీభుజాబలము మాకే!
పొలసినపిమ్మట బోయి మీయ్యయ్య
కొలదీర్చిరా మది గోరితివేమో!
అని పల్కి విని విన్నయై తలవాంచి 1385

కనకాంగితో ఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె
నాతల్లి! యింత చింత గలంగనేల?
వాతాత్మజుం డాహవమునఁ జిక్కినను
పగలు చుక్కలురాలు పద్మ బాంధవుఁడు
తొగలరాయఁడు తప్పత్రోవ నేగుదురు. 1390

పొగలు లోకాలోకములు బెగ్గడిల్లు
గగనోర్వులల్లాడు కమలజాండములు
పటపటపగుల్గు సప్తపయోధు లింకు

---

* గద్దించినను నేమి కార్యసాధనము (త)

వటపత్రశయనశర్వ బ్రహ్మలకును
వరుస నెప్పునముల వణకు వాటిల్లు. 1395

నరపతిమాత్రుడే ననుగన్నతండ్రి!
గతి దప్పి వేటొకకార్యమానేని
సుతు నన్ను జల్మగాఁ జూడంగ వలదు
బ్రహ్మాండభాండముల పగులఁగొట్టుదును
బ్రహ్మరుద్రాదుల బంధించి వైతు. 1400

వాలాయమునను నవనిధానములును
గాలింతు సకలలోకములు భేదింతు
కడి గొందు గులమహాగ్రావసంఘముల
మడియించెదను గ్రహమండలి నెల్ల
భూవరు దెత్తు మద్భుజశక్తి నీవు. 1405
భావించి చూడుము పాంచాలతనయ!

నన్ను నాబల్లి నెంతయు నెఱుంగకను
కన్నతల్లివి గాన కారు లాడితేవి
జనని యిందుల కేమి సంతోష మాయె
విను మింక నొకనీతి విన్నవించెదను. 1410
ననబోడి యిచ్చట నను నిల్చి చనియె

జనపతి యుంచు నచ్చట నుండ కేను
 యతని యానతి మీరి యరిగితి నేని
 యతివరో! స్వామి భృత్యవ్యాయ మగునె? ¹
 మాయయ్య యసహాయమహితశౌర్యుండు. 1415

మాయయ్య యత్యంతమానధనుండు
 దేవప్రసూనము లైచ్చి యిష్టనుచు
 నావీరు నొక్కని యడిగితి వీవు
 యతఁడు దాఁ దెచ్చెద నని మమ్ము నెల్ల
 చతురోక్తి మెరసి యిచ్చట నిల్చి చనియె 1420

నాతని కేసహాయంబుఁ బంచినను
 నాతండ్రికిని ప్రతిజ్ఞాభంగ మాను²

1 యితరమా స్వామి భృత్యవ్యాయ మగునె (ట).

2 అమరేంద్ర గొట్టెద నగ్నిబట్టెదను
 శమను ముట్టెదను పుణ్యజనుని మొట్టెదను
 వరుణుని తెంచెద వాయు నొంచెదను
 నరవాహనుని మహానటు నశించెదను
 వాలాయమున నప్తవరనిధానములు

వచ్చును నీమనోవల్లభుఁ డిపుడె

తెచ్చు నీచెంతకు దేవసూనములు

1425

అనుమాన మిక మాను మనిన పాంచాలి

దనుజవీరునిఁ జూచి తలయూచి పలికె

గాలింతు సకలలోకములఁ జరింతు

కడిగొందు కులమహాగ్రహసంఘములు

మడియింతు గ్రహతారమండలి నెల్ల

భూవరుడేని సప్తదమున నీవె

భావించి చూడుము పాంచాలితనయ

నన్ను నాభ్యాతి నెంతయు నెఱుంగకను

‘కన్నతల్లివిగాన కారులాడితివి

జనని యిందుల కెమి సంతోషమాయె

విను మింక నొకరీతి విన్నవించెదను

ననుఁ జేరఁ బిలచి యెంతయు గారవించి

కనికరంబున గ్రుచ్చి కొఁగిటఁజేర్చి

• తనయ భద్రం బని తడయక నేఁగె

యదిగాక నికనొక్క యనుమాన మొదవె

నదియుఁ బెత్పెద విను సంభోజవదన (త).

అన్నసంగరశూర హాసుకుమార
 చిన్నన్న నా కిన్ని చెప్ప నేమిటికి
 అపజయశకునంబు లయ్యెడి నిపుడు
 విపరీతములు పుట్టె వినువీధియందు
 మది తల్లడము నొందె మక్కువ దొలగె
 నిదె చూడు మెడమ క న్నీగగొట్టెడిని
 నాపతి నాదాత నాపట్టుగొమ్మ
 నావెన్ని థానంబు నాప్రాణవిభుడు
 నాకూర్పుచెలికాడు నాకొంగుపసీడి
 నాకోర్కెచెల్లించు నాకూర్చిమగడు
 భీముడు రిపురాజభీముడు సుగుణ
 థాముడు పటుబలోద్ధాముడు ఘనుడు
 ఆయుధహీనుడై యడలుచు సర్వ
 కాయమంతయు నంపగమిగాడి వెడలి
 పచ్చిగాయంబుల బహుళర క్తములు
 విచ్చలవిడిఁ బార వెక్కిరిపడుచు
 పొదరుచు నడరుచు బొబ్బరించుచును
 నెదుట నిల్చినలీల లెసఁగెడి నిపుడు

అని యని వగచి హా యని విలపించు
 ననఁబోడి గాంచి దానవనాథు డనియె
 వెరవకు మాతల్లి! వెరవకుమమ్మ!
 వెరపు నీ కేటికి వికచాబ్జవదన!
 రహిదూరదృష్టి దూరశ్రవణములు
 మహితమా యోపాయదుర్తకర్తములు 1450
 వరుస ననాగతవర్తమానములు
 కరతలామలకముల్ కలకిఁరి నాకు
 న నైఱుంగక యుండ ననుగన్నతండ్రి
 కిన్ని బాధకములు ఏటికి వచ్చు?
 నపజయశమనంబు లయినవి యెల్ల 1455
 చపలాక్షి మనకు విజయ మని తలఁపు

—౧౧ ఖటోత్కచుని సాంత్యనము ౧—

ఇంతుల కెడమక న్నీగమొత్తినను
 నెంతయు శుభమగు నిందుబింబాస్య
 కొత్తగాయంబులఁ గుందుచు విభుఁడు¹

1 కొత్తగాయములలో కొంతుకుచు విభుఁడు
 హత్తి నిల్పినయట్టు లయినది వినుము.

హస్తా నిల్చిన యట్టు లైనది వినుము   1460
 కలితమా సాగంధిక ప్రమానములు
 వెలది వేగమె దెచ్చు వేట్టు నీ కిచ్చు
 నమ్ము నావచనముల్ నాభీకపాణి
 సమ్మతి నొందుము చలియింపవలదు
 సతికి నెంతయు మనోజయుము గల్గినను   1465
 పతికి నెంతటిబాహుబలశక్తి గలదు
 తిరమొండ నీదుపాతివ్రత్యమహిమ
 పరమదీర్ఘాయువు పొందుసూనులకు

యదువంశకలిత శ్రీరాధీచంద్రుండు
 పరమదయాళుండు భక్తవత్సలుండు
 శరిరాజవరదుండు కపటనాటకుండు
 భవరోగవైద్యుఁ డాపద్బాంధవుండు
 రవికోటితేజుఁ డార్తశరణ్యయూర్తి
 మన్నభజనకుండు మదవిభేదనుండు
 చిన్మయిం దాదిలక్ష్మీనాయకుండు
 కరుణతో మనపాల గలగు నన్నాళ్లు
 పరశిఖానన యపజయ మేల కల్గు (త).

సని యొక్కరథముపై యబ్జాక్షి నునిచి
కనకపంకేజంబు గైకొని వేగ

1470

వలనొప్పు బదరికావనమార్గమునను
బలములతోడ నిబ్బరమునఁ జనియె

సూర్యాస్తమయవర్ణనము

తను ప్రయోగింప నుద్దండత వెడలి
దనుజవీరులనెల్లఁ దగఁ దునుమాడి

ఘనరక్తయుక్తమై గ్రక్కున మరలి¹

1475

చుచువున పశ్చిమజలరాశి యనెడి

చెలువంపు తొరలోనఁ జేరు కంజాక్షు

సలలితం బగుదివ్యచక్ర మనంగ

నరయ మహానటుం డనువీరముష్టి

దురుసునఁ బరువల్ల ద్రొక్కునవ్వేళ

1480

నలరుచు సమయకంజాక్షివాయించు*

1 ఘనతరరక్తసంకలితమై మరలి (త)

* ప్రతిలేని వాఘజాబలశక్తిపాండు

సుఖులకు వజ్రాంగి బోధున్ముగాక్షి

పలుమణులు నిటుమంటిపనులైనై నీవు
 వలవదు విలసింప వనజాతపాలికి
 యని కోటిచందమామార్తాండసంకాశ
 ఘనతరమాణిక్యభుజితసంకలిత
 తనదీప్యమకుటుంబు భవళాక్షిపాద
 వనజాతములు సోక వరభయభక్తిఁ
 బ్రణమిల్లి లేచినఁ బటుబలాధిపుని
 రణరంగవిజయని రాక్షసాధిపుని
 కనుఁగొని పాంచాలి కచవిజితాధి
 యనువొంద దీవించి యతని కి ట్టనియె
 దనుజేంద్ర నినుపంటితనయుఁ డుండఁగను
 మనసులో నా కనుమాన మేటికిని
 యదుకులస్వామి కటాక్షంబు గలుగ
 పదపడి మరికొంతభయము నాకేల
 పంకజంబులకు నే పతి సంపినట్టి
 యభివర్తి దయగె నెంతయుగాని?
 నిపరీతములకు నే వెరువలేదన్న
 యని పల్కి తనమదియడలు వారించి
 కనకాంగినిశ్చలగతి యున్నయంత
 కను'బ్రయోగింప నుద్దండత వెడలి

(త)

- చెలువైనబంగారు జేగంట యనఁగ
 వినుతారుణప్రభావితతవై ఖరులఁ
 దనరు పంకజబాంధవుఁ డస్తమించె?
 గరిమెతో ఫణిరాజకన్యకల్వేగ 1485
- గురులైన బుట్టిట శ్రోవులు బూని
 పరపైన యస్తాద్రిపై నెక్కి నిక్కి
 సురకామినులమీఁద చూడ్కులు నిలిపి
 నైయ్యముల్ మనమున నివ్వటిల్లంగ 1490
- సురగకన్యలమీఁద నొగి జలరేగి
 కరమర్థి దేవతాకమలలోచనలు
 మురియుచు రతనంపు మొరిటెల ముంచి
 గురుతుగా నించినకుంకుమో యనఁగ
 సడలక దట్టమై సాంధ్యరాగంబు 1495
- పడమటిది క్కెల్ల ప్రభవించి మించె
 వెడవిల్లుఁ డెంతయు వేట్కు రంజిల్ల
 వడి సాంధ్యలౌ సురవర్గంబుమీఁద
 విలసిల్లు రసదాళి విల్లెక్కువెట్టి
 తొలఁగక నేసిన తుది మిన్నుదాకి 1500

మొనలు జిక్కుకయున్న మొల్లబాణంబు
 లనఁ బొల్పె తారక లాకాశవీధి
 రమణీయగిరిగవ్వారంబులు వెడలి
 గమకమై చనుభల్లుకంబు లనంగ
 గరుడవాహనుమీఁదఁ గడుదండువెడలి 150b
 పర తెంచురాక్షసబలము లనంగ¹
 ననిలునిఁ దార్కొన నధికవేగమున
 కనలుచు చను ఘనాఘనము లనంగ
 తనర నెల్లడల తానయై నిండి!
 కనుపించు హరిదేవకాంతు లనంగ 1510
 భూనభోభాగముల్ పూర్ణమై కవిసి²
 కానఁగానఁగ మించె కటికిచీకటులు

— చంద్రోదయవర్ణనము —

ఆసమయంబున యామినీరమణి
 భాసిల్లు హరిపదపద్మావధూతి

1 ఆలఘుపంకజభవాండకరండభూరి

కలికబంధురదివ్యకస్తూరి యనంగ (త)

2 భూనభోభాగసంపూర్ణమై కదిసి (త)

కరుదు మీరంగ మంగళార్థులుపెట్టి	1515
పరంగ నెత్తిన వెండిపల్లెర మనంగ	
కలితమా పదియారుకళలఁ జెన్నొంది	
తోలిదిక్కు ననుదోఁచె తుహినకరుండు	
అలరుచు చందురుం డనుమాంత్రికుండు	
మలయుచు దిశ లన్ని మంత్రించి కట్టి	1520
తగ నంధకారభూతంబుల దరిమి	
పొగడొందఁ జల్లు విభూతి యనంగ	
పొసంగ నభోలక్ష్మి భూకాంతమీఁద	
గసటుదీరగ నించు కర్పూర మనంగ	
మునుల నెల్లను దేవమునులఁ గావించి	1525
వనధు లెల్లను క్షీరవారిధుల్ జేసి	
భూజాతములఁ గల్ప భూజముల్నేసి	
రాజవర్షుల బలరాములఁజేసి	
నదుల నెల్లను దేవనదులు గావించి	
వదలక సతులవా గ్వనితలఁజేసి	1530
యలరుపతుల రాజహంసలఁజేసి	
కలమృగంబులను సింగములఁ గావించి	

కడిమి విద్యలఁజూపుగారుడసాని¹

వడువున చంద్రికావైఖరు ల్వెలసె²

1 (1) కడిమి విద్యలు జూపుఁ గారడిగాని

(2) కడిమి విద్యల చూపుగారుడసాని

(3) కడిమివిద్యలు జూపుగారుడవాని

2 వరుస నారదమునివరులెల్ల నవ్వ

శరనిధులటునుధాజలరాశిగెరల

తరుచైన యఖిలభూతములు సహిరళి

లరిధరాజములు కల్పకము నెగ్గింప

కరమర్థి నదులు గంగను నెరిగింప

తరణులెల్లను కారదను జుల్కనేయ

భగములు హంసల గదుముచు దిరుగ

మృగములు సింగంబుమీఁద దండెత్త

కమలాక్షి శమలాంక కమలసంభవులు

మమతతో సతులనేమరకుండఁ జేయ

కడు దానెయకా మహాగారుడసాని,

వడువున చంద్రికావైఖరుల్ వెలసె

మలయమారుతవర్ణనము

మలయాద్రిచెంత నెప్పుడి నుద్భవించి పాలుపొందు మల్లెపూఁబొత్తుల బొరలి - యొనరు పూఁదేనియ యుగ్గన బెరిగి పనుపడ నునుమంచు బాల నీడేరి వరుస నానాసూనవాసన లాని శరణాకరముల ముచ్చట నోలలాడి ¹	1535 1540
కప్పురంపుడిన్నెలఁ గడువినోదించి విపులమౌ చందనవృక్షంబు లెక్కి యొగి కల్పలతలతో నుయ్యాల లూగి జిగిమించు లేటిలేజీ నెక్కి నిక్కి ² పంచఘాఠాగతు లుపన్యసింపుచును	 1545
నంచల నంచల నటు డృవాలించి చెలఁగుచు నొకవీధి చేవాగెసడలి తోలఁగనీక కుదించి దుమికించుకొనుచు	

1 సరసులయందు ముచ్చట నోలలాడి

2 జిగిమించు లేడి లేజీనెక్కి నిక్కి

148 సాగంధీకృతవాచహరణము

వలనొప్పు మేటిరేవంతునిలీల¹
 మలయుచుఁ జనుదెంచె మలయానిలుండు. 1550
 అంతకుమున్నె యయ్యనిలనందనుఁడు
 సంతోషచిత్తుడై చన చన నెదుట
 పాతీనకర్కట బహుజలగ్రాహ

❧ కళానదీవర్ణనము ❧

కారీన కర్పర కమతాభీఘోర
 హరిభేక భేకీ మహాధుభీఘోర 1555
 కరిభీమ తిమితిమింగిలార్థావ
 కోలాహలంబునై కొమ రొందుదాని
 హాళిదరు ల్పించి యరుదెంచుదాని

---

1 యంతట నంతట నాగి నిల్చుచును

పాంతట చౌపుటంబుల వ్రేడెములును

నంచల నంచల నటు దువ్వాలించి

చెలంగుచు నొక వీధి చేవాగె నడలి

తొలంగక కిడురించి మమికించుకొనుచు

వలనొప్పు మేటిరే వంతునిలీల

(క)

- వలగొనియున్న శైవాలజాలంబు
లలితమా వేణివిలాసంబు గాఁగ 1560
పాలుపొందు వికసితపుండరికంబు
కలితమా వదనవికాసంబు గాఁగ
కలికి నిద్గుల నల్లకలువలసిరులు
తళుకులు గుల్కు నేత్రంబులు గాఁగ
వలనొప్పు రంజిల్లు వలమురిగిరిమ 1565
కళల రాజిలైడు కంఠంబు గాఁగ
నలువొందు మృదుల మృణాలవైఖరులు
బలురమ్యమై యొప్పు బాహువు ల్లాఁగ
నరుధుగా వికసించు నరుణాంబుజములు
గరిమశోభిలైడు కరములు గాఁగ 1570
కర మొప్పు నలరు పంకజకోరకములు
సరసంపుబిగి వాచిచన్నులు గాఁగ
నందమై మెలగెడి యావర్తసరణి
పొందుగా నలరారు పొక్కులి గాఁగ
నారూఢసలిలవేదండతుండములు 1575
తోరంపు మెరుగు ఫెందొడలును గాఁగ

వరవేగసంఘాతవాతజాలములు
 సొరిగి జంతువులెల్ల సుడిగొని తిరుగ
 యలవైనతేయుని యనువు శెన్నొంది 1605
 ఎలమి మహాద్ధతి నేగుచు నుండి
 గరుడకిన్నరయక్షగణము భేదిల్ల
 గిరులెల్ల నురుల మిక్కిలి దిక్కు లవియ
 థారుణి గంపింప దరువులు వెకల
 భోరున శంఖంబుఁ బూరించుటయును 1610
 పిడుగుమ్రోతలఁబోలు బెడిదంపురవము

—ॐ అంజనేయుఁ డాశంఖారావమును విని లేచుట ॐ—

కడువడి విని లేచి కపినాయకుండు
 వడముడి శంఖారవం బిది యనుచు
 తడయక యంత నుదగ్రతఁ జూచి¹
 యతఁడు వచ్చినకార్య మంతయు నెఱిగి 1615
 అతనిభుజాబలం బతనిశౌర్యంబు
 దెలిసి పద్మము లున్న లైఱఁగెల్లఁజెప్ప

1 తడయక సంతయుఁడా విచారించి

వలయు నటంచు జవంబున లేచి
మనుజేశుఁ డేతెంచుమార్గంబునందు
నొనర కన్నులు మూసి యొగి నోరు చెరచి 1620
పలుమటు నఱచుచు బయలు బ్రాకుచును
తలవడ కింపుచు దగ్గుచు నిలిచి¹
పలువిడి రోజుచు బడియుండె నచట

1 ఆతిరయభున జను నాభిమనేను

గతియెల్ల మున్నె తా గన్నట్టె తెలిసి

యంతరంగంబున నాంజనేయుండు

గొంత చింతించి వేగురుముదిఱితి

తనువు కైకొనివచ్చి తగమ్రానికింద

నొనర కన్నులుమూసి నొగి నోరు చెరచి

తెరువుకడ్డముబడి తెలివి లేనటుల

కరచరణాదులు కదలింపలేక

నును రును రనెడి నిట్టూర్పులతోడ

ఋసపెట్టుచును బోరుగొండచందమున

మూల్గుచు బలముచు ఘుడుగుచు బొరలి

నీల్గుచు వడకుచు నెరఱు నున్నంత, (త)

154 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

అలఘుబలోద్ధండుఁ డాంజనేయుండు
ఆపాండుసుతుఁ డడ్డమాఁగయులేక¹

భీముఁడు మానుమంతునిఁ జూచుట

నేపున జనుదేర నెలమి గట్టెమర
నడలుచు వణకుచు నరచుచు నిట్లు
బడియున్న వనచరు భావించి చూచి
కరుణాకటాక్షమాఘనునిపై నునిచి
పారిపారి మేనెల్ల పుణికి చూచుచును 1630
వెరవకు మని చీరి వెన్ను చే జరచి
యిరుమైల నడలించి యిట్లని పలికె²

భీమహనుమంతుల సంవాదము

అనఘాత్త! నీ వెవ్వరయ్య! యిచ్చోట
కనుమూసి పడియున్న కారణం బేమి

1 (a) ఆపాండుసుతు డడ్డ మాఁగయులేక (వ)

(b) ఆపాండుసుతు డడ్డమాఙ్గ యులేక (త)

2 (a) యిరువంద నడలించి యిట్లని పలికె (క)

(b) యిరువందగా హెచ్చుకొని యిట్లనియె (త)

మేది నీరుహచర్య! మిక్కిలి నీకు 1635

ఈదైన్య మీభయం బెటువలెఁ గల్గె?

అదిగాక శతవృద్ధవైతీ వీ వింక

కొదువ వస్తువు లేమికోరెద విపుడు

పనిఁబూని నేవచ్చు పయనంబు మాని

గొనకొని నిను గనుంగొనినది మొదలు 1640

మాయన్న నీమీద మమత పుట్టెడిని¹

యాయన్న విధము నీవితయుఁ దెలుపు

మని సారె సారెకు యదలించి పిలువ

వినియును నొక్కంత విననిచందమునఁ

గనియును లేశంబు గననిమార్గమున 1645

తనుదానె ప్రక్కలు తలగీరికొనుచు

విప్పుగా రెప్పులు విప్పించి నవ్వి

తప్పి వ్రాలినబొమ్మ ల్దాల్చి నిక్కించి

పెదవులు నట్టిట్టు బెట్టుగాఁ జెదరి

పదరిచిందులు ద్రొక్కి పండ్లూగులాడ 1650

1 మాయన్న నీమీద మమత పుట్టెడిని (న, బ.)

156 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

నలసతచే జూచి యలుకుచు కీచు¹
 పలుకుల నిట్లునుపాండునందనుని
 నీ వెవ్వరో యయ్య నీకుఁ తే రేమి?
 యేవస్తువులకు నీ వేగుదెంచితివి?
 గరిమెతో నీమోము గనుఁగొన్నయపుడె 1655

సొరిది నాతమ్మునిఁ జూచిన ట్లాయె;
 నింతింత యని మది నెన్నంగరాని
 సంతోష మందితి జనపాలచంద్ర!
 బడలి కెల్లను దీరె భయములు దారె .
 నడలు దైన్యము మానె నాడలి పానె 1660

తత్తరంబు దొలంగె తాల్చి చెలంగె
 చిత్తంబు జిగురించె చెలువంబు మించె
 తపమెల్ల ఫలియించె ధన్యుండనైతి
 నృపచంద్ర! దైవంబు నినుఁ జూపె మాకు
 మేదిసీవల్లభ మీస్వరూపంబు 1665
 నాదిగర్భేశ్వరునట్లు గన్పించె

వలనొప్పుగా చక్రవర్తిచిహ్నములు
 తొలగక నీయందు దోచుచున్నవియు
 నిన్నియుఁ గల్గి నీ వెవ్వరు లేక
 నిన్నగపంక్తుల నీయరణ్యముల
 జడియక యీనిశీసమయంబునందు
 కడు నొంటిగాఁ జన కారణం బేమి?
 నీరాజసంబును నినుఁ జూడలేక
 యీరీతి బనుపువా రెవ్వరు నిన్ను¹
 మనుజాధినాయక మముబోంట్లకైన
 నిను గనుఁగొన్నను నెనరు బట్టెడిని
 తెలియంగ నిది దొడ్డదేవతాభూమి
 మలసి చూచిన నీవు మానవరూపు
 చండపంచానన శరభశార్దుల
 గండభేరుండము ల్లల వెల్లయెడల,

1670

1675

1680

1 నిత్తరి యొకవై ర విన్నవింపను
 చిత్తావధానివై చెవియుగ్గి వినుము
 ... ..
 భారుణి నిర్దయవాక్కిణ్యు లగుడు

(త)

నదిగాక యక్షవిధ్యాధరామరులు
 కొదకక నినుఁ గన్నఁ గొట్టి చంపెదరు,
 చనవల దోయన్న చన దనరాదు
 ఘనుఁడవు నీచేతఁ గానిది లేదు
 నీవు వచ్చినపని నిక్కంబు పలుకు 1685
 నావిధం బెఱిగింతు నరనాథ యనిన
 తనజనకునివేరు తనయన్న వేరు
 తనవేరు తనసహోదరులవేరులును
 వినయమార్గంబున వేర్వేరఁ దెలిపి
 వనితయుఁ దానును వనికి వచ్చుటయు 1690
 కనకకంజము గాంచి కొంత వేడుటయు
 ననువొందఁ దెచ్చెద నని పల్కి చనుట
 పూసగుచ్చినయట్లు పాసుఁగఁ దెల్పుటయు
 వేసాలవానరవీరుఁ డిట్లనియె
 ధరణీశ; పాండునందనులకుఁగాక 1695
 నొరులకుఁ దరమె యిట్లొంటిగా నేగ
 జననాథ మా కతిసంతోషమాయె
 కనకాబ్జములఁజూడఁ గరపెద వెనుక

పనుపడ నే నిందు బడియున్న తెఱఁగు
వినుపింతు విన వన్న విశదంబుగాను¹ 1700

నీవిభంబునను నే నిబిడాటపులకు
కావరంబున నొంటిగాఁ జనుదెంచి
మినుకైనఫలములు నొక్కుచు వేడ్క
వనమెల్ల వెదకుచు వచ్చి యాహ్వాను
పరికించి యిందొక్కఫలము వీక్షించి 1705 -

యరుదైన ఫల మౌట యాస వాటిల్లి
యరుగక యీతరు వెక్కఁగా బోయి
వరబల్లి చెడిపోయి వ్రాలి యున్నాడ
ముదిమి పైకొని నేత్రములు చూపు దరిగె
పదపడి యీపండు పడిశభక్షింతు 1710

ననిన శతాబ్దంబు లయ్యె నీవరకు
మనుజేశ యీమహామాయాఫలంబు
పడినది లేదాయె ఫలముపై నాన

---

1. పదరుచు నే నిందుబడియున్న తెఱఁగు

విదితరంబుగా నేను విన్నవించెదను (ట, ప)

విడిచిపోయెడనన్న వెసకాళ్లు రావు
 కోరుచుండఁగఁ బిచ్చుగుంటపై ఘనము 1715
 జారుభాగీరథిఁ జనుదెంచు లీల¹
 వచ్చితి వీవు నావయసు ని న్నడుగ
 వచ్చుంబులేని సత్వంబు ని న్నడుగ
 మానవాధీశ! యొక్కటే పండు
 యీమ్రాన నున్నది యీక్షింపు మయ్య 1720
 అనఘాత్త! పాండవు లార్తరక్షకులు
 ననుచుఁ బల్కుఁగ విని యడిగెద నిన్ను
 యీపండు సాధించి యిచ్చితివేని
 యేపనులైన నయ్యెడిని నీచేత

I (a) కోరుచుండఁగ పిచ్చుగుంటయంగమున
 చారుభాగీరథి చనుదెంచులీల

తలఁచు శక్యముగాని దారిద్ర్యనకును
 నలువొంద పెన్నిధానం బబ్బినటులు
 నిచ్చులో నాడబోయినతీర్థ మెదురు
 వచ్చి నిల్చినమాట్కి వచ్చితి నీవు

(త)

(b) కోరుచుండఁగ పిచ్చుగుంటపై వేగ.

(చ)

ధీరత నాకోర్కె దీర్ఘకయున్న   1725
 నీరజంబులఁ దేచు నీకు శక్యంబె!
 అంటక ముట్టక నామహాఫలము
 గెంటించి నను బ్రోచి కీర్తి వహించు
 తమకించి వేవేగ తరు వెక్క వలదు
 విమలాత్మ ననువలె వృద్ధ వయ్యెదవు   1730
 ఆకలి దీర్చిన యాపుణ్యనిధిని
 శ్రీకాంతున కెన సేయంగవచ్చు,
 నని సన్నుతించిన నయ్యగచరాధిపుని
 కనుగొని యర్జునాగ్రజాఁ డిట్లు పలికె
 ఇది యెంత పని వానరేంద్ర! యీమాయ   1735
 గదలించి ఫల మిత్తు ఘనశక్తి మెరసి
 మెప్పుగాఁ దలుపులు మ్రొంగువానికిని
 యప్పళా లవనెంత యని విజృంభించి
 విల్లెక్కువెట్టి యవ్వీరశేఖరుఁడు
 భల్ల మొక్కటిఁ బూని పండు నే యుటయు   1740
 నది బీరువోయిన నైదంబకములు
 గదియించివేసిన కడల కేగుటయు

162 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

పదియు నిరువది ముప్పది నారసములు
 పొదివి యేసిన తప్పిపోవుటఁ జూచి
 విరివిగా నూరులు వేలు లక్షలును 1745
 గురుతరాస్త్రములేయ గురి తాకకున్న
 పోతించి కోటు లర్బుదములు మేటి
 వాఱము లేసిన వ్యర్థమై చనిన
 నచ్చెరువును గోప మధికమై వెలయ*
 విచ్చలవిడి పండు వీక్షించి చూచి 1750
 ఆయెడ పొదినున్న యమ్ము లన్నియును
 పోయిన బాండుభూభుజసూనుఁ డలిగి
 కరవాళి మంకించి గడ్డించి వేయ
 బెర బెర చని యది బెళికిపోవుటయు
 తరలక కరముల ధనువు సంధించి 1755

---

1 నూరు నిమూరు ముచ్చూరు నమ్నూరు
 ఘోరాశుగములేయ గురిదాకకున్న
 వేలు లక్షలు కోట్లు వెన నర్బుదములు
 వాలంబు లేసిన వ్యర్థమై చనిన
 నచ్చెరువును గోప మధికమై వెలయ. (త)

చరణంబు లూడి భూస్థలము ధట్టించి
 కనలి మింటను గొట్టి గమకించి వ్రేలు
 మునుపటిపాడవున మురియుచు నుండ,
 నెంతయు వెరగంది యిది చిత్ర మనుచు
 చింతించు నరనాథశేఖరుఁ గాంచి 1760
 యార్జవగంభీరుఁ డాంజనేయుండు
 కర్ణకరోరంబుగాఁగ నిట్లనియె;
 నొకపండుకోసమై యూరక నీవు
 ప్రకటించి పడరానిపాల్లెల్లఁ బడితి
 వటుద్దుర్లుటంబై న హాటకాబ్జంబు 1765
 లెటువలెఁ దెచ్చిరో యెటుఁగంగరాదు!
 ఆతతప్రాధి ము న్నాడివయట్టు*
 చేతఁ జూపిన వీరశేఖరుఁ డంద్రు
 కడప దాటగ లేవు కడువడి మీరి
 జడధులెల్లను దాటి చనఁ దలంచెదవు! 1770
 తెగి కూటితోఁ రాయి తీయఁగా, నోప

* 1 ఆతతప్రాధి ము న్నాడివయట్టు. (ట)

2 ఆతతప్రాధి ము న్నాడివయంతు. (క)

164 సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము

వెగయుచు సంగడా లెత్తబోయెదవు!¹
 దగదొట్టి మేనెల్ల దల్లడ మొందె
 సౌగంధిక గెను మోము సొబగెల్లఁ దరిగె²
 పొంగు నొయ్యారంబు పొంగెల్ల నుడిగె 177!
 పొగడ నొప్పెడుబాణములు మాయ మాయ
 మగతనం బెడలె జృంభణము దొలంగె
 నగుబాటు బ్రతుకాయె నరనాథ యింక
 యూకించి యూకించి యసు రసు రనగ
 నీ కేల యీపను ల్నిచ్చేతఁ గాదు 1780
 అచ్చంఛమగలచే నగుచట్టిపనులు
 పిచ్చుగుం బెక్కడ! పేరెంబు లెందు!
 కూడుకూరలు పెద్దకుంభముల్ మ్రింగి
 వాడియకా తోడేలివలె డొక్కఁ బెంచి

1 (a) తెగి కూటిలో రాయి తీయఁగా లేవు

ఎగురుచు జంగరా కైత్తబూనెదవు. (మ)

(b) తెగి కూటిలో రాయి తీయఁగా నోప

వెగయుచు జంగరా కైత్తబూనెదవు (త)

2 నుగు లడంగెను మోము సొబగెల్లఁ దరిగె. (ట)

మేన కండలు బెంచి మించి మదించి 1785

పూనిక గడిపోతు పోల్కి నుండఁగను
నిన్ను నే నెరసమి నెమ్మితో వేడు
కొన్నది నావల్ల కొదువ లెత్తెన*
ఎనుపోతు గాంచి మత్తేభం బటంచు
ననువొందఁగా భృంగమాశించినట్లు 1790

వాసికెక్కిన మగవాడవే యనుచు
ఆసింప నాశ నిరాశఁ జేసితివి
పంద నీ దేయూరు! పద్మ మేయూరు!
ఇందేల వచ్చితి వేగు వేవేగ!
అన విని కోపించి యాపాండుసుతుఁడు 1795

వనచరాధీశ్వరువదనంబుఁ గాంచి
నినుఁ జూడు, నను జూడు నీ వెంతవాడ
వనరానిమాట లిట్లాడ నేమిటికి!
నావేరు చెప్పిన నను గనుంగొనిన
నేపారలోకంబు నిట్టటుగావె 1800

* కొన్నది నావల్ల కొదువ తెంకయును. (త)

పండన నెంత! నీపని యన నెంత!
 ఖండింతు దండింతు గదగొని యిపుడె
 అడరంగ నాయుపాయంబు లన్నియును
 నుడిగియు, నోరేల యుడుగకపోయె!
 చెలరేగి యిఁకోతి చేష్టలునేయ 1805
 నలుక పుట్టదె యెంత యోర్పరికైన
 నవలక్షణపుకోతియై బంగి మ్రంగి
 శివ మెత్తి వెంట వృశ్చికము సంధించి
 పెనుబాము బంధించి పిడికిళ్ల జిక్కి
 యనలంబు ద్రొక్కి దయ్యము లూదినపుడు 1810
 ఏగుణంబులచేత నెసఁగుచు నుండు
 నాగుణంబులు గాననయ్యె నీయందు
 వానరాధీశ! నీవంశ మిట్టిదియ;
 యేనాట యెదురు ద న్నెఱుంగక నీవు
 కొనవెట్టి బలుగొంటెకూబ జంకెనలు* 1815
 వసుధపై మీస్వభావంబులెగావే!
 కలనైన మిమ్ములఁ గనుగొన్న హాని

* కొనవెట్టి బలుగొంటె గోల యుంకెనలు. (త)

పాలుపొంద నటువంటిపుణ్యము మీరు
మదమత్తైడవు నీవు మర్కటాధముడ!
ఇదిగో యల్పస్నేహ మింతకు వచ్చె!
పాగరుకూతల గూసి పొంగితి వివుడు!

1820

తెగి నిన్ను మోదిన దిక్కివ్వ రిందు?
వానరుడై యుంట వార్ధిక్య మాట
నానాతరులయాకు నమలే యాపసరు
తలకెక్కి యుండుట తడవడి నుంచి

1825

యలసి నిరాహారివై యుంట నిన్ను
యెగ్గు లెన్నగ చెల్ల దిక నొక్కడైన
సుగ్గునూచంబుగా సులిమిపోవైతు;
నావిని పొడునందచుని వీక్షించి

యావానరాధీశుఁ డనియె నెంతయును;

1830

ఓరి మానవ! యింత యుద్ధండ్డ మేల?
యూరక యిటుపడి యున్నా నటంచుఁ
గొనకొని యిటువంటికూతలు గూయఁ
జనునేర ! నావంటి సాహసాంకునకు

ముదిమి వాటిల నెంత మోసంబువచ్చె?

1835

తుదియొద లెఱుగక తూలనాడెదవు!
 మునుపు నే నీ ప్రాయమునఁ జేసిపట్టి
 పనులెల్ల శ్రీరామచంద్రుడే యెఱుగఁ;
 నలపడ నాదిత్యు నైన మ్రింగుదును
 నలఘుశక్తిపయోధు లైన దాటుదును 1840
 పెనుమహీజము లైన పెల్లగించుదును
 ననువంద బలుగిరు లైన నెత్తుదును
 ఈసున నిపు డైన నేమి యింకొక్క
 దాసరితోపాటు తలపడగలను
 అచ్చుగాముకు పచ్చలారవు బిరుదు* 1845
 పిచ్చుకతో సరి బెనఁగఁ జూచెదవు
 చెనకగూడనివారి, చెనకి యావెనుక
 తినుక నేటికి లేనిధీమసం బేల
 మగఁటిమి గలిగిన మగవాఁడ వైన
 తెగువతో నాపండు దెచ్చి నాకిప్పు; 1850
 గరిమ నీపని చేత గాతుండెనేని

* 1. అచ్చుగాముకు పచ్చలారవు పరులు. (ట)

2. అచ్చుకతో భేరి నదలించవచ్చు. (ను)

దొరవలె వచ్చిన త్రొవనే జనుము;
అనిన నత్తుగ్రుడై యాపాండురాజ
తనయుఁ డిట్లనిపల్కె తరుచురేశ్వరుని
వనచరాధమ! ముదివాడవై యున్న 1855

ఘన మెటుంగక పెక్కుకారు లాడెదవు
ముందె వానరుడవు, ముదిమికిఁ దోడు
కుందేటివెట్టి నెక్కొనె మేలు మేలు!
ములుచవానరపేదముండకోపంబు
తిలకింప పెదవులతీటమాత్రంబె* 1860

పాటించి నోటికి బగిసికిఁ దగిన¹
మాటలాడెద వెంత మడియడ వీవు²
వరుసఁగూర్చుండి లేవగ లేవు గాని

* దీనికీతర్వాత నొకప్రతిలా నీపంక్తులుకలవు.
కడుబలశౌర్యముల్ గలవు నీయందు
వెడగ నీమోముఁ జూడఁగఁగానవచ్చు.

1 పాటించి నోటికి బరిపాడిదగిన (త)

2 మాటలాడవు యెంత మడియవు నీవు (ప)

170 సాగంధిక ప్రసవ పహరణము

పరువడి పేరము ల్బార బోయెదవు
విదిత మెఱుంగవు వెట్టిమర్కటమ 1865
వదరిన పండ్లుండవై యెద నిపుడు
నీ వనఁగా నెంత! నీ పని యెంత!

దేవేంద్రముఖ్యుల తృణముగాఁ జూతు
పాలుపొందఁగా నిన్నుఁ బుట్టించినట్టి
యలికలోచనునైన నదలింపగలను 1870

బిక్క పగ్గెల నింక ప్రేలితివేని
చిక్కించుకొని సిగ్గు చెరచక విడువ
తిరమొంద నన్ను ప్రార్థించివేడినను
నెరయ నాఫల మిత్తు నీయాశదీర్ఘ
నరసురయక్ష కిన్నరసిద్ధసాధ్య 1875

వరు లడ్డమై యున్నవనజము లైత్తు
ననుఁ జూడు మని సింహనాదంబుచేసి
తనరు దక్షిణభుజాదండంబునందు
మలసి మేదోమాంసమ స్తిష్కర క్త
కలితమై చెలువొందు గద ధరియించి 1880
పరువడి సూటిగా పండు వీక్షించి

వరబాహుశక్తిచే వడిగ వై చుటయు; '
 అది మహారయమున నటు బరతెంచి
 పరువడి ఫలము నిబ్బరముగ దావి
 బెదరక బంగారు చెండుకై వడిని 1835

గదతోడ నెగసి యాకాశమార్గమున
 నటియింపుచును యోజనం బరుదెంచి
 యటుబోకనిటురాక నంతట నిలిచి
 భానువై ఖరినిస్వర్భానునిలీల
 భూనుత ప్రభలచే బొలుపొందుచున్న 1890

ఫలవిలాసమును నాప్రతిభ వీక్షించి
 పలుమరు చింతించి ప్రాణి చాలించి
 మదిలోన డోలాయమానుడై యంత
 యిది యేమి మాయయె! యీభూమిరీతి! ¹
 తెలియరా దని తనదెసఁ జూచుచున్న 1895

బలశాలిఁ గనుగొని పలికె వానరుడు
 ఓహోహా! యీగద నుంచి నీచండ

1 యిది భూవిశేషంబో! యీశోతిసుహిష్ణో! (త)

బాహుబలంబు నీబగిసెల్ల దెలిసె
కూతలు బెట్టుగా గూసినవాని
చేతగా దనుమాట సిగ్ధంబుగాదె 1900

జగతిలో వింతగా జలజసంభవుడు
మగపుట్టుఁ బుట్టించె మాయన్న! నిన్ను
పాలుమాలిన యట్టిపాపపుబుట్టు
చేల బుట్టఁగవలె నీలోకమునను
జననాథ సకలదేశములఁ గాంచితిని 1905

నినువంటివందల నే నెందుఁ జూడ!
నీలావు నీజగి నీయొడ్డుపొడుగు
భావింపఁ గన్నులపండు వయ్యెడిని!
ఓరి! నీ కేమాయె! నొరపైనపెద్ద
బూరుగవృక్షంబుఁ జోల యున్నావు ! 1910

నిన్నుఁజూచిన నిల్వ నీరు పండెడిని
అన్న నీసాహసం బంతయుఁ దెలిసె¹

1 పలుమరు నీ భుజాబలిమి గనగొన్న ,

పలుమంద నాకును నవ్వుపుట్టెడిని. (త)

ప్రథమాశ్వాసము

పాలుపుమీరిన మేకపోతుగంభీర
 ములు సాగ విక నిందు మూర్ఘ మానవుడ!
 వెఱ్ఱిచూపులు చూచి వెన పండ్లుగొరికి 1915
 వెఱ్ఱిసూతలు గూయ వెరవ నే నీంక¹
 ముదిమిచే గన్నులు మూసుకయున్న
 నదరక యెంతలే దని చూచి నన్ను
 కోతి కోతి యటంచు కొదవ లెన్నెదవు
 కోతు లేమైనను గొంచెమా నీకు 1920
 వననిధి లంఘించి వరశక్తి మెరసి²

- 1 బిజ్జులేకములేక దీదభావమున
 వెఱ్ఱిచూపులు చూచి వెనపండ్లుగొరికి. (క)
- 2 వననిధి లంఘించి వరశక్తిమించి
 దనుజేశుపురి గాల్చి దైత్యుల గూల్చి
 రావణు జంపించి రహిశీర్తి మించి
 యా విభీషణుని లంకాధిపు జేసి
 యనళ్లలస్వామికి యింటినిగూర్చి
 పనుపడ రాఘవు పట్టంబుగట్టి
 ఘనులెన్న రామభూకాంతుడు మెచ్చు. (క)

దనుశ్చేంద్రపురి గాల్చి దైత్యుని గూల్చి
 ఘనులెన్న రామభూకాంతుండు మెచ్చ
 గొనఁజుమించినవారు కోతులుగారె
 యాకాటమునను నే నాంజనేయుండు 1925
 ఏకశరీరమై యొలమి నుండుదుము
 మడియడ నీకేల మమువంటివారి
 గొడవ లిట్లొనరిన కొట్టి చంపెదరు
 తగనిమాటల నచ్చుఁ దడవితివేని¹
 సుగుల నొంచక మాన చూడు నాచెయ్యి² 1930
 కొదువలువచ్చిన కూతలు మాని

1 చెప్పగ లట్లెల్ల చెప్పితి నింక

తప్పు నాయెడల నింతయు లేదు లేదు

తలలేని తెరబంటు తనముగల్గినను

సొంపక నొకచెయ్యి చూడు నామీద

నదిగాద టంటివే యధను మానవుడ

గదమీది మోహముల్ గదలించి కదలు. (త)

2 (a) సుగు లడంచక మానఁ జూడు నాచెయ్యి. (ట)

(b) సుగు లడగించెదఁ జూడు నాచెయ్యి. (చ)

గదమీది మోహముల్ గదలించి కదలు
 అన వినీ వనచరాధ్యక్షునిమోము
 గనుగొని పడముడి కను లెఱ్ఱచేసి
 మర్కటాధమ! యిన్నిమాయలు పన్ని 1935
 మార్కొని యెంతేని మాటలాడెదవు
 ముదికోతి వనియున్న మోసంబువచ్చె¹
 నిదియెట్ల సీమర్త మిప్పుడు దెలిసె
 పరుషంబు లిట్లాడి బకహిడింబాది
 నరభోజనులు గూలినారు నాచేత 1940
 దనుజుడ వేమొ! గంధర్వుడ వేమొ!
 వనచరాధమ! చావవలదు నాచేత
 ఆరసి సీబాము లన్నియుఁ జూచి
 యీరూపుతో నిల్చి యిచ్చోటనుండి
 యనువొంద మాయన్న యాంజనేయుండు 1945
 వనధిలంఘించిన వైఖరితోఁప
 దాటిన నొకజంగదాటనా నిన్ను
 పొటిన మిన్నంట మీద నావ్రేల

1 ముదికోతి యనియున్న మోసంబువచ్చె. (ట)

వాలంబుతోఁబట్టి వరణముద్రిప్పి¹
 నేలలోఁ గొట్టనా ని న్నీక్షణంబు
 నిముషంబులోపల నీతనువెల్లఁ
 దుమురుగాఁ జేతును దుర్ధార్గ! యనిన
 తరుచరాధ్యతుండు ధరణీశుమోము
 పరికించి యిట్లును బకపక నగుచు
 పాండునందన నీప్రభావంబు బలిమి
 పండువల్లనె గానబడినది గాదె!
 నిన్ను జూచితగాని నీసాహసంబు
 తెన్ను చుండెడివారి నెవ్వరి నెఱుంగ
 చలమున నిశ్శృంక సాహసు లిట్లు
 పలుకరు నినువంటి పందలుగాని
 తెల్లమిగలనరుల్ తిన్నగా బారు
 పిల్లవంకలు మొరల్బెట్టుచు దుముకు
 నను దాటఁజాలవు నను మీటలేవు
 ఘనశక్తి వాలంబు గదలింపఁగలవె
 యీసీచవాక్యంబు లేల నారోమ

1

---

1 వాలంబుతోఁబట్టి వడిగ నినుద్రిప్పి.

మైనను దెమలింప నలవియే నీకు!
 దడయక వామహస్తమునబట్టెదను
 విడిపించుకొని పారి వెళ్లగాఁ గలవె
 బలిమి నీకెక్కడ ప్రజ్ఞ లేయాగు
 చేలపదం బిచ్చోట పాగదు నిలువు 1970
 మనిన పాండుతనూజుఁ డాగ్రహమొంది
 ఘనగిడుల ద్రువశంఖంబు పూరించి
 అట్టహాసముచేసి హస్తద్వయమున
 గట్టిగా వాలంబు కబళించిపట్టి
 ఉడుటున వడి ద్రిప్ప నుంకించుటయును; 1975
 గదలకయున్న నాగ్రహమున గెరలి
 పదము లూనఁగఁ ద్రొక్కి పవనంబుబట్టి
 యదలించి యెత్తుచో నప్పు డింతైన
 మెదలకుండుట గాంచి మెయిలెంచి నిగుడి
 గుదికొన్న కినుకతోఁ గుదియించి యలమి 1980
 విలయాంతకునిలీల వెన నార్చి పేర్చి
 చలమున నుబికిన చలియింపకున్న
 మొనసే నానామూర్తములఁ జూచి యలసే

తనమదిలోఁ గొంతతడవు చింతించి
 ఘన మిది సాధ్యంబుగా దని యెంచి
 యనఘాత్తు డేయుపాయములేక బెగడి
 పలుమరు దశదిశల్ పరికించుచున్న
 నలువెల్ల దెలిసి వానరనాథుఁ డనియె
 జగదీశ! యిడనైన చాలింపరాదె!
 దగ దొట్టి దగిలించి తడబడనేల¹
 వరబాహుబలిమి నావాలదండంబు
 దరలింప లేవు పద్మములు దేఁగలవె!^{*}
 నిను నీవు తెలియవు నీచేతఁ గాని
 పనులకు వత్తువే పనులకు నిటకు²
 పాలుపొంద పరమానపుత్రుండ వనుచుఁ
 దలఁతురు నిన్ను భూతలముననెల్ల
 కలమాట నిజమైనఁ గరువలిపట్టి

1 (a) దగదొట్టి దగిలించి తడబడనేల (ట)

(b) తగదిటు గదలింపఁ దడఁబడనేల, ప్రాతఃస్మృతి

* దరలింపఁగలవె యోభూనాథచంద్ర (ట)

2 పనులకు వత్తురే పనులకు నిటకు (ట)

చెలిమినైనను నిల్వ చెల్లదే యకట!
 అప్పు లన్నియుఁ బోయె! నాగద బోయె!
 కమ్మదమ్మల కెట్లు గదలెద వింక! 2000
 తోచక నీచేయుదుడుకు లన్నియును
 గాచి రక్షించితి గరుణతో నిపుడు
 పగ్గెలబొదలక పదరక లేని¹
 సిగ్గులబడక వచ్చిన త్రోవచనుము
 ప్రాణము ల్లిగిన భార్యలు గలరు 2005
 బాణముల్ గాంచిన, పద్మముల్ గలవు
 భూవర! యీ వెట్టిబుద్ధులు మాని
 పోవోయి నీవు నీపొందుపంట్లకును,
 అన విని కడువిన్న యై తలవాంచి
 మనుజు వల్లభుఁడు నెమ్మది చింత నొంది 2010
 తలకక ఘోరకాంతారభూములకు
 నెలత దోడ్కొని చన నీతిగా దనుచు
 చీరి వేమరు బుద్ధిచెప్పిన వినక

1 ప్రియైకబొదలక బెడరకలేని (క)

వారిజాక్షిని దోడ్కూ వచ్చుట గొడువ;
 వేడు మిచ్చెద నని వేడిన పిదప
 పోడిమి నీ కున్న బొందు పాపములు;
 వనజము ల్లానిపాక పనిత యున్నెడకు
 జనిన నపఖ్యాతి; సకియ దుఃఖించు;
 బాయని యపకీర్తి భరమున కోర్చి
 పోయెద ననినను బోనీయఁ డితఁడు;
 సకలాయుధంబులు ఛనుటయు మోస
 మకట! యీతఁడుచేసె నాబాణహాని;
 యితని జంపుదు లేక నితనిచే జత్తు
 నితరంబు లే దని యెంచి క్రోధించి
 తలప లోకములొన ధర్మ నందనుఁడు
 వల నొప్పగా సత్యవంతుఁ డానేని
 గోపాలకృష్ణుండు గోరినయపుడె
 మాపాలగల్గి యేమరకుండునేని,
 యనయంబు నంజనకూర్చి
 తనయుఁడు నామీఁద దయ గలఁడేని;
 ససిడిబంగరుబోలు పాంచాలపుత్రి

వసుధలోపల పతివ్రత యగునేని,
నెగడువేదంబులు నిక్క మానేని;
జగతిలో ధర్మ మే జయమగునేని,
యీవానరునితోడ సీమాయలెల్ల 2035

వావిరిచెగటార్చి వరసాధనములు
గైకొని చని హేమకంజము లైచ్చి
రాకేందువదనకు రహి నిత్తు ననుచు
బొసగ గర్జిలి భుజంబులు బెట్టు సరచి
వెనబెర్చి యొకసాలనృతంబు బెరికి 2040
తనమీఁద నడ తెంచు ధాత్రీతలేందు

—ॐ ఆంజనేయుఁడు నిజరూపమును దాల్చుట ॐ—

యనువెల్ల బరికించి యాంజనేయుండు,
యనుపమామోఘవాక్యము దప్ప దనుచు
ఘనమైనవృద్ధమర్కటరూప ముడిగి
నెనరున నెంతయు నిజరూపు దాల్చి 2045
యనుజుని మ్రోల ప్రత్యక్షమై నిలిచె¹

1 ఎన్నడు గలన నన్నెదిరి పోరాడి

యొన్నవారల గాన సుర్యోకలముఖ

నన విని జనమేజయాననీశ్వరుఁడు
మునిశాఖుఁ గాంచి కేల్తొగించి యిట్లనియె
నినతేజ మానీంద్ర యీచరిత్రంబు
విన విన మదిలోన వేడ్క బుట్టెడిని
తరుచరాధిపుఁడు ప్రత్యక్ష మైయున్నఁ
దరువాత కథలెల్లఁ దగఁజెప్పు మనిన
జనమేజయునకు వై శంపాయనుండు

నగచరుం డన నెంచ నగునె యీఘరుని
నగభేదనుండో పన్నగభూషణుండో
గజరాజవరుండో గంధవాహనుండో
గజబిజీయయ్యె మర్కటశక్తిగాదు
కలకబుట్టగ పానకములోని పుడుక
వలె నడ్డమై నిలిచె వనచరాధిపుఁడు
సొలువక దేవతారాజనూనంబు
లిలలోన మనుజుల కేల సిద్ధించు
నన్ననూటలు మీరి యతివబోధనలు
విన్నఫలం బెట్ల వేగ ఫలించె, ...
'హనుమంతు తిరువళి యనవరకంబు
ధనరార వామీద దయగలచేసి. (క),

వినుపింపదొడఁగె తద్వృత్తాంత మెలమి
 అని యనంతకన్యకాధీశుపాద¹ 2065
 వనజాత నిరతసేవారతుపేర²
 భావజహితచంద్ర బలదైత్యఖచర
 దేవభూయహసురధేనుధనాధి
 పతి మేఘసాదోధిపద్మాప్తపుత్ర
 వితరణుపేర కోవిద నుతుపేర 2060
 శతమఖపాటీర శారదాపీర
 శతధృతినందన శారదాపీర*(?)
 గగనకల్లోలినీ కౌముదీశిర
 సగరాజమ్మగరాజ నవ్యభావశ్య

1 (a) అని యనంతర కాళికాధీశ్వరాంఘ్రి. (చ)

(b) అని యనంతట కన్యకాధీశ్వరాంఘ్రి

(c) అనియె నంతకు కన్యకాధీశుపాద (క)

2 (a) వనజాత నిరతు సేవారతుపేర (ట)

(b) వనజాత్తనిరతసేవాధీశుపేర

*1 శతధృతినందన శంకరామేంద్ర (ట)

2 శతధృతినందన శారదామేంద్ర (క)

తరకీర్తివేర మేధానిధివేర
 సరసకళాపూర్ణ చంద్రునివేర
 సుకవిపోషణువేర శుభమూర్తివేర
 సకలపురాణార్థసంగ్రహవేర
 నాదనీనదుర్గహరణునివేర
 చేదిభూవరద త్తసింహతలాట
 కరహటన్మపద త్తకనకపతాక
 బిరుదాంకువేర గంభీరాబ్ధివేర
 కరనొప్ప జగనొప్ప గండనివేర
 శతనృపాలకశైల శతకోటివేర
 కఠినచారాసి దుర్గవిభాభువేర¹

విలసిల్లు శ్రీరాయ వేశ్యాభుజంగ
 కులసంధివుండు సద్గుణపుష్పకాలి
 పలనొప్పకేళాది వైభవసాంద్ర
 సలలితౌదార్యుండు సంగ్రామభీముఁ
 డగు సజ్జసాధారుఁ డార్యపోషకుఁడు
 అగణిత ధారేయుఁ డర్థిమందారు
 శత నృపాలకశైల శతకోటివేర

మానితభాషణంబామనఃపద్ధ¹

భాసునివేర వైభవజిష్ణువేర

రావిల్లకొండధరామరులింగ

భూవల్లభునివేర బుధు లా ననంగ

2080

నంకితేంబుగ నుపమాది ప్రోల్లసద

లంకార బహువిధలక్షణఫణితి

తనరు వేడుకలరత్నాకరకృష్ణ

ఘనునిగోపాలసత్కవిశేఖరుండు

సరస్వతీరచియించె సౌగంధికాప

2035

హరణకావ్యంబునం దాపాండుసుతులు

వలనొప్ప బదరికావనముఁ జేరుటయు

నలరు ద్రౌపది దోడ్కు ననిలనందనుడు

వనభూమి కరుగుట వనజంబు గనుట²

ప్రతిధగల్గినయట్టి ప్రావీణ్యువేర

కరినచారాసిదుర్గవిభావవేర

చటులవిక్రమ పుణ్యకాలియువేర. (ట)

1 మానితభాషారాంబామనఃపద్ధ

2 వనభూమియందుల వసియించి చనుట

ననబోడి యడుగుట నారదమౌని   20
 వేవేగ వచ్చుట వికచాబ్జముఖికి
 కావలి యాఘబోత్కచుని దెల్పుటయు
 ననిలతనూభవుం డలరుచుఁ గూర్చి
 తనయుఁ దలంచుట తడయక నతఁడు
 వచ్చుట పాంచాలివద్ద నాఘనుని
 మచ్చికతో నుంచి మసలక వేగ్గ
 నెంతయు నేగుట నింతి దాఁ గొంత
 జింతనేయుట పట్టి చింతబాపుటయు
 నలమార్గముననుండి యాంజనేయుండు
 బలుమాయ గల్పించి శ్రమల దూలించి
 వలసి యన్యోన్యవివాదము లేచి
 చెలువంబుతో భీమసేనునిమ్రోల
 నలవడ ప్రత్యక్ష మైనట్టి కథల
 నలరుచు నిది ప్రథమాశ్వాస మయ్యె
 ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

తనయుండు వచ్చుట దగునంభముమన (ట)

ద్వితీయాశ్వాసము

అవధరింపు నృపాల యవ్వలికధలు
 పవమానతనయుండు ప్రత్యక్షమగుచు
 నిలిచినఁ గనుఁగొని నృపకుమారుండు
 సలలితానందాశ్రుచయములు దొరుగ
 కరయుగంబున నున్న ఘనసాలభూజ
 మురువడి ధరణిపై నొగి బారవైచి
 భయభక్తి వినయసంభ్రమచిత్తుఁ డగుచు
 రయమునఁ బ్రణమిల్లి రహి గేలు మొగిచి

{ భీముఁడు హనుమంతుని విశ్వరూపమును
 జూడఁగోరుట.

జయదయాపాథోధి! జయపుణ్యమూర్తి!
 జయజయ, దశదిశాసాంద్రసత్కీర్తి
 జయదీనపాపణ! జయసత్కృపాంగ!
 జయ జయ శ్రీరామ! చరణాబ్జభృంగ!

188 సౌగంధివృక్షసహజహరణము

జయజితదైతేయ! సన్ననిగేయ!
 జయభక్తఫలదాయ! జయయాంజనేయ!
 యపరాధి సపరాధి నమితదోషకుండ
 కపటచిత్తుడ నన్నుఁ గాచి రక్షింపు
 మని సన్నతులు నేయ నాపాండుసుతుని
 కనికరంబున గ్రుచ్చి కౌగిట చేర్చి
 మోదంబుతో జెక్కు ముద్దు ఘటించి
 యాదరింపుచు నున్న నగ్రజానకును
 దోరంపువేడ్కలు దుదిఁ బొందులాడ¹
 నేరుపుతో మ్రొక్కి నిలిచి యిట్లనియె
 వనచరకులచంద్ర! వరదయాసాంద్ర!
 మునిదేవ సుతకీర్తి! మోహనమూర్తి!
 శ్రీరామపాదరాజీవంబు లర్థిఁ
 జేరి నేవింపుచుఁ జెలగుచు నున్న
 యానాటి ఘనతాపకాకారమహిమ
 లేను మీడఁగఁ గోరి యేప్రాద్దు నుండు

(a) దోరంపువేడ్కలు దుది బొమ్మలాడ (క)

(b) దోరంపువేడ్కచే దుది బొమ్మలాడ (చ)

నాచంద మాయంద మాదివ్యమూర్తిః
 జూచెదఁ గరుణింపు సుజనమందార   30
 యని వేడుకొన్నట్టి యాపాండురాజ
 తనయుని లాలించి తరుచరేశ్వరుఁడు
 ఆకాలమున నున్న యట్టిరూపంబు
 నీకాలమునఁ జూప నెట్లగు నన్నః
 బెక్కుమార్గంబుల భిన్నంబు లగుచు   35
 నొక్కవిధంబున నుండవు నిలిచి;
 తిరమొండఁగా గృతత్రేతాయుగములు
 గరిమతో ద్వాపరకలియుగంబులుచు
 వెలయు నసంఖ్యలై వేర్వేర నుండు;
 నలచ రాచకోటు లాప్రకారములు   40
 భిన్నమార్గంబులై పృథివి వర్తిలును;
 నున్నతోన్నతములై యొనరుచు నుండు
 ననిన నాయుగముల నాచారవిధుల
 'ఘనవర్తనలు దెచ్చగా దగు ననిన
 కురుకుమారునిమీఁద గూర్చి నెక్కొల్పి   45
 తరుచరాధీశుండు దగ నిట్లు పలికె

— హనుమంతుడు చెప్పిన యుగధర్మములు
 పాలుపొందు గృతయుగంబున నాల్గ్పాద
 ముల ధర్మ మలరుచు భూమండలమున
 వర్తిల్లు వరకు వర్ణుడచ్యుతుడు
 కర్తయై బ్రాహ్మణక్షత్రవిట్కులము
 లట యేకవేదక్రియా యోగ్యులగుచు
 పటుపుణ్యలోకసంపదలబొందుదురు
 మరియుఁ గామక్రోధమదమత్సరముల
 మరగరు రోగదుర్మరణముల్ లేవు,
 ధర్మజానుజుడ త్రేతాయుగమ్మనను
 ధర్మంబు మూడుపాదముల వర్తిల్లు;
 పట్టుగా స్ఫుటరక్తవర్ణుడై విష్ణు
 భట్టారకుండుండి ప్రజల రక్షించుఁ;
 బొదలుచు జనులు తపోదానసత్య
 విదితయోగంబుల వెలయుదు రందు
 ద్వాపరంబున ద్విపాదముల ధర్మంబు
 చూపట్టుచుండునచ్యుతుడు డుండు బీత
 వర్ణుడై జనుల సుర్వర బ్రోచుచుండు

వర్ణాశ్రమంబుల వర్తన ల్లలిగి
 స్థిరవేదశాస్త్రచోదితములు నగుచు 65
 ధరసర్వకర్తముల్ ధర్మముల్ బరగు,
 వెలయు గామాదు లావేశించి యుండు;
 కల సత్యనీతిమార్గంబులు దఱుంగు
 ప్రోదిగా కలియుగంబున ధర్మ మేక
 పాదంబున మెలంగు పట్టుగృష్ణవర్ణుఁ 70
 డగుచు విష్ణుఁడు బ్రోచు నవనీతలంబు
 నొగి జను ల్బహుతమోయుక్తులై యెపుడు
 కామాదిదోషసంగతులై యధర్మ
 భీమకర్తముల ఆంపిల్లు చుండుదురు¹
 పాలుపొందునట్టి తపోదానమహిమ 75
 లిల బహుఫలములై యెసగుచు నుండు
 నని యుగభేదంబు లన్నియుఁ దెల్పి
 యనువాంద దీవించి యరుగు మిం కనిన
 యనుమోదమున మ్రొక్కి యభినుతుల్పేసి
 వనచరేంద్రునకు భూవరుఁ డిట్లు బలికె 80

1 భీమకర్తముల మొరపెట్టుచుండుదురు (చ)

హనుమంతుఁడు విశ్వరూపముచు జూపుట. ౧౭

ఆనాటి మీరూప మారసి కాని
పో నన నంజనీశ్రుత్తుఁ డవ్వేళ
నపరిమితం బైన యాకారరేఖ
నిపుణత మెరయనాన్యపతికిఁ జూపె
గగనంబుఁ గబళించు కనకాద్రివోలె 85

తగిన గాత్రము దిగంతములెల్లఁ గప్పి
యలమిన వాలయుతాకార మరసి
కలఁగి విస్తయమంది కనుదోయి మొగిచి¹
చింతించి యాభీమనేనుఁ డెంతయును
మంతుఁడెక్కిన హనుమంతుని కనియె 90

అతిభీషణం బది యత్యద్భుతంబు
వితతంబు నగుచు పృథ్వీగగనంబు
లలమియున్నది నీమహాకారరేఖ
సాలయక కనువిచ్చి చూడఁగా నోప
జా లింపుఁ డనిననాసహజన్తులల్కు 95

1 కలవిస్తయమంది కనుదోయి మూసి (1378)

లాలించి మునుపటి యాకృతి నిలచి
 మనుజేంద్ర! రక్కసుల్ మాల్కొన్నవేళ
 నినుమడి ముమ్మడి నేలెంతు నేను
 ఎప్పటి నిజరూప మిపుడు జూపితిని
 తప్పక చూడుము ధరణీశ యనిన   100
 విని కాంచి భీముడు విస్తయమంది
 హనుమంతునకు మ్రొక్కి హస్తము ల్దాగించి
 కనుగొంటి దేవ మింకమనీయమూర్తి
 నిటువంటిబలశౌర్యనిధి గల్గియుండ
 నల రాఘవుడు రావణాదిరాక్షసులఁ   105
 గెలుచుట చోద్యమే కేసరితనయ!
 అరయక పలుమాట లాడితి మిమ్ము
 కరుణించి నను బ్రోచఁగాదగు సనిన
 మన్ననతో హనుమంతుఁ డిట్లనియె
 నన్ను నీ వాడిన సయమింతలేక   110
 నిన్ను నేనాడిన నేరము ల్గలవె!
 అన్నదమ్ములపట్ల సరమేర లేల!
 జననాథ కన్నులు చల్లఁగా విన్ను

గనుఁగొనుఁగలిగె నాకాంక్ష లీడేరె
 అహికేతనునిఁగూర్చి హస్తినాపురము 115
 విహితంబుగా నిత్తు వేడ్కతో మీకు
 మక్కువ నీవిందు మలయుచునుండు
 గ్రక్కున సౌగంధికములు నేదెత్తు
 ననిన సంతోషించి యంజనీకూర్చి
 తనయుని పాండునందనుఁడు వీక్షించి 120
 కపినాథ మీకటాక్షంబున మేమె
 యపరాధి యగు కౌరవాధీశుఁ దునిమి
 ధర్మనందనుచేత భారుణి యెల్ల
 నర్చిలి యేలెంతు మనఘచారిత్ర
 తలక నరునికేతనమున నిల్చి 125
 సొరిది మాబలశక్తి చూతురుగాని
 గరిమతోఁ గాంచనకమలము లున్న
 తెఱుగు లామూర్తము డై

1 a. తెఱుగును మూర్తము డైలుపవే యనిన (క)

b. తెఱుగుల మర్తము డైలుపుడి యనిన (1378)

c. తెఱుగుల మర్తము డైలుపుడి యనిన (చ)

— { హనుమంతుఁడు సౌగంధికము లున్న
నెలవు చెప్పట } —

మనుజేంద్ర కనకపద్మము లున్న నెలవు
లొనరఁ దెల్పెద విను ముత్తరంబునను 130
రజతాచలప్రాంతరమృదేశమున
రజతకాంచనవరత్న సంఖచిత
సాలగోపురధామ సౌధజాలములు
లాలితాగణ్యకల్యాణసంపదలు
నవనిధానంబులు నవ్యభాగ్యములు 135
వివరింపఁగారాని వివిధవస్తువులు
సార్వభౌమునిసాటి సామజేంద్రములు
ఖర్వమహాఖర్వుఁడుసమాహములు
పరికింప పుష్పక ప్రతిమానమైన
సరస నానామణిస్యందనావళులు 140
వలనొప్పు నుచ్చైశ్రవము గెల్వ జాల
కలిత శంఖాసంఖ్య కంఖాణచయము
శతధృతికైన నెంచఁగరానియట్టి
యతిశౌర్యధనులు యథేదినాయకులు

గలిగి సర్వంసహకామినీచుదుటఁ
 బొలుపొందు పాపటబొట్టోయనంగ
 నగ భేదిపుట భేదనంబు నకన్న
 నగణితంబై పొల్చునలకాపురంబు
 ఆపట్టణంబున కధిపతిశౌర్య
 దీపితాటోపుడు దినరాజ కేజుఁ
 డమితధీరోదాసుఁ డరిభయంకరుఁడు
 సమర నిశ్చాక ప్రచండ ప్రతాపుఁ
 డతిబలశాలి ధనాధినాయకుఁడు
 ప్రతిభచే సకలవికృతులలోనెల్ల
 తతకీర్తి గాంచి యుతకు మంతుకెక్కి
 శితికంధరునిచెల్లి చేయుచు నుండు;
 నతని యధీనమై యఖిలమహిజ
 వితతుల ననయంబు విలసిల్లుచున్న
 సేనచక్రమువ తొక్కిననజాకరంబు
 సమై వెలయుఁ,
 గొమరొందునట్టియాకొలనిశోపలను
 కమనీయసాగంధికమ్ములు గలవు;

పౌసఁగ నాకొలనికిఁ బూర్వభాగమున
 నసమానబలశౌర్య లగుచట్టి యక్ష
 బలము ముక్తోటి నల్వదివేలు గొలుచు 165
 చలముతోఁ గావలి జాంబీరుఁ డుండు
 కనుగల్గి యాచలక్షుల పదివేలు
 దనుజవీరులతోడ దక్షిణంబునను
 గంటికి రెప్పగొఁ గాపాడినటుల
 నంటి కావలియుండు హాటకాతుండు; 170
 నెలకొని సాహసాన్నితు లైదుకోట్ల
 నలుబదివేలుగంధర్వులు గొలువ
 బలు హెచ్చరికలతోఁ బశ్చిమంబునను
 జెలఁగి కావలియుండు చిత్రరథుండు,
 నాలుగుకోట్ల కిన్నరసేనతోడ 175
 కాలకంఠాభీలఘనపరాక్రముఁడు
 హత్తి మాణిక్యరథారూఢుఁ డగుచు
 నుత్తమోజ్వలు డుండు నుత్తరమునను;
 సమరంబులో వారి సాధించి నీవు
 కిషులము లైచ్చుట గానుగా రాద్యు; 180

వారితోఁ గలకంఠివాంఛలు చెలిపి
 చేరిక ల్లావించి చెలిమి వాటించి
 వినుతులు ప్రకటించి వినయముల్నేసి.
 వనజము ల్లోనిరమ్ము పలదు వైరంబు;
 మసలఁ జెల్లదు! నీవు మానవపతివి
 వసుధాతలాధీశ! వారు దేవతలు;
 మహి బలి హోమనమస్కారమంత్ర
 మహిత భక్తి జ్ఞానవృతులచే వారి
 సాధింప నగుఁగాని సాహసక్రియల
 సాధింపఁగూడ దాచారంబువలన
 ధర్మంబు జనియించుఁ దనరారునట్టి
 ధర్మంబువలన వేదములు వర్ధిల్లు
 శారువేదముల యజ్ఞములు వర్ధిల్లు
 వారక యజ్ఞంబువలన దేవతలు
 పరితృప్తు లగుదురు పార్థివోత్తంస;
 సిరబుద్ధిచేఁ గాలదేశంబు లెఱిగి
 సాధింప నగునయ్య సామాద్యుపాయ
 సాధకంబుల సాహసము సేయవలదు '

నుతకీర్తి నిగ్రహానుగ్రహప్రతిభ
 లతిభక్తియుక్తి నీయందును గలవు 200
 అటు గావునను వశ్యు లందఱు నీకు
 దిటమున నేతెంచి తెమ్ము పద్మములు
 ధర్మమున్నట్టిచోదైవంబు గలదు
 ధర్మవర్తను లన్నదమ్ములు మీరు
 తలపోయ మీ కసాధ్యంబులు గలవె! 205
 గెలిచి రమ్మనుచు గౌగిటఁజేర్చి యతని
 శరశరాసనగదాసాధనప్రతతి
 మరి గొన్ని వరదివ్యమార్గణంబులును
 ధర నీడు లేనిఁగోదండుంబు నొకటి
 తిరమొందఁగా నిచ్చి దీవించి పనిచె. 210
 పనిచినదగ మ్రొక్కి పవనవేగమున
 చని చని పాండురాజతనూభవుండు
 కిరిఘటానీకఘ్రింకారరావములు
 నరుదై న తురగహేషారవంబులును
 ఘనతరఘ్రిభాంకారరావములు 215
 ననుపమనై న్యవీరాలాపములును

చలుల శరాసనజ్యానినాదములు
 పటుజయశంఖగుంభధ్వానములును
 వీనుల విందుగా వినుచు నేతేర
 పూనిక నరుదెంచు పుత్రునిచలము
 బలము చలంబు శుంభత్ప్రేభావంబు
 వెలయు సుద్ధండంబు పీడించి మెచ్చి
 యనిలుండు కనకరత్నాభిషేకములు
 తనివిదీరంగ జేయఁదలంచి వేగంబె
 యాయతపడి యున్నతాకారములుగఁ
 బోయి కాంచనరత్నములరాసు లనఁగ
 వినుతికెక్కిన బహువిధమహిమములు
 తనరాధు నానాలతానికుంజములు
 పరిపూర్ణ కోరక ప్రసవజాలములు
 బరగు నవ్వనభూమి భావించి చూచి
 గరుడగంధర్వరాక్షసయుక్షబలము
 పరికించి జృంభించె బౌండునందరుండు
 కలహాస శుకశారికాకలకంఠ
 జలపతంగరథాంగజలయుతం బగుచు

భీముఁడు సౌగంధిక జలజాకరము సమీపించుట

విలసిల్లామోదముల్ వెదచల్లుదాని 235

సలలితసౌవర్ణ జలజాకరంబుఁ

గనుఁగొని చాల వక్కాణించి పొగడి

వనజాకరముఁ జేరవచ్చు నవ్వేళ

యక్షరాక్షససేన లనిలనందనుని

వీక్షించి యత్యంతవిస్తయు లగుచు 240

నౌరౌర! యీతని యాకారశౌర్య

సారబలౌద్ధండసంరంభగరిమ!

పరువడి మనల నేపట్ల నింతైన

సరకుసేయక నిదె చనుచున్నవాఁడు!

పడపడం డని బాణబాణాసనములు 245

పడపడి దాల్చి నిబ్బరమున నేఁగి

యవ్వీరశేఖరు ననువెల్లఁ దెలిసి

— భీమ, యక్ష రాక్షస సంవాదము —

యెవ్వరివాఁడ వీ వెవ్వఁడ! విచటి

కెవ్వఁడు బనిచె! తే రెయ్యది నీకు?

నివ్వసభూమికి నేలవచ్చితివి?
 తక్కులు దక్కక తత్తరపడక
 నిక్కంబుఁ బలుకుమా నృపకులోత్తంస!
 యునిన నావీరుల నందఱఁ జూచి
 వినయుఁడై-ఁబలికె నావిజయాగ్రజుండు
 వినరయ్య నే విన్నవించెద మీకు;
 జననుతుం డగుపాండుజనపతిసుతుండ,
 సకలధరాధీశసందోహరత్న
 మకుటప్రభాజాలమహితపాదార
 విందుఁడై జగతిపై విలసిల్లు ధర్మ
 నందనుతమ్ముండ నను భీముఁ డండు,
 వనములోఁ గాంచనవనజంబుఁ గాంచి
 ననబోణి యిటువంటి నలిన మిమ్మనిన
 నిచ్చెద నని పల్కి యీజాడ దెలిసి
 వచ్చితి; గృహ జూచి వనజ మీవలయు;
 అన విని పాండురాజాత్మజుఁ జూచి
 దనుజాధినాథుఁ లెంతయు నిట్టు లనిరి
 మానవు లెక్కడ! మహనీయదేవ

సూనములెక్కడ! సులభమే నీకు!
 నీలతాంతము లిట నిచ్చువా రెవరు?
 పౌలస్త్యుఁ డున్నాఁడు ప్రభుఁ డందఱికిని; 270
 నొయ్యన కావలియున్న వారలకు
 నియ్య స్వతంత్రంబు లేలీలఁ గల్లు?
 విచ్చేయు ధననాథు వేడుము శ్రీదుఁ
 డిచ్చిన గైకొను మిట నిల్వఁ జెల్ల
 దనిన పాండుతనూజుఁ డాపీరవరుఖఁ 275
 గనుఁగొని యిట్లను గలకల నగుచు
 గురుతైన ఊత్రియకులమునఁ బుట్టి
 శరశరాసనములు చాలఁగఁ బూని
 ధూర్తారికోటులఁ ద్రుంచి నల్లడల
 వార్తకు నెక్కి యావై ఖరినుండి 280
 వడిదప్పి నే నర్థి వర్మచందమున
 నడుగంగఁ జెల్లునా నాబలంబునకు
 నుడుగక కావలి యున్నవా రగుట
 నడిగితి మిము రాజు నడుగంగ రాడు; 285
 ఇచ్చిన మే లగు, నియ్యకయున్న

చొచ్చి నేగొని పోదు సూనంబు లనినఁ;
 గనుగవ విస్ఫులింగము లుప్పలిల్ల
 జననాథుఁ గనుఁగొని నైనికు లనిరి
 చనువదివలెనే యిచ్చటికి నేతెంచి
 మనుజుఁడటమ! యోరి, మము సడ్డగొనక
 శంకలేక మడించి శౌర్యంబు మించి
 పంకజాకరతీరభాగంబుఁ జేరి
 కొంక బొంకించి కొని పోదలంచి
 చంక దుడ్డుచు వెండి శరణార్థి దగునె!¹
 నరుడెపు నీవు దానవులము మేము
 వెరువపు ప్రజ్ఞలు విడువపు నిన్ను
 కరవాలముల కడికండలుచేసి
 పరమహర్షంబున భక్షింతు మనుచు
 నడిదముల్ యులిపించి యత్యుగ్రు లగుచు
 వడిఁ జొట్టుముట్టిన వాయునందనుఁడు
 కనుబొమ లుడిపెట్టి కను లెఱ్ఱఁజేసి

1. చంక దుడ్డుచు వెంట శరణార్థి యగునె (క)

ధను వందుకొని గుణధ్వని చేసి యార్చి
 ఘనభీకరాకారకఠినమానసుల
 వినుతశౌర్యుల దైత్యవీరులఁ గాంచి
 చండిపోతులు గుణసాధ్యులుగారు

305

దండసాధ్యులు మహోద్ధండులు మీరు
 గాటంపు ట్టుములఁ గదియక మంచి
 మాటల మీరు కర్తము లియ్యగలరె!
 చేటుబుద్ధులు మాని చెడిపోక వేగ
 హాటకాబ్జము లిచ్చి యచుపుట లెస్స!

310

— భీముఁడు యక్షరాక్షసవీరులతోఁ బోరుట —

కాదేని నాచండకాండజాలముల
 భేదింతు నని యొక్కభీషణాస్త్రంబు
 నారి సారించి యానరనాథమాళి
 కీరత చెవియాన దివియు నవ్వేళ
 యక్షరాక్షసనేన లరువదినాల్గు
 లక్ష లొక్కుమ్మడి లావు రెట్టించి
 అద్దిరో! యీతని హంకారమహిమ!

315

206 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

కొద్దిగా దని యెంచి క్రోధించి మించి
తడబడకడిదముల్ తళతళ మనఁగఁ
గడువడిఁ దొడరి యొక్కటఁ జట్టుముట్టి 320

పొడువుఁడు పొడువుఁడు పొసీక గదిసి
యడువుఁడు నడువుఁ డత్యంతశస్త్రముల
నేయుఁడు డాయుఁడు నింతింత దునెలు
నేయుఁడు గూయుఁడు చీకాకుపడక
పట్టుఁడు గొట్టుఁడు బలిమి పగ్గములఁ 325

గట్టుఁడు బెట్టుగా ఖండించివైవుఁ
డని యార్చివేర్చి మహారౌద్రులగుచు
గొనకొని యత్యంతఘోరశస్త్రముల
ముసలజాలంబుల ముద్గరంబులను
నిశితశూలంబుల నిష్ఠూరభింది 330

వాలంబులను గదావలులకుంతములఁ
గోలాహలంబుగాఁ గుప్పి యుప్పొంగి
విక్రమింపుచు నున్నవిబుధారి యక్ష
చక్షంబుఁ గని పాండుజనపాలసుతుఁడు

గహ్వరగగనము ల్గోలుపడంగ¹ 335
 సింహనాదముచేసి జృంభించి దనుజు
 యక్షవీరులఁ గాంచి యదుతాయమాన
 వీక్షణుండై ఘోరవివిధబాణములు
 నిగుడించి బెగడించి నెగులు బుట్టించి
 పగయెల్ల నణగించి పడగలు ద్రుంచి 340
 యురుములు బెకలించి యుదరము ల్పించి
 శిరములు ఖండించి చెక్కులు చెక్కి
 కరములు నురుమాడి కండలు చెండి
 చరణము ల్నరికి పిచ్చులుచేసి జవన
 తురగసంఘముల రాతుల నుగ్గుచేసి 345
 కరివరాహంబుల గణములు గూర్చి
 రథికుల జూపి సారథుల మర్దించి
 రథరథ్యచయము చూర్ణంబు గావించి
 గదఁ బూని విజయశంఖంబుఁ బూరించి

1. గంహరుల్ గగనంబు ల్గోలుపడగ (క)

2. గగనగహ్వరములు గ్గోలుపడగ

పగయెల్ల నుడిగించి పడిగెలు ద్రుంచి, (చ)

యదరించి బెదరిరిచి యటునిటుఁ బరపి 350

బిట్టల్కు వెన్నంటి భీకరఘోషి

నట్టహాసముచేసె నమృహాబలుఁడు

అంతట దానవయక్ష సైన్యములు

పంతము ల్పాలించి ప్రతిభలు డించి

యదరి పారెడువారు నరచెడివారు 355

బెదరి చూచెడువారు భీతిల్లి నేఁ

బడి కావు మనువారు పదరికల్ చెదరి

తడఁబడువారు పొద ల్దూరువారు¹

తరువు లెక్కెడివారు ధైర్యము ల్దూలి

శరణువారు విచ్చలవిడి దిశల , 360

పరువు లెల్లెడువారు పోనగాత్రముల

మరువు చేరెడువారు మరిగూయ వెఱచి

కన్నులు ముకుళించి కదలనివారు

అన్నన్న! యింకఁ బ్రోవు మనియెడువారు

1. 'పడి' కావు మనువారు బడలికల్ నట్టి

తడఁపడి పారి పొద ల్దూరువారు (చ)

నదె వచ్చె నిదె వచ్చె ననియెడువారు   365
 గుడిగొన్నదిగులున గుండెడివారు
 బొగులుచు మిగుల వాపోయెడివారు
 నగుచు నైన్యాధీశుండకుఁ జేరి
 మాహారవంబుల నడల నీక్షించి
 సాహసబలశాలి జూంబీరుఁ డప్పు   370
 డోహా! భయం బేల? నుడుగుడ టంచు
 మోహరంబుగ బలంబుల నేర్పరించి
 పేరైన రథికులఁ బెంపు చేయించి
 భోరునఁ బోరికిఁ బురికొల్పి తాను
 పదరుచు నేనాధిపతులతోఁగూడి   375
 కదియ సన్నద్ధుడై గదియ నేతెంచె;
 అంతటఁ జెలరేగి యుత్పాదిబలము
 శౌంఢేయుమిఁద నగ్గలికతో నురికి
 కనలుచు గర్జించి కరకరి వొరసి
 తనరార సింహనాదములునుజేసి   380
 కరవాల ముసల ముద్గర భిందివాల
 శరపరంపరలచేఁ జలమున నరికి

కుమ్మి రెమ్మయు జిమ్మి గుచ్చి నాటించి
 బిమ్మటి గొవతేనె పెరవూగినటుల¹
 గదిసిన యక్షరాక్షసనేనఁ జూచి

355

బెదరక నెదు రేగి భీనుసేనుండు
 దురుసుగా నెడలేక తొలుకారువాన
 గురియుచందంబున ఘోరభాణములు
 సడలక నేయుట సంధించుటయును;
 గడు నెఱుంగకయుండఁగా నప్పళించి¹

350

పక్కలు బిక్కలు పాదము ల్పొడలు
 చెక్కలు ముక్కలు చేతులు చెవులు
 నడుములు మెడలును నరములు శిరము
 లుడుగని గినుక నొక్కమ్మడి చిదిమి
 భటుల నెల్లను బటాచంచ గావించి

395

చటుల భయంకరజ్వారవం బెసఁగఁ
 గమకించి తురగసంఘములు నూటాడి

1. బెష్టెర గొని తేనె పెరవూగినటుల (చ)

1. కడు నెఱుంగకయుండఁగా గట్ట ముంచి (క, చ)

సమదేభకోటులఁ జలమునఁ జంపి
 వంతుకు నెక్క మావంతుల జెడి
 పంతంబుతో నై న్యపతుల నుగ్గాడి 400
 పేరైన రథికులపీచంబు లడచి
 ఘోరదానవయక్షకోటులనెల్ల
 హరిణంపుగుంపుల నదలించి గదుము
 హరికిశోరము లీల నార్చి తోలుటయుఁ;
 గలఁగె నేనుఁగులు చీకా కయ్యె బలము 405
 బారిసిరి దొరలు చప్పుడు మానె హరులు
 నరదము ల్బొడియయ్యె హతు లైరి రథికు
 లరిమురి గూలె మహాయోధకోటి;
 అంతటఁ బోక్త్రాద్రావేశుఁ డగుచుఁ
 గుంతీతనూజుండు కులిశబాణమున 410
 నాహవస్థలి హాటకాక్షునిఁ ద్రుంచి
 సాహసు నుత్తమోజ్జ్వలు గంధవాహు
 శరమున వధియించి జలధరాస్త్రమున
 ధరచిత్రరథుఁ గూల్చి దర్పంబు మెరసి
 కనలి జాంబీరుపైఁ గవిసి కేతనము 415

ఘనశీలీముఖమున ఖండించుటయును
 మలసి జాంచీరుడు మార్గణత్రయము
 విలయాంతకునిలీల వింట సంధించి
 యోరి నరాధమ! యోరి దుర్తార్గ
 యోరితి పొంగెద వేల నాచేతఁ
 జావక పోవోరి చచ్చెదవేని
 బోవక నిల్పు నీ పొంగెల్ల నణతే
 ననుజూడు నినుజూడు నానేనఁ జూడు
 పనుపడ నాదివ్యబాణము ల్పూడు
 మనుచు నాకర్ణాంత మగునట్టు దిగిచి
 గొనకొని నేయనాఘోరబాణములు
 వెలుచ నేతెంచి యాభీమువక్షంబు,
 గలయించి విలునారి ఖండించి గళము
 భేదించుటయుఁ గాంచి బెట్టుగా నార్చి
 పాదము ల్దట్టించి బాహువు ల్సగచి
 గదఁ బూని నడచి యుగ్రత మోడుటయున
 జదియ థాదుణి గూలె జాంచీరుఁ డంఠ
 ఘనతరం బై నసంగరభూమి నెల్లఁ

గనుఁగొని భీముఁ డాగ్రహము చాలించి
వనజాకరము సొచ్చి వనజము లైచ్చి 435

మొనసి వేటొక్క యమ్ములపొది నించి
తన వచ్చురాక యాధనపతి వినక
చనఁజెల్ల దనుచు నచ్చట నిల్చి యుండె
ఆతట హతశేషు లరిగి కుబేరు'
నెంతయుఁ గనుఁగొని యిటునటుఁ దొట్టు 440

{ హతశేషులు కుబేరునికి భీమునివృత్తాంత }
మును దెలుపుట

పడి మ్రొక్కి దత్తరపాటున లేచి
గడగడ వడఁగుచుఁ గలగి యిట్లనిరి
ఓదేవ వినవయ్య యొకవిత నేడు
మోదంబుతో నృపమూర్ధన్యుఁ డొకఁడు
చనుదెంచి బలములఁ జంపి జాంబీరుఁ 445
దునిమి యోధులఁగూల్చి తోయజప్రతతిఁ
గొనిపోవుచున్నాఁడు గురుశ్రీ మెదసి

యని సారె సారెకు నదలుచుఁ దెలుప
 విని ధనాధీశుండు విస్తయ మొంది
 కనుగవ మిణుగుర్లు గ్రమ్మ నిట్లనియె.
 వింటిరే! యిటువంటివిత లెం దైన!
 కంటిరే! యెవరైన గణకతో మున్ను
 విన్నకన్నదిగాదు వివరించిచూడ!
 కిన్నరగంధర్వగీర్వాణసిద్ధ
 పన్నగదైతేయపాలకులైన
 నన్నుఁ జెన్నఁగ లేరు నరుఁ డొక్కఁడంట
 దేవతాభూమి కేతెంచినా డంట!
 కావరంబున యోధగణములఁ గూల్చి
 గొవళొని కమలము ల్లోని చనె నంట;
 కనఁగ నీవార్త నిక్కం బనఁదగునె!
 యని బిట్టుగా నట్టహాసంబుచేసి
 ఘనయక్షనాథులఁ గనుఁగొన నపుడు
 నలు వగ్గలించి యానలకూబరుండు

ద్వితీయాశ్వాసము

గలిగె నా కిది కన్నె కయ్యం బటంచు¹
 గొలువుచావడినుండి గుప్పన దుమికి
 వలనొప్పుఁ దండ్రికి వలగొని మ్రొక్కి
 యింతటి పనికి యత్నేశ్వర నీవు
 చింతిల్ల నేటికి సెల విమ్ము నాకు
 చని దేవర యనుజ్ఞ జనపతిఁబట్టి
 గొనివత్తు నిపుడె నీకొల్వులోపలికి
 మలసి నాతోఁ గొంత మార్కొనెనేని
 చలమునఁ గలనిలోఁ జక్కుగావెంతు
 నన విని ధననాథుఁ డగుగాక యనుచు
 వినుతదైర్యోదార్యవిక్రమాన్నితుని
 జాంగలు రావించి సకలసైన్యముల

నలకూబరుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట ౧౧

బొంగుచుఁ బిలిపించి భూషాదు లొసఁగి

1. a కలిగె నా కిది వేగ కయ్యం బటంచు
 కొలువుచావడినుంచి గుప్పన దుమికి, (చ)
 b కలిగె నా కిది...న్నెకయ్యం బటంచు
 కొలువుచావడినుంచి గుప్పన దుమికి (క)

నలకూబరునిఁ జూపి నయవాక్యసరణి
 చెలఁగి వేమరు జెప్పి నెల విచ్చుటయును;
 నెంతయుఁ గెరలి యత్నేశనందనుఁడు
 వింతఁగా రణభేరి వేయించి వేడ్క
 నరుణవస్త్రంబులు నరుణభూషణము
 లరుణమాల్యంబులు నరుణగంధములు
 ధరియించి చండమార్తాండసంకాశ
 నిరుపమమాణిక్యనికరసంఖచిత
 ధగధగధగిత నిస్తంద్రప్రదీప్తి
 నగణితంబై మించు నరదంబు నెక్కి
 తనచెలికాండ్రెల్లఁ దగ నలుగడల
 ఘనరథారూఢులై ఖర్వము ల్నడుప
 నెలమితో గిన్నరు లిరువది గోట్లు
 చలమునఁ గెరలి విచ్చులవిడిఁ జనఁగ
 యతులు పడికోటు లరువదిలక్ష
 లక్షీణసాహసులై యేగుదేర
 గంధర్వవరులైదు ఖర్వము ల్పొదలి
 బంధురస్ఫూర్తి వెంబడిఁ జనుదేర

- పరువడి గరుడులు పదియారుకోట్లు 495
 ధరణి గంపింప నుద్దండత నడువ
 దనుజు లిర్వడికోట్లు దర్పము లైరసి
 కినిసి కయ్యమునకు గేరుచు నడువ
 వరచతుర్దంతు లిర్వడిరెండు లక్ష
 లురుమదారూఢి మహోద్వృత్తి గదలి 500
 కాటుకకొండల కరణి శోభిల్లు
 మేటి కరు లైక్కమిరి యేతేర
 జవననైంధవముల సౌఖ్యలు మించి
 భువి తల్లడిల్లు నదృశముగా నేగ
 విలసిల్లు కయ్యంపు వేడ్క బెక్కండు 505
 మలయుచు యక్షకుమారకు ల్నధువ
 పదరుచు మొనల నేర్పరచుచు లక్ష
 పదివేలు సేనాధిపతులువే జనంగ
 గొడుగులు పడగలు కోటులు మించి
 కడువడి వెనువెంట గ్రమ్ముకురాంగ 510
 గంభీరభేరికా కాహళధ్వనులు
 కుంభినీగగనము ల్పూరిలి నిండ

218 సాగంధికప్రసవాపహరణము

కరదీపమణిదీపకాంతులు దిశల
పరువడి గడుపట్టపగలుగావింప
చెలఁగి ముత్తైదువ లేసలు జల్లి
యలవడ గెలిచి రమ్మనుచు దీవింప
వలనొప్పు తనదు లావణ్యవైఖరులు
నలువొంద యక్షకన్యాసమూహంబు
గని సౌధవీథులగదలనియట్టి
కనకపుణ్ణిమ్మల గతి నిల్చి చూడ
ఘనబలోద్ధండవిక్రమవైభవములఁ
జను దెంచుచున్న యాశమయంబునందు

❖ తూర్పు తెల్లవారుట ❖

తనవచ్చురాక మార్తాండుండు వేగఁ
దనబాంధవులకెల్లఁ దగఁదెల్పు మనుచు
ననిచిన రయమున నరు దెంచు దూత
యనఁగ శుక్రుఁడు దోఁచె నతికళాస్ఫూర్తి
పనుపడ పద్మనీపరిణయంబునకు
దినరాజువేడ్క నేతెంచు నవ్వేళ

నలిమీర సుదయాచలంబనుభవ్య
విలసితకల్యాణవేదికయందు
నిరువురి నడుమ నిం పెసఁగంగ నిల్వ
తిర మొంద వెలివల్వ తెరయో యనంగ
నలవడ సకలజనానంద మగుచుఁ
బొలుపు మీరంగ తూర్పున తెల్లవారె

530

— సూర్యోదయము —

అలరుచు నాసమయమున భాస్కరుఁడు
మలయక నేతెంచు మార్గంబునందు
ధీరత నెదిరి మందేహాద్దిత్య
వీరులఁబోరిలో విశిఖజాలముల
నలుకచే ఖండింప నప్పుడు దుముకు
గళగళ ద్రక్ష సంఘాతం బనంగ

531

540

సరభస ప్రతిభల జనుదెంచి పంచ
శరుఁడు ముల్లోకము ల్సాధించివచ్చి
వేవేగ శుకపికవీరనై న్యముల
రావించి తగుననురాగంబుతోడ

220 సీగంధీకృష్ణవాచహరణము

నందంద రావించి యలరు వేడుకల   545
 విందులు గావించి వెస మదిగోరి
 బలుబింబముల నవవల్లవ ప్రతతి
 నెలమితో రాశి బోయిం చెనో యనంగ
 పనుపడ నరుణ ప్రభావై భవములఁ
 గనుపించె నుదయరాగంబు తూర్పునను   550
 ఏపునఁ జెలరేగి యింద్రజాలికుడు
 రూపించి సమయ గారుడవిద్యవాడు
 సురలెల్ల భావించి చూచి మెచ్చుగను
 హరిహాయ! బహుపరా కని హెచ్చరించి
 రంగు మీరంగ నెఱ్ఱగఁ గాగినట్టి   555
 బంగరుగుండలను బరుచడి మ్రొంగి
 నడుము వే నులిదెట్టి నాలుక సాచి
 మెడ గొంత నిశ్చించి మిక్కులి గొంతు
 సరసుచు శేతులఁ జప్పట లిడుచు
 మరలఁ దెప్పించి విస్తయముగా నగుచు,   560
 చెలఁగుచు మునిపండ్లచే గొంత నిల్పి
 యెలమితో నింగికి యెగనూపె ననంగ

సముదగ్ర కరసహస్ర ప్రభాజాల
మమరఁగా నుదయించె నబ్జబాంధవుఁడు

{ ఘటోత్కచుఁడు ద్రౌపదీసహితుఁడై }
ధర్మరాజుకడ కేగుట

అనఘాత్త వివరయ్య యనలి సత్కథను 565
ననువొంద తొలినాఁడె యాఘటోత్కచుఁడు
బొదలుచు పాంచాలపుత్రిఁ దోడ్కొనుచు
బదరికావనము నిబ్బరమునఁ జేరి
యమసుతాదులకు సాష్టాంగంబు లెరఁగి
క్రమమొప్పఁ గాంచనకమల'మిచ్చుటయుఁ 570
బరమహర్షంబున బాండవాగ్రజుఁడు
పరికించి సంతోషభరితుఁడై యుండె
ప్రేమ నందరి జూచి భీమసేనుండు
లేమికి బెగడి నల్లిమ్ములుఁ జూచి

— ధర్మజుఁడు భీమసేనుఁ డేడయని యడుగుట —

కాంచనాబ్జముఁ జూచి కలఁగుచునున్న 575
పాంచాలిమోము తప్పుక మాచి పలికె

222 సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము

చెలువరో మే మెంతఁ జెప్పిన వినక
చిలపోరి కాననసంచారమునకుఁ
దొలగక భీముని దోడ నేగితివి
తెలిసె మీరందఁ జేలేంచితి రిటకు 530

కరుణాంబునిధి రానికారణ మేమిఁ
పరువడి నతని నే పనికిఁ బంచితివి?
అదె నాభుజాదండ మదరుచున్నదియు,
తుదలేక కన్నీరు దుముకుచున్నదియు;
ఇనుఁడు తేజము దక్కి యినుపబిల్లవలె 535

గనుపించుచున్నాఁడు కడలనుత్పాత
ములు దోచుచున్నవి పాలతి నిక్కంబు
బలుకుమటన్న నాపాంచాలతనయ
కలఁగుచుఁ దెలికన్నుగవ నశ్రు లొలుకఁ
దల వాంచి ధర్మనందనున కిట్లనియె 540

1. ద్రాపని భీమునివృత్తాంతము ధర్మజాతీఁ జెప్పుట

జననాథ మీయాజ్ఞ జనుదెంచి ఘోర
వనమధ్యమున వాయువళమున వచ్చి

యీకమలము వ్రాలె నిది చూచి నేను
 నీకూర్చి తమ్ముని నీరజమ్ములకుఁ
 బనిచితి చనియె నాబలశౌర్యధనుఁడు; 595
 అనఘ న న్నిటకుఁ బొమ్మన వచ్చితిని!
 అచిన చింతించి యాయమతనూభవుఁడు

ధర్మతనయ ఘటోత్కచుల సంభాషణలు ౨

ఘనశౌర్యనిధి ఘటోత్కచుఁ జూచి పలికె,
 దనుజాధినాథ మీతండ్రి దానొంటిఁ
 జనుచుండ యక్షరాక్షససిద్ధసాధ్య 600
 గరుడగంధర్వశేఖరు లెల్లయెడల
 జరియింతు రివ్వని సౌవర్ణజలజ
 ములు దెచ్చు లేరీతి! మోష మే మగునొ!
 ఎలమి నచ్చటఁ గావ లెవ్వ రున్నారొ!
 తలఁకెద మీయయ్య తడ వాలసించె 605
 కలహంబు బహుళంబుగాఁ గల్గె నేమొ!
 అచ్చటి కరిగి నీ వామేలువార్తఁ
 దెచ్చిన నామది దిగులు దీరెడిని

అని యానతిచ్చిన యమసూతిమోము
 గనుగొని యాఘటోత్కచుఁ డిట్లు పలికె 610
 పరమపావనమూర్తి బంధురకీర్తి
 గురుకటాక్షునిరీక్ష కురుకులాధ్యక్ష
 చెలువొంద మీపాదసేవఁ జేయుచును
 గొలిచి నే నుండఁగాఁ గొంకు మీకేల?
 కందర్పుఁ గన్నయ్య కమలలోచనుఁడు 615
 ఇందిరారమణుఁ డహీశతల్పకుఁడు
 భవరోగవైద్యుఁ డాపద్బంధవ్రండు
 రవికోటితేజుఁ డార్తశరణ్యమూర్తి
 మదనగోపాలుండు మనపాలఁ గలుగఁ
 బెదరి పల్కుగ నేమి పృథ్వీతలేంద్ర! 620
 ఆరయంగ యుష్పద్దయావీక్షణములు
 నెరవజ్ర కవచంబు నీతమ్ములకును;
 నొనర నీసన్నిధి నున్న వారలను
 జెనకఁగా శక్తుఁడె శితికంఠు డైన?
 అవనీశ నీమది ననుమానమైన 625
 పవనజుఁచెంతకుఁ బనుపు పోయెదను

ఏదిరి ముల్లోకంబు లేతెంచెనేని
అదలింతు నేనె మాయయ్యకుఁ జూప
నను గారవించుచు నాతల్లి మెచ్చ
కనకాంబుజములందు గలవిత లెల్ల 630
సిరులొండఁ గొని భీమనేనునిఁగూడి
పరతెంతు నని వేగఁ బయన మా నపుడు

నారదాగమనము

పాలుపొంద నిద్దంపుభూతి మ్రోఁ బూసి
కలితమా జప మాలికయుఁ గేలఁ దాల్చి
తఱుకైన బెళుకు బెత్తము చేతఁ బూని 635
విలసిల్లు పెన్జడ వ్రీపున వ్రాల
సరిగమపదనిస స్వరములఁ బెంచి
వెరవొప్ప ఘనదండవీణె మీటుచును
హరి నమో నారాయణాయ యన్తంత్ర
మురవడి సారెకు నుగ్గడింపుచును 640
పారద నీహార పాటీరహార
తారకామందార తారాచలేంద్ర

శారదాశారద శర సుధాసార
సారవర్షండు దేవసంయమింద్రుండు
చను దెంచుటయుఁ గాంచి శమననందనుండు 645

వినయంబుతో మ్రొక్కి వేడ్కఁ బూజించి
నలువంద నుచితాసనంబున నునుప
నలరి ధర్మజుఁ జూచి యవ్హాని పలికె
వసుధాతలాధీశ! వాయునందనుండు
మనలక కుసుమకోమలికోర్కెదీర్పఁ 650

శారదుండు ధర్మజునకు' భీమనలకూబర యుద్ధము
సంగతిని దెల్పి సహాయము నేయఁ బొమ్మని చెప్పట

గమలంబులకు నొగి కాననభూమి
నమితమోదంబున నంజనీతనయుఁ
గనుఁగొని యతనిచేఁ గమలంబు లున్న
యునికి నెల్ల నెఱింగి యొగి నేఁగుదెంచి
వనజాకర్ణం బున్న వనవీధియక్ష 655
దనుజగంధర్వులఁ దార్కొని పోరి
యుక్కుమీరిన నెరయోధులఁ గూల్చి

తక్కినబలములఁ దర్పంబు లణఁచి
 కయ్యంబునకుఁ జాల కాలుద్రువ్వచును
 నయ్యెడ నున్న హఁ డనిలనందనుఁడు, 660
 ఎలమి చారులవల్ల నిది యెల్లఁ దెలిసి
 నలకూబరుండు నై న్యంబులతోడ
 పడచె నాతనిమీఁద నలు వగ్గలించి
 తడయక నీవు నీ తనుజులతోడ
 ననుజులతోడ నీయబ్జాక్షితోడ 665
 మునులతో విప్రసమాహంబుతోడఁ
 జనదగు; మీర లిచ్చట నిల్వఁ జెల్ల
 దని పల్కి త్రిదశమహాముని జనియె
 శమననందనుఁడంత సంతోషమంది
 యమరాతి కులనాథు నాననాబ్జంబుఁ 670
 గనుఁగొని యిట్లను గటకటఁ బడుచు
 'దనుజేంద్ర వేగమే తరలఁగావలయు
 నలకూబరుండు వాయునందనుమీఁద
 మలసి పొరక మున్నె మన మేగఁ దగును.
 అనిపల్కు నంత నా యసురనాయకుండు' 675

— ఘటోత్కచుడు తండ్రి సహాయార్థ మరుగుట

జనకుల నల్వర జలజాతముఖని

ధారుణీసురల రథంబున నునిచి

వీరాగ్రగణ్యుల వేర్వేఱఁ బిలిచి

బలములతోఁ గూడ బారులు

నలుదిక్కుల నమర్చి నరపతి మెచ్చు 680

తనసరి చెలికొండ్ర దైతేయపతుల

మొనచేసి బలిమిగా ముందఱ నిల్చి

రణభయంకరు లగురధికులతోడ

ప్రణతి కెక్కిన మూలబలములతోడ

ననుపమ హేమరథారూఢుఁ డగుచు 685

వెనుక దా నిలిచి పృథ్వీమండలంబు

గ్రక్కతిలంగ దిగ్గజములు మ్రొగ్గ

గ్రక్కునఁ గదలె రాక్షసకులేశ్వరుఁడు

చనుమార్గమున రథసక్ర ఘాతముల

ఘనదైత్యబలపాదఘట్టనంబులను 690

హరిఖర్గాహతులవేదండ ప్రచండ

చరణోద్ధతంబుల కైలములఁ ఘోర

కాంతారములు నేలఁ గలసి మాయంగ
నంత మహోద్వృత్తి నరుగుచుండఁగను,

— నారదుఁడు కరిపురమునకుఁ బోవుట —

అలరు వేడుకల కయ్యపుదిండితపసి 695

పాలుపొందు హస్తినాపురి కరుదెంచి

గురుకృప గాంగేయ గురుసుతకర్ణ

గురుబలాధ్యులుతోడ కొలువున్నయట్టి

కురుపతియొడుట గ్రమ్మన నిల్పుటయును

ధరణీశుఁ డప్పుడు తమ్ములు దాను 700

నెదురేగి పూజించి హితభక్తి మ్రొక్కి

ముదమున మణిపిరమునఁ దగ నుంచి

మునినాథ యేపని పూని వచ్చితిరి

నను దయఁబ్రోచి యానతి యియ్యవలయు

నన విని కౌరవాధ్యక్షునిమోము 705

గనుఁగొని యిట్లను గలహభోజనుఁడు;

నారదుఁడు భీమునిపృథ్వాంతము, భర్తరాజులు

సాయము కెడఁబుటయు, నాదిగాఁగలసంగతులు వెల్పుట,

అలకాధిపతిసేన కనిలసూనునకు

గలనైన నెటుగని కయ్యంబు గలిగె
నావార్త విని భూసురావళితోడ
పావనశీలయా పాంచాలితోడ 710

తక్కుక కవలును ధర్మనందనుడు
పొక్కుచు నిదె యిదే పోవుచున్నారు
సమరభీకరుడు నిశ్శంకుఁ డద్భుతుఁడు
అమరేందుపురి కేగె సతఁడు రాఁడాయె;
మంతుకెక్కినయోధమండలిచేత 715

నింతకు పవనుజం డేమెయి నగునా!
యెట్టి వీరునకైన నిద్దరి కొకఁడు
కట్టిన గొరియయుఁ గాదె భూపాలు;
యనిలజా నిడిపించి యఖిలదిక్కులను
వినుతకీర్తుల నించు వీరాగ్రగణ్య 720

లన్నదమ్ములలో నలుక లేన్నైన
నున్నను బరసేనను దరింపదగవు;
ధర-నీడులేని భూతలపతి వీవు
నెరయోధు లున్నారు నీసమ్ముఖమునను
దెలిపితి నున్నంతఁ దేటగా నీకు; 725

దలఁపఁ దల్లికిఁ జేసి దయ దాది కేల ?
 ననుచు దిగ్గున లేచి యమరేంద్ర పురికిఁ
 జను దెంచె దేవతాసంయమిశ్వరుఁడు
 కురురాజు తనమడిఁ గొంత యుప్పొంగి
 పరగ యోధులకెల్ల పయనము లెప్పి 730
 కొలువు చాలించి దిగ్గున లేచి నగుచు
 జలజా ప్ససుతుని హ స్తంబుఁ జేపట్టి
 రయమున నొకయంతరంగస్థలమునఁ
 బ్రియముతోఁ గూర్పుండి భీమఫల్గునుల,
 సమధిక సాహస సత్వము ల్దలఁచి 735
 కమలా ప్తనందనుఁ గనుఁగొని పలికె
 నోవీరశేఖర ! యోయిరాధేయ!
 యీవేళ మనకోర్కెలెల్ల నీడేరె!

— దుర్యోధనాథుల దుర్బంధము —

నెలకొన్న కంటిలో నెరసులువోలె
 విలసిల్లు నిశ్శంక విక్రమాన్వితుల 740
 భీమార్జునులఁ గన్న వాటిల్లు

మా మదిలో ననుమానంబు దీర
 ధరణ్ణపై భీముండు ధననాథు నెదిరి
 దుర మొనరించినఁ ద్రుంగుట నిజము;
 కొలదీర్చవలె నని గోరుచుండఁగను 745
 లలిమీర కాకతాళీన్యాయమయ్యె;
 నర్జునుం డొకఁ డున్న నాహవస్థలిని
 నిర్జింపఁగా వచ్చు నిజసేనఁ గూడి
 తడయక మన మేఁగి ధర్మజుఁ గవలఁ
 బడసేసి పాంచాలిఁ బట్టి తేవలయు 750
 నని పల్కు విని శ్రోధుండై నరనాథుఁ
 గనుఁగొని గద్దించి కర్ణుఁ డిట్లనియె.
 మేలయ్య కురురాజ! మెచ్చితి నిన్ను!
 స్థూల సూక్ష్మంబుల సుఖ వెఱుంగుదువు
 బలమరి బ్రాహ్మణపల్లయుఁ జేరి 755
 తలచెడి యిండిండ్లు తప్పక తిరిగి
 తిరిపమెత్తుక తిని ధీరత్వ ముడిగి,
 పరదేశులై గుళ్లపంచల మొఱుగి¹

¹ పరదేశులై గుళ్లపంచల ముడిగి (క. చ)

బాములపడి పేదబాపలై యున్న
 భీమాఋనుల నొకపెద్దఁజేసెదవు 760
 సరకునేయక నాదుసాహసప్రతిభ
 గుఱిమేరగలవాఁడు గొలువఁడు నిన్ను
 గకవికల్లా నిండ్లు గాల్చు నవ్వేళ
 నొక పేదవాఁడైన నొదిగి తా నున్నె!
 పోనాడి యాయుధముల దోచునపుడు 765
 శూరత్వ మున్నను జూపకుండుదురే!
 కొలువులో నిల్లాలి కోక లూడ్చినను
 దలపడరే బంటుతనము గల్గినను!
 నుల్లముల్ భేదిల్ల నుదిరించి పురము
 వెళ్లగా ద్రొబ్బించు వేళల నయిన 770
 నొక్కింత జెనకక యుందురే యకట!
 మక్కువ చెడి దొడ్డమలలోనఁ జేరి
 గతిమాలి యున్న యా కష్టమానవుల
 ప్రతిభ లేన్నెదవు నాబాహుబలంబు
 దెలిసియు నొక్కింత దెలియవు నీవు; 775
 కలఁగెడివాఁడ విక్కడ నిల్చు మీవు;

నెల విష్ణు సరనాథశేఖర నాకు
 శలికి వీనులవిందుగా విందు వధిప
 సరభీము లేల పద్మాల్లు లోకంబు
 లరుదెంచెనేని చక్కాడివై చెదను,

780

దలపడి గవలను ధర్మజుఁ డునిమి
 బలువేగ పాంచాలి బట్టి తెచ్చెదను,
 నావిని రాజరాజు నగుచు నేలెంచి
 వేవేగ రాధేయు వెస గొఱిలించి

సర భీము లన నెంత నాయన్న నీకు!,
 హరిహర బ్రహ్మదు లైన సమంబె!,
 తిరమొండ నీమది తెలియంగవలసె

785

వెరువక నే నంటి వీరాగ్రగణ్య!,
 మలయ కీనేరము ల్లన్నించు! మనుచు,
 వైలయంగ నొకకొన్ని వినయముల్నేసి,
 భూషించి, నవరత్న భూషాదు లొసఁగి,
 భీషణంబుగ రణభేరి వేయించె.

{ దుర్యోధనుడు నై న్యములతో బదరికా }
పనమున కరుగుట

సకలసన్నాహము ల్సవరించి దిశలు
గకవిక ల్లాంగ శంఖములు పూరించి,
హితులు బంధులు భూతలేంద్రు లేతేర, 795

నతులిత ద్రోణభీష్మాదులు నడువ,
తతశక్తి సూర్గురు తమ్ములు నడువ,
నతులితాటోపులై యాత్మజు ల్నడువ,
వితతనానావాద్యవిభవవైఖరులః
జతురంగవాహినీ సహితుడై గదలె. 800

ఇంద్రునిఁ బోలె నాగేంద్ర కేతనుడు
సాంద్రవైభవ మహోత్సాహియై వెడలి
వడి నేగి బదరికాపనమున కరిగి

— పాండవు లందు లేకుండుట —

తడయక పాండునందనుల శోధించి
యెవ్వరులేమి వా రేగినబాడ 805
దవ్యుగాఁ గదలి మార్తాండనందసుని

తనయుల హితుల బాంధవుల సోదరుల
 గనుగొని చేజూపి కడిమి యిట్లనియె
 ఇదె యిదె పోయెద రిపుడు పాండవులు
 కొదకక వెన్నంటి కూడ నేతెంచి

810

శమనతనూజునిఁ జక్కఁ గావించి
 క్రమమున నకులుని ఖండించివైచి
 సమరాంగణంబున సహదేవుఁ దునిమి
 రమణీయగుణధామ, రామాభిరామ
 అలికులవేళి రక్తాంభోజపాణి

815

సలలితమృదుపాణి సైకతశ్రోణి
 కాంచనసుమనాస, కౌముదీహాస
 పాంచాలపుత్రిని బట్టితెచ్చునిన
 కౌరవాధిపుమోము గనుగొని కనలి
 భోరున నరదంబు బోనిచ్చి యతనిఁ
 గూడ్చి నేతెంచి సక్రోధుడై మండి
 కేడించి చూచి గాంగేయుఁ డిట్లనియె

820

భీష్మండు దుర్యోధనునకు హితము చెప్పట

గురుతైన యీమహా ఘోరపాపములు ¹
 కురురాజ! నిను గట్టి కుడుపకపోవు!
 మంచివాడవువోలే మలసి యేతెంచి ² 825

కొంచక యిటువంటి కుటిలముల్ మేలే?
 పమ్మి శత్రుడవై పగఁ దీర్పవచ్చు
 నమ్మిన జెరచుట నాయమ్ముగాదు³
 ఈ రేడుజగములు నీచేటుబుద్ధి
 వారక దలచినవారికే హాని

పరికించి చూచిన పాండుతనూజు
 లరుదైనసాహసుల్ హరి కృప గలదు
 వారితోఁ బోర నెవ్వరికి శక్యంబు!
 నేరని యీపను ల్నీతి గాదన్న
 యిందరిలోఁ బెద్ద లెవరు లేరై రె 835

1. గురుతైన యీమహాఘోరపాపాలు. (క)

2. మంచివాడవువోలే మలసి యేతెంది. (ట)

3. నమ్మించి చెరచుట నాయమ్ముగాదు (1378)

యందురు జనులు మాయపకీర్తి బాపు
 కడిమిచే మాబుద్ధి గాదంటివేని
 యడరు దుష్టచతుష్టయంబును గూడి¹
 పొలియునేన లటంచు బుల్ల దా విరిచి²
 యెలమితో శేరికి నిచ్చు నవ్వేళ³ 840

— కర్ణ గాంగేయ సంవాదము

కెరలి కర్ణుండు గాంగేయుని దిక్కు
 మరలి పావకు లీల మండి యిట్లనియె
 గంగాతనూభవ కటకటా యిట్టి
 వెంగలిపలుకులు వెస పల్కుడగునె!
 అందఱిని దాతవై యున్నయట్టి 845
 మందె మేళంబున మము సడ్డగొనక
 ప్రల్లదంబులు పల్కి ప్రభువుసన్నిధిని
 జెల్లించుకొంటివి చేగాచినాడ

1. యడరు దుష్ట చతుష్టయంబునుగూడి (4491)

2. పొలియునేన లటంచు పుడక దా విరిచి (చ)

3. యెలమి ఘోరగఁ శేరికిచ్చె నావేళ (4491)

మితీలేనియట్టి స్వామి ద్రోహు లగుట
హితశత్రు లగుట మి మ్మెఱుంగమే శున్ను 850

పాండవు లన నెంత! పద్మాక్షుఁ డెంత!
దండింతు నాహవస్థలి నిల్చి రేని
చేరి మీ కొకబుద్ధి చెప్పెద వినుఁడు
ధారుణీధవునిచెంతల రంతు మాని
మేరతో నుండిన మీసిగ్గు దక్కు 855

కూరులై నేరని కూతలు గూసి
యడరు గల్పించియు హాస్యముల్ నెరపి
కొదువ లెన్నుచుఁ గేరి గ్రుడ్డెఱుఁజేసి
వీక్షించి యాపాండవేయులఁ బొగడి
పక్షపాతంబులు పలికితిరేని 860.

గురుఁడును గృపుఁడును గురుపుత్రుఁ డీవు
నరిది దుష్టచతుష్టయంబు నాచేత
జెడుట నిక్కువ మని చేచాచి చాటి
కడిమి మీరఁగ బల్కి గద్దించుటయును
కురురాజు నీక్షించి గురుశూనుఁ డనియె 865

240 సాగంధిక ప్రసవాచహరణము

— తురురాజ గురునాథుల సంభాషణము —

ధరణీశ నీయెడ తప్పేమి లేదు
 నలువంద కమలా ప్తనందనుం డనెడి
 పలుకొంటే చేరిన పాప మొక్కటియె?
 ఇన్నరాధము పల్కు లిచ్చగించుటకు
 నిన్నుంచి యిది యొక్క నేరంబు గలిగె 870

మెలగుచు నీపాలిమృత్యువై చేరి
 సొలవక నాసలఁ జూపి నమ్మించి¹
 శంకింప కీట నిన్నుఁ జంపింతు ననుచు
 గంకణం బిదె చేతఁ గట్టి యున్నాఁడు
 అదిగాక రాధేయు ననువెల్ల వినుము; 875

కదలని నెరబంటుకై వడి వదలి
 కదనంబునకు నిన్నుఁ గదియించి మీఁద
 పడపడి శార్యంబు పైకొననేని
 యనిలోన నిను డించి యరుగు వేగంబె;
 మన మెఱుంగమె! కర్ణ మగతనంబెల్ల 880

1. తొలగక యుండినఁ దోర్పులంబునను (1378)

వరుస నీసామ్రాజ్యవైభవంబునకుఁ
 గెరలితోఁచిన ధూమకేతు వర్కజుఁడు
 నలువంద దుర్యోచనలు మాని వారి¹
 గలసి సహాయంబు గమ్ము వేవేగ
 జననాథ మీబుద్ధి సరిపోవదేని 889
 యినతనూజునిఁగూడి యీసేన లడఁగు
 ననఁ దోఁక ద్రోక్కిన యహిరాజులీల
 ఘనరోషచిత్తుడై కర్ణుఁ డిట్లనియె

— కర్ణ గురుసూనుల సంవాదము —

ముది మది దప్పిన ముదుకఁ డటంచు
 వదరినఁ గాచితి వాహినీసుతుని 890
 బాపఁడ పీపు నీపని యన నెంత;
 భూపతి వినుచుండఁ బొంగెద విపుడు²
 కోపించి నిన్నంటి గూల్బక యున్న
 నాపంత మేటికి ననుఁ జూడు మనుచుఁ

1. నలువంద యాభుచ్చనలు మాని వారి

గలసి సహాయంబు గమ్ము వేవేగ (క)

2. భూపతి వినుచుండఁ బొంగెద విపుడు (2421)

242 సాగంధిక ప్రపవాదహరణము

గరమున బెడిదంపు ఖడ్గ మంకించి 895

గురుతనూభవునిపై గురుశక్తి నడచె

కనలి యశ్వత్థామ కర్ణునిమీఁద

ఘనకరవాలంబు గైకొని కెరలి

యరదంబు దుమికి చయ్యన నేగుచేర

గురుఁడుఁ గౌరవరాజు గొబ్బున నరిగి 900

కర మర్థి నెడసొచ్చి ఘనుల నిర్వారను

నరికట్టి వారించి ననునయింపుచును

ద్రోణుఁడు దుర్యోధనుఁడు వారి నిద్దఱిని వారిండుట

బరువడి నలుగడల్ భావించి చూచి

గురుఁ డీటులను నృపకుంజరుఁ గాంచి

నరవర కంటివే నాచేతిదిక్కు

— { ద్రోణుఁడు దుర్యోధనునితోఁ బ్రసం
గించుట, అతఁడు చెప్పినహితము } 24

వరధూమకేతువువలె మిన్ను ముట్టి

గాఢవిస్ఫూర్తులు గనుపట్టెనదిగొ

యాధిగా గండభేరుండ భృజంబు

వాఁడెపో భీముని వరనందనుండు
 వాఁడి మించిన మహా వరబలాధికుండు 910
 అరిది ఘటోత్కచుం డరుదెంచె నింక
 హరిహర బ్రహ్మల కైన శక్యంబె!
 యీకర్ణుపాహసం బెంతైన గలదు!
 చేకొని యొకబుద్ధి చెప్పెద వినుము
 ఎవరైన దనబల్చి యెదుటి బల్చియును 915
 వివరించి చూడక వేగిరపడిన
 మనుజేంద్ర మోసమా మానుము కినుక
 చెనకిరో ని న్నేమి చేసిరో వారు
 వారితో నీ కింత వైర మేమిటికి ?
 ఘోరరాక్షసులతోఁ గూడి యున్నారు 920
 గరిమెతో బంధువర్గములు మీరు
 వరుసతోఁ బురి జేరవలసితిరేని
 పడుచుబుద్ధులు మాని పాండవేయులకుఁ
 గడిమి సహాయంబు గండు వేవేగ;
 అది సరిపోదేని యవనీతలేంద్ర! 925
 కదలు శీఘ్రంబునఁ గరిపురంబునపు

244 సాగంధిక ప్రసవావహరణము

మనము వచ్చినయట్టి మర్తము ల్వినిన
నిను సాగనీయఁడు నిర్జరాహితుఁడు,
అన విని కోపించి యాచార్యమోముఁ
గనుఁగొని యిట్లను గమలాత్తనుతుఁడు. 930
పరమాన్న మొబ్బిట్లు పప్పు బూరెలును

— కర్ణుఁడు ద్రోణుని దూషించుట

బరువంపుశిఖరులు పచ్చళ్లు తేనె
లొరపై నకూరలు నూరగాయలును
బరకాళిపెరుగుతోఁ బరిపూర్ణములుగ
బారణ ల్లావింపఁ బ్రేధులు గాని 935

మీరిన పనులకు మీ కెంత దవ్వు!
అధికు నల్పునిఁజేయ నల్పమానవుని
అధికునిగాఁజేయ నటునిటుఁ బొరల
విరిపోటుఁ గల్పింప వికలము లేయ
బిరుదువాక్యము లాడ బెక్కులు ప్రేల 940
వేలాదువిధముల విమతులఁ బొగడ
గేలిన పతికార్య మెంతయుఁ జెరుఫ

మీరె సమర్థులు! మిము నెర నమ్మి
ధారుణీపతి వచ్చెఁ దా వెట్టిగాఁడె!
గొంటునుద్ధులు చేరి గూయనేగాని 945

బంటుపంతము లేల బాపనయ్యలకు!
అదె ఘటోత్కచుఁ డని యడరు గల్పింప
బెడరునే కర్ణుఁడు! ప్రేల నేమిటికి!
మొనమాట లనిన భీష్ముని గుండె లవియ
విను నీతనూజుండు వికలంబు నొంద 950

నీవు సిగ్గువహింపఁ గృపుఁడు భేదిల్ల
గోవిందుఁ డెందము గొందల మంద
గరుణ పాండవులపైఁ గలవారికెల్లఁ
విరవిర హృదయముల్ ప్రీతి బెగ్గిల్లఁ
'దలపడి శమననందనుని ఖండించి 955

మలసిన మా ద్రిక్కుమారులఁ జంపి
తెగువ ఘటోత్కచుఁ బెగటార్చుకున్న
నగరె! మీ రందఱు నను జూచి నపుడె
యన విని కృపుఁడు మార్తాండనందనుని

246 సాగంధిక ప్రసవాహారణము

— కర్ణకృపాచార్య సంవాదము

గనుఁగొని డగ్గరి గద్దించి పలికె, 960

మేలు! మేలుర! కర్ణ! మేది నీరమణుఁ

డాలించి వినుచుండ నాడినఁ జెల్లె

వదరెడు ద్రౌపదీపతులకు నీకు

మది నెంచఁగా హస్తీమతకాంతరంబు;

వారి యేపురిలోన వాసవతనయుఁ 965

డీరేడుజగముల నెనలేని మేటి;

ఆరయంగ నీకు దైత్యాధీశునకును

మరి తృణ మేరుసమానంబు లగుట;

నిరవొంద భీముని నెంచ నేమిటికి ?

నరయ హిడింబ బకాసురు ల్నాఁడి 970

హరిపుత్రుబలిమికి యంత్రమత్యంబు

నరుడైన చిత్ర సేనాదులు సాఁడి

పాండునందనులతోఁ బగఁ గొనుటెల్ల

గొండతోఁ దగరు డీ కొనునట్లు గాదె;

ఎందైన ఖనులవా ప్పెఱుంగంగరాదు 975

పందలకే పెద్ద బారెడునోరు

ద్వితీయాశ్వాసము

మాయురే! నినువంటిమగఁటిమి బంటు
 ఈయోధవరులలో నెవ్వరు లేరు!
 మీ దెఱుంగవు పద్మమీరినపనులు
 గాదన్న వారలఁ గరువఁ బోయెదవు! 930
 కలఁగవు నీ గైఱుంగవు మొట్టిఁ దెచ్చి
 వలసి పైఁబెట్టిన వైఖరి నీవు
 తలపెట్ట పరువెత్తఁ దలఁచుకొన్నాఁడఁ
 విల నీకు వగచు వా రెవ్వరు లేరు
 నీపల్కు నెర నమ్మి నిక్కువ మనెడి 935
 భూపతి కొకయింత బొక్కెద మిపుడు?
 నెలవైన మాబుద్ధి నీ వేల వినెడు
 చెలఁగి దైత్యుఁడె బుద్ధిఁ జెప్పెడు నీకు
 కలఁకపుట్టెడిని నిక్కంబుఁ బల్కినను
 నిలుకడగా నీత నేరనివారి 990
 గంగమ్మ కొనిపోవుగాని మాకేల!
 అంగరాజ్యాధిప యరుగు పొమ్మనిన
 ❀ కర్ణుఁడు కృపునివై పరుకుట
 నొదిరి కోపించి మహాగ్రుఁడై కర్ణుఁ

248 సాగంధిక ప్రసవాహారణము

డుదుటునఁ గృపునిపై కురికి ఖడ్గంబు
 ఝళిపించి వేయ నశ్వత్థామ గినిచి , 995
 తళతళ మనుగదాదండంబు బూని

మ కర్ణుని శిరము మోడుట

వాలు చూర్ణముచేసి వనజాస్త్రసుతుని
 ఫాలంబు వ్రయ్యలై పగల మోడుటయు
 బెడిదంపుమూర్ఖుల బెట్టుగా థాత్రిఁ
 బడి లేచి యినజండు ప్రళయమార్తాండ 1000
 సదృశుడై వేర్చి యాచార్యనందనుని
 గొడుకక నడిరొమ్ము గుప్పనఁ బొడువ
 నది దాకి గురుసూనుఁ డర్కనందనుని
 గుడికిలఁ బడద్రోచి గుండియ ల్బగులఁ
 బిడికిటఁ బొడిచిన భేదిల్ల కతఁడు 1005

కర్ణ ఆశ్వత్థామల యుద్ధము

తడయక చంగున దాటి వేరొక్క
 కరవాలు కేడెంబు, గైకొని నడచె
 కురువీరు లదువ గగ్గోలుగా నార్చి

యడిదంపు పలక రయంబునఁ బూని
 నడతెంచె యాచార్యనందనుం డపుడు; 1010
 తడఁబడి కార్యంబు దప్పె నటంచుఁ
 దొడిబడి నరదంబు దుమికి యేతెంచి
 నరపతి యిరువురనడుమ దాఁ నిలిచి
 గురునందనునకు మ్రొక్కుచు మ స్తరించి¹
 గరిమతోఁ గర్ణుని గౌఁగిటఁ జేర్చి 1015

— దుర్యోధనుఁడు వారిని వారించుట

సరసోక్తులను' వారి సమృతిపఱచి
 పలుమరు గర్జుని భావించి చూచి
 పలికె నెయ్యంబుతో ఫణికేతనుండు
 ఇదియేమి రాధేయ యేల పోరెదవు
 పదుగురు గా దన్నపని నేయఁదగదు 1020
 విహితం బెఱుంగవు వినుము నాబుద్ధి
 బహుజన ద్వేషంబు భావ్యంబు గాదు

1. గురునందనునకు ..క్కుచు మ స్తరించి (క)

2. గురుసుతునకు మ్రొక్కి శోపంబు మాన్చి (చ)

250 సాగంధికప్రసవాచక్షరము

తనర నీ వేగి శాస్త్రపులఁ గెల్చినను
మనవెద్ద లెల్లను మనలోని వారె
ఆటుగాక వే రొక్కతైన నీపుణ్య 1025

లటువలె గావలె ననియెడివారె
ఈమహాత్ములమాట లెన్నెనఁ గలవు
నామాట మీరకు నాయన్న నీవు,
అని బుద్ధిచెప్పిన యటువలె కర్ణ
ననుజులనుతులసేనాధినాయకులఁ 1030

గనుగీటుటయు మహీకాంతునిబుద్ధి
విననికై వడిఁ గురువీభు ధిక్కరించి
ధనువులు మ్రోయించి తమకము ల్పించి
ఘనవాహినులతోడఁ గదలి రెంతయును,
మచ్చరంబున మహోత్సవై కెరలి 1035

— { ఘటోత్కచుడు ధర్మజానితోఁ
గౌరవులరాక నెఱింగించుట } —

విచ్చలవిడి కురువీరపుంగవులు
చు నగ్గలిక భూవరుల మోహరము

లచ్చెరుగొని చూచి యనురాగ మొంది
 శౌర్యవిస్ఫూర్తి రాక్షసచక్రవర్తి
 తూర్యము లూర్పరించి దోశ్యక్తి మించి 1040
 భేరులు మ్రొయించి పృథివి గంపింప
 దారుణసింహనాదములు చేయించి
 దండిబారులనెల్లఁ దగ నేర్పరించి
 పాండవేయులచెంత భద్రము లేచి
 బలువడి దక్కిన బలముల నెల్ల 1045
 నెలగోలుగావించి హెచ్చి శ్రోధించి
 తనరార ధర్మనందనునకు మ్రొక్కి
 జననాథ కురువీరనై న్యంబు గెరలి
 ప్రాకటంబుగ సప్తపాథోధు లెలమి
 యేకార్ణవంబుగ నేతెంచులీల 1050
 కొలదీర జగడంబుఁ గోరి వచ్చెదరు
 తలకక మీకూర్తి తనయుని కిపుడె
 నెల విష్ణు కరిపురి చేర్చి వచ్చెదను
 తొలఁగక నిల్చినఁ దునిమి వై చెదను
 నావిని ధర్మనందనుఁడు చింతించి 1055

భావించి కౌరవబలము వీక్షించి
దిటము దొలంగించి తెగువ చాలించి

— ధర్మజుని భయసంతాపములు —

కటకట పడి ఘటోత్కచున కిట్లనియె
దనుజాధినాథ యెంతటికార్య మొదవె
ధనపతిచే వాయుతనయుండు చిక్కె
మనము దుర్యోధన మండలేంద్రునకు
సనిలోనఁ జిక్కితి మయ్య కుమార
అక్కటా నిల్చి పోరాడఁగా నోప
మెక్కడఁ జనఁగల మెవ్వఁడు దిక్కు
చండబలోద్ధండసాహసాంకుండు
గాండీవి వచ్చినఁ గాచుగా మనల
కవ్వడిదక్క యీ కౌరవావళిల
నెవ్వరు గెల్వలే రీధరాస్థలిని
కూరిమి చెక్కిలి గొట్టిత పాలు
గారెడుబాలవు గదవన్న నీవు
గురు భీష్మ కృప కర్ణ గురుతనూభవులు

సురలతోఁ బోరి మెచ్చులు గన్నవారు
ధార్తరాష్ట్రములు సోమదత్త బాహ్నికులు
వార్త కెక్కిన శౌర్యవరబలాధికులు
శకుని భూరిశ్రవ నైంధవాదులును 1075

మకరాంకవైరితో మార్కొనఁ గలరు
పరువడి నిటువంటి బలియురతోడ
నరుదైన సకలయోధావళితోడ
నేరీతిఁ బోరెద పెల్లు గల్పెదవు
వీరాగ్రగణ్య యేవిధ మింక ననిన? 1080

{ ఘటోత్కచుఁడు ధర్మరాజునకు
చైర్యముఁ జెప్పట }

మేనెల్ల నిక్కించి మీసము ల్దీటి
పూని పెల్లుగ నార్చి భుజములు సరచి
ధారుణీపతిమోముఁ దప్పక చూచి
ఈరీతి చింతింప నేలయ్య మీకు
ఆక్షీణబలశాలి యావాసుసుతుఁడు 1085
యక్షుల ఖరిడించి యరుదెంచు నిపుడె

దుర్జను లగువీరిఁ దునుమ పోదరుమ
 నర్జనుం డేల! యోధరాధీశచంద్ర
 కురుబలంబుల నెల్లఁ గూల్చి నేనిపుడె
 మెరువడి నీచేత మెచ్చు లందెదను
 వలనొప్పు నే చిన్నవాడను మీకు
 కలనిలో రిపులకు గాలమృత్యువను
 ఈకురుబల మెంత! యెల్లలోకంబు
 లేకమై వచ్చిన నేగెల్తు నిపుడె!
 కలనిలోఁ జంపక గౌరవాధిపుల
 బలిమిచే పట్టుగ బట్టుకవచ్చి
 కడిమి మీపాదపంకజములచెంత
 బడవై వకున్న మీపట్టిని గాను;
 ననుఁ జూడుమని సింహనాదముచేసి
 జననాథు వసుమతీఁ జయ్యవఁ గదలి
 తనసైన్యములకెల్లఁ దగఁజేయి చూపి
 కనలుచుఁ గలనీకే గడియించుటయును
 ఆయెడ దనుజసైన్యము లేపుమిరి
 కో యని దిశలు గగ్గోలుగా నార్చి

1090

1095

1100

గుములైన హరిణంపుగుంపులమీఁద 1105
 గమకించి దుముకు సింగములచందమునఁ
 గురుబలంబుల నెల్ల గుంపులు చెరచి
 వరుసతోఁ జిందరవందర లేపి
 పదియు నిర్వదియు నేఁబది నూరు వేయి
 పదివేలమందిని బట్టి యొక్కరుని 1110
 గిటగిట కోరలు గీటించి తలలు
 పటుకు పటుక్కున పగులంగ గొరికి
 తుటుములౌ హయములఁ ద్రొక్కి వేదండ
 ఘటలశిరంబులు కబళించి నమలి
 వీరనేనలమీఁద వెగదండ నురికి 1115
 వేరెము ల్బారించి ప్రేవులు దూరి
 గళములు గరచి రక్తము లూర్పవిడక
 గళగళఁ బ్రావి బెగ్గడిలంగఁ ద్రేల్చి
 జొట్టున మెదడులు జొట్టి మదించి
 గుట్టుగుట్టున రొప్పి గుండెలు నమలి 1120
 కనుబొమ ల్తుడివెట్టి గద్దించి గదిమి
 ధనువులు విరిచి సాధనములుపెట్టు

చేసి ఛత్రంబులు చించి ధ్వజంబు
 లాసించకుండ బోకార్చి శంఖములు
 పూరించి బెట్టుగా బొబ్బలువెట్టి 1125
 భేరులు మ్రోయించి భీతి పుట్టించి
 పగటున చతురంగబలములఁ దరమి
 పొగరెక్కి యటు బోకు పోకుఁ డటంచు
 వెన్నంటి యరికిట్టి వికలము లేసీ
 మిన్ను పిట్టలుపార మెరిసి యార్చినను 1130
 కాపు కాపు మటంచు గర్జుఁ డున్నెడకు
 వేవేగ గౌరవవీరసైన్యములు
 పర తెంచుటయుఁ గాంచి, పావనిపట్టి
 శరశరాసనములు సంధించి నిగుడి

— శురుపాండవుల యుద్ధము —

తక్క కర్ణునిఁ దా విజృంభించి 1135
 పెక్కుబాణంబుల భేదించి పలికె
 మాయయ్యలకు నీకు మాయనిపగలు
 పాయనిక్రొధముల్ బలసి యుండఁగను

గనుపడువేళల గౌరవకోట్ల
 దునుమాడి ధర్మపుత్రునిచేత ధరణి 1140
 నేలింతు నని మది నేగోరుచుండ
 నేల వచ్చితి రిక నెందు జొచ్చెదరు
 రవిసుత నినుఁ జంపి రారాజుఁ ద్రుంచి
 కవిసి దుశ్శాసను ఖండించి శకుని
 దునుమాడి తక్కిన దొరల మద్దించి 1145
 ఘనవైభవంబులఁ గరిపురి కరిగి
 గట్టిగా పొడవొగ్రణికి నే నిపుడె
 పట్టంబు గట్టుదుఁ బటుశక్తి మెరసి
 అనితనయరదంబు నంటగాఁదోలి
 ఘనశిలీముఖములు కర్ణునిమీఁదఁ 1150
 గురిపించి పడగలు గొడుగులు సింఁచి
 వరధనుర్బాణముల్ వ్రయ్యలు చేసి
 యరదంబు సారథి హరులఁ జెండాడి
 కరవాలమును పల్క కవచంబు దునిమి¹

1 కరవాలమును పల్క కవచంబు దునిమి (ట)

పరువడి శకుని వెంపరలాడి గదిమి
 వరయోధవయ్యల వరుస ఖండించి
 యొగి దుస్ససేనుని యుదుటెల్ల నడచి
 తెగి విజృంభించుదై తేయునిఁ గాంచి
 వేటొక్కరథ మెక్కి విల్లొండు దాల్చి
 ధీరత నెదిరి రాధేయుఁ డిట్లనియె
 ఓరి నిశాచర యుప్పొంగ నేల
 శూరతచే నెందు చొచ్చిన నిన్ను
 మడియించి ధర్తజు మర్దించి కవలఁ
 బడనేసి పాంచాలిఁ బట్టుకపోదు ,
 నని నారసంబుల నతనివిల్లునిమి ,
 ఘనతరధ్వజము చీకాకు గావించి
 గొనకొని యరదంబు గూల్చి దై తేయు
 తనువెల్ల జర్జరితంబు గావించి
 బలముల శరపరంపరల జక్కాడి
 తలపడి రథికులతలలు ఖండించి
 కవల నారింట నాగ్రహమున నొంచి
 కవీసి ధర్తజుమీఁద గమకించుటయును;

అలుకరెట్టించి యాయవనీశ్వరుండు
 ప్రళయకాలాంతక ప్రతిమానుఁ డగుచు
 పృథివి భేదిల నార్చి వేర్చి మాణిక్య   1175
 రథమొప్పు నెక్కి బల్రథికులఁ జంపి
 రవిసుతుఁ దాకి నారాచజాలముల
 కవచంబు విలు తురంగముల సారథిని
 చెలరేగి యింతింత చిద్రుపలుచేసి
 మలసి యొక్కమున మకుటంబుఁ గూల్చి   1180
 యొక్కెడునరదంబు లెత్తెడువిండ్లు
 చెక్కలు గావించి శిరములు నటికి
 సాయక ప్రతలిచే జళకు పుట్టించి
 కాయంబు జల్లెడగండ్లు నేయుటయు;
 కలగి రాధేయుఁడు కౌరవాధిపుని   1185
 బల మున్నయెడకు నిబ్బరమున బెగడి
 తలవీడ బౌర నత్తటి దైత్యవిభుఁడు
 నిలునిలు మని యార్చి నిగుడి చెన్నంటి
 యినసుత వాఁడె ని న్నేలినవాఁడు
 గొనకొని నినుఁ గాచుకొనుగానిఁ పిలువు   1190

- తలడు నేవేళ మంత్రములు బోధించు
చెలి వీవు గాపాడఁ జెల్లదె నీన్ను
మీరాజు బెగడ మా మేదినిశ్వరుఁడు
గారవింపఁగ నిన్ను ఖండింతు ననుచు
భాసిల్లు నొకదివ్యబాణంబు దొడిగి 1195
యేసిన మూర్ఖిల్లి యిలఁ ద్రెల్లె నతఁడు
ప్రకటించి కర్ణుని పాల్గెల్లఁ జూచి
శకుని దుశ్శాసనుల్ నై న్యంబుతోడ
రహిషేరుగల మహారథికులతోడ
వహికెక్కు నెరయోధవర్యులతోడ 1200
దనుజాధినాథు నెంతయుఁ జొట్టుముట్టి
సునిశితాస్త్రంబుల సోన ముంచుటయుఁ
గనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డుక్కుమీరి
గురియించి బలము గగ్గోలుగా నటికి 1205
కరిపారిరథయోధగణములఁ ద్రుంచి
చేరి యొక్కట దుష్ససేను మర్దించి
థారుడి నతిఁధోత్తములఁ జక్కొడి

వీరాధివీరహంవీరులఁ జంపి
 కౌరవాధిపునిపై గమకించుటయును, 1210
 అవసీశుసోదరు లరువదిమువ్వు
 రవిరళధృతి నడ్డమై నిల్చుటయును;
 వారి నందఱుఁ గూల్చి వడి నేఁగుదేర
 థారుణీనాథునందనులు వెక్కిండు
 గ్రక్కున నెడసొచ్చి గదిసి పోరుటయు; 1215
 నక్కుమారులనెల్ల నవలీలఁ దునీమి
 సమరాంగణమున మూర్ఖులఁ బడియున్న
 ద్యుమణితమాభవ దుశ్శాసనులను
 కడువడి శిరములు కబళించిపట్టి
 బెడిదంపుఖడ్గంబుఁ బెరికి బెట్టార్చి 1220
 కడిమితో గంఠముల్ ఖండింపఁబూని
 తడయక మదిలోన దండ్రుల స్రవిన
 దలఁచి యంతట వారితలలు మన్నించి
 నలువొంద నొకయోజనప్రమాణంబు
 భోరున ద్రిప్పి నంభోవీధి వైచి 1225
 కౌరవాధిపుమోముఁ గఱుగొని పలికె

కూరాత్త! దుర్దార్గ! కుటిలమానసుడ!

వీరె నీతమ్ములు వీరె నీసుతులు

వాడె నీయనుజుడు వాడె కర్ణుడు

పోడిమి జముజేరఁ బోవుచున్నారు;

1230

గొనకొని విడిపించుకో పోదు రమ్ము;

జననాథ నీసాహసంబుఁ జూచెదను

అలగి వీరలఁ జంపునప్పుడుగాక

ఎలమితో నీశౌర్య మెపుడు చూపెదవు

చెలరేగి నీవు వచ్చిన పని యేమి?

1235

యులుకుపట్టక నూరకుండుట యేమి?

యీకలుపాత్తకు లీల్లినఁ జేరి

నీకు దుర్బంత్రముల్ నేర్పువా రెవరు?

ఇటువంటిచెలికాని నెడఁబాసి రాజ్య

మెటువలె నేలేద వీబ్రదు కేల?

1240

మావారి మును బలుమాయలఁ గెలుచు

క్రేవసంగరమున గెలుపుమీ నన్ను

మున్ను నీ దుర్గుణంబులు చాల విందు

నన్నుంచి యెంత శాంతగుణంబు గలిగె!

దురమున నను డాసి తొడర లేవేని 1245
 కరిపురిపై యాస గదలించి చనుము;
 అనుచు నుల్లాసంబు లారాజు నాడి
 వనజా ప్తసుతుని భూవరుసహోదరుని
 ఇలమీఁదఁబడిరేని యీల్గుదు రనుచు
 నులుకుచుఁ బట్టి వేటొకచోట నునిచి 1250
 శకునిపై దూరి నిశాతబాణముల
 వికలంబుచేసిన వెన్ని చ్చుటయును
 ఘాతచే నదలించి గర్జించి గోర్చి
 నీతిగా దిది నీకు నృపతి చూడంగ
 పోదువా? వెన్నిచ్చి పోరిలో నిటుల! 1255
 నేదిక్కు నేఁగిన నేల పోనిత్తు
 ఆనాఁడు బలుసహాయంబు చేసీతివి
 యీనాఁడు నినుఁ జావ నిచ్చునె రాజు!
 అదిగాక నీకు మేనల్లుఁడు విభుఁడు
 క్షదనంబులో నిన్నుఁ గావఁగా లేఁడె! 1260
 పిలుపుము యోధుల పిలుపు రారాజు
 దలపుము నీకులదైవంబు నిపుడె

భ్యాతికి నెక్కుసంగరభూమిగాని
 తాతయ్య మాయజూదంబులు గావు;
 వలనొప్పు ఘోరాహవస్థలి 'గాని
 చలపట్టి పోర నీచావడి గాదు;
 పాలుపొందు ఘనశరంబులుగాని నీవు
 పలికిన ట్లనె బడ బాచిక ల్లావు
 నలువంద దానవనాయకు ల్లాని
 బలుమాయలను బన్న పాండవు ల్లావు;
 పోకు పో కిట యెందుఁ టోయిన నిన్ను
 చీకాకుపరచక చేగాచి విడువ,
 నని పల్కి ఘోరదివ్యాస్త్రంబుఁ దోడిగి
 గొనకొని రథముపై గూల నేయుటయు
 గనుఁగొని గురుఁడు గంగానందనుండు
 కనలి మిక్కిలి ఘటోత్కచునిపై దాకి
 విలు ద్రుంచి యరదంబు వికలము లేపి
 చలమున హయముల సారథిఁ డనిమి
 ఘనతరదివ్యమూర్తములు చొనిపి
 దనుకేందు దేహ మంతటను నించుటయును

పవనతనూజునిపట్టి పదునాల్గు
 భువనము ల్లలఁగ నద్భుతముగ నార్చి
 కాలాంతకుని లీల గద యొక్కచేత
 శూలంబు నొకచేత సూటిగాఁ బట్టి
 గురుభీష్మకులమీఁడఁ గ్రోధించి గదిమి 1285
 వరమంత్రి యుతముగా వైచె; వైచుటయు
 నవి రెండఁ చండమార్తాండ తేజముల
 వివిధాగ్ని లీలలు విస్ఫులింగములు
 గ్రక్కుచు దశదిశల్ గ్రమ్మి యేతేర
 మక్కువఁ గాంచి భీష్మద్రోణు లపుడు 1290
 గరుడపావకర్పూరకమలాప్తకులిశ
 వరుణపన్నగ మేఘవాయుబాణములు
 నిగుడింప నవి యెల్ల నీలు గావించి
 తెగువ నేతెంచిన దివ్యాయుధములు
 గనుఁగొని గురుఁడు గంగానందనుండు 1295
 జననాథుసోదరు ల్జగతీశ్వరుండు
 గురుతనూభవకృపుల్ కుంభినీధవులు
 పరువడి భగదత్తబాహ్నికముఖ్యు

266 , సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

లవిరళ దివ్యశస్త్రాస్త్రము జ్ఞానుప
నవియొల్లఁ బొడిసేసి యరుదెంచుటయును; 1300

అదియొల్లఁ బరికించి యాచార్యుఁ డుదిరి

యిదె మహా ప్రళయంబు లేతెంచె నింక

వడి నాయుధంబులు వాహనంబులును

విడిచి కరంబులు వెన ముకుళించి

యెదురుగా నిలిచిన యీసేన లన్ని 1305

బ్రదుకుట నిజము శౌర్యముఁ జూపఁ జెల్ల

దని యెలుగెత్తి సైన్యంబులఁ జాటి

జననాథురథముపైఁ జంగున దాటి

కౌరవాధీశుని కర మప్పించి

థారుణి లంఘించి తగ నిల్పుటయును, 1310

చిటిముడివడి యోధశేఖరు లెల్ల

దుటుకున నరదముల్ దుమికిరి సేన

లటువలె గరితురంగాయుధావళులు

పటుగతి విడిచి చొప్పుడ నిల్పుటయును

నతిరయంబున సమహాయుధద్వయము 1315

ప్రతిభ నేతెంచి శుంభదీప్తి మించి

బాలాతపములీల బలములమీఁద
 కీలలు బర్హించి కేడించి మఱలె
 దనుజాధినాథుఁ డంతటఁ బోక గెరలి
 ఘనరథ మెక్కి సత్కాండాసనంబు 1320
 కరమున సంధించి కాండజాలముల
 గురురాజుమకుటంబు గూలంగ నేసి
 గంగాతనూజు నొక్కట స్రుక్కజేసి
 సంగరంబున రెంటు పైంధవు నొంచి
 గురుని మూడింట గగ్గోలు గావించి 1325
 గురుసుతు నాల్గింట గుడియఁగా నేసి
 దారుణంబుగ భగదత్తు నేనింట
 నాకింట బాష్ణికు నని దూలనేసి
 కృపు నెన్నిదింట భూరిశ్రవు పడింట
 పృపుసహోదరుల పూనికల నేనూట 1330
 నలుకమై నేసి పై న్యము నుగ్గుచేసి
 మలసి యాశకునిపై మరలి క్రోధించి
 చలపట్టి రథముపైఁ జంగున దూకి
 తలద్రొంప గమనింపు తమకంబు గాంచి

యరదంబు నూకి డాయంగ నేతెంచి 1335

కురురాజుఁ గనుఁగొని గురుఁ డిట్లు పలికె;

మచుజేంద్ర మీమేనమామ యవస్థ

దనుకాడినాథు నుద్దండంబు జూఁడు

సాగవు మనసాహసంబు లిచ్చోట

ఏగతి, నిది మాన్పు నెవ్వరినశము 1340

కోపంబు చాలించి గురుబంధుజనులఁ

గాపాడి నిను నీన గాచుకొ మ్మింక

చేది రక్కసునితోఁ జెలిమి వాటించు

పోరాటములు మాని పురి చేరవలయు

పడుచు పాపఁ డటంచుఁ బాటించవలదు 1345

పిడుగు కొంచెంచైన బెడిదంబె గాదె

ఈ నరభోజనాధీశ్వరు, నెంచ

పాపాటి రావణు నంతటి మేటి

యనిన సంతయు నిశ్చయం బని బెగడి

తనమది చింతించి ధరణీశ్వరుండు 1350

తనయులు హితులు బాంధవులు సోదరులు

ఘన యోధవర్యులు గలనఁ గూలుటయు

దనుజనాథుని గెల్వఁ దరముగా దనుచు
మనుజవల్లభుఁడు వేమరు దలంపుచును
మదమున లంఘించి మగటిమి డించి 1355

యుదుటు దొలంగించి యుబ్బు దగ్గించి
యరదంబు దుమికి చయ్యన తలపాంచి
పరువడి నెడ సొచ్చి భలి యని మెచ్చి
కరము కరంబున గబళించిపట్టి
సురవె రి వదనంబు జూచి యి ట్లనియె 1360

{ దుర్యోధనుఁడు ఘటోత్కచునితో సంధి
యొనర్చి పాండవులకుసహాయుడై పోవుట }

అనఘోర్త మిటు సహాయంబుగాఁగ
జచుదెంచువారితో సాహసం బేల
కాదుగ్గా పాండవకౌరవు లనెడు
భేద మే మున్నది! ప్రేమ నూహింప
నొగి వారు మేము నీ కొక్కట గాదె! 1365

పగవానివలె నెంత పనులు కేసెదవు
మలసి యుద్ధముచేయ మా మీదఁగ్గాళ

బొలుపొంద దూరము పోయివచ్చెదవె
 చను నింటగెల్చి రచ్చల గెల్వవలయు
 ననెడిసాటువ నిజ మాయె మాయన్న 1370
 ధనపతిమీఁద యుద్ధమునకుఁ మనము
 చనుటకు నీదివ్యశరకౌశలంబు
 నీసాహసస్ఫ్రాధి నేజూడవలసి
 మానైవ్యముల నెల్ల మరలింపనైతి
 నిన్ను నీశౌర్యంబు నీకౌశలంబు 1375
 గన్నులపండువగాఁ జూచినాఁడ
 మాయయ్య వాడువు మాయురే! మేలు
 నీయంత ఘను లవనీస్థలిఁ గలరె!
 యని ఘటోత్కచుఁ దన యక్కునఁ జేర్చి
 తనరంగశకునిపైఁ దమకంబు మాన్చి 1380
 దనుజవీరునితోడఁ దననేనతోడఁ
 జని ధర్త తనయునిచరణాబ్జములకు
 గరిమతో మ్రొక్కిన గని ధర్త సుతుఁడు
 వరుసతో దీవించి వారి కందఱికి
 పరసలీలల నుపచారముల్లేసి 1385

ధర ప్రీల శంఖనాదంబు పూరించె
తతశక్తి ధర్మనందను నాజ్ఞఁ బూని
యతివేగ నుభయనై న్యంబులు గదలె
శరజాప్తతనయదుష్కాసను ల్పూర్చ
లరయంగ దెలిసి విహ్వలచిత్తు లగుచు 1390

మొలకసిగ్గులు మొగంబుల నావహింపఁ
దలలు వంచుకయున్న దగ నీరీక్షించి
గురుసూనుఁ డంత నర్కుని సుతుఁ గాంచి
విరుగుట దిరుగుట వీరుల కెల్లఁ
గలదు నీతరమునఁ గలుగునే కర్ణ¹ 1395

అల ఘటోత్కచుని సాహసముఁ జూచితివి
నెలవుగా మాబుద్ధి నిజమాయె నింక
ములును దాకఁగఁగాని మొగ్గ రెవ్వారు²
హాటకంబుగ మించి నాడరా దనెడి

---

1. విరుగడ తిరుగడ వీరులకెల్ల

గలదు నీతెరుగున గల్గెనే కర్ణ (త)

2. ములును దాకినఁగాని మొగ్గ రెవ్వారు (చ)

మాట యొక్కటి గాక మఱియొండు గలదె1400

పొలుపొందఁగా మించిపోయిన సిగ్గు

తలపోసు కొన్న నెంతయురాదు వినుము

పెక్కుమాటలు నేర్చి ప్రే లేడువాని

కెక్కడిసిగ్గు నీ కేల చింతింప

పోగరు నుద్దండంబుఁ బుట్టక యుండ 1405

సుగు లడంగించె రక్షో వల్లభుండు

నిలుపుము శాంతంబు నీతిధర్మంబుఁ

దలఁపుమీ యిడనైనఁ దలదాకె నంత

అనుచుఁ జిల్లులు వోవ నాడినమాట

తెనయంగ చిలుకులై హృదయంబు గాడి1 1410

వెనకముందఱఁ జూచి వికలంబు నొంది

వినియును విననట్లు వెస నేగుటయును

— శుభాబరుండు యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడగుట —

అక్కడఁ సకల సైన్యమేతుఁ డగుచు

జక్కులరావట్టి చను దెంచుటయును

1. తెనయంగ ములుకులై హృదయంబుగాడి (క. చ)

దుర్వార శౌర్యసందోహప్రచండ 1415

గర్వితారి మదేభకంఠీరహుడు
భీమబలాధ్యుండు భీమసేనుండు
భూమి తెల్లడమంద భుజగేంద్రుఁ డదర
తారలు ద్రుశ్ల దిక్తటము లల్లాడ
భోరున శంఖంబుఁ బూరించుటయును; 1420

తనమది నుప్పొంగి తమకించి ధర్మ
తనయండు నాగకేతను నిరీక్షించి
అదె విను భీమశంభారావమహిమ
కదనంబు చాల నగ్గల మయ్యెనేమొ
పదపదం డని బెట్టు పలికిన వేగ 1425

— ధర్మరాజుభీమునొద్దకువచ్చుట

గదలి యాభీముని గదియఁగా నేగి
తనకు మ్రొక్కిన వాయుతనయుని గ్రుచ్చి
యొనరఁ గొంగిటుజేర్చి యుప్పొంగె రాజు
పావని యప్పు డాహంచాలిపుత్రి
భావించి సంతోషభరితుడై చూచి

యరదంబు డించి నెయ్యమున లాలించి
తరుణికి గమలముల్ దండలు గూర్చి
గురుతుగా నొకకొన్ని కొప్పున నునిచి
మరికొన్ని చిత్రదామములు గూర్చి
కరుణతో నిఖిలాంగకముల నమర్చి 1435

అరవిందముఖునుతు లంగీకరించి
కవల ఘటోత్కచుఁ గౌగిట నలమి
కువలయాధిపుఁ జెంతఁ గొలిచియున్నంత

ఆమరావతిలో నర్జునునకు నారదుఁడు భీమునకును గుచే
దునకును సంభవించిన యుద్ధముసంగతిని చెల్పెట.

తిలకింప నమరావతీపురంబునను
బలు దెఱుగుల దిశాపతులు గొల్వఁగను 1440

తొలుగక రంభాది తోయజాననలు
నలుపున చెలరేగి నాట్యము ల్పులుప
నాక గంధర్వ కిన్నర యక్ష గరుడ
రాకేందుముఖులు పరాకులు దెలుప
హాళి మీరంగ జయంత్రుఁ డర్జునుఁడు , 1445

మ్రోలఁ గూర్చుండి యామోదింపుచుండ
వలనొప్ప బలువైభవంబులతోడఁ
గొలుపున్ సురరాజు కొలువులోపలను
నరుని వీక్షించి యానారదమాని
వెరవొప్ప నందటు వినఁగ నిట్లనియె 1450

సరనాథ పవమాననందన యక్ష
గరుడ దానవులకుఁ గదనంబు గలిగె
నది విని మీయన్న యనుజులతోడ
మధవతితోడ భీమతనూజుతోడఁ
జనుచున్న గురుపతి చయ్యనఁ గదలి 1455

యనిచేసి పిదప సహాయుడై యేగె
నలకూబరుండు సేనలగూడి వచ్చి
కలహంబుఁ గావింపఁ గదిసి యున్నాఁడు
బలుకయ్య ముగ్గుఁగాని పరిపాటి గాదు
అలకాచురముచెంత కరుగు పొమ్మనిన 1460

— అర్జునుండు ధర్మరాజాదులకడ కేతైదుట —

పమరేంద్రునకు మ్రొక్కి యాపాండులనెఱుంగు

డమితవేగమున రథారూఢుఁ డగుచుఁ

జనుదెంచి సాష్టాంగవిధు లాచరించి

భీమసేనాచార్య భీష్మాదులకును

1465

నామోదమున వందనాదు లమర్చి

తివిరి పెద్దలచేత దీవన లంది

కవలు మ్రొక్కిన వేడుకల గారవించి

యంచితం బగు తనయరదంబుమీఁద

సాంచాలపుత్తినీ బటుగతి నునిచి

1470

సురపతి యొసఁగిన సుమదామకములు

చిరమణిహారముల్ చిత్రాంబరములు

కరుణతో నొసఁగి వేడ్కల నాదరించి

ధరణీశుఁడెంతఁ బంతము మీర నిలిచె

ఆసదుయంబున యమతనూభవుఁడు

భాసిల్లు కిన్నరపతిసేనఁ జూచి

తమబల మున్నచందము విలోకించి

యమరనదీసూను నాననాబ్జులుఁ

గనుఁగొని మ్రొక్కి యోకిరుణాపయోధి

ఘనయక్ష రాక్షస గరుడగంధర్వ

1480

బలముల రథికుల బరికింపు మయ్య
 కిల కొట్టుచును దమకించు చున్నారు
 మోసము రానీక మున్నె కన్గలిగి
 యీనైన్యముల నెల్ల నేర్పాటునేయు
 బలువిడి నేనాధిపతివి నీ వగుచు 1485
 నిలిచినకార్యంబు నెరవేలు దేవ;
 అన విని గాంగేయుఁ డౌగాక యనుచుఁ
 దనరారునట్టి పదాతివర్గములఁ
 గనుఁగొని మొన నలగోలు గావించి
 ఘనయోధవరులఁ జెంగట భద్రపఱచి 1490
 హరులను నిరుగోపులందు నమర్చి
 కరులను బార్శ్వభాగంబులఁజేర్చి
 కరినైంధవపదాతిగణములచెంత
 సురవైరి గురుసుతార్జునుల నేమించి
 వారిచెంగట ద్రోణ వనజాప్తతనయ 1495
 భూరిశ్రవుల నద్భుతముగా నునిచి
 వారికిఁ బ్రాపుగా వలనొప్పఁ గవల
 మాదుతి బాహ్లిక మగధుల నునిచి

ధారుణీధవుల మధ్యమున నునిచి
 వారక నెరయోధవర్యుల నెల్ల 1500
 మోపైన తావుల మొన లేర్పరించి
 యాపాండవాగ్రుణి కావిధం బంత
 గనిపించి విజయశంఖంబుఁ బూరించి
 ధనువు మ్రోయించి సాధనములఁ బూని
 పనుపడ నేనాధిపతి తానె యగుచు 1505
 మొన నిల్పియుండె తెంపును బెంపు మిగుల
 నలకూబరుండు మానవనాథుబలము
 చెలరేగి యాశ్చర్య చిత్తుడై చూచి
 చెంగటఁ జేరి మచ్చిక గొల్పియున్న
 జాంగలు వదనాంబుజము గాంచి పలికె 1510
 అన్న కంటివె దానవాధీశుబలము
 లున్న చందంబు నాయోధులతెఱుగు
 గమకించుచున్నారు కదనంబునకును
 కమలంబునకును నొక్కండు వచ్చి యెంత
 పని చేసె నటువంటిబహుయోధవరులు 1515
 మొనఁద్రేసినారు సముద్రంబువోలె

ఆవీరయోధుల నలఘుతేజంబు
భావింపఁ గన్నులపండు వయ్యెడిని;
మానవులే యని మసలఁగా వలదు
నీ నేర్పుఁ జూచెద నెరయోధవరుల 1520

బలముల సేనాధిపతుల నేర్పఱచి
కలనికి యరిమొనగా నిల్పు మనినఁ
జని సర్వసేనల సమకట్టి నిలిపి
ఘనభేరికాహళఘంటికారావ
ముల బెట్టుగా మిన్నముట్ట మ్రోయించి 1525

కలఁగి పద్మాల్లు లోకములు భేదిల్ల
తరుచుగా సింహనాదములు సేయించి
నిరుపమాతోపుడై నిఖిలసైన్యముల
పేరైన యోధుల పేరులు వాడి¹
భోరున కలనిఁగి బురికొల్పుటయును 1530
భీష్మప్రతాపజ్యంభితశౌర్యధనుడు

1 a. పేరైనయోధుల పేరులు చాసి (క)

b. పేరైనయోధుల పేరులఁ జీరి (చ)

భీష్మఁ డుద్ధతి రణభేరి వేయించి
 ఘననై నికుల నెల్ల కదనంబునకును
 గనలుచు వేవేగ గవయించుటయును
 నురువడి నీరీతి నుభయబలంబు 1535
 లరుదార మార్కొను నాసమయమున
 భేరులు దశదిశల్ భేదిల్ల మొరనె
 దారుణసింహనాదములు నెలంగె
 కరిబృంహితములు వెక్కసముగాఁ గూడె;
 హరిహేష లద్భుతంబై నింగి నిండె, 1540
 వరరథనేమిరావము లుర్విఁ బర్వె;
 గురుతరకోదండగుణగుణధ్వనులు
 వెలసె పరాగంబు వినువీధిఁ గప్పె,
 నిల తల్లడం బంది నెలగోలు గవిసె
 వీరు వా రని యింత వివరింపరాని 1545
 పోరు ఘోరం బయ్యె భూతలాధీశ!
 భల్లంబులను మించి పట్టిసంబులను
 కెల్లుబ్బి నురికి మిక్కిలి దానిపెద్ద
 బల్లెములను గ్రుమ్మి భానులఁ జిమ్మి

పెల్లుగా గదలచే భేదించి భిండి 1550
 వాలమ్ములను గూల్చి వడినేగి ముసల
 జాలమ్ములను మోది చక్ర సంఘముల
 నడుములు ఖండించి నరములు ద్రొంచి
 తోడలు భేదించి కుత్తుకలు నుగ్గించి
 కరములు ద్రుంచి వక్షములు నూటాడి 1555
 సరభసప్రతిభలచలమునఁ గినిసి
 పొదలి ఖడ్గాఖడ్గి పోరెడివారు
 యెదిరి ముష్టాముష్టి నేసెడివారు;
 బాకులచే గ్రుద్ది బరులు ప్రేవులును
 చీకాకుఁ గావించి చెండెడివారు; 1560
 చూరీలచేక రాచూరీలచేతఁ
 జెరిచి చిందరలుగా జేసెడివారు;
 కడు మెరుంగుల చివ్వగడలచే బొడిచి
 తడయక చెంగున దాటెడివారు;
 జిగి పెద్దయీటెలచే గుదుల్లొచ్చి 1565
 పగటున దూరము పడఁజిమ్మువారు,
 తెగువతో సురియల తగనేసి డాసి

లగువుల దవ్వగా లంఘించువారు;

చేరి పెద్దకటాన్ల చే కొద్ది గ్రుమ్మి

కేరి చివ్వున గుప్పలించెడువారు*

ప్రేలుచు క్రొవ్వాడి పిడెముల నూని

లీలమీరగ చొకలించెడువారు;

భోరున పొడిచినపోటు గండ్లబడి

దూరి యావలదాటి దూపెడువారు;

గుంపులు నొంటిగా గోరించువారు,

గుంపుగా నొక్కని గ్రుమ్మెడువారు;

నివల కవ్వల నుంచి యేతెంచువారు,

నవల కివ్వల నుంచి యరుదెంచువారు;

నాథ పరాకయ్య ననుజూడు మనుచు

యోధావళుల మీఁద నురికెడువారు;

తలలు ఖండించి వింతగ నెగవైచి

సెలగో యనుచు నార్చి చేయెత్తువారు

అరుధొంద కల్లిల్లి కార్భలుల్చేసి

---

* కేరి చివ్వున గుప్పలించెడువారు (క)

విరిగి పొడువుం డని వెన్నంటువారు
నలకూబరుం డేడి నరపతి యేడి 1585

పొలియింతు మని చొచ్చి పోయెడివారు
నలకూబరుండ నేనె నరపతి నేనె
మలసి నిల్చు డటంచు మార్కొనువారు
తేజీల తేజీల ధే యని నూకి
నేజెలచే గ్రుమ్మి నిగుడి వెన్నంటి * 1590

పాటించి రౌతును బల్లంబు హయము
వేటారుదునెలు గావించి భేదించి
కో యని యార్చి కగ్గోలుగా నరికి
హాయి! బాబు! శబాను! రని వ్రేలు గరచి
అటె సివేమునైదు లరి మురి ద్రుంచి 1595

తులెములవైఁ జొరఁ దోలు రాహుతులు
గజముల గజముల గజిబిడి గొనఁగ
నిజభుజాబలశక్తి నిగుడి కవ్వించి

* a. నేజీలచే గ్రుమ్మి నిగుడివెన్నంటి (క)

b. నేజలచే గ్రుమ్మి నిగుడివెన్నంటి (చ)

కొమ్మకత్తుల మొనకొమ్మ లాడించి
 యిమ్ముల కురికించి యేపు గల్పించి 1600
 హేరాళ జయకాంక్ష లిచ్చులఁ బొదల
 వారక పోరు మావంత వర్గములు
 పదరుచు హయముల భటులపై నురికి
 తుది చాపకట్టుగాఁ ద్రొక్కించువారు;
 మొగముల నరుకుల ముదియుచుఁ జొచ్చి 1605
 మొగి హల్లకల్లోలముగ నార్పువారు;
 కెల్లుబ్బి హయముల కేడించి తగ్గి
 చిల్లాడముల కొద్ది చిమ్మెడువారు;
 నూకించి గజముల నొడికల బడఁగఁ
 జేకొద్ది జముదాళ్లఁజెండెడివారు; 1610
 తెగువ సామంతులఁ దెగటార్పువార
 లగుచు శై న్నొందె మహారణభూమి
 అప్పుడు గాంగేయుఁ డమరేంద్రసుతుఁడు
 తప్పక చూచి యుద్ధండ్లకొపముల
 భోరున నరదముల్ బోనిచ్చుటయును 1615
 మూరుతి ద్రోణుండు మార్తాండవసుతుఁడు

ద్వితీయాశ్వాసము

శకుని బాహ్లికులు నైంధవకృపులు
 నకులుఁడు నాచార్యనందన నోమ
 దత్తిలు రథము లుద్ధతి బోవ నిచ్చి
 మత్తిల్లి బహుఘోరమార్గణంబులను
 దురుసుగా నెడలేని తొలుకారువాన
 గిరులపై వర్షించుక్రియను బర్షించి
 తరమిడి తురగవేదండఁగఁఘముల
 గరుడుల యతుల గంధర్వవిభుల
 నరభోజనులను గిన్నరకులాధిపులు
 పురుడింపరాని కింపురుషశేఖరుల
 రథికుల దొరల సారథుల మావతుల
 రథకేతనచ్చత్రరథ్యసంతతుల
 ఖండించి దండించి గ్గనెలు గావించి
 చెండాడి భేదించి చిద్రుపలు చేసి
 సమయించి తెగటార్చి చంపి మర్దించి
 తుమురులు గావించి త్రుంచు నవ్వేళ
 ఇవి కరు లివి హరు లివి రథావళులు
 ఇవి ఛత్రసంఘము లివి కేతనంబు

- లివి ముక్కు లివి చెవు లివి మస్తకంబు 1635
 లివి పక్క లివి పిక్క లివి భుజాలతిక ,
 లివి హస్తపద్మంబు లివి కాళ్ళటంచు
 నవయవభేదంబు లరయంగరాని
 సంగరం బొనరించు జనపాలవరుల
 బొంగుచు ధననాథపుత్రుండు గాంచి 1640
 సారె సారెకు మార్పి సారించి దివ్య
 నారాచ మంకించి నయనాంబుజముల
 మినుకైన మినుగుర్లు మొండుగా రాల
 తనయోధవరులతోఁ దద్దయుఁ బలికె
 మాయన్నలార యామానవాధిపులు 1645
 సేయుకయ్యములు వీక్షించితి రిపుడు
 ఆరూఢి మీరు యథాధీశుతోడ
 సారె పల్కినప్రతిజ్ఞలు చెల్లవలయు
 మసల సామాన్యపు మానవు ల్గారు
 కసిదీర యుద్ధంబు గల దిం దరికిని 1650
 ధవళవాహనుఁ డల్లతాళకేతనుఁడు
 దివురుచుఁ గెరలి నాదిక్కు చూచెదరు

వారితో నేఁబోరవలయు వేగంబె
 ఘోరాజిఁ జీరికి గొనరెంతవారి
 రణభూమి తక్కినరథకులతోడ 1655
 గణుతింప నని గెల్వఁగాఁ దగు మీరు;
 అని తనసారథి నదలించుటయును
 గనుఁగొని యాచిత్ర గాత్రుఁ డిట్లనియె
 అనఘాత్త మానవు లన నెంత నీకు
 పనుపులుచేత దిక్పతుల గెల్పితవి 1660
 తెలిసి పిచ్చుకలపై దివ్యనారాచ
 ములఁ బూనఁ దగవౌనె! మోహనాకార
 కనలి కోపింప లోక ప్రభుల్లారు
 నిను మ్రోస పనిగల్గెనే నేను గలుగ
 మనుజుల దనుజుల మర్దించి వత్తు 1665
 ననుఁ జూడు మానవనాథులఁ జూడు
 మని పల్కి గంధర్వులర్పడి కోట్లు
 కిసుకతో నడువ గాంగేయుని దాఁకె
 కరకరకదనభీకరులైన గరుడు
 లిరువదికోట్లు బెంపెక్కి యేతేర 1670

చెలఁగి కవ్వడిదాఁకె చిత్ర సేనుండు
 నలువదికోట్లు పద్నాలుగువేలు
 కిన్నరబలముతోఁ గేయూరభుజుండు
 చె న్నొందఁగా భీమసేనుని దాఁకె
 దిశలు భేదిల నార్చి తేగి విజృంభించి 1675
 దశకోటియతు లుద్ధండత నడువ
 మణికేతనుండు దాఁకె మూర్తాండసుతుని,
 రణభయంకరపరాక్రమ బలాన్నితులు
 ఘోరసాహసు లారుకోట్లదై తేయ
 వీరులతో పృథ్వి జలింఁగ గదలి 1680
 ఘోటకాసురుండు దార్కొనియె నాచార్యు
 థాటిగా బహుచతుర్దంతులతోడ
 ననుపమ జయసాహసాంకుడై మీరు
 కొనియె జయంతుండు గురుగమాభవుని;
 ముప్పదికోట్ల కింపురుషులతోడ 1685
 నిష్పాలు గ్రక్కుచు నిరుపమశూల
 థారియె నిగుడి మూర్తాండ కేతనుండు
 ఈరసంబునను బాష్ణీకునిఁ దాఁకె,

తక్కిన యట్టియోధులు యోధవరులు
 తక్కిక దాకి యుద్ధము సేయుచుండ 1690
 నాసమయంబున నంబుధు ల్లలగ
 భాసురదశశిఖాభాగము ల
 మహితశౌర్యుడు హిడింబానందనుండు
 బహుభేరి తమ్మటపటహానిస్సాణ
 దాంధణ దంధణ ధణధణంధాన 1695
 బంధురారావముల్ పరగ మ్రోయించి
 అతిబలోద్ధండ దైత్యాదినాయకులు
 హితులు నెచ్చెలికాండ్ర నేకులు గొలువ
 కరకరి నొరసి సంఖ్యల కెక్కుడైన
 కరిసైంధవపదాతిగణములు నడువ 1700
 జని మహోద్ధతి యక్షసైన్యంబు దాకి
 గనలి దానవకోటి గవియించుటయును;
 మేటిరక్కసు లుక్కుమారి యయ్యక్ష
 కోటుల ఘోరరక్షోబలంబులను
 గరుడసైన్యముల జీకాకుగాఁ జంపి 1705
 వరుసతో గంధర్వవరులఁ జెండాడి

కిన్నరనేనల గీ టణగించి
 పన్నుగా వారణప్రతతులఁ దునిమి
 పాలుపొంద్యనట్టి కింపురుషులఁగూల్చి
 నలకూబరునిమీఁద నడఁజెంచుటయును

— బాంగళుఁ జొనర్చిన యుద్ధము

ఆపేళ బాంగళుం డధికరోషమున
 వేచేగఁ జని దైత్యవీరులఁ జూచి
 రణదాతు లగు నతీరథమహారథుల
 గణనకుమీఁగిన కరితురంగముల
 దానవమూనవదళములమీఁద
 పూనికఁ గడియించి భోరునఁ గదలి
 ఘనతూర్యభేరిశంఖములు మ్రోయించి
 వనదముల్ గిరులపై వర్షించులీల
 చండకాండములచే సకలనైన్యమాలఁ
 జెండాడి చట్టలు నీల్చి గర్జించి
 కాండలు దునిమి పక్కలు చక్కుచేసి
 గుండెలు నలిచి ముక్కులు చెక్కివైచి

తొడలు పాదంబులు తునియులుచేసి
 నడుములు మెడలు భిన్నములు గావించి
 మెండైన రథికుల మేడినిఁ గూల్చి 1725
 మండలాధీశుల మదము లణించి
 సురవైరిపై సంపసోనలు నించి
 ధరప్రీల సింహనాదములు నేయుటయు,
 వరభయభ్రాంతి నిల్పఁగ లేక బెగడి
 పరువెత్తెనరదైత్యబలము నల్లడల 1730
 కడువేగ తురగసంఘంబులు జరిగె
 నెర యోధవద్యులు సేల్గిరి ధరణి;
 అలిగి యంతట బోక నాజాంగలుండు
 బలువేగ ధారుణిపతులపై శఠిచె
 కనుగొని యాఘటోత్కచుఁ డేపుమిరి 1735
 మొనఁజేసి నిజనైస్యములఁ బురికొల్పి
 రాకురాకుఁ డటంచు రహి నార్చి వేర్చి
 దీకొని నిల్చి గద్దించి పల్కుటయు;
 తమకించి మదగఁజేంద్రములపైఁ బొదలి
 గమకించి దుముకు సింగముల చందఃస్మృత 1740

మొనసి రాక్షసనై న్యముల జొట్టుముట్టి
 భనువులు దివ్యసాధనములు గూల్చి
 పరువడి గొడుగులు పడగలు డుల్చి
 యరదము సారథి హయములు నల్చి
 రథచక్ర వితతి ధరాస్థలిఁ గూల్చి 1745
 రథకశేఖరుల బీరము లణగించి
 యరిమురి సురవైరి కడ్డమై వచ్చు
 నర దైత్యపతుల పద్మాల్మపద్మముల
 బెట్టుగా పీనుంగు పెంటలు చేసి
 కట్టల్కతో ఘటోత్కజమకుటంబు 1750
 పొట్టు గావించి నేర్పున విల్లు ద్రుంచి
 దిట్టఁదై కవచ మిం తంతలు చేసి
 హయసారథులతోడ నరదంబుఁ గూల్చి
 రయమున జనుచేర రాక్షసేశ్వరుఁడు
 వేరొక్కరఘ మెక్కి విల్లొండు దాల్చి 1755
 నారాచ మొక్కటి నారి సంధించి
 సారవై శ్వానరసదృశుఁడై మండి
 నీరుఁడై జాంగలు దిక్కు వీక్షించి

ద్వితీయాశ్వాసము

ఓరి యతౌధమ యొగి నిన్నుఁబట్టి
 ఘోరబాణంబులఁ గూల్పక విడువ
 నని యార్చి యేసిన నమ్రహాశరము
 ఘనరత్నమకుటంబు ఖండించుటయును ;
 సురవైరి మఱిగొన్ని సునిశితాస్త్రముల
 హరులను నరదంబు నవనిపైఁ గూల్చి
 సారథి మడియించి చక్రము ల్బ్రించి
 ఘోరాస్త్రముల మేను గుదిగొన నేసి
 యూనిన యరదంబు నొగి నుగ్గుచేసి
 పూనిన విరి డైల్ల పొట్టు గావించి
 కడకతో ఖండించి కాండజాలమును
 నడిమికి రెండేసి నఱికి చెండాడి
 యతనికి నడ్డమై యరుదెంచునట్టి
 శతకోటియతుల చక్కు గావించి
 పన్నుగా నెడసొచ్చు పదియారుకోట్లు
 కిన్నరశ్రేష్ఠుల గీ టణఁగించి
 మొనసొచ్చి పరతెంచు ముప్పదికోట్లు
 ఘనసిద్ధపాథ్యుల గనెలు గావించి

గరుడుల పదికోట్లఁ గరకరి జంపె
 పరగగంధర్వులఁ బదికోట్ల దునిమి
 వీయుట తోడుగుట లెఱుంగ రాకుండ
 సాయక వృష్టిచే నకలనై న్యముల 1780
 గదిమిపారఁగ దోలి గద్దించి యార్చి
 యెదు రెవ్వరును లేమి యేచి బాంగలుని
 గదిసి మించులు గుల్కుకాండరాజమున
 యెద దూర నాటించి యిలఁ గూలనేసి
 కనలుచు మొల నున్నఖడ్గ మంకించి 1785
 యొసర కంతము ద్రెంచ నుంకించుటయును;

నలకూబరుని యుద్ధము

నలకూబరుండు దానవనాథుఁ గాంచి
 యులుకుచు నొకవీటిహోత్రభాణంబు
 నారి సంధించి దానవనాథుమీఁద
 ప్రారూఢిమంత్రపూర్వకముగా నేయ 1790
 ఘనతరవిస్ఫులింగప్రకాండములు
 పనుపడ దశదిశాభాగము ల్నిండ

రవిసహస్రప్రభాభాజితం బగుచు
 పవనజాతనయుపైఁ బరతెంచుటయును
 నరుఁ డది గాంచి తా నారాచ మొక్క 1795
 వరుణాస్త్రమున ద్రుంచి వైచినఁ గెరలి
 నలకూబరుం డింద్రనందనుమీఁద
 నలుక రెట్టించి బ్రహ్మాస్త్రంబు సొనిపి
 నలువంద వాయుబాణంబు సంధించి
 బలుక్రోధమున దైత్యపతి నేయుటయును 1800
 సురరాజసూచుండు సురనదీసుతుఁడు
 సరగున నాదిత్యశరము పీఠించి
 యవలీల బ్రహ్మనాగాస్త్రజాలముల
 నవిరెండు వారింప యక్షేశసుతుఁడు
 గంగాతనూజుపై గరుడాంబకంబు 1805
 బొంగుచు నరునిపై భూధరాస్త్రంబు
 పవననందనుపట్టిపై మేఘశరము
 తివిరి వెల్లార్చి గద్దించి యేయుటయుఁ
 అరసి భీష్ముండు రాద్రాస్త్రంబుచేత
 గరుడసాయకమును ఖండించి వైచె 1810

296 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

కులిశమార్గముచే గురుతనూభవుడు
పొలియించె నప్పు డాభూధరాస్త్రంబు
గంధవాహశరంబు గాండీవి పూని
కంధరాశుగము వ్రక్కలు నేయుటయును
రూఢిగా బ్రహ్మశిరోనామకంబు 1815

గాధవిస్ఫూర్తుల గాండీవిమీద
ప్రాకట దివ్యనారాయణాస్త్రంబు
భీకరప్రతిభచే భీష్మనిమీద
కలితోగ్రచండంధకారబాణంబు
సాలవక నాచార్యసుతునిపైఁ జొనిపి 1820

— యలఘటోత్కచుడు గూలుట

చలమున నలిరేగి శక్తి సంధించి,
యలఘటోత్కచునిపై నలయించి యేసె
వంచింపక కిరీటి వైష్ణవాస్త్రమునఁ
ద్రుంచె నా బ్రహ్మశిరోనామకంబు
వగణితం బైన నారాయణాస్త్రంబు 5
నిగిడి తచ్చరమున నిలిపె భీష్మండు

హరిదశ్వశరమున సంధకారాస్త్ర
మరుదుగా దునుమాడె నాచార్యసుతుడు
గురుడు మహాదివ్య ఘోరబాణములు
బరిపిన నవియెల్ల భగ్నము లేసి 1830

కమలభవాండము ల్లలంగ మార్తాండ
రమణమై చని శక్తి రాక్షసేశ్వరుని
ఫాలంబు దాకిన పక్షముల్ విరిగి
శైలంబు గూలిన చందంబు దోష
పాలిడిండి మూకలు భూతలాధిపులు 1835

గలగి బెగ్గిల ఘటోత్కచుఁ డిలఁద్రెల్లె
తనతనూభవుపాటు ధననాథుతనయు
ఘనతరోద్ధండవిక్రమశక్తి గాంచి

— శ్రీ భీముని యుద్ధము —

యనిలతనూభవుం డ శ్రు సంఘములు
కనదుగ్రవిస్ఫులింగముల కాండములు 1840
పెనఁగొని కన్నుల బెట్టుగా రాల
ధనువస్త్రచయము రథంబుపై వైచి
నిట్టూర్పువేడుముల్ నిగిడి యుప్పొంగ

298 సాగంధిక ప్రసవావహరణము

ధట్టించి యలదండధరుడో యనంగ
 గిరినుండి యిలకు లంఘించి యే తెంచు 1845
 హరికిశోరములీల నరదంబు దుమికి
 యదలించి బొదలి కో యని యార్చి వేర్చి
 గద కరద్యయమున కబళించి నడచి
 చని మహాద్ధతి యక్ష సై న్యంబు దాకి
 మునుమున నేదిరిన మొనల ముట్టాడి 1850
 రథికసారథుల ధరాస్థలిగూల్చి
 యధికవేగంబున నరుదేరఁగాంచి
 నలకూబరుండు ఘోరనారాచతతుల
 చలమున ములుదూర్ప సందు లేకుండ
 కాయ మంతయు నించఁగా నవి నడ్డ 1855
 నేయక గని భీమనేనుఁ డాఘనుని
 రవికోటి సంకాశరమణీయరథము
 నవలీల రేణువులై రాల మోదె
 అట మున్న రాజరాజాత్మ జం దుదిరి
 దుటుకున నరదంబు దుమికి పోసురికి 1860
 వేరొక్కరథ మెక్కి వెస జన నదియు

ఘోరగదాహతి గూల్చి మోదుటయు
 ధననాథుసూనుఁ డంతకుమున్నె దుమికి
 చని యొక్కరథ మెక్కి చయ్యన నడువ
 ధీరుడై భీముఁ డాతేరువై నురికి 1865
 భోరున నొగలంట బొసఁగ సంధించి
 గిరగిరఁ ద్రిప్పి మిక్కిలి పైకి నెత్తి
 కరకరి భగ్గుంబుగా థాత్రి మోచె
 అట మున్నె చాటి యతొధీశుఁజ్జి
 పటువేగమున నేగ పవమానసుతుఁడు 1870
 ఆర్పుచు నాతని యరదంబుమీఁద
 గూర్పుండనీయక గోరించుటయును
 యక్షరాక్షసయోధవరు లరువదికోట్ల
 యక్షతనయున కడ్డ మేలేర
 తమకించి తనగదా దండఘాతమున 1875
 నిమిషమాత్రంబున నీరు గావించి
 నలకూబరుని మీఁద నడువ నా ఘనుని
 జెలికాండ్రు పది కోట్లు శితసాయకముల
 బరపి ఘోరినిన నాబలియుర నెల్ల

300 సాగంధిక ప్రసవావహరణము

ధరఁగూల్చి నడువ గంధర్వులు వాల్లు 1880
 కొటులు గ్రమ్మిన గోరించి మోది
 ఘోటకంబులఁ గూల్చి కుంజరఘటలఁ
 గరకరి వధియించి గద ద్రిష్టకొనుచు
 వరబలోద్దండుడై వచ్చుచుండఁగను
 దనుజుల యక్షగంధర్వులఁ గూల్చి 1885
 వనజముల్ గైకొన్న వాఁడీతఁ డనుచు
 దెప్పరంచైన భీతిని దల్లడిల్లి
 చప్పుడుల్ చాలించి చలములు డించి
 చతురంగబలము లచ్చట నిల్వ వెరచి
 పతి నొప్పగించి నిబ్బరమున నరిగె 1890
 అంతట నాకుపేరాత్తజుం డలిగి
 పంతంబుతో సార్వభౌముపై నెక్కి
 పవనతనూభవుపై గవియింప
 గవినిన నామ త్తకరిమీఁద దూరి
 పటుగదాహతిని కుంభస్థలం బవియ 1895
 వేటువేయఁగ చండవేదండంబు బెగడి*

* పటువేయ చండవేదండంబు బెగడి.

కళవళమంది ఫీంకారము చేసి
 తలకి యొక్కించుక ద వ్యరుదెంచి
 అత్తరి తెలి వొంది యాదిగ్గజంబు
 మత్తిల్లి భీముపై మరలి యేతెంచి 1900
 కరమున గట్టిగాఁ గబళించిపట్టి
 చరణముల్ గదియించి చలము రెట్టించి
 కొమ్ముల గేడించి కుమ్మిన నతఁడు
 పవ్వి తుండంబులోపల నింత బెళికి
 జిలిదిలి రావలవుచే జిక్కి వెడలి 1905
 యలరారు చండమార్తాండుని లీల
 దప్పించి మరలించి ధైర్యంబు మించి
 గుప్పున గదకొద్ది గుమ్మి పోనీక
 వాల మంకించి యాహరణముల్ ద్రిప్పి
 వేలారువిధముల వేధలు పెట్టి 1910
 పాదముల్ తుండంబు బంధించి థాత్రి
 మీఁద నెంతయు పిల్ల మెరముగా నూకి
 దీనత్య మొందించి దిటము దూలించి
 పోనీక సర్వాంగములు గుద్ది వైచే

- నలకూబరుండు నంతకు మున్నె కలఁగి 1915
 తొలగి వేదండుంబు దుమికిపో నురికి
 గురుదివ్య రథ మెక్కి కోదండ మొకటి
 ధరియించి ఘనగుణధ్వనిచేసి కదిసి
 జరళ రాసారముల్ వర్షించుటయును
 కరిహరిరథయోధగణములు గ్రమ్మి 1920
 అంతట జాంగలుండతిమూర్ఖుఁ డెలిసి
 యంతకు గతి నట్టహాసంబుచేసి
 పరువడి యేలెంచి పవనజు దాడి
 సురుచిరాంబకముల సోనలు ముంచె
 అడరి నిడుంతుఁ డత్యంత వేగమున 1925
 కడుసార్వభౌముఁ డగ్గరఁ జేర నేగి
 మస్తకంబు కరంబు మహితాంగకములు
 మాస్తరించుచు దువ్వి మదము గల్పించి
 ధైర్యంబు తమకంబు దర్పం బవార్య
 శౌర్యంబు చలము రోషంబు దెప్పించి 1930
 పదరుచు గజరాజుపై నెక్కి నిక్కి
 కదిసి భీమునిమీఁద గణించుటయును

అంతట నమ్మేటి యందఱిమీఁద
 వింత కయ్యముచేసి వెన విజృంభించి
 మొనలు భేదించి తెంపున వెంపు మించి 1939
 ఘననై నికులఁ గూల్చి గజములఁ బేల్చి
 యరదముల్ చెండాడి హరుల నుగ్గాడి
 పొరిబొరి కాల్బలంబుల జక్కుచేసి
 యోధుల జంపి మహోద్దండశక్తి
 సాధనావళుల విచ్చలవిడి ద్రుంచి 1940
 కరవాలములఁబట్టి కరులతోఁ గరుల
 హరులతో హరుల రయంబున మోచి
 కట్టల్కతో నాన్చి కవియవచ్చుటయు
 బెట్టుగా నుండి కుజేరనందనుఁడు

—శునకూబరభీష్మసేనుల సంవాదము—

బ్రహ్మాండభాండముల్ పటపట పగుల 1941
 బ్రహ్మాస్త్ర మరిపాసి పావని కనియె
 ధరణీశ యక్షగంధర్వదైతేయ
 వరుల జూతుముగాని వరబాహుళక్తి

304 సాగంధిక ప్రసవావహరణము

నినువంటి బలశౌర్య నిధిని మే మెందు
 గనలేదు వినలేదు ఘనుడవు నీవు 1950
 నీ సాహసప్రాధి నీబాహుబలిమి
 నీ సముద్బంధత నీగదాప్రతిభ
 నీ మహాటోపంబు నే జూచినాడ
 భీమసేనుడ నీకు భీముడే సాటి
 కాక యన్యులయందు గలదె యీ మహిమ 1955
 మాకు నిజ జూచిన మది సంతసిల్లె
 గట్టివాడవు తల్లిగర్భంబునందు
 పుట్టిన నీవలె బుట్టెగా వలయు
 మలసి నిన్ను వధింప మదిఁ దోచదయ్యె
 కలుగఁడు నినువంటి ఘనుడు లోకముల 1960
 వరదంబు బాణబాణాసనంబులను
 నెరశక్తి జూడంగ నీయందు లేదు
 హరిహర బ్రహ్మదు లటు నిల్వజాల
 రదుడుగాఁ జూడు బ్రహ్మస్త్ర మీ శరము
 ఇన్నారసంబున నీల్లఁగా వలవ 1965
 దన్న నీ వెందైన నరుగుము వేగ

అన విని యిట్లను ననిలనందనుడు
 ధననాథతనయ యెంతటి బల్లి నాది
 నీసాహసం బెంత నే నెంతవాడ!
 దోసంబు నన్నెంచె ద్రోణు డుండఁగను 1970
 గురు కృప కృత వర్త గురుసుతు లుండ
 నరఘటోత్కచ సింధునాథు లుండఁగను
 తగిన బాష్టిక సోమదత్తు లుండఁగను
 బొగడొందు భూరిశ్రవుం డుండఁగాను
 జగ దేకపీరుండు శకుని యుండఁగను 1975
 నగణితం బైన మూయన్న యుండఁగను
 పరశురాముని గెల్చి ప్రఖ్యాతి గనిన
 బిరుదాంకమూర్తి యాభీష్టు డుండఁగను
 వన్నె కెక్కిన యోధవర్యు లుండఁగను
 న న్నెన్నదగునె కిన్నరనాథతనయ 1930
 పీరుండ వనుచు నీవే నన్ను బొగడి
 పోరిలో వెన్నిచ్చి పామున్న దగునె!
 మొనసినవేళల మొన నిల్వలేక
 వెనుకఁ దీసిన మీరె విక విక నగరె

సాగంధిక ప్రసవామూర్తము

- వల నొప్పుగా రాచవారము మేము 1985
 కలనైన విరుగడ గాన మోయయ్య
 తొలగక నీసేనతోగూడ నిన్ను
 కళవళపటచిచీకాకుగాఁ దరిమి
 పూనికమీర మీపురము గన్దొనక
 నే నెందుజోయెద నిటు చూడం మనుచు 1990
 కొదకక కాలాంతకునీలీల నార్చి
 గద ద్రిప్పచును మహోగ్రతవచ్చుచుండ
 నలకూబరుడు వాయునందనుమోడి
 నలుకమై కమలభవాంశుగంబేసె
 నేసిన నది పటుహేరాళభాను 1995
 భాసురపావక ప్రతిభాసమాన
 మగుచు పంకజభవాండముల్ నిండి
 తెగువతోగూడి గోతెంచు నవ్వేళ
 కని యర్జునుడు పంకజభవాస్త్రంబు
 ధనువునఁ బూని మంత్రయుతంబుగాఁగ 2000
 కడకతో నేసిన ఘనపాయకములు
 తడవు బోరాడి యంతట శాంతిబొందె

మారుతి యప్పుడా మహనీయశరము
 బీరువోవుట నార్చి బెట్టుగా నేసె
 నలకూబరునిమీఁద నలు వగ్గలించి
 చలమున గవియ నాజాంగలుం డపుడు
 ఎడ సొచ్చి యరికట్టి యిషుపరంపరులు
 జడివాన గురిసినచందంబు దోఁచ
 పటుశక్తి నిగుడించె బహుయోధవరుల
 భటు లశ్వములు గజపంక్తులు గవినె
 ఆసమయంబున ననిలనందనుఁడు
 ఆసైన్యముల నెల్ల నవనిఁజైఁ గూల్చి
 జాంగలునరదంబు జక్కుగా మోది
 పొంగుచు ధననాథుపుత్రుఁడై గవినె
 అగ్గలికనువచ్చు నాభీముఁ గాంచి
 బెగ్గిలై సేనలు భీతిఁగై గరులు
 వీరపుంగవులెల్ల వెన్నెచ్చి చనిరి
 పారిరి యోధులు పరచె నశ్వములు
 వేరై నరధికులు పెంపై నదొరలు
 తీరై నచెలికాండ్లు దిక్కుదిక్కులఘు

2005

2010

2015

చెదరిపోవుట గాంచి చెలగి భీముండు
 బొదలుచు యత్నే శుభ్రుత్తుపైఁ గవిసి
 గదహస్తయుగమున గట్టిగాఁ బూని
 పదరుచు నమ్మహాబలియునిరథము
 తొలగిపోనీయక తుమురుసేయుటయు 2025
 తలకి యత్నే శనందనుఁ డటమున్న
 వెన్నిచ్చి పారిన వెసనంట దరిమి
 యన్న రాగ్రజుండు మహారౌద్రుఁ డగుచు
 గదియ నేతెంచి వెక్కసముగా నార్చి
 గదగొని మోదిన కళవత్తమండి 2030
 దంభోలిధారచే ధారుణీధరము
 కుంభినిఁ గూలిన కొమరు దీపింపఁ
 బెట్టు మూర్ఛిలి, లేచి జేర్చి కుబేరు
 పట్టి యొక్కరథంబు పైకి లంఘించి
 ధనువు సంధించి సాధనములు వూని 2035
 యనిలాత్త జునిమీఁద నరుదెంచుటయును
 అంతని యంతఁ డత్యంత వేగమున
 నైంతయు నాదిగ్గ కేంద్రము నెక్కి

వెస మస్తరించి కవించి నూకుటయు
వసుధాతలాధీశు వడువున నేగి 2040

తలవాంచి తుండంబు తగసాచి పొడువ
తలకక మారుతి ధైర్యంబు మెరసి
పెలుచ నొక్కింతయు బెళికి యోరైన
తొలగనీక గజంబు దుమి గుమ్ముటయు
అది దప్పి మత్త వేదండకుంభములు 2045

గద కొద్ది జదిపిన గకవిక నొంది
యాలోన తెలివొంది యాదిగ్గజంబు
కీలున మేలున గేడించి మించి
చిమ్మి కుమ్మినను ఖచిక్కున నాల్గు
కొమ్మ కత్తులు గాడికొనలు దెల్పెడలి 2050

❖ భీముడు మూర్ఖులుట ❖

మొనలు చూపిన బెట్టు మూర్ఖుల్లి పవన
తనయుండు రోజుచు ధరణిపై వ్రాలె
పవనతనూజుని పాటెల్ల జూచి
భువనై కవీరుండు పురుషాతసుతుండు

కెరలి వైశ్వానరు క్రియమండి యార్చి
తరుచుగా దేవదత్తంబు పూరించి
గురుతరగాండీవగుణము మోయించి
గరుడసేనలతోడ ఘనచిత్ర సేను
దురమునఖండించి చోశ్శక్తి మించి

—ॐ అర్జునుని యుద్ధము ॐ—

యరదంబు రాజరాజాత్మజమీద
పరువడి దరిమి కోపంబు రెట్టింప
శరపరంపరల రాక్షసయక్షబలము
నురుమాడి హయముల నుగ్గుగావించి
కరి ఘటావళి నెల్ల గనెలు గావించి
సార్వభౌముని నొక్కసాయకంబుననె
య్యర్వీతలంబున నొగి ద్రబ్బనేసె
జాంగలుతోఁగూడ శతకోటి రథక
పుంగవులను బొట్టు పొట్టు గావించి
క్రూరత్వమున నలకూబరు మేన
ఘోరనారాచములు గుప్పించి మించి

యతని నెచ్చెలికాండ్ర నరువదికోట్ల
 శితసాయకంబుల జీకాకుపఱచి
 గరుడ కిన్నర యక్ష ఖచరుల నూట
 యరువదికోట్ల యోధావళిఁ దునిమి
 మునుమున్న మున్నూట ముప్పదికోట్ల 2075
 దనుజగంధర్వయోధుల చిక్కుపఱచి
 బెడిదంపు పీనుఁగు పెంటలుచేసి
 తడయక దేవదత్తంబు పూరించి
 యరదంబు రాజరాజాత్మజుమీఁద
 పరపుచు పడియున్న పాపనిఁ గాంచి 2080
 యమరేంద్ర నందనుం డడరి శోకించి
 క్రమమున గొంత ధైర్యస్వాంతుఁ డగుచు
 నరదంబు డిగి యెత్తి యక్కునఁ జేర్చి
 తొరగు నెత్తురులు పోదుడిచి హా యనుచు
 మోముమోమునఁ జేర్చి మూర్ఛిల్లి తెలిసి 2085
 భీమశంబున నలుదిక్కులు జూచి
 యల శ్రీదనందను నదలించి గడిమి
 యలవడ కన్నులు నశ్రులు దుముక

పలుమరు వీక్షించి పాంచాలిచెంత
వలనొప్పుగా నుంచె వాయునందనుని

2090

దౌ పశిశోకము

పాంచాలపుత్రియుఁ బవమానసుతుని
గాంచి శోకించి కన్గవ నీరు నించి
విలపించి విలపించి విధిఁ దలపోసి
తలయూచి తలయూచి తడఁబడి వగచి
ముప్పిరిగొను పెనుమూర్ఖులఁబొదలి

2095

తెప్పిరి యడలుచు దీనత్వమొంది
పవననందనుమీఁదఁబడి మోదుకొనుచు
కవనూడి యుసీరికెఱాయ లంతేసి
కలితాశ్రుకణములు కన్నులదుముక
నలబింబముల బోలు నథరము ల్పూజక
హవీరశేఖర! హస్తానాథ!
హవిక్రమాటోప! హవంశదీప!
హపాండునందన! హపుణ్యమూర్తి;
హపావనచరిత్ర! హదయాజలధి!

2100

హుని కౌగిటఁజేర్చి పాసగ లాలించి

2105

నానావిధముల నయములు పలికి
వినయము లేసిన వివక నేనిన్ను
పనచితి నెంత పాపము గట్టుకొంటి
తిరమొంద నెందైన స్త్రీలకు బుద్ధు
లొరపుగా వెడతల నుండుట నిజము

2110

నీమీఁద నామీఁద నీరజాత్తుండు
తామసచిత్తుడై దయదప్పినేమొ
చేకొని నాకు నీజీవ మిచ్చితివి
నీకు నాప్రాణము నిజముగా నిత్తు
భూనాథ నే చలపాఠినందులకు

2115

ప్రాణహానియు నపఖ్యాతియుఁ గలిగె
కువలయాధిపుబుద్ధి కొంత కొంతైనఁ
జెవిఁ జేర్చ కనుభవించితి నింత ఫలము;
పతుల దీకొని మాధుబలుకుచు మెలఁగు
సతులకు బెక్కుమోసములు రాకున్నె!

2120

యనుచు దుఃఖించు నయ్యంభోజముఖిని

—॥ ద్రౌపదిని అర్జునుఁడు ఊరార్చుట

గనుఁగొని లాలించి గాండీవి పలికె
మానినీమణి యనుమానంబు వలదు;
ప్రాణంబు లున్నవి పవనజుమేన
పూనిన బలుమూర్ఖ పొంది యున్నాఁడు; 2129
కాని విచారంబు కలనైన లేదు
మీనాక్షి వెరవకు మిక్కిలి యతని
ప్రాణంబునకు నాదు ప్రాణ మిచ్చెదను;
అనుచు దుఃఖము మాన్పి యక్కువఁ జేర్చి
నను జూడు మని సింహనాదముచేసి 2130

—॥ వలకూబరార్జునుల సమరము —॥

వలకూబరుని గాంచి నారి మ్రోయించి
తలకొని దేవద త్తంబు పూరించి
యరదంబు దోలించు నాసమయమునను
సురవైరి పడియున్నఁ జూచి యర్జునుఁడు
అక్షుల మిణుగురు లశ్రు సంఘములు 2131
నక్షయంబుగ ధాత్రి నవఘటించుగను

ధననాథసుతుని శ్రోధమున నీక్షించి
 తనయుని దనయురస్థలమున నలమి
 యరదంబుపై నిడి యలి వేణి తాను
 వరుసతో పలవించి వగపు చాలించి 2140
 కరకరి నొగచొగల్ గదిసి తార్కొనిన
 నరదంబు బోసిచ్చి యర్థేశసుతుని
 వివిధాస్త్రతతుల బల్కిడి ముంచుటయును;
 అవియెల్ల దునిమి యతౌధీశుపట్టి
 యమితసాయకముల యర్జునుమీఁద 2145
 గమకించి వేయ నాగాండివధన్వి
 యలఘు బాణంబుల నవి దునుమాడి
 నలకూబరుని నూట నాట నేయుటయు,
 నలకూబరుఁడు దొడ్డ నారసంబునను
 నలిరేగి నరుని కంఠము దూర నేసె 2150
 అదియెల్లఁ బరికించి యమతనూభవుఁడు
 బెదరి యశ్రువులూలుక భీష్మునిఁ జూచి
 కనుగొంటివే దేవ గాండివిలెఱుగు
 మన భీమనేనుండు మారుతిసుతుఁడు

పడినచందము మన బలములు తొట్టు 2155
 పడెడిమార్గము, యక్షపతిపుత్తు చెలువు
 నించుక దడసిన నింద్రజుం డొరగు
 పాంచాలనందన పనియేమి యగునొ!
 అని పల్కి వగనొంది యందరి జూచి
 తనరథం బురువడి దరిమిన యపుడు 2160
 శమనుజు వెనువెంట శతవర్త శకుని
 యమరనదీశానుఁ డర్కనందనుఁడు
 గురుఁడును గృపుఁడును గురుతనూభవుఁడు
 కురురాజు' నకులుండు కురుకుమారులును
 పొగఁదొందు భగదత్తధూరిశ్రవులును 2165
 తగ దుస్సనేన సైంధవబాహ్లికులును
 కడు సహదేవమాగధసోమదత్తు
 లెడపక తమమీఁద నెదిరించి పోరు
 నెరయోధవర్యుల నిమిషమాత్రమున
 బరువడి ఖండించి బలములఁ గొల్చి 2170
 రాజశేఖరశౌర్య రజితాద్రిధైర్య
 రాజరాజతనూజు రమణీయతేజు

సారూఢి దాకి దివ్యాస్త్రజాలములు
 భోరున బుంఖానుపుంఖముల్లాఁగఁ
 గురియించి కెరలి గగ్గోలుగా నార్చి 2175
 ధరప్రీల సింహనాదములు బర్వించి
 శమనుజుఁ డవ్వీరు సారథి జంపె
 గమకించి భీష్ముండు కవచంబు జించె;
 నరదంబు నలిచేసె నర్కనందనుండు
 తురగంబులను గూల్చె దుశ్శాసనుండు 2180
 గురుండు కిరీటంబు గూలంగ నేసె;
 గురుతనూజుండు గొడుగులఁ గూలనేసె;
 నకులుండు పడగ చూర్ణంబు గావించె;
 శకుని కోదండంబు చయ్యన దునిమె;
 కరవాలు దుమురులుగా జేసె కృపుండు, 2185
 కురురాజు పలక గ్రక్కున నుక్కు డంచె;
 అధిపతి కడ్డమై యార్చుచువచ్చు
 రథికుల మూఁడుభర్తృంబుల దాకి
 సురరాజతనయుండు సునిశితాస్త్రముల
 బరగించి రూపు లేర్పడకుండఁజేసె 2190

318 సాగంధికప్రసవావహరణము

దానవ మానవదళము లశ్వేశ
 నానాదిశల సింహనాడము ల్నించి
 యనువొంద కిల్లిల్లి కార్కటుల్చేసి
 చని గరుడ యక్ష రాక్షసబలంబులను
 గౌరవి ద్రిప్పినమాడ్కి గోరించుటయును 2195
 తిరుగలేనట్టి భీతిని దల్లడిల్లి
 దెసచెడి దగదొట్టి దీనులై బెగడి
 కుసీదప్పి బలుసుక్కి కూతలు మాని
 యలకాపురము త్రోవ నరుగు నై న్యముల
 నలకూబరుడు గాంచి నగుచు నిట్లనియె 2200
 వలపోయెద రన్న యిపుడు నాలాపు
 పోలించి కనుగొని పోదురుగాని
 నిలు నిలుడని చాల నిగుడిచెప్పగిలి
 బలముల మరలించి భయముల మాన్పి
 నలువొంద మాతనవరత్నఖచిత
 సలలిత కాంచనసృందసం బెక్కి
 మహనీయ తరచండ మార్తాండకోటి
 వీర్యుడై కెరలి

ధననాథసూనుఁ డుద్ధండవేగమున
 ఘనరోషచిత్తుఁడై గదియ నవ్వేళ; 2210
 కనుఁగొని చెలరేగి 'గాండీవధన్వి
 ఘనదివ్యశరవృష్టిఁ గప్పిన నతఁడు
 నవియెల్ల పాడిపాడియై రాలనేసె;
 నవశిలీముఖముల నరుని గప్పుటయు
 విలయాంతకునిలీల విజయుఁ డవ్వేళ 2215
 నలకూబరుని దొడ్డనారసంబులను
 పరువడి గరిదూరి పారనేయుటయు
 వెరగొంది మూర్ఛిల్లి వేవేగఁ దెలిసి
 యమరేంద్రసుతునిపై యలుక రెట్టించి
 రమణీయ దివ్యనారాచబాలములఁ 2220
 గడిమి పింజాపింజ గదియ నేయుటయు
 నడరి భీష్మద్రోణు లాదిగాఁగల్గు
 రథికోత్తములు రాజరాజ తనూజు
 నధిక రౌద్రాకారులై చుట్టు ముట్టి
 మునుకొని నవమేఘములు నేక మగుచు 2225
 ఘనపర్వతంబుపై గప్పినలీల

విరివిగా బలుశరవృష్టి ముంచుటయు
గురుబలాధ్యుడు నలకూబరుం డలిగి
వివిధమహాఘోరవిశిఖజాలముల
నవియెల్ల నవలీల నవనిపైఁ గూల్చి
పాండవేయాగ్రణి పదిట నొప్పించి
గాండీవి నారింట గళవళపరచి

2230

గురుని మూడమ్ములఁ గుదియంగ నేసే
గురుసుతు నాల్గింట గోరించివేసే

2235

పరువడి కృపుని డెబ్బదిముల్కు లేసే
గాంగేయు నేమమార్గణముల నొంచి
యంగాధిపుని దొప్పి దమ్ములఁ గలఁచి
శకుని పదేనింట చట్టలు నేల్చి
నకులుని పదిరెంట నకనకజ్జలేసే

2240

శతవర్ష నైదింట జక్కుగావించి
ప్రతిభచే సహదేవు పదమూట నొంచి
చెలగి మూటను దుస్సనేనునిఁ గూల్చి
నలుబదేనింట సైంధవుని జెండాడి
భగదత్తు ఖండించి బాహ్లికుఁ జంపి

2245

ద్వితీయాశ్వాసము

తెగి సోమదత్తుని తెగటార్చి యార్చి
 భూరిశ్రవుని ధాత్రి జొరలంగ నేసి
 వీరనైశ్యముల పృథ్వీస్థలిఁగూల్చి
 శరనిధు ల్లలఁగ నక్షత్రములు రాల
 ధరప్రీల విలుగుజాధ్వని నేయుటయును, 2250
 అమరేంద్రసుతుఁడు గంగాత్తజుఁ జూచి
 సమహితచారిత్ర చూచితే యతని
 శౌర్యమాటోపంబు శరకౌశలంబు
 దైర్యంబు వీర్య ముద్ధండంబు చలము
 నలికలోచనునిదీ టనవచ్చు నతని 2255
 నలముక దొమ్మి కయ్యంబుచేసినను
 మనల మెచ్చరు మేటిమగలు చూచినను
 వినుమయ్య సాహసవిహితంబు గాదు
 ఇవ్వీరు, నందఱు నేకమై గొలువ
 నెవ్వరిప్రాభవం బెఱుగంగరాదు 2260
 ఇత డందఱిని గెల్చెనేని దేశాధి
 పతు లంకెకును రారు ప్రతిభలు తొలఁగు
 తగవుగా దిదియె పాతకహేతు వంధు

నగుబాటునేయక నన్ను మన్నింపు
నలకూబరునిమేలు నావిలు నేర్పు 2265

సొలవక కనువిచ్చి చూడఁడు మీరు,
'చెన్నొంద నన్నుఁ బెంచిన నీవు మెచ్చ
మన్ననఁ బెంచిన మాయన్న మెచ్చ
విలువిద్య నేర్పిన వీరపుంగవుఁడు 2270

సలలితతేజః డాచార్యుఁడు మెచ్చ
నతని నే గెలిచెద నాయత్తుసుతుఁడు
చతురత్వమున నన్ను సాధించెనేని
యప్పు డాతనిమీఁద ననినేసి గెలువు
మిప్పుడే పనిసేయ నెన్నిక గాదు 2275

నిలుఁ డని యందఱ నిలిపి గాండీవి
నలకూబరునిఁ జూచి నగుచు ని ట్లనియె
నీచక్క దనమును నీరాజసుంబు
చూచి మాప్రద్యుమ్నుఁ జూచిన యట్లు
నుండఁగా నిందాక నోర్పుక యుంటి 2280

నిందు సాహసశక్తి నీవు చూపితివి
నీపెంపు నీతెంపు నీవిక్రమంబు

చూపుము నామీదఁ జూచెద నిపుడు
 మీవారు నినుఁజూచి మేలుమే లనఁగ
 మావారు ననుఁ జూచి మాయురే యనఁగ
 పోరాడవలె నని పురుహతసుతుఁడు 2285
 నారసంబుల నూట నాటనేయుటయు
 నవశిలీముఖముల నలకూబరుండు
 కవిసి యర్జునుమేను గాడ నేయుటయు
 కళవళ మందఁగా గాండీవధన్వి
 బలునారసంబులు బరపినఁ గెరలి 2290
 నలువొంద వేయుబాణములు సంధింప,
 యిల నవి గూల్చి యత్తేశనందనుఁడు
 పదివేలశరములు పరపిన క్రిడి
 పదరక నవియెల్ల భగ్నముల నేసి
 లక్షసాయకముల లక్షించి యేసె 2295
 యశవల్లభపుత్రుఁ డవి దునుమాడి
 కోటిబాణములు మిక్కుటముగా నేసె
 పాటించి కనుగొని భలి యని మెచ్చి
 శత మన్యుసుతుఁ డవి చక్కుగావించి

324 సాగంధిక ప్రసవాచహరణము

శతకోటిశరములు చలమున నేసె 2300

దోర్బలంబున నవి ద్రుంచి నిగుడె
నర్బుదాంబకములు యక్షేశసుతుడు
పర్వనేయక నవి భంజించి వైచె
ఖర్వసాయకములు గాండీవి సొనివె
యన్నింటి పొట్టు పొట్టుయి రాలనేసె 2305

కిన్నరాధిపుష్పటి గేరి యుప్పొంగి
పద్మసాయకములు పావకాశుగము
పద్మరికులజుని పై నేయుటయును
దొలగ నన్నింటిని దునిమి కిరిటి
జ్వలనబాణప్రభాళాలంబు జూచి 2310
వరుణాంబకమున వాణించి కినిసి

యిరవై న సమ్మోహనాస్త్ర మేయుటయు
దురునై నమూర్ఖులు దొట్టుకొనంగ
నరదంబుపై వ్రాలె యక్షేశసుతుడు
అంతట నిలువక యమరేంద్రసుతుడు 2315
పంతంబు శౌర్యంబు బృహబలంబు
మిగులునం తంతకు మిక్కుటం బగుచు

నిగనిగన్ గులికెడి నిశితాంబకముల
 గరికరి మెరయంగ గడు నిగుడించి
 గరుడుర్వడికోట్లు గదిసిన దునిమి 2320
 సింధురంబుల కోటి చించి చెండాడి
 గంధర్వులను నాల్గుభర్వుంబు లైదు
 లక్షలపదివేల లవములు చేసి
 రాక్షసాధిపుల నిర్వడికోటు లైదు
 లక్షల ధరణీతలంబునఁ గూల్చి 2325
 యక్షాధిపుల ఖడియారుభర్వుముల
 నిరువడికోటుల నిలఁ గూల నేసి
 యగయ సంఖ్యకు నెక్కు డైనకిన్నరుల
 భువిఁ గూల్చి పెక్కుకింపురుషులఁ జంపి
 దివిజేంద్రతనయుండు తేజంబు మెరసి 2330
 నారసం బందుట నారి పూనుటయు
 ధీరత నేయుట దెలియరాకుండ
 నెడలేక గాండీప మెపుడు గన్గొనిన
 గుడిబడి యుండంగ గ్రోధించి కవిసి
 ఖిక్కిలి కరు కెక్కి మించి యేసినను 2335

ఎక్కడఁ గనుఁగొన్న నెందుఁ జూచినను
 ఎచ్చోటఁ బరికింప నెచట వీక్షింప
 హెచ్చు గాయంబుల నీలైడిభటులు
 సమయు నేనుంగులు చచ్చుగుఱ్ఱములు
 తుమురు లౌనరదము ల్లునియు సారథులు 2340
 మ్రగ్గెడి యోధులు మడియు దానవులు
 మ్రొగ్గు మావంతులు మురియు కిన్నరులు
 నరుదుగా బలు డొల్లియాడెడుతలలు
 పరువు లేత్తుచు మిట్టిపడెడిగాత్రములు
 పచ్చడల్ దరిగి గుప్పలు జోసినటుల 2345
 నచ్చ టచ్చట రాసులైన మాంసములు
 గాటంపు పెనురొంపిగా దండి నిండి
 మేటులై దగుక్రొవ్వు మెదడునెత్తములు
 మూలైడువారును మొరలిడువారు
 నీలైడువారును నెరిదూలువారు 2350
 పొరలెడివారు వాపోయెడివారు
 గొరలెడివారు డగ్గుతిక నురికి
 యరచెడువారు పెల్లారెచ్చుడువారు

శౌరప్రాణముల బండ్లు గొరికెడువారు
 కలువరించెడివారు కనులార్చువారు 2355
 పలువరించెడివారు శ్రమనెడివారు
 బెబ్బరించెడివారు భేదిల్లువారు
 తబ్బిబ్బులై నేల తడవెడివారు
 కలగి ఘూకాదిక కలకలం బగుచు
 నలఘు భయంకరం బయ్యె నావేళ 2360
 వరకేశచయము శైవాలమ్ముగాఁగ
 కరమొప్పు గొడుగులు కమలము ల్లాఁగ
 రమణ నానారత్నరథనికాయములు
 కమనీయకర్కటకంబులుగాఁగ
 నెరిచేలు క్రొవ్వడిండిరంబుగాఁగ 2365
 కరిగాత్రములు జలగ్రహములుగాఁగ
 కలితరథాంగముల్ కమతముల్లాఁగ
 మెలువొందుఖడ్గముల్ మిశ్రముల్లాఁగ
 నచువొంద బాణబాణాసనప్రతతి
 ఘనతరజలపన్నగంబులుగాఁగ 2370
 పారిపారి దేలేడు పురియలపిండు

నీరిగుల్కు ముత్త్యంపు చిప్పలుగాఁగ
 పరసంపుశీల్యముల్ శంఖముల్లాఁగ
 మరికొన్ని సాధనమండలావలులు
 గురుతరజలచరకులములుగాఁగ 2375

తరుచైనతరువులు భృజములుగాఁగ
 నడరి మెండైన గాయముల బెల్లుబ్బి
 గడుజాలుకొని సాగి కాల్యాలై వంక
 లై వాగులై యేరులై నదు లగుచు
 రయమున గడ్డబారె రక్తవాహినులు 2380

అత్తరిఁ జెలరేగి యతిసూత్నరత్న
 మత్తిష్కనవమాంసమత్తవిశ్కాంతి
 కేలాకెల్లంబులై కేకలేయుచును

ఏలలు బాడుచు నెగిరి యాడుచును
 మేలైన పరువుల్ల మెరుపుల్ల మెరయ 2385

సోలుచు వ్రాలుచు సొక్కుచుఁ గెరలి
 యోల యోల యటంచు నొసర నార్పుచును

నాలోలగతి నీదులాడె భూతములు
 తాళముల్ గైకొని తగువీడెఁ బూని

తాశము దరువులు దప్పక యుండ 2390
 పాళిపదక్రమవంతుమార్గముల
 లాలితస్వరకాలయకాలగతుల
 వేలారువిధముల వీణమీటుచును
 మేలని తనుదానె మెచ్చుచుఁ గెరలి
 యోలలు వెట్టుచు నుదరంబు గదల 2395
 హాలల్ల యని నాట్య మాడె నారదుండు
 బెడిదంపుమూర్చు తెప్పిరిలి వేగ
 చిడిముడిపడి లేచి శ్రీదునందనుండు
 తనసేన భూతలాభ్యతుని బలము
 కనువిచ్చి చూచి వేక్కసమైనరోష 2400
 మున లేచి శంఖంబు పూరించి కనలి
 ధనవంది దివ్యసాధనములు బూని
 చెలికాండ్రరథికుల సేనల నెల్ల
 నలరుచు లాలించి యనికి నిల్పుటయు
 చెలరేగి యాసునానీరనందనుని 2405
 బలము నుద్దండంబు బాణలాఘవము
 తెగువయుఁజొరవయుఁ దేజంబుఁ జూచి

తగధర్త తనయుఁ జెంతయుఁ గొనిలించె,
గురుఁడు మూర్ఖునిగా, నస్కన శేర్పే ఖేష్టుఁ
డిరవొందగా జంక నిశి కొనెఁ గృపుడు, 2110

కూర్చితో ముద్దాడె గురులసూభప్రుడు,
నర్మితో మ్రొక్కి కలగుచుఁ గవలు
మెచ్చెఁ గౌరవరాజు మేలనె గర్వ-
దచ్చెరుపడి యెంచి లోకోత్తములు,
కన్నులవండువు ల్లాఁగ వీక్షించి 2115
మున్నుగా నెంచ జేమూలవాహనుఁడు

కు పుడు యశస్వీయుఁ బొగడుట

అంతకుమున్నె యతౌధినాయకుఁడు
వితకయ్యం బొట విని రొద్దుఁడగుచు
మలసి మణిగ్రీనదనమంతలాది
గలదవారధికులు ఖర్వముల్ నడువ 2120
బహుసంఖ్యకొ మూలబలములు గొలువ,
కహకహర్షటుల నాకాశంలు బగుల
పదఘట్టనలకు భూభాగంబు వ్రల

నదనకాహళ భేరికారిగంభీర
 రావంబు లరికులగ్రావముల్ గ్రుంగ 2425
 తీవించే శౌర్యపాండిత్యుడై వేగఁ
 జనుదెంచి ఘనరణస్థలము వీక్షించి
 వినుతించి యత్యంత విస్తయము డగుచు
 నందను నాలింగనంబు గావించి
 యందలిరథకుల నందంద బొగడి 2430
 సమధిక వాహినీసహితంబుగాఁగ
 సమరసన్నద్ధుడై చయ్యన నిలచె
 అనిలతనూభవుం డాతని ముద్దు
 తనయుండు తెలివొంది తడయక లేచి,
 యన్నకు మ్రొక్కి భీష్మాచార్యులకును 2435
 జెన్నొంద ప్రణమిల్లి చేరి పాంచాల
 తనయను గవల నెంతయు నాదరించి
 ఘనరథారూఢుడై గగనంబు వ్రీల
 దరములు బూరించి, దారుణాశిస
 శరశ రాసనములు సంధించి, నిలిచి 2440
 రనిన నాజనమేజయావనీశ్వరుండు

332 సాగంధిక ప్రవాహనారణ్యము

మునినాథునకు గేలు మొగిచి యిట్లనియె
 ఆనఘాత్త యాహిడింబాత్మజుప్రతిభ
 అనిలనందనుని మహాటోపమహిమ
 ధననాథసుతుని యుద్ధండశౌర్యంబు 2445
 జనసుతుం డగుధనంజయుని సాహసము
 కురుయోధ వర్జుల గురుపరాక్రమము
 గరుడగంధర్వరాక్షసయక్షయోధ
 వరుల విక్రమకళావైఖరులెల్ల
 నరుడుగా వింటి యత్యధిచాయగుడు 2450
 చనుదెంచి సంగరస్థలమున నిలిచె
 నని పల్కితిరి మీర లవ్వలికథయు
 వినుపింపవలె నన్న వేడ్క నిట్లనియె
 జనమేజయునకు వైశంపాయనుడు
 అని శ్రీమహానందనాథీశ్వరాంఘ్రి 2455
 వనరుహనిరతసేవానందువేర
 భామినీజనపంచబాణునివేర
 అమలకారుణ్యగుణానిధివేర
 కేరళీసావీరకేకయద్రవిశ

ద్వితీయాశ్వాసము

సౌరాష్ట్రజననాథసన్నతుపేర
 పేరగు శ్రీరంగ మాంబాగర్భజలధి
 సరసకళాపూర్ణచంద్రునిపేర
 ననుపమరాయమన్నేకుమారుపేర
 ఘనదాననిర్జితకన్దునిపేర
 భూరినానాకళాభోజభూవిభుని
 పేర దీనశరణ్యుపేర దేవేంద్ర
 విభవునిపేర రావిల్ల శ్రీకొండ
 విభుచంద్రు లింగప్పశ్రీభర్తపేర
 దినరాజసంకాశతేజునిపేర
 అనఘవర్తను సీద సంకితంబుగను
 జనసుతసత్కిర్తిశౌర్యచాతుర్య
 ధనుడగణ్యుండు రత్నాకరకొండ

భల్లాణరాయ శుంభత్సప్తహంధ్య
 వల్లభ ఘూర్జర వసుధేశహృదయ
 భల్లాగ్రబిరుద ప్రభావునిపేర
 సల్లలితాచార సంపన్నునిపేర (క)

ఘనుని కృష్ణమరాజకవిసుతుఁ డాద్య
విసుతుఁడు గోపాలవిద్వత్కవీంద్రుఁ
డెనయ వేడ్కల రచియించిపట్టి

2475

ఘనతరసాగంధిక ప్రసవాప
హాగణకావ్యమునందు నాంజనేయుండు
పరువడి దీవించి పాండునందనుని
చెలగి తమ్ముల శింకి జెప్పిపుచ్చుటయు
తలగక నతఁ డేగి దనుజుల యక్ష

2480

వరుల ఖండించి యవ్వని నిల్పుటయును
తరుచుగా నది విసి ధననాథసుతుఁడు
ప్రవననందునిమీఁద బరతెంచుటయును
దివిజారిపాంచాలి ధృతి నేగి ధర్మ
తనయుని యొడుట పద్మము నిల్పుటయును, 2485

అనిలజలేమికి నన్న గుండుటయు,
సురముని పవమానసూనుకార్యంబు
లెరిగించి చనుట మహీవల్లభుండు
తడవు చింతించి ఘటోత్కచునితోఁగూడ

తడయక నచటి కందలు నేగుటయు 2490

కురురాజు బలముల గూడి యేతెంచి
సురవైరితో బోరి సుగుల్లె నడగి
సమరంబు చాలించి సంధి యొనర్చి
శమనునందను నాజ్ఞ సమ్మతి బూని
సకలసేనలుగూడి సామిరి కడకు 2495

ప్రకటించి చేరుట ఫల్గుణం డపుడె
పరతెంచుటయు ధనపతినందనుండు
గరిమెతో గ్రక్కునఁ గదలివచ్చుటయు
బారులు దీర్చుట బలుదెఱంగులను
పో రొసరించుట బోరిలోపలను 2500

అనిలజం డసురేశు డ్ధగ్ధశసుతుండు
మొనసిన మూగ్ధుల మునిగి వేగంబె
తెలి వొంది యనిసేయ దివురుచుండుటయు
నలకాపురాధీశుఁ డావహం బగుట
విని నైన్యములతోడ వెస నేగుదెంచి 2505
మొనసిన రిపునైన్యముల నెల్లఁ జూచి

336 పాగంధిక శ్రవణహరణము

తనబలంబులఁ జూచి ధరణీతలమునఁ
బెనగొన్న పీనుఁగు పెంటలు జూచి
యధికవిస్తయ మంది యివ్వలి యవలి
రథకుల సుతుని భూరమణుని బొగడి
కలన నిల్చుటాదిగాఁగల కథల
వలదుచు నిది ద్వితీయాశ్వాస మయ్యె.

2512

—

తృతీయాశ్వాసము

అవధరింపుము వసుధాధీశచంద్ర
 యవలి కథాక్రమం బని వివరింతు
 ధనపతి వచ్చునుద్దండంబుఁ గాంచి
 మనమున నులికి ధర్మతనూభవుండు
 మొన నిల్చి యున్నతమ్ముని ముఖాంబుజంబు 5
 గనుఁగొని నియమొందఁగా నిట్లు పలికె

ధర్మరక్షాసంధిసేయఁ బూనుట.

బాలునితోఁజేయు బవరంబునకు
 చాలు చాలై యుండె సమనె నై న్యములు
 పడిరి యోధులు లేగె బలము గుఱ్ఱములు
 బెడిదంపుబలములు బెంచి యేలెంచె 10
 శ్రీదుఁ డాతని నాజిఁ జెనకీ జయింపఁ
 గాఁ దీర దెంతటి ఘనులకు నైన
 పరికింపుము ధనాధిపతిసేనలోన

బిరుదధ్వజంబులు బెక్కింటి నవియు
 వారెల్ల నెరయోధవర్యులు గారె!
 పో రేలసంధియై పొసఁగుట లెస్స
 నావిని శమననందనుని వీక్షించి

15

— గాండీవి దానికొడఁబడఁకుండుట —

దేవేంద్రపుత్రుండు ధృతిమీరఁ బలికె
 ముందుగా కయ్యంబు మొననేయకున్నఁ
 బొందు సంధి యొనర్పఁ బొసఁగుఁ గా కిప్పుడు 20
 అదియేల దీరు మీయాత్మలో నింత
 బెడరేల ననుజూడు పృథ్వీతలేంద్ర!
 అరమర లొకయింత యైనను లేక
 కురుపాండవులు జలకూడేయుండగను
 నొరసి కయ్య మొనర్ప నుగ్రున్కైనఁ 25
 దరమె నాభుజశక్తి ధననాథుడిమి
 కను మని శత్రులు గడగడవణక
 తనరెడి దేవదత్తంబుఁ బూరించి
 వల కేల విలు గుణధ్వనికేసి యార్చి
 కలనికి బలములు గవియించుటయును 30

గిరగిర గిరగిర గిరగిర దిరిగె;
 పటుతర బ్రహ్మాండభాండజాలములు 1705
 పటుపటు పటుపటు పటుపటుఁ బగిలె;
 తనరారుచున్న పద్మాల్లలోకములు
 ఘనభయంబుల హల్లకల్లోలమయ్యె,
 పొలుపొందునట్టి యంభోనీధానములు
 వెలుచ నీరము లింకి బీటలు వారె! 1710
 కుతలంబుతో సప్తకులవర్వతములు
 గతితప్పి బలుక్రంగి కానరావయ్యె
 ప్రకటించి చీకాకుబడె ఫణిరాజు;
 కకలిక లగుచు దిగ్గజములు బెగడె,
 సురసమూహంబెల్ల చూడ్కులు మాని 1715
 వరువడి వడి పటాంచగా నేగె;
 ఆవేళ తల్లడమంది పద్మజుడు
 బ్రహ్మదేవుడు హరిహరులకడ కేతెంచుట వారల
 స్తుతించుట
 వావిరి దగదొట్టివడి దొట్టుకొనుచుఁ
 గ్రక్కున హంసతురంగరాజంబు

రావణకుంభకణ్ఠాద్విప్రముఖులను
 తీవి నెదిర్చి ఖండించినవారు
 అంతటి బలసాహసాంకు లీధరణి
 కాంతులు వీరితో కలహించి యెదిరి
 చెలరేగి యనిసేయఁ జెల్ల దటన్న
 నలకూబరుఁడు యశ్చ నాథున కనియె
 ఆయ్య! యీపని యెంత! యీబల మెంత!
 వెయ్యారువిధముల విమతులఁ బొగడఁ

— మణిమంతుఁ డొప్పుమందుట —

దగవౌనె! కాంచనోదరు డుండఁగాను
 ఘగటిమిఁ గలమణిగుంతుఁ డుండఁగను
 వార్త కెక్కిన హరిధ్వజఁ డుండఁగను
 గీర్తిఁ గాంచిన మణిగ్రీవుఁ డుండఁగను
 వీరల కెనయైనవీరులు లెక్క
 మీరి యుద్ధము సేయ మీచెంతనుండ
 జెరలు గొట్టుచు సర్వసేన లుండఁగను
 దరలక ననువంటితనయుఁ డుండఁగను

ఆపలివారు కయ్యమె కోరుచుండ
నీవేళ కమలంబు లిచ్చుట గొడువ
దీనత్వ మొంది ప్రార్థించివేసినను 65

బూనికొగిటఁ జేర్చి పొం దొనరించి
నలువొందకమలముల్ నవనిధానములు
నలకాపురంబైన నర్పింపవచ్చు
నేపున గర్వించి యెదిరించినపుడు
నీపాదములయాన నేతృణ మియ్య 70

ననిన నందఱు యోధు లటువలెఁబలికి
కనలుచుఁ గదలి శంఖములు పూరించి
దారుణసింహానాదములు బర్పించి
పోరికి నేనలఁ బురికొల్పుటయును
పారి వీరికి నితఁ యర్పింపరాని 75
హోరాహవం బయ్యె గురకులాధీశ!

— ఉభయపక్షములకును సుఖలసమరమగుట. —

మదకరు ల్చదకరు ల్తార్కనుకరణి
పాదలి పులుల్ పులు ల్చోరుచందమునఁ

గలఁగక తొలగక గండభేరుండ
 ములు గండభేరుండములు దూరులీల
 శరభముల్ శరభముల్ సమరంబు సల్పు
 సరణి హరుల్ హరుల్ సరిబోరుమాడ్కి
 ధరణీధరంబులు ధరణీధరములు
 తలకక నెదురేగి తార్కొనునటుల
 పొడుచుట నరుకుట పొదలి మోడుట యుఁ
 దొడఁబడి నాటుట తునియుట బెట్టు
 దాకుటల్ దెలియక దర్పంబు మోసి
 యాకాంక్షలనుబోరె నఖిలసైన్యములు.
 ఆసమయంబున శ్రీ నలుక రెట్టించి
 వాసవి విలుగుణధ్వనిచేసి నిగుడి
 యరుదైన కిన్నరయత దైతేయ
 గరుడగంధర్వుల ఘనయోధవరుల
 కలిమి వీక్షించి యేకడలఁ జూచినను
 వెలయు మోపులుగట్టి వేయుచందమున
 నంచితడివ్యశరావళి ముంచి
 ఘోరి యేసినఁగూలె మేటియేనుఁగులు

తృతీయాశ్వాసము

- 80 రథములు బొడియయ్యె రథికులు మడిసి
రథికులు సమసిరి హయములు మ్రగె
కొద్దిమీరిన గొడుగులు కేతనములు
గడ్డలాడిన లీల గగనంబు నిండె
మెండైన యెలగోలు మేదిని యణగె
దండిబారులు గ్రుంగె దర్పముల్ దొలగె
- 85 బలియురపై దూరి ఫల్గుణం డపుడు
వలనొప్ప శరలాఘనస్ఫూర్తి మెరసి
కరములు నొక ప్రోవు కాల్గొకప్రోవు
శిరములు నొకప్రోవు చెవు లొక్కప్రోవు
కండలు నొకప్రోవు కను లొక్కప్రోవు
- 90 గుండెలు నొకప్రోవు క్రొవ్విొకప్రోవు
మెడుగా నీడార మెడ దొకప్రోవు
తుండంబు లొకప్రోవు తొడ లొకప్రోవు 110
ఒకప్రోవు శల్యము లొకప్రోవు పేవు
లొకప్రోవు చర్మంబు లొకప్రోవు నరము
- 95 లొకప్రోవు కేశంబు లొకప్రోవు నాస
లకలంకగతి పర్యతాకారములుగఁ

గటికవాడును వోలి గాండీవధన్వి
 కటికపోగులు వైచె ఘనభీకరముగ
 నలిగి యంతటఁ బోక నాసవ్యసాచి
 చెలఁగి యక్షబలంబుఁ జెదరించి నరికి
 యొండొండఁ ఖండించి యోజలు గోసి
 నిండురు నెరపిన నీటువాటిల్ల
 తలకొని చిల్లాడి తప్పిపోసీక
 నలినలిగాఁగ నై న్యముల ఛేదించి
 ఘనరథంబులు మహాగ్రాహము ల్లాఁగఁ
 దనర కేతనములు తరువులుగాఁగ
 ధనురాదులు లతావితానముల్ గాఁగఁ
 దనువులు భీకరస్థాణువుల్ గాఁగఁ
 నేనుఁగుల్ గండకై లేంద్రముల్ గాఁగఁ
 నానాయుధంబులు నాగమిల్ గాఁగఁ
 దురంగముల్ హరిణసందోహముల్ గాఁగ
 వరనూత్న బహుచిత్ర వర్ణవస్త్రములు
 పాలుపొందఁబూచిన పొదరిండ్లుగాఁగ
 సలలిత బహురత్న చయభూషణములు

చటుల జాజ్వల్యపాషాణముల్ గాంగఁ

బటు భేరిగథ నేమి బలహోషాములు

ఖగమృగారావసంకరములుగాంగఁ

135

దగి యొప్పు ధననాథు డశమహాటవులఁ

జలపడి తనబాణదావాగ్ని చేతఁ

జలమున ముంచి భస్మంబుఁ గావించె

వెస నాత్మి ధనదాని వెన్నంట నేసి

మసలక నేనూట మణిమంతు నొంచి

140

యెలమి మణిగ్రీవు నిన్నూట జడిపి

నలకూబరుని నూట నాటంగ నేసి

వరబలోద్ధండదుర్వారప్రచండ

నిరుపమపాండిత్యనిజభుజాదండ

సారుడై తగు సవ్యసాచి నీక్షించి

145

ధీరతో ధనాధీశుఁ డిట్లనియె

కుబేరార్జునుల సంవాదము

వరుడ వటంచు నెంతయు నిన్ను నేను

పరువ నేయకయున్న పైకొనివచ్చె

శరలాఘవస్ఫూర్తి సాహసప్రతిభ
 సరిసన్నవాడ వర్షూరె మాయన్న
 మెచ్చితి నిను మేలు మేలు కిరీటి
 పొచ్చుంబుగా దొకబుద్ధి చెప్పెదను
 కచ్చుకపడి యీడుగాని కయ్యంబు
 విచ్చలవిడిసేయ వెర్రితనంబు
 మచ్చరంబున నన్ను మార్కొనవలదు
 తచ్చనల్ సాగ విత్తరిని వేవేగ
 వచ్చినయట్టి మీవారును నీవు
 విచ్చేయుఁ డనిన నవ్విజయుఁ డిట్లనియె
 ఓరాజరాజ! నాదొకవిన్నపంబు
 వేరె చిత్తములేక వినుఁడు తెల్పెదను
 వీరకర్తమునకు వెరచువారలకు
 మీరు చెప్పినబుద్ధి మిక్కిలి నిజము
 సమధికభీకరసమరరంగముల
 మీమువంటి ఘనులతో మెలఁగెడివాఁడ
 నీలవేళనాకు నింజితయు నొకటి
 యిలదొడ్డ కొంచెమే నెన్నఁడుఁ జూడ

వచ్చిన యట్టి మావారిలో నొకడు
మెచ్చరు నీ వెట్లు మెచ్చెదు నన్ను ?
కూరిమి ధర్మజాకౌలువులో నున్న
వారిలో నెలగోలువాడను నేను 170

ఘనయోధవర్యులు గడియకమున్న
కనుగల్గి యొకబుద్ధి గన్పెవేగ
పరిణామమున నీవు పట్టంబు జేరు
తరువాత మేము మాస్థలము జేరుదుము
నరులను గెల్చె కిన్నరనాథుఁ డనిన 175

సురదానవుల కిది చోద్యంబుగాదు
నరులు గుజేరు నెంతయుఁ గెల్చి రనిన
సరకునేయరు నిన్ను సకలలోకముల
మాకుఁ జెప్పినయట్టి మహనీయబుద్ధి
నీ కింతయును లేదు నేను నేమందు 180

నని వారిమొనలుగా నాడినయట్టి
ఘనుని కుజేరుండు గనుగొని పలికె
అర్జున నీపల్కు లవి యథార్థములు
వర్జింపఁదగినవి వర్జింపవలయు

నల్పసాంగత్యంబు నల్పయుద్ధంబు
 నల్పమానవసేవ నల్పాయుధంబుఁ
 గ్రొవ్వనఁజేసినఁ గొడువలౌ నిజము
 కవ్వడి విను కొంచెగాఁడవా నీవు
 ధరణిపై దివ్యకోదండపాండిత్య
 శరకౌశలరణోగ్రసాహసుం డనుచు
 కాలకేయనివాతకవచాద్వైత్య
 జాలభిద్యులమహాత్మాహివనుచు
 వాతాత్మజునితోడ వాదుకై యంప
 నేతువు కట్టి గెల్చిన ధీరుఁ డనుచు
 వరఖాండవవనంబు వహ్నికి న్నీచి
 సురరాజుదరిమిన శూరుఁ డనుచు
 హెచ్చుగా శంకరు నెదిరి పోరాడి
 మెచ్చులు గైకొన్న మేటి యటంచు
 నారదుచే మున్ను నానావిధముల
 నారూఢిగా విని యధిప నీతోడ
 నని నేయఁ దలఁచి నే నరిగితి నిటకు ;
 వినుట నిశ్చయము గావింపగొ నిపుడ

కనుగొంటి నీపరాక్రమకౌశలంబు
ఘనయోధవరులలో ఘనుడవు నీవు
నే నినుగెల్చిన నెగడు నాకీర్తి 205

నే నీకు నోడిన నేకొద్ది గాదు
వనధిలంఘించి రావణుపురి గాల్చి
చనుదెంచు కపికులచంద్రునికంటె
నగముల గూల్చి దానవుల ఖండించి
జగముల నుతిగాంచు జంభారికంటె 210

అంగజు హరియించి యజుతల ద్రుంచు
గంగాధరునికంటె ఘనుడనే నేను!
కేపున వారల గెలుచు నీలావు
చూపుము నాబల్లి చూతువుగాని
అని యల్కి క్రోధించి యాగ్నేయశరము 215

కుబేరార్జునుల యుద్ధము

ఘనమంత్రయుతముగా గాండివిమీదఁ
బనిపిన పటపటఁ బగిలె వంబరము
ధరణి వణంకె దిగ్ధంతులు మ్రొగె

బెదరె శేషుండు గిరుల్ పృథ్విలో గ్రుంగె
 నది మహా ప్రళయమార్తాండా ప్రకాశ
 మండితం బగుచు శుంభత్పృథి నిగుడె
 గాండీవధన్విదాగని విజృంభించి
 ధారుణీతలము దిక్తటము లల్లాడ
 వారుణాస్త్రము బూని వైచె వైచుటయు
 నది మహావిలయకాలాంతకాభీల
 విదితగదాదండవిలసితం బగుచుఁ
 జను దెంచి రవికోటిసన్నిభమైన
 యనలఘోరాశుగం బవలీల దునిమె
 అనురేంద్ర సుతుడు యక్షాధీశుమీఁద
 సముదగ్రతరవాయుసాయకంబేసె,

— ౩ ఉభయపక్షముల పౌరాడుట

నలకాధిపతిమీఁద నలిని గాంగేయుఁ
 డలఘుమహోగ్రనాగాశుగంబేసె
 నిరవొందగాఁ గిన్నరేంద్రునిమీఁదఁ
 బరువడి ద్రోణుండు బ్రహ్మాస్త్ర మేసె

నరవాహనునిమీఁద నాగ కేతనుఁడు   235
 కరమర్థి జలధరకాండంబుఁ జొనిపెఁ
 గూర్చి కుబేరుపైఁ గురునందనుఁడు
 నార్పుచుఁ గినిసి రాద్రాక్షుగం బేసె
 కర్ణుండు శ్రీదుపైఁ గవిసి దేవతలు
 వర్ణింపఁ బావకోజ్వలబాణమేనె   240
 మరియు దక్కిన యోధమండలావళులు
 గురియించి రాశుగఘోరవర్షములు
 సరగున నాదివ్యశరపరంపరలు
 గరికరి నొరిసి లోకములు బెగ్గిల్లఁ
 బ్రళయభైరవమహాపటహనిర్ఘోష   245
 కలితభూతేశ ధక్కా ధమత్కార
 శతకోటి శతకోటి సంకులాఘోష
 తతహవ్యవహాభీమథామంబు నగుచుఁ
 దనరుచు భూనభోంతరములు నిండి
 చను దెంచు నాదివ్యశరములు గాంచి   250
 నాగాశుగముచేత నలకూబరుండు
 బాగుమీరిన వాయుబాణంబు దునిమె

కడు మణిగ్రీవుండు గరుడాంబకమున
 పొడిపొడిగా నేనె భోగిశరంబు
 మణిమంతుఁ డొగి బ్రహ్మమార్గణంబునను 255
 గణుతింపఁ గమలజకాండంబు నేనె
 అనిలాంబకము బూని యల జయంధరుండు
 కనలి మేఘశరంబు ఖండించివై చె
 వరుణసాయకమున వహ్ని హేణంబు
 పరియలు గావించె భానుకేతనుండు 260
 ధనదుండు పొంగి మూర్తాండబాణమునఁ
 దనరారఁ గూల్చె రాద్రశిలీముఖంబు
 రహిమీర తక్కినరసిక శేఖరులు
 మహిగూల్చి రత్యంతమహితశస్త్రముల
 ఆరిమురి గెరలి జయంధరుం డపుడు 265
 సురసదీతనయుని జూచి క్రోధించి
 ఘనదివ్యశరవృష్టి గప్పి నొప్పించి
 జనసుతతాళధ్వజంబు ఖండించి
 యతఁ డేయుశరముల నన్నింటి దునిమి
 యతులితం బైనట్టి యరదంబు గూల్చి 207

విలుగుణధ్వనిచేసి వెర నార్పుటయును;
 గలఁగకఁ దొలఁగకఁ గాంగేయుఁ డపుడు
 మరియొకరథ మెక్కి మార్గణవృష్టి
 గురియించి మణిమంతుఁ గూర్చినందనుని
 తనువెల్ల నించినఁ దర్పంబు మెరసి

275

కనలి జయంధరగంధర్వవిభుఁడు
 కడువడి భీష్ముని కవచ మింతింతఁ
 బొడిపొడిచేసినఁ బొంగి గాంగేయుఁ
 డెనసిన కినుక నర్ధేందుబాణమునఁ
 గనకకరీటంబు ఖండించుటయును

280

చిత్రాంగదండు విచిత్ర కేతనుఁడు
 థాత్రిప్రీలఁగ నార్చి దర్పముల్ మెరసి
 యవలీల గాంగేయు నరదంబుఁ గూల్చి
 వివిధసాయకముల విలు ద్రుంచి వైచి
 సారథి హరులను సమయించి ఘోర

285

నారాచముల మేను నాట నేయుటయుఁ
 దమకించి యెండు రథంబుపై నెక్కి

- యమరసదీపానుఁ డర్థచంద్రాశు
 గములచే నిరువురి కంరముల్ ద్రుంచి
 రమణ జయంధరు రథముపై కురికి 290
 కరవాల మంకించఁ గని మణిగ్రీవుఁ
 డురసడి నెడసొచ్చి యొక్కభల్లమున
 వాలు చూర్ణము చేసి వరదివ్యబాణ
 జాలంబులను మేను జల్లెడగండ్లు
 చేసిన నీక్షించి చెలఁగి కర్ణుండు 295
 భాసిలుఘనదివ్యబాణత్రయమున
 గెరలి యేసిన మణిగ్రీవుండు మూర్ఛ
 నొరగిన సారథి యొక్కింత దవ్వు
 దొలఁగింప సూతపుత్రుండు పోనీక
 బలువడి వెన్నంటి పర తెంచుటయును 300
 కంచురథంబుల గంధర్వపతులు
 కొంచింప కరువది కోట్లుమార్కొనియె
 తమకించి యుక్కురథంబుల యక్ష
 రమణు వెంబడి కోట్లు రాధేయు గ్రమ్మె
 పాటించి కీన్నరప్రభులు ముమ్మారు 305

కోటులు కర్ణుఁ దాల్కొని పోరి రపుడు
 అందరిమీఁద యయ్యధికుఁ డంభోధి
 మ్మందరనగము దా మధియించు లీల
 పరుపడి బహుదివ్యబాణజాలముల
 సరదంబులను గూల్చి యధికుల దునిమి
 తురగంబుల వధించి దొరల మర్దించి
 కరకరి సూతుల గళముల జిదిమి
 ప్రళయకాలమునాటి భానుని సరణి
 కలయించి యలయించి గగ్గోలుపఱచి
 పరువులు బారించి భయము పుట్టించి
 గరిమేతో విజయశంఖంబుఁ బూరించె
 నటమున్న చయ్యన సరదంబు నెక్కి
 పటురోషమున భీష్మపార్థివేంద్రుండు
 నలుదిక్కులు గలంగ నారి మ్రోయించి
 పాలుపొంది మణిమంతుపుత్రునిమీఁదఁ
 జలమునఁ నొకయర్థచంద్రబాణంబు
 కలితమంత్రయుతమ్ముగా నేయుటయును
 యతౌధినా యకుఁడావిధమంత

310

315

320

వీక్షించి పావకవిశిఖంబుఁ బూని
 యదలించి గేసిన నమరేంద్రసుతుఁడు   325
 ముదమున వరుణాస్త్రమున ద్రుంచుటయును
 నలకూబరుం డైంద్రనారాచమునను
 నులుకుచు నభిమంత్రయుతముగా నేయ
 సొలవక నప్పు డాసూతపుత్తుండు
 చెలువుమీరఁగ శక్తిచే నది గూల్చు   330
 నంతలో నర్థచంద్రాశుగం బరిగి
 నెంతయు నా కిన్నరేంద్రుండు బెగడ
 ధరణిపై వెస జయంధరుని మస్తకము
 గురుభూషణములతోఁ గూల్చెఁ గూల్చుటయు
 భండనంబున తనపట్టికూలుటయు   335
 మెండుగాఁ గన్నుల మిణుగుర్లు దుముక
 సురనదీసూనునిఁ జూచి రోషించి
 యరుదుగా మణిమంతు డరదంబు ద్రొప్పి
 రణభయోదగ్రనారాయణాస్త్రంబుఁ
 గణుతింప మంత్రయుక్తంబుగా నేసె   340
 ఇది వెస బ్రహ్మాండ సూక్ష్మవిశుచును

నుదుటున జనుదేరఁ నొయ్యనఁ గాంచి
 వలనొప్ప భీష్మండు వైష్ణవాస్త్రమున
 నిలిపె నాబాణంబు నిమిషమాత్రమున
 అప్పుడు మణిమంతు డమ్మహాశరము 345
 తప్పిపోవుటఁ గాంచి ధైర్యంబు మించి
 కులిశనారాచంబు క్రోధించి యేయ
 సొలవక సురనదీసుతుఁ డేపుమిరి
 యవలీల నైంద్రసాయకమునఁ దునిమె
 కవిసిపానీయక గంధర్వవిభుఁడు 350
 సర్వాంగముల నించెఁ జటులబాణముల
 నుద్వీతలాఢీశుఁ డోడక నిలిచె;
 నతులితఘోరశస్త్రాస్త్రజాలముల
 ధృతి నించె మణిమంతు దేహ మంతయును
 కలఁగక తొలఁగక గవిసి యిర్వరును 355
 నిలు! నిలు! గాంగేయ! నిలు నిలు మనుచు
 మలయుచు ననోన్యమాత్సర్యములను
 తలఁడి పోర రక్తంబులు దుముక
 సలితమాణిక్యకై లంబు లనఁగఁ 366

కెవీటి

సౌగంధిక ప్రసవాపహరణము

బొలుపొందఁ బూచిన మోదుగు లనఁగ
బలువైన కాలవిపర్యాసములను
తరకొని యుభయసంధ్యారాగములను
సరిపడి సమరంబు సలిపి రాఘనులు
ఆక్కడ రాధేయుఁ డాహవస్థలము
గ్రక్కున శోధించి కదిసి వెన్నంటి

—కర్ణుని బలపరాక్రమములు—

కేకవేయుచు మణిగ్రీవునిరథము
పైకిని లంఘించి పాలస్త్యుఁ గాంచి
యక్కటా! యిటువంటి యతిరథోత్తముని
చిక్కించి చూడంగఁ జెల్లునే మీకు!
చిడిముడి పులిసోటఁ జీక్కిన వేగ
విడిపించుకొనునట్టి వీరులు లేరే!
తొట్టున వగగొర్ల వొడ్డి సొచ్చినను
బట్ట నియ్యరుబంటు పంతంబు మెరసి
యెన్నెన్నిపలికిన నేవ లే దింత
నెన్నొళ్ల పగ యుండె నీతనిమీఁదఁ

జత్తురు నొత్తురు సరియకాదు రింత
 నిత్తైరంగున నుండ నే నొందు జూడ
 నట మున్నె కమలంబు లర్పింతురేని
 యిటునంటి యాపక లేటిక వచ్చు
 గరుణతో నికనైన గాంచెద వేగ
 సరసిజాతములఁ బొంచాలి కొసంగి
 శౌరవేంద్రున కలకాపురం బిచ్చి
 వీరధర్మము మాని వివినభూములకుఁ
 జనుఁ డని పలుక రోషంబు చెట్టించి
 ధననాథసుతుఁడు రాధాపుత్రుఁ డాకే
 యిరవంద గద బూని యినతనూభవుని
 కరమందు వెలుగొందుఖడ్గంబు దునిమి
 విరఘండవై యుండి వీరవాక్యములు
 తరముగా దిది నీకు తరలుము కర్ణ!
 యరదంబుపై నెక్కి యస్త్రముల్ వూని
 బిరుదువాక్యము లాడి బెదరింతు మమ్ము
 చెడుగ! ని న్నివేళఁ జేఁగాచినాడఁ
 జెడిపోవ వలదు నీసేనది క్కరుగు

387

388

390

అధికుడ వైనఁ జయ్యన నేగి యొక్క
 రథమెక్కి రమ్మ దురమ్మ సల్పుటకు
 ప్రాణంబుపై నీకు భ్రమ కల్గెనేని
 మాను మీమాటలు మరలీహ మ్మనిన;
 నరిగి రథం బెక్కి నలఘుకోదండ
 ధరుడై కుబేరనందను వడి దాకె

❧ కర్ణమణిగ్రీవుల యుద్ధము ❧

అపుడు మణిగ్రీవుఁ డతిమూర్ఖుఁ డెలిసి
 తపనీయదివ్యకోదండంబుఁ బూని
 చపలాలతికెబోలు శరము సంధించి
 కుపితుడై కర్ణునిఁ గ్రోధించి చూచి
 నలకూబరుని యాననము విలోకించి
 ఫలదయ్య యిట కేల వచ్చితి వీవు
 మానవుం డనుచు నేమరియుంటిగాని
 యీనృపాలకు ద్రుంప నెక్కడె నాకు
 వాహిని కెక్కు నావరశక్తి యితని
 బాహుబలము నీవె పరికింపవలయు !

నన విని యిససూనుఁ డామణిగ్రీవుఁ
 గనుఁగొని యిట్లనుఁ గలకల నగుచు
 మీరాజు మారాజు మీయోధవరులు
 మారధికోత్తమల్ మాసాహసములు
 ప్రతిభలు మునుమున్నె పరికింపలేదె ! 415
 ఇతఁడు చూడకయున్న నేమిటఁ గొడువ !
 నిన్నుఁ జూచిన నిల్వ నీరు బండెడిని.
 ఎన్నఁడుఁ బరికింప నీటువంటివాని !
 సామజేంద్రముతోడ సయ్యాట లింత
 దోమకు సాగునే ! తొలగుము వేగ 420
 నెరవుగా బల్కెదె ! నీయాడువారు
 కలరు మా సేనలోఁ గదనంబు సేయ ;
 నస దీరకున్న యానలకూబరునకుఁ
 గొసరుగా నిచ్చెదఁ గోరి నిన్నిపుడె
 యని నారి సంధించి యరదంబు గదిమి 425
 కనకపుంఖోజ్జ్వలఘనసాయకముల
 నిరువుర నొప్పించె నిషంపరంపరల ,
 నరదముల్ దివ్యశరాసంబులును

దురగసారధులతోఁ దునియలఁజేసి
 కరుకెక్కి విజయశంఖఁబుఁ బూరించె 430
 మహనీయ మాణిక్యమయరథ మ్మెక్కి
 బహుశరంబులు కర్ణుపైసే సంధించి
 నెరి నొవ్వ నేసి మణిగ్రీవుఁ డపుడు
 హరుల సారథిఁ గూల్చి యరదంబు ద్రుంచి
 మలయక నవరత్న మకుటంబుఁ దునిమి 435
 విలునారి తెగటార్చి విల్లు ఖండించి
 కలహించి క్రోధించి కాయ మంతయును
 సొలవక నెత్తురు జొత్తిల్లఁజేసి
 యమ్ముల ముంచిన నళు కింత లేక
 నమ్మేటి వేరొక్క యరద మెక్కుటయు 440
 అది పొట్టుచేసిన నదరక కినిసి
 గదఁబూన నది గూల్ప ఖడ్గంబు పలుక
 కరముల సంధించి కదియనేయుటయుఁ
 దిరమొంద నవి రెండు తెగటార్చుటయును
 ఖరకరా త్తజ్జాడు చక్రంబు సంధింప 445
 వరశిలీముఖముల వారించి కర్ణు

సురము ప్రీలంగ మహోగ్ర బాణముల
నెరి దూర నేసిన నిట్టూర్పు విడుచు
సొరిది నల్లిక్కులుఁ జూచి భీతిల్లి
పరునడి వెన్నిచ్చి పరతెంచుటయును 450

— కర్ణనిపలాయనము —

గని మణిగ్రీవుండు గదియ నేతెంచి
యినసుత! నిలు! నిలు! మేల పోయెదవు
మలయుచు మీవారు మావారు జూడఁ
దలచెడిపారుట ధర్మ మే నీకు!
విరుదువాక్యము లాడి వెక్కులు ప్రేలి 455

పరులందఱును జూచి పకపకనవ్వు
పోయిన ని న్నేల పోనిత్తు నేను
మాయన్న! తొలఁగని మగవాఁడ వీవు!
చలియించి నీ విట్లు జరుగుట కేను
తలపోయ నినుఁ జూచి తక్కినయట్టి 460
నెరయోధు లీబుద్ధి నేర్చెద రింక
నెరి సాహసంబెల్ల నీటఁ గల్పితివి

ఎద గాయముల ధాత్రి నీల్లువారలకు
 నెదురుగా వచ్చుగుజేరపుష్పకము¹
 కుపితచిత్తుండవై కురువంశమునకు 465
 నపకీర్తి దెత్తువే! యన్న! రాధేయ!
 పారక తిరుగుము బవరంబు నేయఁ
 దేరువిండ్లమ్ములు, దెప్పించి యిత్తు
 ననుపల్కు విని విననట్లు భేదిల్లి²
 చనుకర్ణః జూచి యాచార్యనందనుఁడు 470

— అశ్వత్థామ కర్ణునికి సాయపడుట —

అధికవేగంబున సరిగి వేరొక్క
 రథముపైఁ జే పట్టి రాధేయు నునిచి
 యెలమి మణిగీఁత్ర నేడంబకములఁ
 గళవళఁబడనేసి కవచంబు చించి
 నలకూబరుని పదునాల్గు బాణములఁ

1 a. నెదురుగావచ్చు దేవేంద్రపుష్పకము (త)

b. నెదురుగా వచ్చు సురేంద్రపుష్పకము (ట)

2 ననుపల్కు విని విననట్లును కెడరి (త)

గలగించి సారథి ఖండించి వైచి
 భానుకేతనునిఁ దొంబది నారసములఁ !
 బూని ఘోరాహవంబునఁ జక్కుచేసి
 సకలబలంబుల నైన్యాధిపతుల
 ప్రకటించి చీకాకుబడఁ జెండివైచి 480
 కుండలీకృతముగాఁ గోదండమమరఁ
 గాండముల్ పూనుట కడిమి నేయుటయుఁ
 దెలియఁగూడకయుండఁ దేజంబు మెరసి
 బలియుర యోధుల భంజించి గడిమి
 వెలయదుణ్ణిగ్రీవు వికలంబుఁజేసి 485
 నలకూబరుని ముంచె నవభల్లములను
 నలకూబరుఁడు గురునందనుమీఁద
 నలువది దివ్యబాణంబు లేయుటయుఁ
 బొడియయ్యె నరదంబు బొలిసె గుఱ్ఱములు
 మడిసె సారథి బిల్కుమారె కేతనము 490
 తెరలక వేరొక్కతేరిపై నెక్కి
 గురునందనుఁడు నలకూబరుఁ గడిసె
 నల కూబరుఁడు గప్పె నానాశుగమ్ముల్

నిల మణిగ్రీవుఁ డనేకబాణముల
 ముంచినఁ గని ద్రోణముఖ్యులౌ యోధు
 లంచితశరవృష్టి సపుడు గప్పటయు
 నవి యెల్లఁ దునిమిన నాచార్యసుతుఁడు
 వివిధాస్త్రములు యక్షవిభునిపైఁ బరవెఁ
 బెట్టునార్చుచు భీమసేనుఁడు
 ధట్టించి గద కరద్యయమునఁ బూని
 నడఁచెంచుటయుఁ జూచి నలకూబరుఁడు
 బెడిదంపుటమ్ముల భీముని ముంచె
 నవి సడ్డనేయక ననిలనందనుఁడు
 కవినె పక్షులమీఁదఁ గన్నె సాశ్వంబు
 గోరించుగతి యక్షకోటుల మోచి
 ఘోరదానవుల మార్కొని చక్కుచేసి
 గరుడుల మడియించి గంధర్వవిభుల
 ధరఁ గొల్చి కిన్నరదళములఁ జంపి
 నలకూబరుని తేరు నలినలినజేసి
 యల మణిగ్రీవునియరదంబు దునిమె
 రణభయంకరపరాక్రమశాల్మయైవ

మణిమంతుతోఁ గొంత మసలక పోరి
 సురనదీతనయుండు సూర్యబాణమున
 సరగున నతని మూర్ఛ ముడుంగ నేసి
 మరలి పాల స్త్యకుమారునిఁ దాఁకి 515
 శరవృష్టి గురియించి చలియింపజేసె
 అక్కడి కలకలం బాలించి చూచి

శ కుబేరాద్ధునులయంధము ఆర్జునునిమూర్ఛ

జక్కుల యెకిమీఁడు సాహసప్రతిభ
 నరదంబు మరలింప నమరేంద్ర సుతుఁడు
 పరికించి యతౌధిపతికి నిట్లనియె 520
 ఇక్కడ నే నుండు లెఱిగియు మీరు
 అక్కడఁ జనఁ జెల్లు నా కిన్నరేంద్ర !
 చలమున ననుడాసి సమరంబుచేసి
 గెలిచి పోదువుగాని కేడించి నిలువు
 మిన్నక నామాట మీరిపోయినను 525
 వెన్ను గాయంబుల వేధింతు నిన్ను¹

1. వెన్ను గాయంబుల వెలయింతు నిన్ను (క)

అని గుణధ్వనిజేసి యరదంబు గడిమి

తనరారు దేవద త్తంబుఁ బూరింప

విని ధనాధీశుండు వేగంచె మరలి

వనజభవాస్త్రంబు వాసవిమీదఁ

530

బరగింప నష్టేటి బ్రహ్మసాయకము

కరమర్థి మంత్రయుక్తంబుగా నేసె

నది నిల్ప కిన్న రాధ్యక్షునిమీదఁ

నదలించి యేసె నారాయణాస్త్రంబు

కని కుబేరుండు మహాగ్రహమున నపుడు

535

‘ఘనవైష్ణవాస్త్రంబుఁ గైకొని దాని

వారించి కన్యడి వక్షంబు దాఁక

నీరజాస్త్రశరంబు నిగుడించుటయును

బలువిడి నదిగాక ఫల్గునుం డపుడె

తెలియని మూర్ఖుల తేరుపై వ్రాలె

540

— ఘటోత్కచునియధము ఆతఁడు మూర్ఖులట —

కనుఁగొని యాఘటోత్కచుఁ డుగ్రుఁ డగుచు

మునుకొని వాడి యమ్ముల విటు ద్రుంచి

భూరికిరీటంబు పొట్టు గావించి
క్రూరత రథముపై కుప్పించి దుమికి
కరవాలు బెరికి వెక్కసముగా నార్చి 545

నరవాహనునిబెట్టు నరకిన నశఁడు
నరదంబుపై వ్రాలి యంతలోఁ దెలిసి
కోదండమునఁబెట్టు గొట్టిన నతఁడు
పోదట్టి వక్షంబుఁ బొడువ శ్రీదుండు
కళవళ మంది రాక్షసకులేశ్వరుని 550

ప్రళయాంతకుని లీల బలుగదఁ బూని
మోదిన నది దాఁకి మూర్ఛిలి యపుడు
ఆదైత్యకులమాళి యవనిపై వ్రాలె
వేమరు పరికించి వికలంబు నొంది
సామశేంద్రము నెక్కి శమననందనుఁడు 555

ప్రకటించి నడచె తురంగంబు నెక్కి;
నకులుండు నడచె తురంగంబు మ్రోల¹
దురోద్ధనుండును దుశ్శాసనుండు

1. నకులుండు నడచె మానవసాధుతోడ (ట)

శౌర్యంబు లుప్పొంగ జనిరి వెంబడిన,¹
 వశుహికెక్క నెరయోధవర్యులతోడ   560
 సహదేవు డరుదెంచె జనపతివెంట;
 చతురంగబలములు సమకట్టి మొనను
 చతురుడై వెన కృపాచార్యుడు నడచె;
 అటమున్న పడియున్న యర్జునుఁ జూచి
 పిటపిట శోరలు బెట్టుగా వీటి   565

హనుమంతుడు పుడేదనితో యుద్ధము సేయుట
 ఉభయపక్షములవారికిని జరిగిన చిత్రయుద్ధము

కేతనంబున నున్న కేసరిసుతుఁడు
 భూతలం బదుర నద్భుతశక్తి దుమికి
 నక్షత్రమండలోన్న తమైనయొక్క
 వృక్షంబు కూకటి వ్రేళ్లతో బెరికి
 కరముల సంధించి గద్దించి నడువ   570
 పరికించి చతురంగబలములు పగిలె
 చిడిముడి పడి సర్వసేనాధిపతులు

1. శౌర్యంబు లుప్పొంగి జనిరి వెంబడిగ (ట)

జడిసి కూతలు మాని జరిగిరి వేగ
 పేరై నదొరలు కుబేరుని విడిచి
 జారిరి యోధులు చనిరి బెగ్గిలుచు   575
 అలకాధినాయకుఁ డాభూరుహంబు
 తొలగక శరముల దురుము నేయుటయు
 పోలించి కాంచి యద్భుతమైన యొక్క
 శైలంబుఁ బెరికి యక్షకులేశుమీఁద
 వైచిన నమ్మేటి వ్రక్కలు సేయ   580
 జూచి కోయని యార్చి సురలు భేదిల్ల
 కనకాచలములీల కాయంబుఁ బెంచి
 ధనపతిమీఁద నుద్దండత నడిచె
 తెలివొంది గనుగొని దేవేంద్రసుతుఁడు
 యలివేణి లాలించి యరదంబు దుమికి   585
 వలగొని యాకపివరునకు మ్రొక్కి
 చెలువొంద గీర్తించి చేతులు మొగిచి
 కపికులాధీశ! జగన్నుతచరిత!
 విపులబలాటోప! వీరాగ్రగణ్య!
 వలనొప్పు నెరయోధవర్యులలోన   590

చులక నేయుదురె! నాహూత్య మిపుడు
 కలయక్షకిన్నరగంధర్వపతుల
 నలకాధిపతితోడ ననిగెల్తుఁ జూడు
 కినుకమాను మటంచుఁ గీర్తించి యతని
 తనధ్వజంబున నుంచి ధర్మజాదులను
 వారించి యరదంబు వైశంబ యెక్కి
 దారుణశంఖనాదంబు బర్పించి
 యక్షవల్లభునిపై నరదంబు నూకి
 యక్షయదివ్యశరావళిలో నించె
 ఆలోన జెలి వొంది యనిలాత్త జుండు 600
 కాలునిగతి నార్చి గర్వంబు జేర్చి
 యలకాధిపతిమీఁదఁ నరు దెంచుటయును
 తిలకించి కాంచి యాదేవధ్వజుండు
 పటుతరాంచితదీప్యభాణజాలముల
 చటుటత ముంచె రాక్షసకులేశ్వరుని 605
 ఘ్రుకుటంబు దునిమిన మండి సురారి
 వికలంబు నొందక వికవిక నగుచు
 దేవధ్వజుని ముంచె దివ్యభాణముల

వేవేగ విలుదుంచి వీరులు జాపి
 సూతుని దెగటార్చి సూర్యబాణమున
 నాతని నొప్పించి యదలించుటయును
 తనరార దేవకేతనుడు జృంభించి
 జననుతం బై నట్టి స్కందనం బెక్కి
 మెరసి ఘటోత్కచుమీద దండురికి
 పరగించె బహుఘోరబాణజాలముల;
 నవియెల్లఁ బొడిసేసి యసురనాయకుడు
 తివిరి యమ్ముల ముంచె దేవకేతనుని
 ఈరీతి నొండొరు లేపు దీపించి
 పోరుచునుండి రద్భృతశక్తి మెరసి;
 అంతట మణిమంతుఁ డతిమూర్ఖుఁ డెలిసి
 యంతకు లీల సాహస మగ్ధులించి
 కరుకెక్కి యరదంబు గాంగేయుమీదఁ
 దరిమినఁ గర్జుఁ డుద్ధతి నెదురేఁగి
 శరముల నరదంబుఁ జక్కునేయుటయు
 నురవడి నతఁడు వేరొక్కరథంబుఁ
 బరువడి నెక్కి యాఖానునందనుని

నిరుపమాంబకముల నించు నవ్వేళ
 మార్తాండసుతునకు మణిమంతునకును
 కీర్తింపఁదగు రణకేళి సంధిలై
 తివిరి ఘటోత్కచదేవధ్వజులకు
 బవరంబు చాల దెప్పరమయ్యె నపుడు
 అమరేంద్రసుతునకు యక్షనాథునకు
 సమరంబు గల్గె నాశ్చర్యంబు గాఁగ
 నలకూబరునకు ద్రోణతనూజునకును
 గలితభయంకరకదనంబు చెల్లె
 నెరయ గాంగేయమణిగ్రీవులకును
 గరమొప్ప ఘోరసంగరమువాటిలై
 మారుతాత్మజునకు మణికేతనునకుఁ
 దారుణంబైన యుద్ధము సంభవించె
 హరికేతనునకు ద్రోణాచార్యునకును
 నరుదండ నాహవం బగ్గల మ్మయ్యె
 చెటువొందఁ గృపునకుఁ జిత్రకాయునకుఁ
 బలువైన జగడంబు ప్రకటించి మించె
 విలసిల్లు కురురాజువీర నేనలకు

635

640

నలరి చూడంగ నాల మధికమై మెరసె 645
 నకులునకును సదానందున కపుడు
 ప్రకటంబుగాఁ బోరు బలసె నెంతయును
 తక్కిన యట్టి యోధులకు యోధులకు
 నక్కజంబై న కయ్యము సంఘటిల్లె
 అరయ భటుల్ భటుల్ హరులును హరులు 650
 కరులును గరులును గడిసి పెంపెక్కి
 రథికులు రథికు లుగ్రత చలపోరి
 యధికజయాశాంక్ష నని నేయుచుండ
 అప్పుడు నారదుం డధికమోదమున

— నారదుడు ద్వారకాపురమునకు వచ్చుట —

గప్పనఁ జని ద్వారకాపురి నేరి 655
 నిరుపమమౌక్తికీనీలవైడూర్య
 మరకత ఘనహారమాణిక్యభిచిత
 సప్తసాలముల ముచ్చటలు చూచుచును
 తప్తకల్యాణసౌధములు చూచుచును
 గంగాతరంగిణీ కనకాబ్జముకుళ 660
 సాంగత్యకలితకాంచనకుంభనికర

భూరిగోపురచయంబుల విలాసములు
 సారె వీక్షింపుచు సకలసౌభాగ్య
 మందిరంబుల మేలు ముచ్చులు గనుచు
 జందన క్రముకరసాలజంబీర
 మాలూర శారద మాధవీ పనస
 తాలతమ్మలతాకుంజమంజు
 పల్లవశోరక ప్రసవఫలాది
 సల్లలితామోదసంయుతం బగుచు
 గలకంఠ శుకశాఠికాహంసచక్ర
 విలసిత మధురవాగ్విభవంబు గనుచు
 వలనొప్ప శృంగారవనమధ్యమునను
 వెలదులు పద్మియారువేలు గొల్వొగను
 జేలగుచు దివిజరాజీవలీచనలు
 సలలితనాట్యప్రసంగము ల్మైరప
 డ్దాపాలకనృక ల్చామర ల్వీవ
 గోపికాజనములు గొడగులు బూనఁ
 జనువుల రుక్మిణీసతి మొదలైన
 యెనమండ్రసతులతో నింపు సొం పెనఁగ

త

కేళి కామహిమలఁ గ్రీడించుచున్న

—౧౧ కృష్ణదశనము ౧౧—

తాలాంకసోదరు తతకీర్తిహారు
నలఘునీరదదేహు నాజానుబాహు
కలిత త్రిదశగేయు క్షకకౌశేయు
లీలావిలాసు లాలితతీరహాసు
బాలికామదనగోపాతునిచెంత
నిలిచిన గనుగొని నెలతలుఁ దాను
బొలుపొందఁ బ్రణమిల్లి పూజలు సేసి
యురురత్నపీఠిపై నుంచినఁ జెలఁగి
సురమాని వసుదేవసుతుని కిట్లనియె

—౧౨ నారదకృష్ణ సంవాదము

ఓపావనచరిత్ర! యోపాండుమిత్ర!
యోపుండరీకాక్ష! యోజగద్రక్ష!
కడకతో నొకవార్త గలదు దెల్పెదను;
కడుపావథానంబుగా వినవలయు
పరగ ధనాధీశ పాండవేయులకుఁ

దరుచైన ఘోరయుద్ధము సంఘటిల్లె 69
 ఇప్పుడు సేనలతో ఘడింద్రకేతనుడు
 కపటసహాయుడై కలిసి యున్నాడు
 సొలవక నిలుకులో సొలుకుమంత్రంబు!
 దలవెట్టంగలఁ దల థార్తరాష్ట్రండు
 మదమత్తుఁ డతని మర్తము మీకె తెలుసు 700

మది నింక నొకయనుమాన మయ్యెడిని
 అలకాధిపతికిని హరునకు దొడ్డ
 చెలిమియకా నీవార్త చెవిబడనేని
 యల శ్రీదునకు సహాయంబు గాంగలఁడు
 పాలుపుమీరంగ నాభూతనాయకుడు 705

తలపోయ మీదయ తప్ప వేరొందు
 గలదె పొండవులకుఁ గమలాధినాథ!
 అనువంద మీరు సహాయంబు గాంగఁ
 జనుఁ డని దేవతాసంయమి వెడలె

1 a. సొలవక నిరుకులో సోకు మంత్రంబు (క)

b. సొలవక నిలుకులో సోకు మంత్రంబు 11.

కమలాక్షు డవ్వేళఁ గడు విజృంభించి 710

శృష్టుఁడు పాండవులకు సహాయము సేయఁబూనుట

రమణుల నంతఃపురంబున కనిచి
యాస్థానమున కేగి యవనికంపింపఁ
బ్రస్థానభేరికాప్రతతిమ్రోయించి
యక్కడ నున్న యోధావళి నెల్లఁ
గ్రక్కున పయనముల్ గ్రమ్మని యనిచి 715
తరలక శార్ఙ్గదాచక్రఖడ్గ

వరసాధనంబులు వరుస ధరించి
గరుడ కేతనధనుర్గుణదివ్యబాణ
నిరుపమనవరత్న నికరసంఖచిత
సురధరోన్నతవిభాసురరథం బెక్కి 720

యరుదార పాంచజన్యంబుఁ బూరించి
యదువృష్టిభోజాంధకాదులతోడ
మది నెన్నరాని కుమారులతోడ
నలఘుతేజోనిధి యభిమన్యుతోడ
బలువిడి చతురంగ బలములతోడ 725

వలనొప్ప బహువై భవంబులతోడ
 ఘనత రాత్యంతవేగంబున గదిలి
 చనియె నుద్భటవృత్తి జలజలోచనుడు
 కదనరంగమునకుఁ గమలలోచనుని
 గదలించి పాదలుచు గ్రక్కున నపుడు
 కలహభోజనమాని కైలాట కాండ

❖ నారదుడు కైలాసమున కరుగుట .

తులకించు బొజ్జ చిందులు ద్రోక్కి నేగి
 యన్నిదిక్కులయందు ననవంతంబు
 వెన్నెల నిండాఁ వెదచల్లుదాని
 ఘోరకామక్రోధకుటిలమాత్సర్య
 భూరిపాపాఘముల్ పోద్రోలుదాని
 చారుసౌభాగ్యముల్ సమకూర్పుదాని
 తారాచలము గాంచి తగ వినుతించి
 యమృహగిరి నెక్కి యందంద నిండు
 కమ్మని వాసనల్ గ్రమ్ము మందార
 వనముల దాటి భవ్యవిసూత్నరత్న

తృతీయాశ్వాసము

కనకసాలంబులు గడచి యుత్తుంగ
 సారచంద్రోపలసౌధజాలంబు
 లారూఢి మీరి మహాభోగభాగ్య
 బంధురకల్యాణభవనరాజములు
 సింధురాలయములు చెలంగి చూచుచును
 జని చని మహనీయసాంబ్రాణికాది
 ఘనధూపవాసనఘంటానినాద
 పంచాక్షరీధ్యానబహుశంఖనినద
 కంచుకీజనఘోషగంభీర మగుచు
 సలలితం బైన యాస్థానమంటపము
 చెల్లువంబు మీర నీక్షింపుచు నేగి
 వీరభద్రకుమార విఘ్నాధినాథ
 భైరవాదు లుభయభాగంబులందు
 రమణ గూర్చుండ విక్రమధురంధరుడు
 ప్రమథాగ్రగణ్యు లుద్భటవృత్తి గొలువ
 గంధర్వకీర్తనరకామినీమణులు
 బంధురగీత ప్రబంధము ల్పాడ

కిరమర్థి యక్షరాక్ష కుగ్రాధిపులు
 పరుచడితో బరాబరు లొనరింపఁ
 గలితమోదంబున గంగావధూటి
 తులకించి జడలలో తుంపెనలాడఁ
 గలువలచెలికాఁడు కిళలు రంజిల్లఁ
 బలు రేవమాళిన్ బాసిల్లుచుండ
 గరగరికిలమించు గట్టురావట్టి
 గరిమెతో వామభాగంబున మెలఁగ,
 బహువిరోధవిలాసభ స్రవంపదల

—● శివుని సంవిద్యనము ●—

సహిమీరఁ గొలుపున్న రాజశేఖరుని
 గని దేవముని కులాగ్రణి వినుతింప
 మొనసి ప్రత్యుత్తానములు చేసి యతని
 నలువొప్ప నుచితాసనంబున నునిచి
 చలఁగుచు నమ్మానిక్షేమంబు లడిగి
 ఘనము మీ రిట వచ్చుకార్య మే మనిన
 మనసికారికి సురమాని యిట్లనియె

— ౧౧ నారద శివుల సంభాషణలు ౧౧ —

సర్వలోకశరణ్య! శైలజారమణ! 775

శర్వ! గంగాధర! సద్భక్తవరద!

వినుపింతు నొకవార్త విను చిత్తగించి

తనర విజృంభించి ధర్మనందనుఁడు

అనుజులు దుర్మోఢనాదులు గొలువఁ

జనుదెంచి ధనదుని సరకుగాఁ గొనక 780

చెలరేగి యుద్ధంబు నేయుచున్నాఁడు

తలపోయ ధర్మనందనుసేనలోన

గురుఁడు భీష్మండు నాగురుతనూభవుఁడు

కురురాజు భీముఁడు గోత్రారిసుతుఁడు

పరగు నానాదివ్యభాణకౌశలులు 785

నెరయోధవర్యుల నీ వెరుంగుదువు

కదనరంగమున నాఘనులతో శ్రీదుఁ

డెదిరించి పోరాడుటే దుష్టరంబు

పాటించి యిక నొక్కభయమును గలదు,

తేటగా నావార్త తెలిపెద వినుఁడు 790

తలపోయ పాండునందనులకు శౌరి
బలిమైన చెలికాడు ప్రాణబంధువుఁడు
కలలోఁ దలంచిన గ్రక్కున నేఁగి
తొలఁగక రక్షించుఁ దోయజాతుండు
వెలయ నీకార్యంబు విన్నంతలోన 795

నలఘు వై ఖరిసహాయమువచ్చు నిజము
కంతుని గన్నయ్య గదిసిన వెనక
చింతింప గతజలసేతుబంధనము
నిన్నె నమ్మినవాఁడు నీచెలికాడు
శన్నడసేయంగఁ గడు ధర్మ మగునె; 800
యీక్షణంబున మీర లేగకయున్న
'యత్నాధినాథున కాసింపఁదగదు
తెలిసివంతయుఁ దేట తెల్లమిగాఁగఁ
దెలిపితి నని యేఁగె దేవతామాని.

— శివుఁడు కుబేరునకు సాయపడ సిద్ధ మగుట

ఇందుకళాధరుఁ డెలమి యుప్పొంగి
యందరిఁ బరికించి యాహవంబునకుఁ

తృతీయాశ్వాసము

గట్టాయితమ్ములు గమ్మని యనిచి
 గట్టిగా పులితోలుకాశ బిగించి
 కమనీయుఘనవజ్రకవచంబుఁ దొడిగి
 డమరుగళూలచండపినాకముఖ్య
 వివిధాయుధంబులు పెస ధరియించి
 నవరించి తెచ్చినస్యందనం బెక్కి
 ధీరత్వమునఁ జను దెంచు నవ్వేళ
 నారూఢదివ్యరథారూఢుఁ డగుచు
 భైరవగుహవీరభద్రాదు లరుగ
 హీరంపుటరదంబు లెక్కి పెంపెక్కి
 ప్రమథులు శతకోటి బలసి కౌల్వంగ
 ప్రమదంబునను వీరభటపరంపరలు
 తమకము ల్నిగుడ ముందరఁ జను దేర
 గమకమై కరితురంగశతాంగతతులు
 కరకరిపార్శ్వభాగముల నేతేర
 వరుస చతుర్విధవాద్యఘోషములు
 ఘోరమై సకలదిక్కులుఁ బిక్కటిల్ల
 భోరున నేతెంచె భూతేశ్వరుండు

386 సాగంధిక ప్రసవావహరణము

గురుతరతురగోగ్రఖురఘట్టనములు 825

కరిపాదఘాతఘోకారరావములు

రమణీయమణినుయగభచక్రగతులు

పుడమిఁ గంపిప త్రిభువనము ల్లలఁగఁ

దడ.బడి శేషనితల లన్ని చెదర

బెగడి కూర్తము వెన్ను బిట్టులు వార¹ 830

— పరమేశ్వరుఁడు కుబేరునిదగ్గఱకు వచ్చుట

తగున ప్తకులపర్వతము లొడ్డగిల్ల

నతిరభసంబున నరుదెంచి యక్ష

పతి చెంత నిల్చె నప్పరమేశ్వరుండు

నిలిచిన గనుఁగొని నెయ్యంబుతోడఁ

దులకించు తమకముల్ తొడి బొమ్మలాడఁ 835

గయ్యంబు నిల్చి యక్షకులాధినాథుఁ

డయ్యెడ హిమగిరివాధీశుఁ జేరి

ఘనభక్తి ప్రణమిల్లి కరములు మొగిచి

విరయసంభ్రమముల వినుతించుటయును

1. బెగడి కూర్తమువెన్ను బిట్టులు వార (త)

హరుడు సంతోషించి యతని లాలించి 840

వరయోధవర్యుల వరుస దీవించి

సకలపై న్యంబుల సమరంబునకును

బ్రకటించి సమకట్టి బారులు దీర్చి

సముదగ్రతరభేరిశంఖారవంబు

లమరంగ నిగుడించు నాసమయమునను 845

శమనతనూజః డాశ్చర్యము నొంది

'అమరనదీనందనాచార్యవరులః

— ధర్మరాజు చింతించుట —

గనుగొని యిట్లను గటకటపడుచు

అనఘాత్తులార! యహాధినాథునకుఁ

గడిమి సహాయంబుగా వచ్చె హరుడు 850

తోడరి భూతేశ్వరుతో నిల్చి పోర

వల్లనొప్పు మనయోధవర్యులలోనఁ

గలరె! యెంతటి దోడ్డకార్యంబుగలిగె!

భైరవగుహవీరభద్రులతోడఁ

బోరాడ నెవ్వ రోపుదు రయ్యలార 855

388 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

ప్రమథులతో మనబలము లింతైన
సఖరాంగణంబున సరి నిల్వగలఁజేపె
యనుచు జింతించునా యమతనూభవునిఁ
గనుఁగొని పలికె గంగానందనుండు
మనుజేంద్ర యొకపేద మానవులీల 860

భీష్ముడు ధైర్యమునెప్పుట
ఘనభయంబుజ్జనిత కలఁగ నేమిటికి?
చలపడి వారితో సరిపోరువారు
గలరా యటంటివి కలరు తెల్పెదను
పరగ ద్రోణునకును భైరవునకును;
గురుతనూభవునకు గుహునకు జోడు; 865

వివరింపఁ గృపునకు విఘ్నేశ్వరునకు;
పవనుజునకు వీరభద్రున కుద్ది
కురురాజునకు నలకూబరునకును
నరునకు ధననాథునకు నీడు జోడు;
మన నకులునకును మణిమంతునకును, 870
సైవయ మణిగ్రీవునకు వైంధవునకు;

శౌకవామునకు నలసూతపుత్రుఁకు;
 శకునికి నుతికెక్క సైంహికేయునకుఁ
 జండీశ్వరునకును సహదేవునకును;
 నొండొండ సరి యుద్ధు లుర్వీతలేంద్ర 875

తలపోసి చూడ యోధులకు యోధులకు
 లలిమీర సైన్యంబులకు బలంబులకుఁ
 దొలంగక త్రాసునఁ దూచిననైన
 నలర సమానంబు లదిగాక విరుము
 వారిలోపలను మనవారిలోపలను 880

వారక రహికెక్క వరయోధులందుఁ
 జటుల సాహసశక్తి సరిపోల్పరాని
 పటుబలాధ్యుఁడు హిడింబానందనుండు¹
 పొంకించి నన్ను నేఁ బొగడుకోరాదు
 శంకరుతోఁ జేరి సరిపోరంగలను 885
 అన విని గాంగేయు నదరంటఁ జూచి

---

1. సాటి యీడును బోడు సరిలేనియట్టి
 మేటివీరుఁడు హిడింబానందనుండు (త)

— ౧౭ గాం గేయకర్ణ సంవాదము

కనలి రారాజుతోఁ గర్ణుఁ డిట్లనియె
భూతలాధీశ! యద్భుతమైనయట్టి
మీతాత పల్కులు మీకు సమృతమె!
యెందైన దెబ్బదియెండ్లు వెల్లినను

890

మందవిచారముల్ మదితప్పిపోవు
తనబల్లి యెటుగఁడు తారతమ్యములు
గనలేడు నీతిమార్గంబుఁ బోవిడుచు
పలుము నన్యులఁ దిట్టు బలియుర గిట్టు
నెలకొన్న ధైర్యుల నేరము ల్బట్టు

895

తనలోనె తాను సేంతయు రంతునేయు
భునయోధవరులతోఁ గారులు బలుకు
కదిసి దండనచేసి గద్దించిరేని
బెదరి కూతలు పెట్టు ప్రియములు పలుకు
మత్తిల్లు నీతనిమహిమలు గావు

900

చిత్తవికారంపు చేష్టలుగాని;
బహుశాల్ల ముడిదొక్కుపైనిఁ గోపింప

విహితంబుగా దివి వినుము తెల్పెదను

నెరయ శ్రీదునకును నీకు పెన్నుద్ది ;

దొరయ మణిగ్రీవ దుశ్శాసనులకు

905

నలువంద ముణిమంతునకు శకునికిని ;

నలకూబరునకు నైంధవునకు బోడు

నన్ను నే నెన్నుకొ నాయంబుఁ గాదు

పన్నగభూషణ ప్రముఖులొయోధ

వరులెల్ల నాబోడు వర్ణించి చూడ

910

గురుకృపార్జునభీష్మగురుసుతభీమ

నకులాదు లైన మానవకోటులెల్ల

ప్రకటింతుయత్ కాల్బలములబోడు

నరనాథ యొకటికి నవ్వు పుట్టెడిని !

తిరమొంద నావార్త తెలిపేద వినుము

915

వారిలోపల మనవారిలోపలను

పేరు గిర్తులు లేని బీదలలోనఁ

దలపోసి యెంచుఁగాఁ దగదు కయ్యంబు

బలుకోచ యాపిడింబానందనుండు¹

అన విని మీసంబు లల్లన దువ్వి 920

దినకరాత్తజ్ఞుఁ జూచి దేవతారాతి

కాలాంతకుని లీల గద ధరియించి

పోలించి పవమానపుష్పగన్ధానినఁ

గనలి భీముండు ఘటోత్కమని వీక్షించి

కొనుమని కనుగిల్చి గూఢత నున్న 925

ఘటోత్కచకర్ణసంవాదము

చలమునఁ గెరలి రాక్షసపక్రవర్తి

తలకొని మార్తాండతనయునిఁ జూచి

ఏమనంటివికర్ణ ! యీసారి పలుకు

నీమదం బడగింతు నృపతులయెదుట

యెంత సిగ్గెరుగవో యిందరు జూడ 930

నింతకు మున్నె ని స్నేమిసేసితిని

మరపునచ్చెనొ దొడ్డమగటిమి గల్లు

1 పరికింప చెందుకుఁ బనికెరానట్టి

పరికివాడల హిడింబీనందనుండు (త)

బిరుదుబంటవు నాదు పిరికితనంబు
కనుఁగొను మని మహాగదఁ బూని నడువ
దినకరతనయుండు దిగ్గన లేచి

935

— సురనదీతనయుండు వారిని వారింతుట

ప్రతిభతో గదఁ బూని పరతెంచుటయును ;
అతివేగమున వారి కడ్డంబు వచ్చి
చుచువున లాలించి శమననందనుండు
ఘనుల నిర్దురఁ గాంచి కరమొప్పు బలికె
అనుటమబలసాహసాటోపులార !

940

మనలోన మన కింత మాత్స్ర్య మేల ?
యిప్పుడే కలనికి యేగుచున్నార
మప్పుడు గన్పించు నందరిబల్లి
కుడువఁబోయెడువేళ కూరలరుచులు
నడుగఁగా నేమి మి వ్వుపుడె చూచెదము 945
వసుధ వంటలసాని వంటలసాని
మిసీకిన కూరలు మేల్కూపవలయుఁ
గాని వేగమె తెడ్లు గరిటెలు బూని

(యానుకు వేట్లాడు టది నీతి యగునె!¹

అని వారి వారించి యక్కునఁ జేర్చి 950

చనువున నొక కొన్నిసఖ్యముల్ నెరపి

వెన భీష్మనకుఁ చాల వినయముల్ చేసి

పొసఁగ యుద్ధమున కుప్పొంగుచున్నంత ;

నెందుఁ జూచిన నేల యీనిన లీల

పొందుగా జలధు లుప్పొంగి వెలుబ్బి 955

పాలుప వెల్లిగ వచ్చు పోలిక దనర

బలువిడి గెరలి నిబ్బరమున నడుచు

సకలనై న్యోద్ధాతసాంద్ర ప్రరాగ

నికరంబుచే బయోనిధులు గలంగె

గిరిసుతవహియించె భేదమోదములు 960

హరుడు మున్నగుఁ దాల్చె నాత్తలో చింత

రవిచంద్రతారకారాజికి మిగుల

నవిరళం బైన మార్గాయాస మొదవె

మొనసి యహోరాత్రములు గానఁబడక

1 యానుక వేట్లాడు టది నీతి యగునె (త).

ఘనతరగాఢాంధకారంబు గష్టె 965

భేరికాహాశంఖపృథుల డమామి
కారావములకు బ్రహ్మాండము ల్పగుల
కరిఘటఘంటికాకలితఘ్నింకార
గురుఘోషములకు కులగిరు లురలె
పరువడి వరవీరభటసింహనాద 970

హరిహేషులకును దిగంతము ల్వణఁకె
చతురంగవాహినీ సంయుతుఁ డగుచు
నతివేగమున వచ్చె నబ్జలోచనుఁడు
కని ధర్మజుఁడు మహాకౌతుకం బడరఁ
దన సహోదరులును దా నెదురేఁగి 975

❦ హరి పాండవులకు సహాయము పచ్చుట

మ్రొక్క నుద్యోగించు మురవిభేదనుని
గ్రక్కున నక్కునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
పొలుపొంద వినుతించి పూజలుంజేసి
బలరాముఁ గని చాల ప్రణుతించి పొగడి
ఫలుమరు తనగూర్చు బంధవర్గములఁ

గలయఁ గన్గొని క్రమక్రమమున మెలఁగె
 భీమాద్వనాదులు ప్రేమ నేతెంచి
 రామకృష్ణులకు మర్యాదమార్గమున
 వేర్పితో వందనప్రియభాషణముల
 నర్పిలి విహరించు నాసమయమునఘో ; 985
 శమవతనూజుండు సూతోష ముఖ్యుని
 కమలనాభునిమోముఁ గనుఁగొని పలికె
 త్రలిదండ్రీవీవె మాదైవంబ వీవె
 చెలికాడ వీవె మాజీవంబు నీవె
 మరదివి నీవె మాదుర్తము ల్నీవె 990
 వరదుండ వీవె మావాడవు నీవె
 అరయంగ పాండుజనాధినాయకుండ
 నీరజతోచన నినుఁ జూపి చనియె
 ఆపద ల్లోలగింప నఘములు వాప
 చేపట్టి రఱించి చెక్కిలి సరచి 995
 వెలయుబుద్ధులు చెప్ప వేడ్కలు నెరవ
 సలితం బగు బహుసంపద లొసఁగ
 శ్రుభములు చేగూర్ప శూరులునేయ

ప్రభువులు గావింప భయములు మాన్ప
 పావనపుణ్యసంపన్నులఁజేయ 1000
 నీవె కర్తవుగదా! నిఖిలలోకేశ!

జలజాసనునకైన శక్యంబు గాదు
 తిలకించి మిమ్ము ప్రార్థింప నాతరమె!
 రవిరాజనేత్ర! శ్రీరమణీశత్ర!
 వివరింతు నొకవార్త విను చిత్తగించి 1005
 పరగ సౌగంధిక ప్రసవంబువలనఁ
 గరకరిమధుబిందుకలహంబు పుట్టె
 ధననాథుఁ డతిశౌర్యధైర్యప్రతాప
 ఘనబలాధికశరక్రమకౌశలుండు;
 నతనికి ప్రాపుగా సళికలోచనుఁడు 1010
 చతురంగబలశక్తి చనుదెంచినాఁడు!
 కమ్మపూవిల్తుని గన్న మాయయ్య!
 నెమ్మితో మముఁ బ్రోవ నీవు వచ్చితివి
 గాంగేయుండును మీరు కవగూడి ఘోర
 సంగరంబునకును సకలసైన్యముల 1015
 నడిపించి జయము గనందగు ననినఁ

398 సాగంధిక ప్రసవాపహరణము

దడయక హరి ధర్మతనయున కనియె
జననాథవర ! మీకు సాధింపరాని
పను లున్నవే ధరాభాగంబునందు ?
నను జన్మలు సహాయు లతిబలొన్నతులు 1020

తనయులు చండప్రతాపవిక్రములు
గురుడు మహాయోధ గురుతనూభవుడు
గురుశౌర్యుఁ డతిధైర్య గుణనిధి కృపుడు
బల్లిదుఁ డగుభీష్మ ప్రతిభ యెంచినను
నెల్లలోకంబుల నెవ్వరు గలరు ? 1025

వరశురామునియంత బలశాలి నెదిరి
దురమున గెల్చి కీర్తులు గొన్నవాడు
పాంకింపఁగా భీమపుత్తుఁ డానాటి
లంకాధిపతియంత లావరి నిజము
అతనిదీ టనవచ్చు నర్జు నాత్మజుని 1030

శతమఖాత్తజు నెంచ శక్యమేగాదు
ప్రతిభ కెక్కిన బలభద్రుడున్నాడు
అతిధైర్యధనుడు సాత్యకి యున్నవాడు
బ్రహ్మవైభవమున ధనపతియంతభాఘ

అహిరాజకేతనుఁ డరుదెంచినాడు
కురుపాండవుల జతకూడి యుండఁగను
దుర మొనరింప యింద్రునకై నఁ దరమె
పెక్కుయోచనలేల పృథ్వీతలేంద్ర
యొక్కువ పనులకు నే నున్నవాఁడ

1635

కర్ణకృష్ణ సంవాదము

ననిన భానుతనూజుఁ డంభోజనాభుఁ
గనుఁగొని రాద్రుఁడై గద్దించి పలికె
భలిభలి! మేల్తేలు! పంకజనయన
కులశీల బలశౌర్యగుణశాలి వగుట
తెలిసె నీ కిన్నియుఁ దెలియ రెవ్వారు!
సాలవక నెంతశ్రేష్ఠుడ వైతి వీవు!

1040

1045

నిన్న నే దాసరి నేడె రాగంబు
నిన్నెరుంగుదు నేఁగు నీరదవర్ణ!
బండాటములుచేసి ప్రజలు దీట్లంగ
కుండలతోఁ దిని గొల్లలయిండ్ల
దొంగిలి కొంటెబుద్ధులు కొన్ని నేర్చి

1050

యంగనామ ణుల బాయని రట్టుఁజేసి
 మసలుమ నావులమందల నున్న
 పసులగాపరి నెరబంటు నే మెఱుగు
 నెందెందుఁ జూచిన నిటువంటిచెడుగు
 మందబుద్ధులుగావె మందగొల్లలకు 1055
 నెంచితి వార! నీ వీయోధవరుల
 మంచిదె తారతమ్యము లెఱుంగుదువు
 ముందర కయ్యోబు మొనసి యున్నయది
 యందరి నేజూతు నపుడు ననూడు
 వీరశేఖరుఁ డెంచు వీరశేఖరుని 1060
 పారుబోతు సుతించు పారుబోతులను
 నీవీరమర్తంబు నీబలప్రతిభ
 నీవిక్రమశూర్తి నే నెన్న నేల?
 వడినంటి తరిమి పర్వతము లెక్కించి
 జడియడ్డోలినజరాసంధుఁ డెఱుంగు 1065
 కదిసిపోనీక ఘనగహ్వరముల
 కదరఁ దోలినకాలయవనుఁ డెఱుంగు
 నింతలో మరచితివే కృష్ణ నీవు!

పంతంబు గల నెగబంటవు గనుక
తలపోయ నీకును దగినట్టివారి 1070
పలుదెఱంగుల మెచ్చి ప్రస్తుతించితివి
అన విని రోషించి యమరేంద్ర సుతుఁడు

— ఆర్జునుఁడు కర్ణుని దూషించుట

వనజాప్తనందనువదనంబుఁ జూచి
ప్రేలనిచ్చిన మరి ప్రేలెడు క్రొవ్వి
చీలల్ల నీ కేల సిగ్గు లేదాయ్! 1075

నీచాత్త యెవరు దండించిన వినవు
కోచకూతలు రేగి కూనెద వేల?
అతఁడు జగత్కర్త 'యతఁ డాదివిష్ణుఁ
డతఁడు సమృద్ధివంద్యుఁ డతఁ డప్రమేయుఁ
డతఁ డభుదూరుఁ డనంతుఁ డచ్యుతుఁడు 1080

అతని దూషింప నీకర్హ మే మూర్ఖ!
మగటిసిగల దొడ్డమగవానివలెనే
పొగచెక్కి నీ వేల పొంగెద విభుడు?
చలమున నాభిర్దశక్షికి నిన్ను'
బలిపెట్టకున్న నీ ప్రజ్ఞలు మాన 1085

వని కేల కరవాల ముంకించు విజయుఁ
 గనుగొని కనుగిల్చి గడ్డించి నిల్చి
 ఖరకరనందను గొంటుఁజేర్చి
 కరము సంధించి పంకజనాభుఁ డనియె
 అనఘాత్త రాధేయ యసహాయశూర 1090

— శృష్టుడు కర్ణుని చొగడుట —

యనుపమాటోప నీకాగ్రహం బేలః
 వరుస నే దెల్పినవారల నెల్ల
 వర యోధలై యుండ వచ్చింపఁగల్గె
 హరునకు నీకు దీ టనుచు నేనిన్ను
 ధర నుతించక యుంటి తప్పేమి నాదు? 1095

శంకరునకు నీకు సమమైన యుద్ధి
 పంకజాప్తతనూజప్రధనరంగమున
 సాయక హరు నెదుర్పడ నీవు దక్క
 నీయోధవర్షులలో నెవ్వరు గలరు?
 ఈవాహినులును యిక మాటజ్ఞలేల 1100
 నీవారు మే మెల్ల నిరుపమాటోప

రయమున హరు రాజరాజును గెల్చి
జయలక్ష్మి చేకొని సత్కిర్తివడయు
మన విన్ కర్ణుఁ డత్యంతమోదమున
కనకాంబరుని మోము గనుఁగొని పలికె 1105

నలినలోచన జగన్నాథ శ్రీకృష్ణ
చెలువంద నీవు మెచ్చినవాడె ఘనుఁడు
క్రొవ్వున గొన్ని పల్కులు పల్కె నన్ను
కవ్వడి నినుఁ జూచి కాచితి నతని
రాజీవనాథ విక్రమశక్తి నిపుడు¹ 1110
నేఁజెప్పఁగలబుద్ధి నీవె చెప్పితివి

— కర్ణుఁడు భీష్మ ద్రోణాదుల దూషించుట —

కలక దొలంగె సత్కరుణ వాటిల్లె
బలుపైన దొకవిన్నపంబుఁ దెల్పెదను
గురుఁడు దుర్మార్గుఁడు గురుసుతుఁ డల్పుఁ
డరయ భీష్ముఁడు వారికంటెను పెంకె 1115
కడు కృపాచార్యుఁడు కపటనూనసుఁడు

1. రాజీవనాథ యాక్రితభక్తి నిపుడు (ఁ)

తొడరి యీదుష్టచతుష్టయం బెపుడు
 బలువిడి నాబాహుబలశౌర్యగరిమ
 వలనొప్పు జూచి యోర్వంగజాల రనఘ
 యెందుకు పనికిరా రీనీచమతులు 1120
 నిందింతు రెంతటి నెరయోధనై న
 కుటిలోక్తులకు వేను కొరగాను నాదు
 పటుశక్తి గని మెచ్చి పనిగొనవలయు
 పన్నగభూషణు బలిమి నాబలిమి
 కన్నులపండువుగాఁ జూతుగాని 1125
 నెదురుమీరంగ నన్ను నీవెంట దోడ్కొ
 చనుమన్న హర్షించి జలజలోచనుఁడు
 గురుకృపాదులను మక్కువ నన్ను తించి
 సురనదీనందను జూచి యిట్లనియె
 గాంగేయసందడి కయ్యంబు గలదు 1130
 గంగాధరునిమీఁదఁ గర్ణునివెంట
 నానై న్యములు నేను నడిచెద మిపుడె
 నీసేనలును నీవు నృపులు యోధులును
 ధననాథుమీఁద యుద్ధమునకు జనుఁడు

.కనలుచు సకలలోకము లేకమైన 1135

హరుని మీమీడికి నరుదేర నీడు
సొరిది కర్ణుని లావు చూడుము నీవు
సురుచిరంబుగ మిన్ను జూచు కర్ణుండు
నరమరలో నేయక నని సల్పవలయు
నందు నిందును గల యఖిలరాజులకు

1140

లందరు మీమెట నరిగెడువారె
యన విని వినుతించి యంజలిచేసి
యనుమోద మొదవ గంగాత్రజుం డనియె
కమలామనోహర! కమలాయతాక్ష!

కమలదనీభవర్ణ ! కమలాంకవినుత 1145

— భీష్మని పదనము —

ఖగవాహనారూఢ! గజరాజవరద! ।

నగధర! వైకుంఠనాయక! కృష్ణ!

కర్ణుఁ డెవ్వఁడు గంగాపుత్రుఁ డెవఁడు

వర్ణించి చూచిన వాహిను లెవరు

భద్రరంగబలములు సమకట్టినటుల

1150

కదనంబునకు మీరు గడియించినారు
 హరుఁడు నేర్పరిమీర లధికు లంతకును
 తిరమొండ బారులు దీర్చితి రిపుడు
 గెలిచిన నోడిన కీర్తులు మీవె
 తిలకింప మీమాయఁ దెలియువా రెవరు? 1155
 లోకేశ! మీయాజ్ఞలో నుందు మింతె
 గాక స్వతంత్రముల్ గలవార లెవరు?
 వలనొప్పుగా భక్తవత్సలబిరుదు
 తలకొని శరణాగతత్రాణబిరుదు
 గలదేవుడవు నీవు గావె శ్రీకృష్ణ! 1160
 కలనైన మీదాసగణముల కెల్ల
 జయముగా కిల నజయ మేల గల్గు!
 భయ మేల గలుగు నోపరమాత్మ యనిన
 భావించి హరిభీష్టుఁ బరికించి పలికె
 నీవు నావాడవు నేను నీవాడఁ 1165
 గాని యన్యులమే జగన్ముతచరిత!
 భానుసూనుఁడు నొవ్వఁబలికినపలుకు
 లోకయంత్ర మదిలోన నుంచఁగా వలయు

సకలనేనలఁ గూడి సమరంబుచేసి
భువనముల్ వినుతింప భుజశక్తి మెరసి 1170
యవలీల గెల్చి రమ్మని నెల విచ్చి
రాధాతనూజుకరంబు చేపట్టి
యోధావళిల కెల్ల నొగి చెయిచూపి

కృష్ణుడు యుద్ధమునకు నన్నద్ధుఁ డగుట

ప్రమథులపై యదుబలముల నెల్ల
తమకంబుమీర నుద్ధతి గదియించి 1175
కాంచనాంబరుఁడు దిక్తటము లల్లాడ
పాంచజన్యంబు దాఁ బరఁగ మ్రోయించె
అమరనదీసూనుఁ డందరఁ జూచి
తమకంబు గినుక సందడిగొనఁ బలికె
పురుహూతసుత వాయుపుత్ర యాచార్య 1180
గురుతనూభవ కృపకురుకులాధీశ
శకుని దుశ్శాసన సైంధవ నకుల
సకలభూపతులార! జలజలోచనుని
సునతరసంగమక్రమవాక్యసరణి

వినినారుగద మీరు వీనుల కొలఁది ? 1185

కదనరంగంబునఁ గదిసినవేళ
పదపడి మీబాహుబలశరప్రాధి
ఘనపరాక్రమశక్తి గాన నయ్యెడిని
యనుచుఁ జేతులు జాపి యఖలసైన్యముల
పరువడి యత్నాదిబలములమీఁదఁ 1190

బురికొల్పి శంఖంబుఁ బూరించుటయును ,
అక్కడ ధననాథుఁ డావిధం బంతఁ
గ్రక్కునఁ గాంచి శంకరున కిట్లనియె
గౌరీమనోహర ! కంటివే యిపుడు
నీరజనాథుఁడు నీమీఁదఁ గదలె 1195

— శంకరకుచేర సంభాషణము —

వలనొప్పు పాండవవాహినీవితతి
నలిరేగి యుప్పొంగి నామీఁద నడిచె ;
గొదకొని హరిణంపుగుంపులఁ గాంచి
పొదలెడు గబ్బిబెబ్బలి విధంబునను
దానవేంద్రుఁడు మదోద్ధండుఁడై కెరలి 1200

పూని కోపున మించి పొంచుకున్నాడు
 ఎవరిపై దూకునో! యేకార్య మగునో!
 యెవరిఁ జెండాడునో! యెఱుంగరా దింక
 పరమాత్మ! దీని కుపాయ మే మనిన
 నరవాహనునిఁ గాంచి నాగకంఠఁబుడు 1205
 బెడరేల నీకు కుబేర నే నిపుడె
 యదుకులాగ్రణి మీఁద నరుగుచున్నాను.
 నలినలోచనునకు నాకు పెన్నుద్ది
 తిలకింప నతని మీదిక్కు రాసీను
 బలువిడి పాండవబలిములమీఁద 1210
 తలపడి నీవు యుద్ధముచేసి గెలుపు
 నరునితో నీవును నలకూబరుండు
 సురనదీసూనుతోఁ జోడు గావలయుఁ
 గాకున్న నొరులతోఁ గాదు పోరంగ
 చేకొని గంధర్వసేనలతోడ 1215
 గణుతికి నెక్కురాక్షససేనతోడ
 ప్రణుతింప కిన్నరబలములతోడ
 వీరయోధులతోడ వెక్కిరింబుగను

భైరవుఁ డిదె దైత్యపతిమీఁద నడుచు ,
 నని పల్కి నెల విచ్చి యఖిలనైన్యముల 1220
 గనుఁగొని చేవీచి గదియించుటయును ;
 ఉభయబలంబు లిట్లొగిమారుకొనిన
 రభసంబు లయ్యె తుంగహేషులును
 భేరికానిస్సాణభీకరకాహ
 లారావముల్ పద్మబాండంబు నిండె ? 1225
 కరిరథఘంటికాఘణఘణంఘాణ
 గురుతరధ్వనులు దిక్కులు పిక్కటిల్లె
 తలపడి పోరు నత్తరి నెన్నరాని
 బలుకయ్య మయ్యె నాబలముల కెల్ల
 నీటెల బల్లెల నిలగుడుల్ గ్రుచ్చి 1230
 తాటుచు దూటుచుఁ దలపడువారు
 కత్తుల కత్తుల కకవికల్లాఁగ
 హత్తి మత్తిల్లి చెండాడెడివారు
 గదలచే గదలచే గదలక నిలిచి
 యదలించి కదసి యెట్లాడెడివారు 1235
 బెడిదంపు పిడెములఁ బిడెములఁ దొడరి

యడరి కేడించి పోట్లాడెడివారు
 పంకించి బాకుల బాకుల చికిలి
 వంకిళ్ల వంకిళ్ల వరుస గ్రొవ్వాడి
 చూరీల చూరీల జొచ్చి భేదించి 1240
 చీరి డొక్కలు చించి చెండాడువారు
 బలమును జలము నిబ్బరము నగ్గలము
 బొలుపంద నందంద బోరాడువారు
 నెలకొని చికిలి పన్నిదమాడునటుల
 నెలమి కోలాటంబు లేయు కైవడిని 1245
 యలరార బిళ్లద్రొప్పాడినకరణి
 నలముక చిడుగుడు లాడెడిసరణి
 జలధులు జలధులు సరిబోరునటుల
 చలమున సమరంబు సల్పు నవ్వేశ
 కనకాంబరధరుండు కర్ణునిమోముఁ 1250
 గనుగొని చాల వక్కాణించి పొగడి
 అల్లదె గనుగొను మయ్య రాధేయ !
 మొల్లముగా మినుముట్టి యున్నదియు
 విహితప్రదీప్తుల వృషభధ్వజంబు

యడరి కేడించి పోట్లాడెడివారు
 పంకించి బాకుల బాకుల చికిలి
 వంకిళ్ల వంకిళ్ల వరుస గ్రొవ్వాడి
 చూరీల చూరీల జొచ్చి భేదించి 1240
 చీరి డొక్కలు చించి చెండాడువారు
 బలమును జలము నిబ్బరము నగ్గలము
 బొలుపంద నందంద బోరాడువారు
 నెలకొని చికిలి పన్నిదమాడునటుల
 నెలమి కోలాటంబు లేయు కైవడిని 1245
 యలరార బిళ్లద్రొప్పాడినకరణి
 నలముక చిడుగుడు లాడెడిసరణి
 జలధులు జలధులు సరిబోరునటుల
 చలమున సమరంబు సల్పు నవ్వేశ
 కనకాంబరధరుండు కర్ణునిమోముఁ 1250
 గనుగొని చాల వక్కాణించి పొగడి
 అల్లదె గనుగొను మయ్య రాధేయ !
 మొల్లముగా మినుముట్టి యున్నదియు
 విహితప్రదీప్తుల వృషభధ్వజంబు

నరిది పరాకునేయక నన్నుఁ జూడు¹
 నిఖిలమునిస్తుత్య నిగమాంతవేద్య!
 అఖిలాండకోటిబ్రహ్మాండకుటుంబ
 వైకుంఠనిలయ! గోవర్ధనోద్ధార!
 శ్రీకరగుణమూర్తి! చిన్నయమూర్తి! 1275

దానవకులశిక్ష! ధవళాంబుజాక్ష!
 మానితగుణజాల! మదనగోపాల!
 అప్పడు మిమ్ము నే నాడినయట్టి
 తప్పలు మన్నించి దయబ్రోవు నన్ను
 పన్నుగా సుతుఁ డెన్ని పలిభేనఁగాని 1280

కన్నతండ్రికి ముద్దు గాదె శ్రీకృష్ణ
 నావిని నవ్వి దానవకులాంతకుడు
 వేవేగ గర్జని వీక్షించి పలికె
 మాయురె! మేల్తేలు! మార్తాండతనయ
 నీయెడ నాయెడ నేరము ల్లలచె 1285
 నీవేమి నేనేమి నెసరైన మేన

1 పరధనేయక నన్ను పాటించి చూడు (ట)

బావపు తగువైన బంధుండ వీవె
 పెద్దపు వరుసను చిన్నను నేను
 తద్దయుఁ దండింప ధర్మము గాదె;
 సాయక నేకమై బహునాశ్లనుంచి
 మీయయ్య నేనును మెలఁగినవాడ;¹
 తగవు లెంచక నిన్ను తప్పు లెన్నుదునె
 యింక నే నొక్కటి యెంచెద వినుము
 శంకరుతో నీవు సమరంబు సేయ
 సన్నుతికెక్కిన సాహసు లచట
 నున్నారు తగదయ్య యెంటిగా నేనీ
 బలభద్ర సాత్యకి ప్రముఖులతోడ
 బలువిడి నేలెంచి బవరంబు సేయు

---

1 మీయయ్యలాననే మెలఁగినవాడ,
 పాయనీ యన్యోన్య బాంధవజ్యేషు
 లైయున్న కుముదకంఠాపుల మెపుడు
 గడురెండు రెండును గన్నులుగాఁగ
 నెడపక వీక్షించి నేకంబుసేతు
 తగ నిన్ను నేటి బాంధవ్యంబె మనకు (ఈ)

- మన వీని నవ్వి కంజాతునిమోము 1300
గనుగొని పలికె నాకమలాప్తసుతుడు
మురదానవాంతక ! మున్నె యాయోధ
వరులెల్ల వినగ దుర్వార ప్రతిజ్ఞఁ
బలికితి శంకర ప్రముఖులౌ యోధు
లెలమి నాజోడంటి నీక మాట లేల ? 1305
శంకరుతో యోధచయములతోడ
పంకించి గెలిచిన ప్రబలు నాకీర్తి
తెగి నన్ను వారు సాధించిరే నీవు
పగ దీర్చుదువుగాని పంకజనయన
నను సంతరించిన నరభరోత్తముడు 1310
గనుగొని మెచ్చ విక్రమముఁ జూపెదను
ననుజూడు, ప్రమథాదినాథులఁ జూడు
మని పల్కి, సకలసైన్యములు భేదిల్ల
విలుగుణధ్వనిచేసి, విఘ్నేశుఁ దాఁకి
యలఘుబాణంబుల నతని నొప్పించి 1315
వీరభద్రుని రెంట వికలంబునేసి
తారకారిని శరత్రయమున నొంచి

416 సాగంధిక ప్రవాహరణము

నలుచందఁ జండీశు నాల్గింట నేసి
యలరుచు భృంగీశు నైదింట గ్రుచ్చి
తక్కినరథికులదర్పంబు లణచి 1320

యొక్కువ బలములనెల్ల భేదించి
బారులు చీకాకుపడ చెండివైచి
తేదీలు కూల్చి గద్దించి డీయనుచు
కరుల నేలణగించి ఘనుల బోఁ దరిమి
హరుల నీరుగఁజేసి యార్భటల్లేసి 1325

అంగజహరుని డాయంగ నేతించి
పొంగి వైశ్వానరభూరిసాయకము
నరుదార గంధపుష్పాక్షత ధూప
వరమంత్ర యుతముగా వైచె; వైచుటయు
వెరగంది వీక్షించి వీరభద్రుండు 1330

వరుణాంబకంబుచే వహ్ని బాణంబు
తుమురులు గావించి దోళ్ళ క్తి మించి
యమరులు భేదిల్ల నార్చి శోపించి
యిన నందనుని దాఁకి యిష్టపరంపరల
పనుపడ గరిదూరి పార నేయుటయు; 1335

రాద్రుడై కట్టండు రహి నార్పి వీర
భద్రునియరదంబు పడగయు విల్లు
తురగసారథులతోఁ దునియులు నేసి
గరకరి మేనెల్లఁ గాడ నేయుటయు ;¹
పరువడి యవ్వీరభద్రుండు గెరలి

1340

సురలు భేదిల్ల శేషుండు తల్లడిల్ల
పటపట బ్రహ్మాండభాండము ల్బృగుల
ఘటఘటధ్వనిచేసి కో యని యార్పి
కరవాలమును బల్కు గైకొని రోష
భరితుడై భాసుసంభవు నిరీక్షించి

1345

తలవాంచి ఖడ్గంబు తళతళ మనఁగ
ఝళిపించి రథముపై చంగున దుమికి
కుప్పరం బెగసి దిక్కులు నిరీక్షించి
యొప్పిగి యదువీరయోధుల దరిమి
సముదగ్ర రథరథ్యచయములతోడ
కమలాస్తనందను ఖండించుటయును ;

1350

1 కరకరి మేనెల్ల గదియ నేయుటయు, (ట)

భావించి కర్ణునిపాటెల్లఁ జూచి
 భావజనకుండు పాంచజన్యంబు
 పూరించి రథికులఁ బురికొల్పుటయును ;
 భారుణి వణఁగ నుద్దండవేగమున 1355
 జని బలప్రద్యుమ్నసాత్యకి ముఖ్య
 ఘనయోధవర్య లొక్కటఁ జుట్టికొనినఁ
 గాంచి భృంగీశ్వరగణనాయకులను
 క్రౌంచభేదనముఖ్యరథిఁ శేఖరుల
 ప్రధనజయాకాంక్షప్రాధి నేతెంచి 1360
 పృథ్వి భేదిల నార్చి బెట్టు దాఁకుటయు ;
 నడరి కోపించి తాలాంకుఁ డవ్వేళ
 తొడిఁబడి గణనాథుఁ దొడరి పోరాడె
 భద్రవిక్రమకళాప్రాధిచే వీర
 భద్రునిఁ దాఁకి సౌభద్రుండు పోరె
 సాత్యకి చెలరేగి షణ్ముఖుతోడ
 సత్యంతబలశక్తి నని సల్ప నపుడు ;
 నందికేశ్వరుమీఁద నడిచె బుష్కరుండు
 కందర్పరిపుఁ దాఁకె కమలలోచనుండు

తక్కిన యట్టి యోధలు యోధకోటి 1370
 యక్కజంబుగఁ బోర నాసమయమునను,
 అక్కడ కౌరవయక్షసేనలకు
 మిక్కుటంబై హెచ్చి మించె కార్యంబు
 జక్కులతోనికీ సవ్యసాచికిని
 నుక్కుమీఱిన మహాయుద్ధంబు గలిగె 1375
 నలువందగా భీష్మనలకూబరులకు
 బలిమైన కయ్యంబు ప్రకటించి మించె;
 నెలకొని ద్రోణ మణి గ్రీవులకును
 గలితమహోగ్రసం గ్రామంబు చెల్లె;
 మలయు నశ్వత్థామ మణిమంతులకును 1380
 నలరు నుదగ్రజన్యము సంభవించె;
 రథికశేఖరులకు రథికోత్తములకు
 ప్రధనమగ్గలముగా బలనె నవ్వేళ;
 కనలి కిన్నరదైత్యగరుడగంధర్వ
 ఘనచమూవితతి రాక్షససేన దాడి 1385
 లలిమీర తిలతండులన్యాయమునను
 గలసి భయంకరగతిఁ బోరువునపుడు

అలఘుతేజోమూర్తి యైనభైరవుడు
 జలజభవాండముల్ జడియఁ ఘోషించి
 నిప్పులు దుమికెడు నిఖలాంబకములఁ 1380

గుప్పించి బలము జక్కులుచేసి డాసి
 బలువిడి నేనాధిపతుల ఖండించి
 చెలరేగి రాక్షసశ్రేణులఁ ద్రుంచి
 మారుతాత్మజునికుమారునిఁ దాకి
 క్రూరతగండభేరుండధ్వజంబుఁ 1395

దునుమాడి విలురెండుతునియలు చేసి
 యనుపమాటోపుడై యరదంబుఁగూల్చి
 తనువెల్ల జర్ఙ్గరితంబు నేయుటయుఁ,
 దనజనాభుడు మదోద్ధండుడై గెరలి
 గగనంబు మెరయంగ గాయంబు బెంచి 1400

బ్రథేగువుచే దిశ లెల్ల భేదిల్ల నార్చి
 భైరవుపాదము తృంధించిపట్టి
 భోరున మిన్నంత పాడవుగా నెత్తి ,
 గుప్పించి ధరణివైఁగూలఁగా మోది
 యుప్పరం బెగసి షహోగ్రుడై మండి 1405

వినువీధి దానవవీరులతోడ
 ఘనఘనాకారముల్ గైకొని నిలిచి
 పట్టుగాదశదిశాభాగంబునందు
 దట్టంపుచీకటుల్ దారొక్కన మించి
 మినుకైన యడిదంపు మించుట మించి 1410
 యొనరనార్భటులును నురుములు నురిమి
 పురుహూతుపాపంబుఁ బోలినయట్టి
 వరశరాసనము చెల్వమునఁ జేపట్టి
 కరకరినావర్తకాలమేఘములు
 వరుస కుంభద్రోణవర్షము ల్లాఁగ 1415
 గురియుచందంబున ఘోరతరోగ
 శరవర్షములు ముంచి చలము రెట్టించి
 పిడుగులవానలు బెడిదంపు సారి
 యడిదంపువానలు నద్రులవాన
 లురుతరభీతి నాయుధములవాన 1420
 లరిమురి గురియించి యధికుండై మించి
 యొకచోట హసించు నొకచోటఁ గేరు
 నొకచెంత గర్జించు నొకట గర్జించు

నొక క్రేవఁ బలు రొప్పు నొకదిక్కు నార్చు
 నొకటెంకి నదలించు నొకపజ్జఁ గడుము 1425
 పేరుపేరులబిల్చు పేరెముల్బారు
 భోరుభోరునదూరు భుజములు సరచు
 మసలి వర్తిలు వెక్కుమాయలు పన్ను,
 కసివొక మరియు రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
 బలిమి కిన్నరయక్షప్రభుధనైన్యములఁ 1430
 బొలియించి వెన నొక్కప్రోవు గావించి
 మేటియోధలనెల్ల మేడినిఁ గూల్చి
 దీలై సరథికులఁ దెచ్చునఁ జంపి
 తక్కిన దొరుల యోధలరథోత్తముల
 వెక్కుమార్గముల భేదించుటయును; 1435
 కరులేఁగె హయములు గదలె శాల్బలము
 పరువెత్తె రథికులు పారిరిదిశల
 తరుచుగా నున్న వేదండగాత్రముల
 మరుగుల నడగిరి మావంతకులము
 హయక శేఖరముల నటునిటుఁ ద్రోచి 1440
 రయమున దూరిరి రాహు తల్లెతులు

సలలితరథచక్రచయములక్రింద
 నభుకుచుఁ జొరబారి రథికయోధులును
 బెదరుచుఁ బీనుంగు పెంటలలోన
 నొదుగుచు డాగిరి యొగి వీరభటులు 1445

— ఘటోత్కచుడు శివునితో యుద్ధంబు సేయుట —

అంతట బోక నయ్యసురవల్లభుఁడు
 కంతువిద్యేషిపై గమకించుటయును ;
 కనలి శంభుఁడు పినాకం బెక్కుపెట్టి
 వనధు లింకఁగ గుణధ్వనిచేయుటయును ;
 ఘనరోషశిత్తుడై గణనాయకుండు 1450

వినుతప్రతాపుడై వీరభద్రుండు
 ప్రళయంతకునిలీల బాహులేయుండు
 ఇలమహోద్ధండుడై భృంగీశ్వరుండు
 జగదేకవీరుడై చండీశ్వరుండు
 నగణితాటోపుడై యర్ధనాయకుండు 1455
 నగభిత్ప్రతాపుడై నందికేశ్వరుండు
 నతులరణాద్యుక్తుడై మణిగ్రీవుఁ

డతిబలవిక్రముడై మఖమంత్రుఁ
 డాదిగాఁ గలుగుచుహోయోధవరులు
 మేదురంబుగఁ బన్ని మిన్నగ్రక్కదల¹ 1460
 బెట్టార్చుచును నొక పెట్టున నేగి
 కట్టల్క గగనభాగంబెల్లఁ గప్ప
 ననలానిలాదిదివ్యాస్త్రజాలముల
 ఘనతపింజాపింజఁ గడియ నేయుటయు ;
 ఆవిధమంతయు నరుదార నపుడు 1465

— ఆభిమన్యుడు యుద్ధమనందు మూర్ఖులుట —

భావించి గాంచి సౌభద్రుండు గెరలి •
 జగములు పదునాల్గు జలదరింపఁగను
 గగనంబు వగుల శంఖంబుఁ బూరించి
 దారుణసింహనాదంబుఁ బర్వించి
 ధీరత వా రేయుదివ్యబాణముల 1470
 నన్నింటిఁ బొడిచేసి యరదంబు నూకి
 యొన్నఁగా భృంగీశు నేడంబకముల¹

1 మేదురంబుగ భాత్రి మిన్నగ్రక్కదల (ట)

నారూఢి నేనాని నైదుబాణముల
 వీరభద్రునిఁ జండవిశిఖత్రయమున
 గణనాథు శితసాయకముల నారింట 1475
 మణిమంతు నెనిమిదిమార్గజంబులను
 గినుకతో నటమణిగ్రీవు నాల్గింట
 ధననాథసుతుని బద్వాల్గుశస్త్రముల
 నరవాహనుని ఘోరనారాచతతుల
 నెరి నొవ్వ నేనీ పైనికుల ఖండించి 1480
 యతిరథోత్తముల మహాయోధవరుల
 జతురంగబలముల సమయించి మించి
 శంభునిపై మహాశక్తి సంధించి
 గంభీరముగ నార్చి కనలి యేయుటయు;
 ఆమహాసాయక మరుదారఁ గాంచి 1485
 వామదేవుండు పావకశరంబునను
 ఖండించి కులిశమార్గజము సంధించి
 చండకోపాటోపసంరంభుఁ డగుచు
 నభిమన్యుపై నేయ నరి శతకోటి
 రథసంబుతోడఁ బార్థతమాజు నురము 1490

దాకిన ఘనధరాధరముకై వడిని
 భీకరంబుగ నార్చి పృథివిపై వ్రాలె
 అభిమన్యుపాటు దా నంతయుఁ జూచి
 రథసంబుతో నేఁగి రాక్షసేశ్వరుఁడు
 ఉభయనైన్యములెల్ల నొగి బెగ్గడిల్ల 1495
 త్రిభువనంబులు స్త్రుక్క దిశలు గంపింప
 దారుణంబైన కోదండరాజంబు
 జ్వారవం బడరించి శక్తి సంధించి
 యనలసాయకమును నద్రి బాణంబు
 ననిలశిలీముఖం బమరేంద్రశరము 1500
 వరుణమార్గజమును వనధరాస్త్రంబు
 గురునిశాశుగమును కులిశబాణంబు
 పన్నగారిశరంబు భాస్కరాశుగము
 పన్నగబాణంబు పటురౌద్రశరము
 నలిరేగి యొకపరి నారి సంధించి 1505
 యలిగి కోపించి యాహరున కిట్లనియె
 భూతేశ ! నీకేల భూరియుద్ధంబు !
 నాతో నెదుర్పడ నాదీటు గావు ;

పునుకపాత్ర యుబెద్దపులితోలుకాశ
మినుకులుగలగాలిమేతలసొమ్ము 1510
పూని ధరించిన పురియలపిండు
ఏనుగుచర్తము హెయ్యంపుపటము
జడలు మెండుగఁ దాల్చి జడియక రేలు
బడుగు కల్లరికాటి పాపనిలీల
భూతిమై పూసి యాబోతునెక్కి 1515
జాతిమాలినవేషభాషలు నేర్చి
దయ్యాలరాజవై తగకాదు గాచి
యయ్యెడ నుండక ననికి రాఁ దగునె!
పోడిమి ఘనులతోఁ బోరాడులెల్ల
వేడుక కుడుముల వేట్లాటగాదు 1520
పొమ్ము శ్రీకైలాసభూధరంబునకు
నిమ్మహాశరముల నీల్లఁగావలదు;
అని యార్చి యేసిన నతిభీకరముగఁ
జనుశిలీముఖముల శంభుఁడు గాంచి
ప్రతిబాణముల నవి భంజించి వైచి 1525
యత్తులసాయకముల నతని నొప్పించి

కనలి యంతటఁ బోక కందర్పవైరి
 దనుజనాథుని మాయ దలగింతు ననుచు
 నలువొంద వాయు బాణంబు సంధించి
 వలనొప్ప మంత్రపూర్వకముగా వైచె 1530
 అది యెందు నాలు గైదారును నగుచుఁ
 బదియు నల్వదియు నర్వది నూరు నగుచుఁ
 గడు నేగి వేలు లక్షలు గోటు లగుచుఁ
 దడయకఁ జని యర్బుదంబులు నగుచు
 ఘనఖర్వములు మహాఖర్వము లగుచుఁ
 జని శంఖములు మహాశంఖము లగుచు
 బహుపద్మములు మహాపద్మము లగుచు
 మహి ననంతానంత మహిమల నేగి
 దనుజాధినాథునిఁ దద్బలంబులను
 దనరు తేజంబులఁ దాఁకె; తాఁకుటయుఁ
 బరువడి సురరాజుపై దండు గదలు
 గురులైన 'కాటుకకొండలో' యనఁగ
 తిరమొంద మృదనుండు దివిజులమీఁదఁ
 బరపు నీలోత్పల బాణంబు లనఁగ

గగనతరంగిణీ కంజవాసనల	1545
కెగయు నిందిందిరబృందంబు లనంగ	
నమరారిసై న్యంబు లాకాశమునకు	
నమరులు భేదిల్ల నవరూఢి నెగసి	
పురహరు ఘనరోషమున కోర్వలేక	
పరువు లెత్తెడు దేవభామల మెడల	1550,
సరములు ద్రెవ్వి విచ్చలవిడి దిశల	
నెరసి రాలెడు నింద్రనీలంబు లనంగ	
కడిమి జంఘానిలఘాతంబువలన	
పడెడు జంబూఘల పంక్తు లనంగఁ	
గొందఱు దనుజులు ఘోరదుర్గములఁ	1555
గొందఱు దానవు ల్కూపంబులందుఁ	
గొందఱు రాక్షసుల్ గురునదీతతులఁ	
గొందఱు రక్షసుల్ కొండలయంద	
గొందఱు దీవుల కొందరు దిశలఁ	
గొందఱు జలధులఁ గొందఱు చెరుల	1560
వాపోవుచును బెట్టువడఁకుచు జెలఁగి	
చాపకట్టుగఁ గూలె సకలసైన్య	

సహితైక్కు నెరయోధవద్యులతోడ
 రహిమించు బంధువస్థంబులతోడ
 మేరుధీరులు నగు మిత్రులతోడ
 భూరిబలాధ్యులౌ పుత్రులతోడ
 బిరుదులు పోనాడి భీమనందనుడు
 గురుత్వై నరణభూమిఁ దోలే నంతయును
 గనుఁగొని కనలి పంకజబోచనుండు
 కను లెఱ్ఱచేసి శంఖంబుఁ బూరించి

ఘటోత్కచుఁడు మూర్ఖిలుట

బిరుదారిసందోహభీముని భీము
 సరసతేజోధనంజయు ధనంజయుని
 ప్రాకట బలజగత్పాణిని ద్రోణు
 భీకరారాతి విభీష్టుని భీష్టు
 తరలని యభిమానధను సుయోధనుని
 ధరణగణ్యేభ నైంధవు నైంధవుని¹

1 a. ధరణగణ్యేభ నైంధవు నైంధవుని (ట)

2 b. ధరణగణ్య భజనధవుని నైంధవుని (ట)

రమణ బౌహుబలాభిరాముని రాము
కమనీయనతుల పుష్కరుని పుష్కరుని
పరికించి పురికొల్పి పాంచజన్యంబు
తరుచుగాఁ బూరించి తమకించి మించి 1580

ధనువున నైదుశస్త్రములు సంధించి
ఘనరోషచిత్తుడై గదిసె కృష్ణండు
నరవాహనుని ఘోరనారాచములను
విరథుని గావించి వివ్వచ్చుఁ డపుడు
గుణరవం బడర నుగ్రునిమీఁదఁ గదిసి 1585

❖ కృష్ణఁ డొనర్చినయుద్ధము ❖

మణికేతనునిఁ గూల్చి మణిమంతుఁ జంపి
పవమానతనయుండు పశుపతిమీఁదఁ
గవిసి నిష్ఠురతరకాండము ల్జొనిపి
గురుభీష్మ గురుసుత కురురాజముఖ్యు
లురుశరావళిముంచి రుగ్రునిమీఁద 1590
భీమార్జునులమీఁద భీమప్రతాప
ధాముడై సేనాని తలపడి పోరె

వెలుచ నుగ్రతగురుభీష్టులమీఁదఁ
 బలుచిత్రగతి వీరభద్రుండుపోరె
 సాత్యకి ప్రద్యుమ్న సహదేవఁగుల   1595
 నత్యంతబలశక్తి నాగె కుబేరుఁ
 డాచార్యతనయతాలాంకులతోడ
 నేచివిఘ్నేశ్వరుం డెదిరి పోరాడె
 చలమున పుష్కరసాంబులతోడ
 జలదరింపకఁ బోరెఁ జంఢీశ్వరుండు   1600
 వరుస తక్కిన యోధవరులు యోధులను
 బొరిపొరి జయకాంక్ష బోరు నవ్వేళ
 అంతట గెరలి రథాంగధరుండు
 కంతువిద్యేషిపై గదిసి యుప్పొంగి;
 చటుల శిలీముఖసారము ల్నించి   1605
 పటుతరానిలవప్పి బాణము ల్దొడిగి
 భాసురంబుగ వీరభద్రునిమీఁద
 నేసిన నవి దాకి యిలఁ గూలె నతఁడు
 నారాయణాస్త్రంబు నారి సంధించి
 ప్రారూఢమంత్రపూర్వకముగా గుహుని   1610

పై నేయ నది మహాప్రళయప్రచండ
 భానువై శ్యానరభాను ప్రకాశ
 మగుచు నేతెంచి క్రొంచారివత్తుంబు
 పగటున దూరి దెప్పురముగాఁ బడిన
 నరుదార నైంద్రాస్త్ర మరిబోసి డాసి
 పరువడి విఘ్నేశుఁ బడ నేయుటయును
 ధరణిపై నొరగిన తనయులవంక
 పరికించి క్రోధించి ఫాలలోచనుఁడు
 హరిమీఁద ఘోరశరావళి ముంచి
 గరుడధ్వజంబుపైఁ గడు కొన్ని బరపి
 యనలాంబకమునఁ దాలాంకుని నొంచి
 యనిలసాయకమున ననిరుద్ధుఁ గూల్చి
 ద్రోణుని శక్తిచేఁ దునుమాడి పంచ
 బాణుని శరపరంపరల మర్దించి
 కులిశమార్గణమున గురుసుతు నొంచి
 జలధరాశుగమున సాత్యకి ద్రుంచి
 సాంబుని ఘనరౌద్రశరమున నణచి
 యంబకత్రయమున ననిలజుఁ గెడపి

1615

1620

1625

భూధరాశుగమునఁ బుష్కరుఁ దునిమి
 యోధావళులనెల్ల నొడిఁ ద్రెళ్లనేసి
 గాండీవి నొక్కట గళవళపరచి
 పుండరీకాక్షుపై భోగిశరంబు
 బరపిన హరిరోషభరితుఁడై మండి
 గరుడాంబకంబున ఖండింప దాని
 గౌరీశుఁ డధికవేగమున సంధించి
 శ్రీరమాధ్యక్షుపై శిఖిసాయకంబు
 పరువడి జొనిపిన పంకజాక్షుండు
 వరుణసాయకమున వారించి కినిసి
 కనలుచు ఘనఘనాఘనబాణమేయ
 ననిలశరంబున నవి ద్రుంచివైచి
 భవుఁడు మహారౌద్రబాణంబు పరప
 నవలీల నారాయణాస్త్రంబుచేత
 నలినేసి సమ్మోహనాస్త్రంబు వేయ
 చెలఁగి శంభుఁడు శక్తిచే నది ద్రుంచి
 యబ్జాక్షుమీఁద మహాశస్త్రమేయ
 నబ్జభవాండము లట్టిట్టు జెదరఁ

జనుదేర శౌరి యాశరము నీక్షించి
వనజాసనాస్త్రంబు వైచి నిల్పుటయు;
గజచర్మధరుండు డగ్గర జేర నేగి

— హరిహరసంవాదము —

గజవరదునిమోము: గనుగొని పలికె 1650

సరసిజలోచన! జగములఁ బ్రోవ
ధరణిభారము మాన్పు దనర నిర్దిష్ఠ
సీవు నేనునుదక్క నిఖిలలోకముల
భావింపఁగలరె! యీప్రతిభలు వారు
ధననాథ పాండురాట్టనయులవలన

1655

మనలోన మనకింత మాత్సర్యమొదవె
'జగతి నెవ్వరికైన సరి జంభరాని'
పగ గెల్వరా దను పటువాక్యసరణి
నెరయ చింతించిన నిక్కువంబాయె;
సరిపోర నీది ధర్మసంకట మాయె;

1. a. జగతి నెవ్వరికైన సాఖింపరాని (ట)

b. జగతి నెవ్వరికైన సుచెప్పురాని (క)

జగముల నింకొక సాటువ గలదు;
 తెగి పూటబడినచో దిద్దగావలయు¹
 తగదోడుపోయినఁ దచ్చనల్ దగదు
 జగడంబులొన వంచననేయరాదు
 నిన్ను నమ్మినవాడు నెమ్మి ధర్మజుడు
 నన్ను నమ్మినవాడు నరవాహనుండు
 నీవె గెల్తువటంచు నే గెల్తునంచు
 భావింపుచున్నారు బవరంబు మాని
 వారికి వేడుకల్ పాటుల్ల మనము
 పోరి నాయు మెరింగి పోట్లాడవలయు

గరిమతో సాధనకయ్యముల్ నేయ
 పరికించువారెల్లఁ బకపక నగరె!
 సొలవక నీనేర్పు జూచెద నేను
 కలగక నానేర్పు గనుఁగొను నీవు;
 అని కేల కేలికేరాభీలజాల
 జననతేజఃకాండచండస్ఫులింగ

---

1. తెగిపూటబడినచో దిద్దగావలయు (2421)

మాలికాలంకార మహితత్రిశృంగ
 పాలిశ్శురాలక పాలమై వెలయు¹
 శూలంబుఁ గైకొని సూటిగాఁ బూని
 పోలించి శౌరిపైఁ బూని నిల్పుటయు; 1680
 కనకాంబరుండు మహాగ్రహమున గెరలి

— పరిహరణ సమరము —

కనలి శంకరుని యగ్రలిక వీక్షించి
 తగవు లెంచకు మింక ధర్మంబుగాదు
 తెగి మరికొంచిదితే కార్యహాని
 యని పేర్చి పాంచజన్యంబుఁ బూరించి 1685
 లనర దక్షిణభుజాదండంబునంధు
 మధుకైటాభాసురము ప్రకకంఠ
 రుధిరాసులేప నారుణిమసంక్రాంత
 బహుతరాజ్యావళితప్రకటప్రయోగ
 వహనమౌతాశనబ్ధాలికాజాల 1690

1. a. పాలికరాలవ పాలమై వెలయు (ట)

b. పాలికాకారాలపాలమై వెలయు (త) , ,

విలయావసరమధ్యవేలాతివేల
చలిత చ రాచర జగదంతరాళ
తంతప్యదుష్టసంధాన సహస్ర
కాంతిచ్ఛటాంశుప్రకాండప్రచండ
సముదయద్వాదశసంఖ్యావిధాన

1695

తిమిరహరాదిత్యదేదీప్యమాన
దశశతసారాధారానుసార²
నిశితరథాంగంబు నీటుతోఁ బూని
నలువందపాంచజన్యంబుఁ బూరించి
సొలవక హరునిపైఁ జూడ్కి నిల్పుటయు; 1700

ఆచక్రవాళపర్యంతవిశ్వంభ
రాచక్రమంతదుర్వారవేగమున
వరుస కుచ్చరసారైవైఖరి నొరసి³

1. తంత ప్రహరసంధాన సహస్ర (త)

2. a. దశశతసారసంధానానుసార (ట)

b. దశశతసారాంభధారానుసార (త)

3. వరుసకుచ్చరసారైవైఖరి దిరిగి (త)

గిరగిర గిరగిర గిరగిర దిరిగె;
 పటుతర బ్రహ్మాండభాండజాలములు 1705
 పటుపటు పటుపటు పటుపటుఁ బగిలె;
 తనరారుచున్న పద్మాల్లలోకములు
 ఘనభయంబుల హల్లకల్లోలమయ్యె,
 పొలుపొందునట్టి యంభోనీధానములు
 వెలుచ నీరము లింకి బీటలు వారె! 1710
 కుతలంబుతో సప్తకులవర్వతములు
 గతితప్పి బలుక్రంగి కానరావయ్యె
 ప్రకటించి చీకాకుబడె ఫణిరాజు;
 కకలిక లగుచు దిగ్గజములు బెగడె,
 సురసమూహంబెల్ల చూడ్కులు మాని 1715
 వరువడి వడి పటాఁచగా నేగె;
 ఆవేళ తల్లడమంది పద్మజుఁడు
 బ్రహ్మదేవుఁడు హరిహరులకడ కేతెంచుట వారల
 స్తుతించుట
 వావిరి దగదొట్టివడి దొట్టుకొనుచుఁ
 గ్రక్కున హంసతురంగరాజంబు

నెక్కి యక్కజముగా నిలకు నేలెంచి 1720
 మచ్చరంబున నున్న మాధవహరుల
 విచ్చలవిడి మది వెంగంది చూచి
 యిరువురనడుమ దా నెంతయు దుమికి
శరణంబు శరణంబు శరణం బటంచు
 నటు మల్లి యటు మల్లి యటు నిటు మరలి 1725
 పటుభయభక్తితో బ్రణమిల్లి లేచి
 నయ మొందఁగా హస్తనలినము ల్తాగిచి
 జయజయ కమలాంక శరశిలాటాంక¹
 జయజయ సితగాత్ర సత్యచారిత్ర
 జయజయ గోరాజ సన్నతలేజ , 1730
 జయ దైత్యశిక్షపుష్కరహితాబ్జాక్ష
 జయజయ గోత్రాత్మజామనోరమణ
 జయరాజశేఖర స్థలలితోదార
 జయజయ వరఖగజానేయజనక²

1. a జయజయకమలాంక శశిలాటాంక (త)

b జయజయకమలాంకశరశిలాటాంక.

2. జయజయ భర్త గజాననజనక (త)

అని యిట్లు మురహరహరుల నెంతయును 1735

వినుతించి భారతీవిభుఁ డిట్లు పలికె

విలసిల్లు వేదాంతవేద్యులు మీరు

భట్టింపఁ గిట్టింపఁ బోషింప మీరు

పాలుపొంద కర్తలు భోక్తలు మీరు

కట్టుఁ గొమ్ములు మీరె ప్రభువులు మీరె 1740

నూతనలీలావినోదులు మీరె

యీతెఱంగునఁ గలహింసభర్తృంబె?

సకలజీవులు మీకు సరిగావె తలఁప

ప్రకటింప హితు లేరి? పగవారఁ లేరి?

తెరలలో బ్రతిమలతెరఁగున జనుల , 1745

నొరపుగా నాడించుచున్నారు మీరు

యమసుతుఁ డెవడు? యక్షాధీశుఁ డెవడు?

సరుమె మీరిర్వరు జగదీశులార

బాలుఁడ నొకవిన్నపమునేతు వినుఁడు;

మీలోన మీకేల మేటికార్యంబు 1750

భువి నాపురావులును బోట్లాడి కెరలి

కవిసిన లేగలకాల్గెల్ల విరుగు

మీకేమీ పనిలేదు మిగిలినయట్టి
 లోకముల్ హల్లకల్లోలముల్ గావె,
 కోపము ల్వారించి కూర్చి పాటించి
 చేపట్టి మమ్ము రక్షింపఁగావలయు,
 నని దైన్యరసమున నడలుచుఁ బలుకు
 వనజాసనుని గాంచి వరదయానిధులు

యంధము మానుట

తగవిచారించి మాత్స్యర్యముల్ డించి
 యొగి మహాయుధముల నుపసంహరించి
 గజరాజవరధుండు గజచర్మధరుండు
 గజబిజి చాలించి ఘనత నేతెంచి
 యెలమితోడ విరించి యెడదయ లుంచి
 యలుకు వారించి చయ్యన గారవించి
 యిరువురు నొకపరి యరవందఁ జేరి
 కరము రంజిల్లు గుచ్చి కౌగిటఁజేర్చి
 యొకటియై మువ్వారు నుండి యాలోన
 మకరాంకవై రితో మాధవుం డనియె

అనఘాత్స నీవు నే నరుభేద మేమి
మనవి నోదవిలాసమహిమలుగాక 1770

నెనయ వేరొండులే దెన్నటికైన
చనిన కార్యంబులు చనఁ గని ట్లింక
ధననాథునకుఁ బొండుతనయుల కిపుడు
కనకాబ్జములనుంచి గలిగె కయ్యంబు
గరిమ రెండును, రెండుకన్నులు మీకు 1775

మరి వలపక్ష మేమాత్రము లేదు
వారల వీరల వైరముల్ మాన్చి
గారాపు వియ్యంబు గల్పింపవలయు;
నని పాండవాగ్రణి సర్ధనాయకుని

హరిహరులు ధర్మయక్ష సాధులకు సఖ్యమును జేయించుట

జనువునఁ బిల్చె నాచక్రాయుధండు 1780
పిలిచినయంతనె ప్రియసంశ్రమములు
దళుకొత్త శ్రీదుండు ధర్మనందనుడు
క్రమమున నేతెంచి ఘనభయభక్తి
రమణ హరిహర హిరణ్యగర్భులకు

వినయమార్గంబుల వేర్వేర మ్రొక్కి
 వినుతులు గావించి వెన నీల్చుటయును;
 వేడుక మువ్వరు వీరశేఖరుల
 పోడిమి దీవించి పాసగ లాలించి
 గారవంబున వారికలక వారించి
 గారాపు వియ్యంబు గల్పించి చెలంగి
 హరుడు ధర్మజువదనాబ్జంబుఁ జూచి
 కరుణారసము చిల్కఁగా నిట్టు లనియె
 పాండవాగ్రణి నీడ భాగ్యంబు ధరణి¹
 మండలాధిపతుల కీమహిమలుగలవె !
 తనయులు చండప్రతాపవిక్రములు
 ననుజులజేయు లగణ్యసాహసులు
 నలఘు ధీరోదారు లరిభయంకరులు
 బలశౌర్యవిభవులు బాంధవాశ్రితులు
 వెలయంగ హయ్యంగవీనాపహరుడు
 చెలికాడు చుట్టంబు చేరిక మరచి

---

1. పాండవాగ్రణి నీవు భరితపుణ్యుడవు (త)

దైవంబు భృత్యంబు దాతయై మెలగ;¹
 నీవు చేసినపుణ్య మెన్న శక్యంబె!
 నీశాంతగరిమంబు నీసత్యమహిమ
 నీశౌర్యవిస్ఫూర్తి నీధర్మగుణము
 నెరయ నీతాలిమి నీనేర్పునోర్పు

1805

వరుసనాల్గురుచక్రవర్తులందైన
 నమర చూడము విన్న యదిలేదురాజ!
 మెచ్చె కృష్ణుడు నిన్ను మెచ్చితి నేను
 యిచ్చకువచ్చిన యేవరంబైన
 నడుగు మిచ్చెద నన హరునకు మ్రొక్కి
 తడయక నాధర్మతనయుఁ డిట్లనియె;

1810

— భర్తజావరము —

పార్వతీవల్లభ భవరోగవైద్య
 శర్మ మహాదేవ శంకర భర్త
 భూతనాయక ఘణిభూషణ సర్వ
 భూతదయాపర భువనప్రతాప
 జలజనాభుఁడు మీరు సద్వినోదములఁ

1815

1. దైవంబు భృత్యుండు దాతయై మెలగ (ట; త)

బొలుపొంద సూత్రంపుబొమ్మలలీల
 నాడింప మాడెద మంతియకాని
 పోడిమి మాకింత బుద్ధులు గలవె
 పరమమునీంద్రులు భక్తసంఘములు 1820
 వరదేవకోటులు వర్ణింపలేరు;
 పరంగ మీమువ్వురిపాదపద్మములు
 వరుస గాంచుటకంటె వరములు గలవె;
 యాపద దొలఁగె సౌఖ్యము లభ్యై సకల
 పాపముల్బారె సంపదలు చేకూరె 1825
 నన్నియు ఫలియొంచె నై నగిరీశ
 ఛెన్నొంద మీర లిచ్చినవరం జేను
 వెరువక వేడెద వినుము మోక్షొరకు
 సరవాహుపైని పంతములతో వచ్చి
 కవనిలోఁ జీకాకుగాఁ బడియున్న 1830
 బలములనెల్ల నెప్పటివిధంబునను
 గలఁగక దొలఁగక కనీగందనీక
 నలరంగ శ్రుతికింపుఁ డదియె నావరము
 అన విని మోదించి యతనివేడుటకు

— యుద్ధమున జచ్చినవారు మఱిల బ్రదుకుట

మనమున హరించి మాధవహరులు 1835

ఆరుదై నకరుణాకటాక్షమాధుర్య
వరసుధాసారము ల్పర్వించుటయును
వరుసతుత్తుమురులై వ్రాలినయట్టి
నరయక్ష దనుజకిన్నరముఖ్యబలము
లనువందఁగాఁ గోమలాకారు లగుచు 1840

మునుపటికంటెను ముదమునఁ బొదలి
ఘనమైన నిద్ర మేల్కొనినచందముల
నెలయు వేడుకలవాహినులెల్ల లేచి
వెలయు వైభవముల వితలేవై ఖరుల
నలువందు బంధురానందులై రపుడు; 1845

సురలు వర్షించిరి సూనవర్షములు
దురుసుగా దేవదుందుభులు ఘూర్జిలై
ఘనముగా గంధర్వగణము ల్పరఁగె
విననయ్యె తుంబురునీశారవములు
శమితమై తగె నారదాదులనుతులు 1850

నమరె రంభాదినాట్యప్రసంగములు
 నలినలోచనుడు పన్నగకంఠుండు
 జలజాసనుండును చంతువ్వులైరి
 అప్పుడు ధననాథు నాననాంబుజము
 తప్పక చూచి కందర్పారి పలికె

1855

శివుడు కుబేరునితో సాగంధికములను
 బాండవుల కి మన్నిచెప్పట

ధననాథ వింటివె ద్రౌపదీరమణి,
 కనకాబ్జములు గోరి కాంక్షించె నిపుడు
 వనజాతములనుంచి వారికి మీకు

ఘనతరం బైనసంగరము వాటిల్లె
 పాండునందనులు మాభక్తశేఖరులు

1860

పుండరీకాతునిఁ బొందినవారు
 మనము సేయనిబహుమానము ల్పాండు
 తనయుల కెవ్వరు దగఁజేయఁగలరు
 పనితొలలామకు వలసినయన్ని

గొనివచ్చి దామముల్ గూర్చి యర్పించు 1865

వహి కెక్కు భూషణావళిలమన్నించు
 బహుచిత్ర కాంచనాంబరము లిప్పించు
 కినుక చాలించి మిక్కిలి గారవించు
 మనవంద నెలవిచ్చి యనువు మన్నంత
 హర్షనివాక్యములకు నంగీకరించి 1870
 నరవాహనుండు నానందంబునొంది

—ॐ కుజేరుండు సౌగంధికములఁ జెచ్చి యిచ్చుట ॐ—

ఘనతరసౌగంధిక ప్రసూనములు
 వినుతభూషణములు విమలాంబరములు
 తరుచైన దివ్యగంధంబులు మరియు
 తిరమొంద వేవేగఁ దెప్పించి యపుడె 1875
 చనవున బిలిచి యజాతశత్రువునకు
 ననిలనందనున కర్జునునకు నకుల
 సహదేవులకును బాంచాలపుత్రికిని
 రహిమీరఁ జెలఁగి యల్లంకరించుటయు
 హరిహరు ల్పూర్ణాంబితానందులైరి 1880

— హరిహరుల సంతోషము

అరుదంది యుభయనై న్యంబు లుప్పొంగె
ధనపతి యాపురందా తనూభవు
గనుగొని యనురక్తి గొంటుండేర్చి
తైతలాధిప! హరిశ్చంద్రాదిసర్వ
భూతలాధిపులందు బురుహుతముఖ్య 1885

దివిజనాభులయందు దిక్పతులందు
వివరింప నీసాటివీరులు గలరె
మును నిన్నుఁ జెప్ప సొంపున విందు నేడు
గనుగొనఁగలిగె కన్గవ చల్లనాయె;
పరశురాముడు నీకు ప్రతి యనవచ్చు 1890

శరలాఘవ ప్రాధిసంధానగరిమ;
నిటలాగ్నినయనుడు నీదీటువచ్చు
చటులబాహుటోపసాహసప్రతిభ;
జలజనాభుడు నీకు సరివచ్చు సమర
తలమున చిత్రయుద్ధంబులు నెరప; 1895
విపులవై యలధరావిభు లెవ్వరైన

నృపచంద్ర నినుఁ జూచి నేర్పుకోగలరె
నిజబల్లి యున్నది నీరజాతుండు
విజయనీకావుడై వెలయుచు నుండ
సాలంబులోన బాహాళక్తిఁ జూప
నీలోకములను నీకెదు రెవరయ్య
యనుచు మెచ్చుచు బునరాలింగనంబు
లొనరించి తగువేడ్క నున్నంతలోన;

1900

బ్రహ్మసత్యలోకమునకుఁ బోవుట ౫

ఆవేశ పద్మజం డధికమోదమున
భావజజనకుని బార్వతీధవుని
కడకతో సన్నుతు ల్లావించి మ్రొక్కి
తడయక పాండునందగుల దీవించి
యరుదైన హంసవాహనముపై నెక్కి
కరమర్ధి సత్యలోకంబున కరిగె

1905

— ౧౦ కుబేరుఁ డలకాపురమునకుఁ బోవుట ౬

శంకరునకు నమస్కారంబుఁజేసి
పంకజాతున కట ప్రణమిల్లి పొగడి

1910

నలువంద పాండునందనుల దీవించి
 పాలుపొంద పాంచాలపుత్రి దీవించి
 చెలువంబుతో సర్వసేల గూడి
 యలకాపురంబున కేరిగె శ్రీధుంగ
 ప్రేమతో ధర్మజభీమాఝనులను
 వేమరు కృప గారవించి దీవించి
 యదువంశభూషణుం డనుప నత్యంత

— శివుడు కైలాసమునకుఁబోవుట

ముదమున గైలాసమున కేగె హరుడు

— దుర్యోధనుడు కరిపురంబునకుఁబోవుట

తలఁచు ధర్మజునకు దండంబువెట్టి
 వలనొప్ప శౌరికి వలనొప్ప మ్రొక్కి
 యరుదార షకలసైన్యసమేతుఁ డగుచుఁ
 కరిపురంబునకును గదలె రారాజు,

— కృష్ణుడు ద్వారక కేగుట

ధర్మసూనునకు వందన మాచరించి
 యర్చిలి భీమాఝనాథుల నెల్ల

బరంగ దీవించి ద్రౌపది నాదరించి
 సరసోక్తులను నుపచారముల్ చేసి
 యెలమి ఘటోత్కచు నెసగ లాలించి
 యలరి వారలనుతు లంగీకరించి
 యదువాహినులతోడ నబ్జలోచనుడు 1930
 పాదలుచు ద్వారకాపురమున కరిగె;

— ఘటోత్కచుడు వెడలుట —

ఎలమితోజనకుల కెల్లను మ్రొక్కి
 పాలుపొంద బాంచాలపుత్రికి మ్రొక్కి
 రాజిల్లు మానివి ప్రకులంబునకును
 దేజంబుతో మ్రొక్కి దీవనలంది 1935
 జనకుల యనుమతి నై న్యూబుతోడ
 ద హవాసముఁ జేరె శానవేశ్వరుడు

తర్వాతిభారతకథ

భీరసాహసోన్నతులైన తమ్ములతోడ
 పరమసాధ్వీమణి పాంచాలితోడ
 వలనొప్ప బాంధవవర్గంబుతోడ 1940

నలరుచు నున్న ధౌమ్యదులతోడ
 పోడిమి నావనభూమి గొన్నాళ్లు
 వేడుకల్ మీరంగ విహరింపుచుండి
 కడుద్వాది శొబ్దము ల్గడచినపిదప
 తడయక ననుజులు ద్రౌపది తాను

వెలయంగ నొకయేడు విరటునియొద్ద
 కొలువుండి తర్వాత గురుతులు దెలిపి
 యలరుచు నుత్తర కభిమన్యునకును
 జెలగి వివాహంబు చేయించి వేగ
 విరటుండు ద్రుపదభూవిభుఁ డాదియైన

నరవరులరుచేర నలిసలోచనుఁడు
 ఘనతపహాయుఁడై గరిమతో నడువ
 జని కురురాజుపై చల మగ్గలించి
 మునుకొని సుముహూర్తమున సేనతోడ
 మోనసి కురుక్షేత్రమున దండు విడిసి
 పెలుచసంగరమున భీష్మఁ జెండాడి
 నలవడ కలనిలో నాచార్యుఁ డునిమి

కరకరి బోరిలోఁ గర్జునిఁ జంపి '
 సరభసం బగు నని శల్యునిఁ గూల్చి
 కలఁగక నొంటరి కయ్యంబునందు 1960
 తలవడి యురగకేతనుని ఖండించి
 యురవడి తక్కినయోధులనెల్ల
 వరుసతో ఘోరాఘహ్నున మర్దించి
 పరువడి యందుండి పాండునందనులు
 సరసిజాతుని కటాక్షంబునఁ జెలఁగి 1965
 సకలభాగ్యంబులు సకలసంపదలు
 సకలసౌఖ్యంబులు సకలవైఖరులు
 ప్రకటించి సకలభూభాగమంతయును
 బలువిడి సకలభూపాలకు ల్లోలున
 నెలమి మహాన్నతి నేలుచు నుండె
 ఈమహాచరితంబు హితసంభ్రమముల
 వేమరు చదివిన విన వ్రాసినను
 ప్రేమ లిఖించిన ప్త తలమున
 నామహామహాలకు నాయురారోగ్య
 బహుపుత్ర పౌత్రసౌభాగ్యసంపదలు

మహనీయభూషణాంబరవస్తుతతులు
 కరితురంగాందోళికానికాయములు
 కరిరాజవరదుండు కరుణతో నొసగు
 అని జనమేజయఘ్నానాథమణికి

జననుతుం డైనవై శంపాయనుండు
 వినిపించె పాండవవిజయకావ్యంబు
 తనరు వేడుకలవిస్తారంబుఁగాఁగ

లెన్నాళ్లు రవిచంద్రు లెన్నాళ్లు తార
 లెన్నాళ్లు గగనోర్వు లెన్నాళ్లు జగము

లెన్నాళ్లు కులగిరు లెన్నాళ్లు జలధు
 లెన్నాళ్లు వేదంబు లెన్నాళ్లు ధర్మ
 మెన్నాళ్లు హరిచర్య లెసఁగుచునుండు

నన్నాళ్లు సకలరాజాస్థానములను
 సకలవిద్యజ్ఞసమృతం బగుచు

సకలంకలీలల సలరుచు నుండు

అని యిట్లు కురుకదూశాంగకాశీర
 జననాథకీర్తిత సత్కీర్తివేర

కరహాటకర్ణాటగౌళసేపాళ ¹	
ధరణీశ వినుతప్రతాపునిపేర	1995
వహికెక్క సశ్వరేవంతునిపేర	
మహనీయచిత్రహేమధ్వజుపేర	
సరసారుణోజ్వలచ్చత్రునిపేర ²	
గురుతర వెల్లుట్లగోత్రునిపేర	
సరపతి దత్తనానారత్నభూష ³	2000
కరితురంగశతాంగభునభాగ్యుపేర ³	
సింధురాజార్పితసింధురచత్ర	
నైంధవ బంధురస్యందనుపేర	
సౌరాష్ట్రనృపదత్త సలలితరత్న	
హారునిపేర దీనావనుపేర ⁴	2005

1. కరహాటపంహాటగౌళసేపాళ (త)
2. a. సరసారుణోజ్వలచ్చత్రునిపేర (త)
b. సరసారుణోజ్వలచ్చత్తునిపేర (ట)
3. కరితురంగశతాంగభాగ్యుపేర (త)
4. a. హారుని నపవేగినాయునుపేర (ట)
b. హారుని వరవేగినాయునిపేర (చ)

రణవీరఘంటానిరాతంకమల్ల¹
 ప్రణతసింహతరాట పరబలభీమ
 నిత్యాభిరామ నిర్మిద్రప్రతాప
 సత్యహరిశ్చంద్ర సంగడిరక్ష
 పాలక గాయగోవాళహంవీర²

2010

కేళాదిరాయ సత్కీర్తికలాప
 చలమర్చి వరగండ జగనొబ్బగండ
 కలితాదవనిదుర్గరవవిభాళ
 హత్తుమువ్వరగండ హర్యక్షశౌర్య
 మత్తారి మదభంగ మదనావతార

2015

కనక వసంతాంక గగ్గోలురాయ³
 ఘనతర ప్రజ మెచ్చు గండాధిపూర
 విరుదాంకువేర గంభీరాభివేర⁴

---

1. రణవీరఘంటానిరాతంకమల్ల (త)

2. a. పాలక రాజగోపాల హంవీర (ట)

b. పాయక గాయగోపాల హంవీర (త)

3. కనక వసంతాంక గగ్గోలురాయ (త)

4. విరుదాంకువేర గంభీరాభివేర (త)

వరభోగనిర్జితవాసపువేర¹

రావిల్ల కొండభూరమణుని లింగ 2020

భూవరాగ్రణివేర బుధులౌ ననంగ

నంకితంబుగ వెంకటాద్రిశిరపాద

పంకజద్వంద్యనేవావిహారుండు

రత్నాకరాస్వయరాజితక్షీర.

రత్నాకరక్షపారమణీధవుండు 2025

గురుభరద్వాజసద్గోత్రపావనుండు

ధరకొండ ఘనుకృష్ణధన్యునిసుతుండు²

సరసుండు గోపాలసత్కవీంద్రుండు

గరిమ నొనర్చు సౌగంధిక ప్రసవ

హరణకావ్యమునందు యక్షనాయకుండు 2030

(గరిమ)నై న్యములతో గదలివచ్చుటయు³

వచ్చుట గని పాండువరతనూభవుండు

1. వరభోగనిర్జితవాసపువేర (త)

2. ధరకొండ ఘనుకృష్ణధన్యునిసుతుండు(ట, త)

3. కవిబుధుల్ మెచ్చుగా కారుణ్యమగుచు.

చెచ్చెర నొకసంధి నేయఁబూచుటయు
 గాండీవి దాని విఘ్నంబు నేయుటయు
 మండలాధిపునితో మక్కువ నేయ
 ధనపతి తలఁచుట తత్త్వానుజ్ఞుండు
 వినకయుండుట బలు విడికయ్య మగుట
 తగక్రీడి చిత్రయుద్ధంబు నేయుటయు
 నిగుడి శిల్పండు గాండీవిమార్కొనుట
 పేరైనయాధులు బెనఁగిపోరుటయు
 నారూఢి హనుమంతు డధనాయకుని
 కనియుట బరికించి క్రీడి నిల్పుటయు
 నని బహుళం బొట యది విని హరుండు
 యక్షాధిపతికి సహాయంబు సనుట
 వీక్షించి కురుకులవిభుండు చింతిలుట
 సురవదీతనయుండు ఖోల్లేర్పరించి
 గరిమధర్మ తమాజు కలఁకదీర్చుటయు
 హరిపాండవులకు సహాయంబు జనుట

2040

2045

ధరణీశ్వరుండు మోచంబు నొందుటయు
 హరి శంకరునిమీఁడ ననినేయ సనుట 2050
 కుగ్గునై నికులు యక్షకోటిపై సనుట
 భైరవ కు హిడింబానందనునకు
 బో రగ్గలం బొట పోరి భైరవుని
 సురవైరిఁ గూల్పుట చూచి దుద్రుంధు
 నరసుతభీమనందనులద్రుంచుటయు 2055
 హరి శంభుపుత్రుల నని నొంచుటయును
 హరితనూజులశంభు డట్ల నేయుటయు
 హరిహరులకు యుద్ధ మధికంబు నగుట
 హరుండు మహాశూల మంకించుటయును
 గరిచుతో హరిరథాంగంబుఁ బూనుటయు 2060
 అయ్యెడ కబ్బజుం డరుగు దెంచుటయు
 చయ్యన నిరువుర సన్నుతించుటయు
 కలహంబు మానుట కలనిలోఁ బడిన
 బలములనెల్లను బ్రతికించుటయును

462 సౌగంధికప్రసవాపహరణము

హరిహరుల్ భర్త జయత్ నాథులగు 2065

గరిమ మీరంగ సఖ్యంబు సేయుటయు

హరిహరులు సహాయము చ్చువారు

సరిగున నిజనివాసముల కేగుటయు

తమమేర చెల్లించి తగపాండుసుతులు

విమతులవధియించి వేడ్క నుండుటయు 2070

క్రమమున నది యాదిగాఁగల్గకథల

నమరుచు నిది తృతీయాశ్వాసమయ్యె

భూరి సౌగంధికప్రష్నాపహరణ

చారిత్రమిది కథాసంపూర్ణమయ్యె

వెలయు నీపాండవవిజయకావ్యంబు 2075

సలలితహృదయులై సద్భక్తిగరిమ

నలరుచు బూజించి యానందమునను

చెలువంబుగలవారిచే జదివించి

చదివినవారల చనవుల బ్రోచి

సదమలమతి కథాసావధానముల 2080

విన్నవారల కెల్ల విభవసంపదలు
 సన్నతవస్తుభూషణములు గలుగు
 నెల మూడువానలు నెలకొని కురియు
 బలుసస్యసంఘము ల్పలియించు నెపుడు
 సురుచిరకళ్యాణశోభనంబులను.
 ధరణీజనము లెల్ల దనరుచుండుదురు.

2085

చెన్నపురి జావిళ్ళ రామస్వామికాస్త్రులు ఆండ్ సన్స్కారి
 'వావిళ్ళ' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1949.

ప ద్య కా వ్య ము.

అంధ్రభౌగవతము, పద్యకావ్యము	...	15	0
అదిపర్వము, పద్యకావ్యము పెద్దప్పు	..	1	8
,, టీక	...	4	0
అంధ్రభౌరతము, పద్యకావ్యము —			
అది సభాపర్వములు గలసంపుటము	...	4	0
ఆరణ్యపర్వము	...	4	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	.	4	0
భీష్మద్రోణపర్వములు	...	4	0
కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	...	4	0
కాంతిపర్వము	...	4	0
ఆమకావనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమనాస, మాసల,			
మహాప్రస్థానిక, స్వర్ణారోహణపర్వములు		4	0
అదిపంచకము, ఒకబేసంపుటము	...	11	4
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	..	7	8
కాంతిసప్తకము	...	7	8

వానిశ్చ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

శుద్ధ పత్రము

పుట	పత్రి	తప్పు	డిప్పు
2	17	ప్రతాపములును	ప్రతాపములు ✓
3	35	చక్కెఱ	చక్కెర ✓
3	44	డక్కుననేర్చిన	డక్కుననేర్చిన ✓
4	48	కొరకు	కొఱకు ✓
4	49	దురసు	దురసు ✓
4	55	పామున్న	సామున్న ✓
6	83	గొరడ	గొండ ✓
6	94	ప్రమాణములు	ప్రణాములు ✓
6	95	యాహారవిధులు	యాహారవిధులు ✓
9	135	పద్మములు	పద్మముల్ ✓
9	136	కవులు	కవుల ✓
9	137	గుణులించి	గణులించి ✓
13	205	యనిలుగొని	యనిలుగొని ✓
16	255	వనితనొక్కెత	వనితయొక్కెత ✓
17	272	అఘటనోఘటనాఘటనోఘటనవిఘ్న	
17	275	నగజీకనవరత్న	నగజీతత్న ✓

పుట	పాఠ	తప్పు	చిప్పు
✓ 17	285	నైంధవాం' 9	నైంధ, 10దో9
✓ 18	294	నిరినిరో	నిరినిరో
✓ 19	306	మదంకితముగా	మదంకితము
✓ 20	322	రాసిచూడు	రాశిచూడు
✓ 20	323	నిశితార	నిశితార
✓ 21	352	విమతరాధ్యయ	'మత'రాధ్యయ
✓ 21	356	బెల్లంగో	బెల్లంగో
23		జగపతి	గజగ
✓ 24	385	బరగు	బరగిన
✓ 24	391	పావనుండు	పావనుడు
✓ 25	408	పాదలుగ	పాదలు, గనీబుం
✓ 25	415	సొచ్చి	జొచ్చి
✓ 27	442	సిద్ధాంబి	సిద్ధాంబ
✓ 28	460	శంకరనర్వేశ	శంకరాద్రీశ
32	509	వీరసేనుజల్లు	వీరసేనుచల్లు
33	529	భరణ్ణి	భరణ్ణి
35	555	డగ్గ	దుగ్గ
38	608	వైసొచ్చి	వైసొచ్చి

పుట	పంక్తి	తప్పు	సవరి
40	637	మనుజాధినాద	మనుజాధినాథుల
41	655	వికరణాదౌ	వికరణా జౌ
43	673	వివగు	పరగు
43	688	చూడగ	చూడగ
44	701	జంఘిలా	జంఘికాల్
45	704	నియాకములు	నికాయములు
45	714	యల	యల
46	723	గాలంబు	కాలంబు
52	57	బొదలు	బొదలు
55	106	వరిపక్వంబులు	బరిపక్వంబులు
57	131	నవరతి	ఉవరతి
58	158	బుట్టెడిని	పుట్టెడిని
58	159	యాచెంత	ఈచెంత
59	162	యెక్కువ	నెక్కువ
60	180	నిది	విది
61	204	యలసి	నలసి
62	214	వగలుగు	బగలుగు
62	217	యోక్కె	నోక్కె

పుట	పంక్తి	తప్పు	డిప్డు
66	216	యూనీలవేసి	నీనీలవేసి
67	228	నిఖల	అఖల
68	316	రథాంగ	సథాంగ
72	385	వినయంబుతో	వినయంబుతో
73	402	నకని	యకని
74	427	యావానవు	నావానవు
75	432	యన్నకు	వన్నకు
76	458	యామహ	అమహ
77	464	యిందిదిరాలక	ఇందిదిరాలక
77	468	దివ్యాంబరములు	దివ్యాంబరములు
79	506	వాంఛలు	వాంఛల
79	516	కార్య	కార్య
80	528	కేళి	కేళి
83	573	మిముజూచుకొనుచు	మిముజూచుకొని
83	578	కేతెంచి	కేతెంచి
87	629	యవనిపై	నవనిపై
89	648	యరహంద	ఇరహంద
90	683	యేఫలంబు	నేఫలంబు

పుట	పాక్షి	తప్పు	డిప్పు
92	717	దారుణి	ధారుణి
94	717	ననుగొంటి	గనుగొంటి
95	760	వేయూరు	వేమూరు
96	767	కరుపువై	కడుపులై
97	799	లెత్త	లెత్తి
98	809	గిరిగింజ	గురిగింజ
98	813	పొలపొంద	పొలుపొందగో
99	822	వనాంతమున	వనాంతము
100	844	లోనుండి	గోననుండి
105	927	నకలంకలీల	నకలంకలీలల
108	984	హరిణీయత	హరిణీయత
118	1144	మునుపు	మునుపె
120	1182	గాక	గాకయీ
124	1233	కమలంబులననెంత	కమలంబులెంత
126	1263	మనోవేగ	మనోవేగ
127	1279	నిరుతి	నిర్బుతి
128	1288	గావించునొ	గాలించునొ
129	1300	రాజ	రాచ

పుట	పంక్తి	గీట్టు	పిష్టు
131	1340	చేనేత	చేనేత
131	1341	పాపము	పాపము
134	1385	చిక్క	చిక్క
136	1419	యతడు	అతడు
143	1434	పంజీజ	పంజీజ
144	1509	నెల్లడల	నెల్లడలను
147	1545	పంచారా	పంచార
152	1603	నురల	నురల
155	1642	ఈయన్న	ఈయన్న
159	1703	నొగ్గుచు	మెక్కుచు
160	1715	సిచ్చుగుంట	సిచ్చుగుంటు
160	1721	మానవాధీశ	మీమానవాధీశ
161	1732	శ్రీకాంతునకెన	శ్రీకాంతునకు
165	1800	నిట్టటు	నిట్టటు
167	1823	వార్ధిక్క	వార్ధిక్క
168	1838	చంద్రుడు	భద్రుడు
168	1848	దీమన	దీమన
171	1884	దాని	దాని

పుట	పంక్తి	తప్పు	దిప్పు
171	1885	బెదరక	చెదరక
176	1961	నరుల్	నదుల్
177	1979	నిగుడి	నిగిడి
181	2042	యనువెల్ల	ననువెల్ల
181	2043	యనుపమా	ననుపమా
183	2059	మేఘసాదోధి	మేఘపాథోధి
184	2069	నాదవీని	ఆదవనీ
186	2094	నతడు	యతడు
188	19	నగ్రజా	యగ్రజా
191	66	బరగు	వరగు
191	67	గామాదు	కామాదు
195	141	నువైచ్చిశ్రవము	నువైచ్చిశ్రవము
196	145	కామిని	కామిని
210	386	నెదురేగి	యెదురేగి
212	423	కాదు	కాదు
214	448	నదలుచు	నదలుచు
217	496	కంపింప	కంపింప
228	677	నురుల	నురుల

పుట	పాఠ	తత్పర	ఒప్పు
230	714	అమ రెండు	అమ రెండ్ర
232	746	కాకతాళి	కాకతాళ
237	827	శత్రుడవై	శత్రువుడవై
255	1075	భూరిశ్రవ	భూరిశ్రవః
253	1085	వాసుసుతుడు	వాసుసుతుడు
254	1087	యోధరాధీశ	ధరాధీశ
258	1168	జగత్	జగ్గతి
264	1268	బస	పసి
265	1291	పదునాల్గు	పన్నె
267	1329	పదింట	పదిట
271	1399	నాడరో	యాడరో
274	1435	దామము	దామమ్ము
274	1438	చెంత	చెంత
276	1464	జనుచెంచి	జనుచెంచియన్నడు
277	1496	భూరిశ్రవల	భూరిశ్రవసుల'
278	1514	నొక్కండు	నొక్కడు
285	1619	దత్తలు	దత్తులు
288	1680	వీరులతో	వీరులతోడ

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
289	1689	యోధులు	యోదలు
295	1793	భాజితంబు	భ్రాజితంబు
313	2105	విధములు	విధమ్ములు
315	2136	యొర	యొరః
321	2249	నక్షత్రములు	నక్షత్రముల్
321	2252	సమహిత	సుమహిత
324	2311	వరుణాంబకము	వరుణాంబకమ్ము
325	2320	గరుడుర్వది	గరుడులిర్వది
328	2383	కేలాకె	కేలకె
329	2397	వేగ	వేవేగ
329	2402	ధనువది	ధనువది
330	2412	నర్మితో	నర్మలితో
332	2455	క్రమహ	క్రమహీ
334	2475	రచించినట్టి	రచించినయిట్టి
336	2509	యివ్వలి	యవ్వలి
336	2511	నిల్పుటాది	నిల్పుటలా
340	౬4	యాబల	యాబల
341	76	హారాద	ధూహారాద

పుట	పంక్తి	తప్పు	బిచ్చ
342	89	సమయంబుననె	సమయంబున
345	146	ధీరతో	ధీరతతో
346	165	నింతిత	నింత
347	172	గని	గాంచి [చ
348	192	మహాత్మాహి	మహాత్మాహివీవను
348	196	శూరుడొచ్చు	శూరుడవచ్చు
350	231	నరిని	నరి
355	307	యయ్యధికు	నయ్యధికు
355	308	ముందర	మందర
360	403	లలికె	లలిక
366	499	బెట్టు	బెట్టుగ
377	684	తరహాసు	దరహాసు
387	845	నానకుయమునను	నానకుయమున
388	857	గలరె	గలవె
392	930	యెంత	నెంత
393	942	యేగు	నేగు
394	961	మున్నగ	మున్నుగ
395	968	మొంతార	మొంతార

పుట	పాక్తి	తప్పు	డిప్పు
395	980	బంధ	బంధు
396	985	సమయమునను	సమయమున
400	1066	పోసి	పోసీకయు
401	1085	బంపెట	బంపెట్ట
402	1100	ఈవాహినులను	వాహినులె కావ
105	1139	నని	యని
413	1271	నరిది	యరిది
413	1275	చిన్నయ	చిన్నయ
418	1361	పుణ్వి	పుణ్వి
420	1401	తెగువ	బిగువ
422	1434	దొరల	దొరల
127	1515	యాదోతు	యాదోతును
430	1568	గురులైన	దురులైన
436	1669	పాట్లు	పాట్లు
437	1679	పాలిత	పాలి
437	1687	కైట	కైట
439	1713	బడె	పడె
442	1766	రంజిల్ల	రంజిల

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఁపు
444	1794	పతుల	పుల
446	1818	మాడెద	గాడెద
460	2036	తత్తూను	తత్తనూ

